
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

1998

3

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

SEDMÝ (TŘICÁTÝ DEVÁTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Úkoly stojící na cestě k přijetí ČR do NATO

Již jen necelý rok nás dělí od pravděpodobného vstupu ČR do NATO. V průběhu tohoto krátkého období musí ČR vykonat mnoho práce, a to prakticky ve všech oblastech života společnosti. Nelze proto ani na chvíli neřešit řadu naléhavých úkolů před nimiž stojíme, ale naopak s větším politickým a organizačním úsilím směřovat k tomu, abychom v duchu washingtonské smlouvy prokázali, že vstup do NATO chápeme jako společný závazek k posílení stability euroatlantického prostoru, jako výzvu pro bezpečnost v 21. století, jako potřebu zabezpečit demokratický rozvoj naší společnosti a potvrdit tak naše skutečné evropanství.

Bude proto účelné blíže specifikovat základní oblasti tohoto snažení a naznačit stěžejní úkoly při jejich řešení.

Předmětem našich úvah budou především tyto okruhy aktivit: ratifikační proces, branná legislativa, koncepční dokumenty bezpečnosti ČR, příprava armády k plnění nových úkolů, systém obranného plánování a ekonomické otázky spojené se vstupem do NATO.

Ratifikační proces

Článek 11 Severoatlantické smlouvy podepsané ve Washingtonu 4. 4. 1949 stanoví způsob a formu, kterou je prováděn přístup k této smlouvě. Smlouva stanoví, že „*tato smlouva bude ratifikována a její ustanovení budou smluvními stranami plněna v soulasu s jejich ústavními postupy*“ a „*smlouva vstoupí v platnost mezi státy, které jí ratifikovaly, jakmile budou uloženy ratifikační listiny*“. „*Pro další státy smlouva nabude účinnosti dnem uložení jejich ratifikačních listin.*“

Z tohoto ustanovení vyplývá proces vyjednávající o přijetí nových členů ČR, Maďarska a Polska ve všech zemích Aliance a v parlamentech nových členů. Očekává se, že proběhne do dubna 1999 tak, aby k 50. výročí Severoatlantické smlouvy byl proces přijímání nových států ukončen aktem ve Washingtonu.

K 1. 7. 1998 byl již zakončen tento proces v Dánsku, Kanadě, Norsku, SRN a v USA, Francii, Řecku, Lucembursku, Islandské republice, Itálii a Španělsku. Ratifikace v ostatních státech Aliance se předpokládá do listopadu letošního roku.

Parlament ČR k tomuto aktu přistoupil ještě před mimořádnými volbami ve svém funkčním období. Tímto řešením se dosáhlo stabilního pohledu na základní otázky bezpečnosti státu a důvěryhodnosti ČR jako spolehlivého partnera v Alianci. Vlastní ratifikační akt provede prezident republiky v termínu, který bude koordinován s polskou a maďarskou stranou.

Branná legislativa

Jedním ze závažných úkolů české vlády a parlamentu je příprava a schválení řady legislativních aktů, zajišťujících funkci státu v krizovém období. Současná absence takovýchto norem snižuje úroveň připravenosti státu řešit rozsáhlé úkoly spojené

s nezbytným řízením, opírajícím se o jasné definované zákony. Proto přijetí ústavního zákona a navazujících zákonů v branné a krizové legislativě je neodkladným úkolem, který musí být do doby přijetí České republiky za člena NATO splněn.

O které zákony půjde především:

a) *Ústavní zákon o bezpečnosti ČR* a na něj navazující zákony (zákon o zajišťování obrany ČR, branný zákon, zákon o Armádě ČR, zákon o cizích ozbrojených silách na území ČR, zákon o průběhu základní (náhradní) služby a o některých právních poměrech vojáků v záloze, zákon o vojácích z povolání, zákon o vojenských správních úřadech, zákon o civilní ochraně ČR).

b) Z ostatních oblastí půjde o: zákon o ochraně utajovaných skutečností, zákon o krizovém řízení, zákon o ochraně ekonomiky, zákon o prevenci a likvidaci průmyslových havárií, zákon o integrovaném záchranném systému.

Absence nebo zastaralost dřívějších, i když částečně novelizovaných zákonů, je vážnou překážkou účinné funkci státu ve zcela se změnivších politických a ekonomických podmínkách.

Nejzávažnějším úkolem bylo projednání a schválení ústavního zákona o bezpečnosti ČR a zákona o ochraně utajovaných skutečností. Jejich význam spočívá v tom, že teprve přijetí ústavního zákona umožní přistoupit k projednávání navazujících zákonů. Zákon o ochraně utajovaných skutečností dovolí, aby představitelé, politici a vojenští, kteří jsou předurčení pro práci v Alianci, mohli v plném rozsahu tuto funkci zastávat a společně sdílet i utajované skutečnosti v rozměrech NATO.

Ústavní zákon o bezpečnosti ČR

Ústavní zákon o bezpečnosti ČR je základním legislativním opatřením, které doplňuje Ústavu ČR a stanoví základní úkoly státním orgánům, územním samosprávným celkům, českým právníkům osobám a občanům povinnost podílet se na zajišťování bezpečnosti ČR, stanoví organizaci a způsob řízení státní správy a chod národního hospodářství. Určuje úkoly ozbrojeným silám, ozbrojeným bezpečnostním sborům a ostatním složkám při zajišťování bezpečnosti ČR a stanovuje doplňování ozbrojených sil na základě branné povinnosti a určuje jejich rozsah.

Stanoví pravidla o řízení státu za krizových situací a způsob jejich vyhlášení. Rozeznává tyto krizové stavy - nouzový stav, stav ohrožení státu a válečný stav, definuje způsoby a podmínky jejich vyhlášení a platnosti a charakterizuje příslušné režimy. Závažným opatřením je zřízení Bezpečnostní rady státu, definování jejího složení, stanovení úkolů v jednotlivých krizových stavech a rozsahu odpovědnosti. Upravuje zvláštní vztahy vyplývající při stavu ohrožení a ve válečném vztahu k funkcím parlamentu a prezidenta.

Zákon o ochraně utajovaných skutečností

Zákon nahrazuje předchozí zákonné normy, stanoví nové stupně utajení tak, aby se důsledně utajovaly jednotlivé skutečnosti, které jsou důležité pro ochranu státu, diferencuje způsoby utajování ostatních skutečností, stanoví pravidla pro zacházení s utajovanými skutečnostmi a klade diferencované požadavky na různé stupně utajení. Tento zákon je kompatibilní s obdobnými normami pro utajování ve státech NATO a jeho realizace je plně v národní kompetenci.

Zákon o zajišťování obrany

Cílem zákona je v nových podmínkách zákonnou normou stanovit konkrétní úkoly při zajišťování suverenity ČR a nahradit tak řadu dřívějších zákonů, vládních nařízení a vyhlášek, jež ve své podstatě na základě organizačních, ekonomických a dalších věcných změn ve společnosti již neodpovídají

realitě. Účelem zákona je stanovit úkoly a odpovědnost státních orgánů, orgánů samosprávných celků, českých právnických osob a občanů podle potřeb obrany ČR před vnějším ohrožením.

Definuje pojmy „obrana státu“ - jako účinného obranného systému státu i při účasti v kolektivním obranném systému společenství demokratických zemí, „mobilizace“ - jako systému mobilizace ozbrojených sil a hospodářské mobilizace, „pracovní povinnost“ - jako povinnost občanů vykonávat práci nepatřící k pravidelným pracovním povinnostem i mimo místo a dobu pravidelného zaměstnání, „pracovní výpomoc“ - jako plnění jednorázových nebo mimořádných úkolů pro zajištění obrany a „věcné prostředky“ - jak o movité i nemovité věci a majetková práva státu, právnických osob i občanů, které lze využít v zájmu obrany státu.

Stanoví způsob řízení a organizaci obrany a vymezuje úkoly jednotlivým institutům od vlády přes obce až po občany. Charakterizuje „objekty důležité pro obranu státu“. Zákon stanoví i další opatření v zájmu obrany státu jako je vyvlastnění, náhrady, způsoby přípravy občanů k obraně státu, vztah ke spojeneckým ozbrojeným silám a způsob financování obrany státu.

Branný zákon

Zákon definuje základní poslání a úkoly ozbrojených sil při obraně ČR proti vnějšímu napadení a při plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních závazků státu, stanoví obsah a rozsah branné povinnosti jako povinnost občana ČR, upřesňuje formu odvodní povinnosti, služební povinnosti, definuje druhy výkonu služeb (základní a náhradní služba, služba vojáků z povolání a ostatní úkoly pro potřebu ozbrojených sil). Specifikuje mimořádná opatření za stavu ohrožení státu a za válečného stavu a vymezuje povinnosti a odpovědnost státních orgánů při zabezpečení realizace tohoto zákona.

Zákon o Armádě České republiky

Cílem zákona je legislativně vymezit postavení a úkoly Armády ČR, její řízení a kontrolu, strukturu, způsoby zabezpečení její přípravy, mezinárodní spolupráci a humanitární působení. Zákon stanoví použití střelné zbraně a donucovacích prostředků příslušníky armády.

Zákon o cizích ozbrojených silách na území ČR a o ozbrojených silách ČR v zahraničí

Schopnost jednotlivých zemí podílet se aktivně na nejrůznějších vojenských činnostech s mezinárodní účastí (např. mírové operace vedené pod záštitou OSN, OBSE, společná cvičení v rámci PFP) je jedním z kritérií jejich odpovědnosti za mezinárodní bezpečnost. Vymezení legislativních pravidel při takovéto společné činnosti, ať na území jiného státu, nebo v ČR, provádí tento zákon.

Zákon stanoví zejména pravidla o rozhodování o vstupu na území ČR nebo o vyslání vojenských kontingentů mimo území ČR, stanoví podmínky přechodného pobytu ozbrojených sil na území ČR a způsob uplatňování jurisdikce podle právních předpisů ČR a další podrobnosti jako řídicí oprávnění, odpovědnost za škody a jejich vypořádání, užívání vojenských újezdů a letišť a upřesňuje podmínky při pobytu ozbrojených sil ČR v zahraničí.

Zákon o průběhu základní (náhradní) služby a vojenských cvičeníh a o některých právních poměrech vojáků v záloze

Vypracování nového zákona je dáno potřebou odlišit průběh vojenské činné služby vojáků v základní (náhradní) službě a vojáků v záloze na vojenském cvičení od průběhu služby vojáků z povolání (profesionálů), vykonávané ve služebním poměru.

Zákon podrobně stanoví průběh služby, občanská a politická práva, upřesňuje vojenské kázeňské právo, bezpečnost a ochranu zdraví, stanoví odpovědnost za škody, peněžní a materiální náležitosti, zdravotní péči a nemocenské zabezpečení.

Zákon o vojácích z povolání

Zákon charakterizuje služební poměr vojáka z povolání jako zvláštní druh vojenské činné služby, kterou voják vykonává jako své povolání. Postihuje proto shodné spektrum jako předchozí zákon a rozšiřuje ho o řízení ve věcech služebního poměru.

Zákon o vojenských správních úřadech

Úkolem zákona je na základě struktury vojenských správních úřadů vymezit jejich místo a úlohu při realizaci správní působnosti branného zákona a zákona o zajišťování obrany ČR a v tomto smyslu koordinovat činnost s územními správními orgány, orgány samosprávy a právníckými osobami při přípravách k obraně a branné povinnosti občanů. Zákon stanoví sídla, územní obvody, stanovuje úkoly a působnost okresních, městských a obvodních vojenských správ, velitelství území obrany a ministerstva obrany.

Zákon o civilní ochraně

Stanoví právní základ výkonu státní správy ve věcech civilní ochrany, povinnosti právníckých osob a občanů k naplnění garantovaného práva na ochranu života, zdraví a majetku.

Definuje funkce správy na úseku civilní ochrany, úkoly civilní ochrany, povinnosti právníckých osob a občanů na úseku civilní ochrany, stanoví posláná a úkoly sboru civilní ochrany, definuje stavby civilní ochrany, financování civilní ochrany a odpovědnosti na úseku civilní ochrany.

Zákon o krizovém řízení

Zákon definuje obsah a rozsah krizových opatření pro všechny stupně ohrožení, stanoví systém a způsob krizového plánování, způsob kontroly, ochranu před zneužitím krizových pravomocí a sankce, způsob kompenzace škod a ztrát.

Tento zákon je v podrobnostech dále rozpracován v zákonu o integrovaném záchranném systému, v zákonu o prevenci a likvidaci průmyslových havárií a v zákonu o prevenci a likvidaci živelných pohrom a katastrof.

Koncepční dokumenty bezpečnosti ČR

Každý stát, tak aby zabezpečoval svoji suverenitu a bezpečnost občanů, by měl mít jasně formulované své národní hodnoty a bezpečnostní zájmy odpovídající jeho možnostem v širším mezinárodně politickém a ekonomickém prostředí. Ty pak mají vytyčovat základní směry pro orientaci jeho zahraniční politiky a je podporující a zabezpečující záměry jejich dosahování diplomatickými cestami.

V případě potřeby by měly umožnit volnost rozhodování při použití ozbrojených sil a stanovit základní požadavky na jejich charakter, strukturu, vybavení a připravenost.

Takovými státními dokumenty v jiných státech jsou např. „Report of the Quadrennial Defence Review” vydaný ministrem obrany USA W. S. Cohenem v květnu 1997 vycházející z prezidentského dokumentu „A National Security Strategy of Enlargement” nebo britskou vládou na podzim r. 1997 přijatý dokument „Strategic Defence Review”, nebo kanadský „Defence White Paper”.

Vzhledem k šíři a různorodosti obsahového zaměření takovýchto dokumentů lze v podmínkách ČR předpokládat nezbytnost vypracování a schválení na příslušné úrovni (vláda, parlament) těchto, na sebe navazujících dokumentů: Národní bezpečnostní strategie ČR, Národní obranná strategie ČR, Vojenská strategie ČR a Koncepce výstavby rezortu obrany.

Příprava armády k plnění nových úkolů

Výstavba rezortu obrany a Armády ČR jako jeho obranné síly, vyžaduje přijmout stabilizovaný, s potřebným časovým a věcným výhledem orientovaný dokument, který bude plně reagovat na změny v bezpečnostním prostředí, odrážet životní zájmy státu při respektování přístupu ČR do systému alianční obrany a v souladu s ekonomickými možnostmi státu přetvářet směrem k vyšší kvalitě jeho akceschopnost při plnění odpovědnosti za vlastní, ale i kolektivní obranu.

Stabilita takového procesu je daná horizonty pěti let a desetiletou výhledovou orientací.

Intenzivní příprava ČR ke vstupu do NATO v současnosti již umožňuje sladovat zájmy a možnosti státu při vlastní obraně s požadavky přípravy naplnění společných aliančních bezpečnostních cílů. Tyto cíle vyjadřuje vzájemně posuzovaný dokument „Target Force Goals”, tj. cíle výstavby ozbrojených sil, a způsoby jejich technologické realizace uplatněním plánovacího procesu „Defence Planning Questionnaire” (dotazníku obranného plánování).

To spolu s analýzou současného stavu a vzhledem k variantám bezpečnostních rizik umožňuje přesvědčivěji definovat celkovou koncepci výstavby.

Tato koncepce je zásadně ovlivněna skutečností, že po Madridu je reálný předpoklad přijetí ČR za člena do NATO, a tím se zásadně mění dosud samostatně chápané pojetí obrany na pojetí kolektivní, při plném zachování schopnosti autonomní obrany ve smyslu čl. 51 Charty OSN a čl. 3 washingtonské smlouvy proti každému nepříteli a každému současnému nebo budoucímu ohrožení státní suverenity, nedotknutelnosti jeho hranic a území, demokratického zřízení, občanských svobod a bezpečnosti jeho obyvatel a jejich národní svébytnosti.

Obranné plánování ČR

Se vstupem ČR do NATO bude nutné zavést systém obranného plánování ČR tak, aby ve svých zásadách umožňoval koordinaci plánovaných aktivit. Dosavadní stav neodpovídá požadavkům na systematickou přípravu státu k obraně.

Pod pojmem „obrné plánování ČR” chápeme činnosti, které budou zabezpečovat koordinaci plánování a realizaci dlouhodobých opatření na národní a nadnárodní úrovni ve všech oblastech zajišťování národní a společné obrany s důrazem na efektivní strukturování a interoperabilitu.

Jeho podstatou je určení požadavků a potřeb k zajištění obrany ČR na základě analýz rizik ohrožení a z nich vyplývajících úkolů pro jednotlivé subjekty při účelném využívání lidských, finančních a věcných zdrojů státu. (*Obšírněji o nich pojednává následující článek k plánování obrany, pozn. red.*)

Ekonomické otázky spojené se vstupem do NATO

Perspektivní výstavba armády orientovaná na kvalitativní změny, spolu se vstupem ČR do NATO a nezbytnou potřebou dosáhnout kompatibility při společné činnosti armád, bude vyžadovat racionální využívání finančních zdrojů v souladu s nově přijímaným systémem obranného plánování ČR.

Bude proto účelné zabývat se, alespoň informativně, vojenským rozpočtem a očekávanou strukturou a výší příspěvku ČR jako člena NATO a provést porovnání s některými státy Aliance.

Vojenský rozpočet

Stav české ekonomiky v uplynulém období neumožňoval pokrýt naléhavé potřeby udržování ozbrojených sil a jejich nezbytnou modernizaci. Jeho vývoj nebyl příznivý.

Zatímco v roce 1994 byl podíl celkových výdajů MO na HDP 2,5 %, trvale klesal a dosáhl v roce 1997 úrovně 1,93 %.

Obdobně podíl celkových výdajů MO na výdajích státního rozpočtu v roce 1994 ve výši 7,1 % poklesl v roce 1997 na 5,9 %.

Přitom vojenské výdaje v roce 1994 představovaly 2,25 % HDP a poklesly v roce 1997 na 1,66 %.

Investiční výdaje v celém období oscilují kolem 20 %, což při nízké výši rozpočtu neumožňuje realizovat viditelné kvalitativní změny.

Rozhodnutí vlády o nárůstu vojenských výdajů o 0,1 % HDP ročně představuje určitý obrat v trendu a umožnilo by k roku 2000 dosáhnout 2 % podílů vojenských výdajů na HDP. Promítnutí tohoto podílu do roku 2002 by umožnilo realizovat investice v objemu cca 24 mld.

Ve srovnání s některými státy lze posoudit, že financování vojenských výdajů v poměru k HDP není pro ČR příznivé. Např. v roce 1997 představovaly výdaje v mld. USD

	Výdaje v mld. USD	Podíl vojenských výdajů na HDP
Nizozemsko	7,1	2 %
Španělsko	7,0	1,1 %
Belgie	3,3	1,6 %
Rakousko	2,05	0,8 %
Polsko	4,0	2,28 %
Maďarsko	0,71	1,5 %
ČR	0,79	1,66 %

Obdobně lze uvést i výdaje na obranu v přepočtu na jednoho obyvatele v 1 000 Kč v roce 1996.

Norsko	23,7	Belgie	11,5
Nizozemsko	13,8	ČR	2,9

Rozpočet Aliance

Nákladová část rozpočtu na obranu členského státu Aliance zahrnuje v zásadě dvě složky, a to:

- vlastní rozpočet členského státu na obranu
- příspěvek do společného rozpočtu Aliance.

Příspěvek členského státu do rozpočtu Aliance je určen k financování přímých nákladů spojených s fungováním aparátu Aliance a společnými investicemi pro obranné záměry.

Pro orientaci lze uvést, že pro rok 1997 se tento rozpočet skládal z následujících částí:

- ▲ *civilní rozpočet NATO* ve výši 5,8 mld. BEF je hrazen z rozpočtu MZV,
- ▲ *vojenský rozpočet NATO* ve výši 24,5 mld. BEF je hrazen z rozpočtu MO,

- ▲ *rozpočet agentur* ve výši podle účasti jednotlivých států v příslušných agenturách,
- ▲ *penzijní rozpočet* - v roce 1996 přispívaly jednotlivé země souhrnně částkou 1,17 mld. BEF,
- ▲ *program investic* do bezpečnosti NATO, představující především projekty podporující rozvoj společné infrastruktury je pro rok 1997 ve výši 25,5 mld. BEF.

Celkové náklady na společnou část rozpočtu Aliance lze odhadnout na 60 - 65 mld. BEF ročně.

Za předpokladu, že ČR bude v roce 1999 přijata za člena NATO, lze očekávat, že výše českého příspěvku do rozpočtu Aliance se bude pohybovat ve výši 0,9 %. Ve srovnání k roku 1997 by představovala tato částka hodnotu 15,8 mil. USD.

Pro ilustraci lze uvést výši příspěvků některých zemí do společného rozpočtu.

Nizozemsko	4 %	70,2 mil. USD
Belgie	3,73 %	65,6 mil. USD
Norsko	2,06 %	36,1 mil. USD
USA	28,6 %	502,1 mil. USD
Velká Británie	13,5 %	237,1 mil. USD

* * *

ČR je na dobré cestě. Vykročila správně a nachází potřebnou podporu v členských zemích NATO. Ale před námi je stále ještě mnoho úkolů - pro parlament, vládu a všechny občany. Nejzávažnější však je, aby občané pochopili, že vstup do NATO je v jejich nejobecnějším vlastním zájmu, pro bezpečnou budoucnost jich samotných a jejich dětí.

Stojíme na prahu 21. století a s touto perspektivou musíme chápat odpovědnost dneška.

Problematika plánování obrany státu přístupujícího k Alianci

Na téma plánování obrany státu byla zpracována řada studií a odborných statí, které jsou průběžně publikovány, ať už v zahraniční či domácí literatuře. Byla přijata konkrétní řešení, jež byla ověřena ve válečných střetnutích dvou světových válek. V období studené války, v bipolárně uspořádaném světě, byly plánování obrany podřízeny veškeré zájmy státu či koalice. Zájmu jedinému, vycházejícímu z požadavku vítězství a přežití. To vyžadovalo vyčleňovat na obranu státu nebo koalice stále více zdrojů, které pak chyběly v dalších oblastech fungování státu, jeho rozvoji a očekávanému růstu hmotné prosperity obyvatelstva.

Se zjištěním a uznáním faktu, že v globální raketojaderné válce, vedené zbraněmi hromadného ničení, není vítěze ani poraženého, bylo přistoupeno k omezování zbraní hromadného ničení na základě smluv a k zákazu jejich šíření. Koncepce ideologické nesmiřitelnosti a ohrožení přestala odrážet geopolitickou situaci a stala se politicky nepřijatelnou pro budoucí spolupráci mezi bývalými protivníky.

Další uvolňování napětí a konfrontačních tendencí vedlo k zániku bipolarity, uzavření smluv, které deklarují vzájemnou mírovou spolupráci pro posílení celosvětové bezpečnosti a stability. V důsledku toho se na jedné straně snížila pravděpodobnost vzniku globálního konfliktu, ale na druhé straně narostla multinacionální neurčitost, vyznačující se střety zájmů a konflikty, které by v budoucnu při jejich neřešení mohly ohrozit mírový rozvoj světa. Na tuto situaci reagovalo 52. Valné shromáždění OSN, které deklarovalo provedení nezbytné a přiměřené reformy OSN v duchu:

- * zvýšení výkonnosti a životaschopnosti OSN,
- * posílení jeho schopnosti uhájít mír a bezpečnost světa,
- * podpory ekonomické spolupráce a naplňování očekávání lidstva v oblasti sociálního rozvoje,
- * zlepšení služeb členským zemím a dynamické vstřícnosti rozkvětu civilizace ve 21. století.

Tyto skutečnosti vedly k přehodnocení vzájemných vztahů velmocí, ke změně koncepčních východisek pro plánování obrany a snižování reálných výdajů na obranu.

Obsah základních pojmů

S řešenou problematikou souvisí nové pojmy nebo pojmy s novým obsahem. Proto je vhodné obsah některých z těchto základních pojmů vymezit.

a) **plánování (obecně)** je jedním ze základních pojmů teorie řízení a managementu, takže jenom pro oživení paměti lze připomenout, že zahrnuje posloupnost dílčích činností:

- * **stanovení cíle**, jehož má být organizací (systémem) dosaženo,
- * **analýza problémů a překážek**, které je nutno při realizaci tohoto cíle překonat,
- * **stanovení kritérií** pro posuzování možných variant činnosti (způsobů) dosažení cíle,
- * **vymezení možných (reálných) variant činnosti (způsobů) dosažení cíle**,
- * **zjištění negativních důsledků** případné realizace každé z možných variant (způsobů) dosažení cíle,
- * **porovnání jednotlivých variant** s využitím kritérií optimalizace a respektování jejich možných negativních důsledků,
- * **výběr optimální varianty**, tzn. přijetí rozhodnutí o způsobu dosažení cíle a jeho doručení vykonavatelům.

b) **plánování obrany** analogicky představuje posloupnost činností od stanovení cíle až po přijetí závazných rozhodnutí, konkretizovaných na obranu. Přitom ale může mít dvojitý obsah, který je v praxi vyjadřován i pojmově - může se totiž vztahovat k plánování obrany v rámci působnosti státu jako celku, tj. v rámci příprav státu na plnění jedné z jeho základních funkcí (obránné), nebo pouze v rámci působnosti resortu obrany (armády) při plnění konkrétního obranného úkolu v průběhu obranné operace (odrážení agrese).

Uvedený dvojitý obsah je rozlišován i pojmově, a to na:

- * **operační plánování**, zahrnující:
 - plánování vojenských operací (na strategické či operační nebo taktické úrovni),
 - systém plánování posil, záloh a úsilí ve prospěch operace,
 - kontingenční a vývojové plány,
 - plány operací na podporu míru a plánování operací jiných než válka, tzn. že v podstatě zahrnuje rozhodování a přijetí rozhodnutí o použití vojenských (obránných) sil, jež jsou k plnění daného úkolu a k řešení konkrétně vzniklé situace k dispozici.
- * **obránné plánování** zahrnující:
 - plánování opatření realizovaných v zájmu zabezpečení svrchovanosti a územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším vojenským ohrožením. Jeho nedílnou součástí je sladění požadavků na zajištění obrany státu a požadovaného příspěvku k zajištění kolektivní obrany jako celku. To vyžaduje plánovat vojenské kapacity v základních plánovacích oblastech (disciplínách), kterými v podmínkách NATO jsou:
 - plánování sil,
 - plánování výzbroje,
 - plánování zdrojů,
 - plánování komunikačních a informačních systémů,
 - plánování logistiky a
 - civilní nouzové plánování, které je v České republice chápáno jako proces plánování opatření k zajištění ochrany vnitřního pořádku a bezpečnosti, ochrany obyvatelstva, ochrany ekonomiky, trvalé funkčnosti státní správy, přijatelné úrovně společenské a hospodářské činnosti státu a obyvatelstva. Nedílnou součástí je koordinace požadavků na civilní zdroje, které jsou nezbytné k zajištění bezpečnosti státu.

Z vymezení obou pojmů je zjevné, že obranné i operační plánování se vzájemně podmiňují a ovlivňují.

Základní charakteristika systému obranného plánování NATO

Aktivita obranného plánování NATO jsou neustále rozvíjeny. Soustřeďují se na jak poradenství, tak na koordinaci činností.

Základní oblasti, v nichž realizuje NATO svou roli, jsou ozbrojené síly, výzbroj, zdroje (lidské, rozpočtové a infrastruktura), spojovací a informační systémy, logistické plánování a civilní nouzové plánování. Vedení a nasměrování ve speciálních plánovacích oblastech provádějí vyšší výbory NATO.

Plánování sil

Je prvotní oblastí, jejímž prostřednictvím NATO žádá jednotlivé země, aby sladily svůj příspěvek pro NATO nebo zdokonalily bojovou způsobilost svých sil. Zahrnuje Ministerskou směrnicí, proces tvorby cílů sil, roční revize (hodnocení) obrany a konzultace mimo cyklus.

Plánování výzbroje

Pro plánování výzbroje připravují hlavní velitelé NATO návrhy sil, které jsou zaměřeny výhradně k rozvoji vstupů jednotlivých zemí do plánovacího systému konvenční výzbroje, což zajišťuje spojení mezi silami a plánováním výzbroje a techniky.

Plánovací systém konvenční výzbroje realizuje složitý sled procedur a činností plánování vyzbrojování od návrhu sil Hlavního velení, vyplnění „Dotazníku plánování výzbroje“, návrhu „Revizního dokumentu pro konvenční výzbroj“ a jeho projednání na úrovni NATO, až po korekce plánů vyzbrojování členských zemí podle dokumentu schváleného ministerským zasedáním.

Plánování zdrojů

Zahrnuje plánování infrastruktury, financování (rozpočtu), lidských, materiálních a dalších zdrojů, přičemž důraz je kladen na plánování infrastruktury (uvedený pojem je v NATO používán k označení stálých objektů a trvalých zařízení, nezbytných pro potřeby podpory ozbrojených sil v míru, za stavu ohrožení a za válečného stavu státu).

Plánování logistiky

Zabezpečuje způsobilost státu přijmout, rozmístit a přemístit ozbrojené síly, uskutečňovat zásobování a vést konvenční operace s obnovováním logistických služeb na základě zahájení výroby munice, zbraní a výstroje v regionu válčiště. Týká se civilních i vojenských představitelů NATO. Zahrnuje materiál, lidské zdroje, infrastrukturu a služby.

Plánování spojovacích (komunikačních) a informačních systémů

Zahrnuje procesy konzultací, velení a řízení, jejichž prostřednictvím jsou naplňovány hlavní články Severoatlantické smlouvy. Tyto procesy vyžadují mít takové schopnosti, které by byly dostatečně široké pro přizpůsobení se variantám pro fungování v době míru, v krizi a za války a dostatečně flexibilní k přizpůsobení se organizačním změnám ozbrojených sil, strategických a taktických koncepcí, systémů a postupů, které se vyskytnou v důsledku politického vývoje.

Civilní nouzové plánování

Principy a základní cíle civilního nouzového plánování jako průřezové oblasti na národní úrovni a úrovni NATO spočívají v civilní zdrojové podpoře:

- předcházení krizových situací řešených v rámci NATO,
- spolupráce s armádou v době míru, během krize a v době války,
- zabezpečení funkčnosti státní správy během krize a války,
- zabezpečení přijatelné úrovně společenského a hospodářského života během krize,
- a ochraně obyvatelstva během krize a války.

Z cílů civilního nouzového plánování vyplývají jeho prioritní oblasti - zabezpečení krizového managementu, civilně vojenská spolupráce a spolupráce s partnerskými zeměmi.

Institucionalizace systému obranného plánování ČR

Institucionalizace systému obranného plánování v České republice souvisí s jejím připravovaným začleněním do NATO, s povinností zapojit se do jeho procesů obranného plánování a s přizpůsobením vlastních opatření a činností závazným mechanismům, které jsou uplatňovány v členských zemích Aliance.

Obranné plánování ČR musí tvořit vyvážený souhrn plánovacích, rozhodovacích a kontrolních procedur, činností a vazeb, které státní orgány realizují k určení požadavků, potřeb, cílů a úkolů obrany státu v rámci kolektivní obrany, spolupodílu na udržování míru a mírových operací, při respektování daných politických, vojenských, ekonomických a technologických požadavků s cílem co nejefektivnějšího využívání zdrojů, které je stát schopen a ochoten při zajištění své obrany v národním i koaličním kontextu vyčleňovat.

Nutnost přizpůsobení souvisí i s tím, že v České republice došlo počátkem 90. let v důsledku soustředění pozornosti na řešení jiných závažných problémů a pod vlivem změny charakteru a snížení míry nebezpečnosti rizik a pravděpodobnosti vzniku ohrožení bezpečnosti státu k oslabení důrazu na zajišťování obrany státu proti vnějšímu vojenskému ohrožení a k určitému zpoždění při provádění nezbytných institucionálních opatření při zabezpečování obrany. Projevil se pokles celkového branného vědomí právnických i fyzických osob a malý zájem o brannou oblast ze strany jeho občanů i institucí.

Neuspokojivý stav v obranném plánování podtrhuje skutečnost, že v ČR není dostatečně právně zakotven, ale fakticky ani neexistuje systém, v rámci kterého by na společném základě bylo koordinováno plánování opatření k zajištění bezpečnosti státu (tj. bezpečnosti politické, vojensko strategické, vnitřní, ekonomické, ekologické, sociální, legislativně právní a ochrany obyvatelstva před živelními a antropickými pohromami).

Povinnost přizpůsobit činnost a opatření státu v oblasti zajišťování obrany permanentně probíhajícímu cyklům obranného plánování NATO pro Českou republiku jako předpokládanou součást Organizace severoatlantické smlouvy vyplývá mj. i z článku 3 této smlouvy, kterým se členské země zavazují jednotlivě i společně, stálou a účinnou svépomocí a vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svou individuální i kolektivní

schopnost odolat ozbrojenému útoku. Vyšší schopnosti států NATO dosahují uplatněním osvědčených metod, k nimž zejména patří obranné plánování. Proto mj. Česká republika musí **přijmout nezbytné kroky k institucionalizaci obranného plánování navazujícího na obranné plánování NATO.**

Na obranném plánování státu se musejí podílet všechny ústřední orgány státní správy, samosprávy a právnické osoby důležité pro obranu státu. Gesce obranného plánování náleží ministerstvu obrany na základě zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, ve znění pozdějších předpisů, a usnesení vlády České republiky č. 383/97 ze dne 25. června 1997. Je proto přirozené, že rezort obrany je v navrhované oblasti iniciátorem a současně orgánem pro koordinaci celého systému obranného plánování ČR.

Postupné začleňování České republiky do struktur NATO vyžaduje systém obranného plánování ČR podle potřeby a situace dále zdokonalovat. Východiska obranného plánování sladí otázky plánování obrany, obranné politiky České republiky a Aliance při respektování státní suverenity ČR a vytváření optimálních podmínek pro koordinaci plánování se spojenci.

Z hlediska průběhu a časových horizontů lze **obránné plánování** charakterizovat jako systém spolupráce věcně příslušných orgánů státní správy v přípravě jednotlivých opatření ve vojenských i nevojenských oblastech v dlouhodobém, střednědobém a krátkodobém plánování.

Proces obranného plánování zahrnuje otázky vojenského plánování a následně financování vojenských výdajů na obranu včetně otázek plánování a následného rozpočtování i obranných výdajů státu nevojenského charakteru.

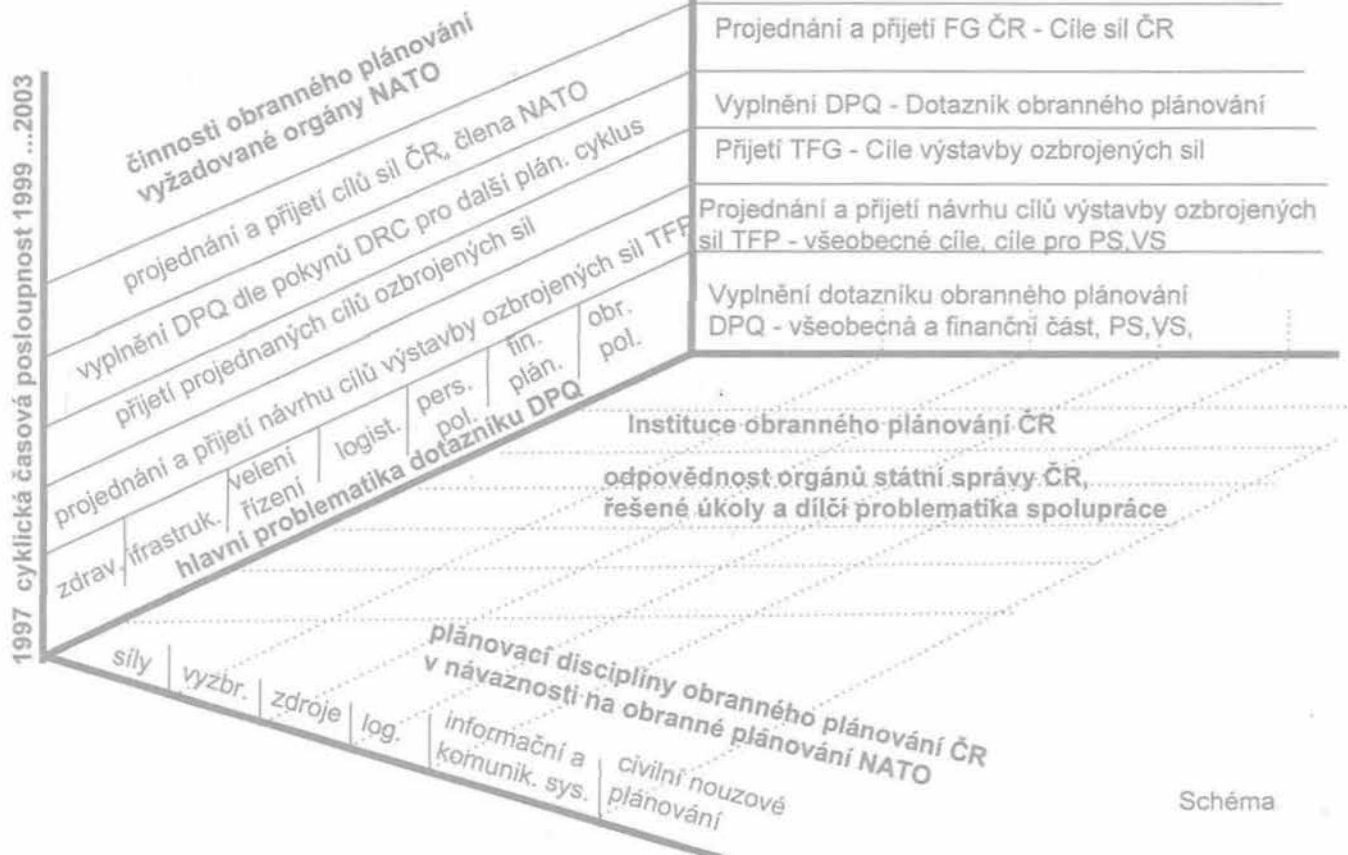
Základní struktura systému obranného plánování v ČR

Obranné plánování v České republice i směrem k NATO vyžaduje přijímat jak politická, tak odborná rozhodnutí nejen vojenského charakteru. Z toho vyplývá požadavek komplexnosti obranného plánování České republiky a nutnost systémové koordinované spolupráce všech orgánů podílejících se na něm.

Návrh systému obranného plánování ČR navazující na obranné plánování NATO je na schématu a tvoří jej:

- * **institute obranného plánování** - prezident, parlament, vláda, Bezpečnostní rada státu, ústřední orgány státní správy, Výbor pro obranné plánování s podvýbory pro jednotlivé oblasti obranného plánování s pracovními skupinami, Konference pro obranné plánování České republiky, Výbor pro civilní nouzové plánování se svými podvýbory a pracovními skupinami,
- * **plánovací oblasti (disciplíny)** podle zásad obranného plánování NATO (plánování sil, výzbroje, zdrojů, logistiky, spojovacích a informačních systémů a civilní nouzové plánování, které v podmínkách ČR bude pravděpodobně pojato jako samostatný souběžný systém obranného plánování v rámci plánování opatření k zajištění bezpečnosti ČR a bude mít dvojí základní roli:
 - ve vztahu k obrannému plánování bude působit jako systém podpůrný, který bude zajišťovat plánování civilních zdrojů pro zabezpečení podpory ozbrojených sil a zabezpečení nevojenské obrany,
 - pro řešení krizových situací nevojenského charakteru bude civilní nouzové plánování působit jako samostatný systém, nezávisle na systému obranného plánování),

SYSTEM OBRANNÉHO PLÁNOVÁNÍ ČR NAVAZUJÍCÍ NA OBRANNÉ PLÁNOVÁNÍ NATO

Schéma

- * **procedury, činnosti, výstupy a vazby** mezi institucemi obranného plánování ČR na rezortní a nadrezortní úrovni, které koordinuje Výbor pro obranné plánování ČR, a procedury, činnosti, výstupy a vazby mezi ČR a NATO, které mají cyklickou i časovou posloupnost,
- * **odpovědnosti a rozhodovací pravomoci orgánů státní správy ČR**, vyplývající z jejich kompetencí k problematice obranného plánování a jeho oblastem (disciplínám).

K institucím obranného plánování České republiky:

Prezident republiky - vrchní velitel ozbrojených sil

- * má právo účastnit se schůzí Bezpečnostní rady státu, vyžadovat od ní a jejích členů zprávy a projednávat s ní nebo s jejími členy otázky, které patří do jejich působnosti,
- * je garantem Konference pro obranné plánování České republiky.

Parlament České republiky

- * přijímá usnesení, zákony a schvaluje mezinárodní smlouvy,
- * projednává rozhodující dokumenty související s obranným plánováním státu.

Vláda České republiky

- * odpovídá za obranné plánování České republiky jako celek včetně koordinace nadstátních (vůči NATO) a mezirezortních opatření obranného plánování,
- * kontroluje činnost ústředních a dalších orgánů státní správy a územních správních orgánů při plnění Souboru opatření k zabezpečení obrany České republiky a dosaženou úroveň připravenosti rezortů a podřízených úseků realizovat plánovaná opatření obrany státu ve své kompetenci,
- * projednává návrhy Bezpečnostní rady státu na přijetí situací odpovídajících opatření k zajišťování bezpečnosti ČR,
- * je příjemcem služeb výborů pro obranné a civilní nouzové plánování.

Bezpečnostní rada státu

- * v rozsahu pověření, které stanovila vláda, připravuje vládě návrhy opatření k zajišťování bezpečnosti ČR a v souladu s návrhem jednacího řádu koordinuje, vyhodnocuje a kontroluje v celém rozsahu problematiku bezpečnosti ČR, včetně návaznosti na naše členství v NATO.
Rada zejména:
 - zabezpečuje mezirezortní koordinaci plánovacích, přípravných a realizačních opatření v oblasti zajišťování bezpečnosti ČR,
 - posuzuje záměry plánovacích, přípravných a realizačních opatření v oblasti zajišťování bezpečnosti ČR předkládané ústředními orgány státní správy nebo Výborem pro obranné plánování a Výborem pro civilní nouzové plánování,
 - posuzuje souhrnné požadavky ústředních orgánů státní správy uplatňované v rámci zajišťování bezpečnosti ČR,
 - koordinuje zpracování základních koncepčních dokumentů, včetně legislativy, potřebných pro zajišťování bezpečnosti ČR,
 - posuzuje a následně předkládá vládě k projednání pravidelné zprávy o stavu zajišťování bezpečnosti ČR, s návrhy na opatření,
 - posuzuje a následně předkládá vládě k projednání návrhy na zapojení ČR do mezinárodních mírových a humanitárních operací,
 - spolupracuje s orgány vyšších územních samosprávných celků při praktickém zabezpečování bezpečnostní politiky vlády.

Výbor pro obranné plánování

- * je stálým pracovním a poradním orgánem Bezpečnostní rady státu pro koordinaci plánování opatření k zajištění obrany ČR a k zajištění vazeb na orgány obranného plánování NATO. Výbor koordinuje a kontroluje v celém rozsahu problematiku plánování opatření k zajištění obrany ČR a zejména:

- zabezpečuje operativní mezirezortní koordinaci plánovacích a přípravných aktivit v oblasti zajištění obrany státu,
- posuzuje a projednává záměry plánovacích a přípravných aktivit v oblasti zajištění obrany státu předkládané ústředními orgány státní správy,
- posuzuje a projednává souhrnné požadavky ústředních orgánů státní správy uplatňované v rámci obranného plánování,
- projednává vyhodnocení mezirezortních připomínkových řízení k materiálům vztahujícím se k zajištění obrany státu a doporučuje jejich projednání v Bezpečnostní radě a ve vládě,
- zajišťuje vazby s věcně příslušnými výbory NATO,
- zajišťuje zpracování a projednává vlastní materiály v oblasti zajištění obrany státu,
- posuzuje a projednává návrhy na zapojení ČR do mezinárodních mírových operací.

Konference pro obranné plánování ČR

- * vrcholný orgán v procesu obranného plánování. Zpracovává a schvaluje každý sudý rok zprávu o stavu ve všech oblastech obranného plánování v dlouhodobém horizontu a verifikuje tím zájem státu o rozvoj svých obranných zdrojů, systémů a činností,
- * jednání Konference se účastní členové Bezpečnostní rady státu, vlády ČR, výboru pro obranné plánování, předsedové podvýborů obranného plánování a předsedové věcně příslušných výborů Parlamentu ČR, koná se pod záštitou prezidenta republiky, vrchního velitele ozbrojených sil České republiky.

Sekretariátem Výboru pro obranné plánování a Konference pro obranné plánování České republiky by měl být příslušný koncepční orgán ministerstva obrany, který současně plní úkol transformace výstupů těchto institucí do všech rezortů a ústředních orgánů státní správy a do koncepcí a norem uvnitř rezortu MO.

Ministerstvo obrany je koordinujícím orgánem obranného plánování České republiky a orgánem pro komunikaci (styčnou institucí) s příslušnými orgány obranného plánování NATO.

Ostatní ústřední orgány státní správy se do procesu obranného plánování zapojují v rozsahu působnosti a požadavků institucionalizovaných orgánů obranného plánování České republiky.

Institucionalizovaný systém obranného plánování ČR:

- je schopen pružně reagovat na nové jevy v bezpečnostní situaci státu koordinovaným zapojením ústředních orgánů a ostatních orgánů státní správy, samosprávy a právnických osob, důležitých pro obranu státu do řešení problémů zabezpečení obrany státu,
- je vázán na disponibilní zdroje, eliminuje kompetenční spory a nejasnosti „módní“ a účelové investice,
- zabezpečuje systémový dlouhodobý rozvoj ozbrojených sil a současně koordinaci rozvojových projektů v rámci NATO,
- zabezpečuje požadovaný stupeň a způsob civilní kontroly ozbrojených sil, zprůhlednění financování a zefektivní vynakládání zdrojů na obranu,
- má dlouhodobý charakter, ve střednědobé dimenzi umožňuje plán průběžně korigovat,
- umožňuje koordinovat obranné aktivity státu, z hlediska výstupních údajů je verifikován,
- je kompatibilní se systémem plánování NATO a umožní budoucí plnohodnotné zapojení ČR do všech funkcí a činnosti NATO.

Výchozí dokumenty obranného plánování NATO a České republiky

Obranné plánování NATO vychází především z následujících základních dokumentů:

* ***Strategická koncepce NATO (listopad 1991)***

Zohledňuje strategické prostředí a stanovuje cíle Aliance a její bezpečnostní funkce v širokém pojetí bezpečnosti. Současně je i směrnicí pro obranu, potvrzující obranný charakter Aliance. Předpokládá se její inovace zohledňující problematiku nového tisíciletí.

* ***Ministerská směrnice***

Je klíčovou politickou direktivou pro proces plánování sil NATO. Stanovuje celkový cíl, který budou ozbrojené síly NATO sledovat v průběhu stanoveného plánovacího období. Odráží politické, ekonomické, technologické a vojenské faktory, které mohou ovlivnit rozvoj ozbrojených sil NATO v průběhu tohoto období a možný dopad těchto faktorů na realizaci strategie NATO. Stanovuje požadavky na vyčleňované síly (kategorie pohotovosti, časové údaje, předpokládané předurčení apod.), které se stanovují výhradně jednáním mezi NATO a jednotlivými členskými státy. Je schvalována Výborem obranného plánování na zasedání v jarním termínu úvodního (lichého) roku každého dvouletého cyklu.

* ***Instrukce vojenského výboru pro vojenskou realizaci strategické koncepce NATO***

Představuje aplikaci a další rozvíjení strategické koncepce Aliance. Formuluje podrobně vojenské požadavky vůči státům NATO v zájmu dalšího rozvoje koncepcí a plánů i požadavky na rozmístění a struktury ozbrojených sil. Specifikuje obecné poslání ozbrojených sil NATO.

* ***Struktura sil NATO v polovině 90. let a jejich další perspektiva***

Doplňuje instrukci Vojenského výboru pro vojenskou realizaci strategické koncepce NATO a stanovuje široké požadavky pro koncepci, organizaci a způsobilosti (budoucích) struktur ozbrojených sil NATO. Vytyčuje opatření, nutná k dalšímu rozvíjení a aplikaci strategické koncepce Aliance a vytváří bázi pro plánování použití ozbrojených sil NATO tím, že stanoví postupy obranného plánování Aliance a poskytuje vojenské odůvodnění pro přidružující se požadavky, které by měly být vznášeny vůči jednotlivým členským státům.

* ***Poslání Hlavních velitelství NATO a Regionální plánovací skupiny Kanada-USA***

Dokument vytyčuje úkoly a cíle Hlavního velení Aliance, přičemž plánování vlastní realizace tohoto poslání se uskutečňuje dvěma způsoby - operačním plánováním a obranným plánováním NATO.

* ***Směrnice Vojenského výboru pro obranné plánování***

Definuje obsah, cíle a základní mechanismy obranného plánování a detailněji formuluje požadavky na schopnosti sil. Zabezpečuje jednotlivé státy vojenskými směrnicemi existujícími pro oblast dlouhodobého obranného plánování NATO. Směrnice stanoví hlavním velitelům NATO úkol zjistit požadované způsobilosti cestou rozšiřování vojenských funkcí a takto vyjádřené požadavky pak slouží jako výchozí základna pro Směrnici obranného plánování hlavních velitelů NATO.

* ***Směrnice hlavních velitelů NATO pro obranné plánování***

Podporuje směrnici Vojenského výboru pro obranné plánování. Stanovuje poslání Hlavního velení NATO v míru, krizi a za války, vymezuje kritéria a formuluje plánovací priority pro všechny druhy vojsk, které jsou sdružovány do „oblastí důležitosti“. Obsahuje podrobnější rozšíření každé vojenské funkce, zajišťuje kvalitativní vymezení požadované způsobilosti, identifikuje klíčové deficity a stanoví funkční plánovací priority pro vojenské funkce.

Obranné plánování České republiky vychází především z následujících základních dokumentů a jejich základního obsahu:

* **Národní bezpečnostní strategie**

Nejobecnější a komplexní orientace k východiskům pro obranu a ochranu občanských a státních zájmů vůči všem druhům rizik a ohrožení včetně vztahů k mezinárodním bezpečnostním strukturám. Vymezuje nevojenská a vojenská bezpečnostní rizika, která mohou s perspektivou pěti až deseti let vést k ohrožení bezpečnosti státu a vymezuje úkoly a opatření, plánovaná a prováděná ve všech rezortech státní správy (oblastech činnosti státu), umožňující zabránit jejich vzniku nebo eliminovat (minimalizovat) jejich případné následky. Garantem jejího zpracování a případných aktualizací v závislosti na změnách bezpečnostní situace ve státě a jeho bezprostředním okolí je Ministerstvo zahraničních věcí ČR, je schvalována Parlamentem ČR (vládou ČR).

* **Národní obranná strategie**

Je základním dokumentem obranné politiky státu a koncepčním základem pro výstavbu systému obrany státu jako součásti jeho bezpečnostního systému. Vychází z všeobecného principu obrany, určuje základní směry přípravy a použití všech zdrojů státu a společnosti pro obranu a ochranu v celém spektru krizových situací. Definuje úkoly a zpřesňuje opatření, plánovaná a prováděná ve všech rezortech státní správy (oblastech činnosti státu), umožňující zabránit vzniku nebo eliminovat (minimalizovat) případné následky vnějšího (vojenského) ohrožení existence a bezpečnosti státu, spojeného s hrozbou použití nebo s použitím ozbrojené síly vůči němu. Garantem jejího zpracování a případných aktualizací je Ministerstvo obrany ČR, je schvalována Parlamentem ČR (vládou ČR).

* **Soubor opatření k zabezpečení obrany**

Upřesňuje úkoly rezortům státní správy v rámci obranného plánování státu a v návaznosti na obranné plánování NATO, umožňuje dosáhnout požadovaného stupně připravenosti k zajištění vlastní obrany i odpovídajícího podílu (příspěvku) na zajištění kolektivní obrany členských států NATO včetně schopnosti podílet se na provádění mírových a humanitárních operací mimo území státu. Přípravou a realizací opatření civilního nouzového plánování současně přispívá k zvýšení připravenosti státu reagovat na jeho nevojenská ohrožení (živelní pohromy, katastrofy ap.) a na zajištění minimálních existenčních podmínek obyvatel státu v případě vzniku krizových situací. Garantem zpracování je ministerstvo obrany a je schvalován vládou ČR.

* **Vojenská strategie**

Deklaruje komplex zásad souvisejících se zajištěním národní bezpečnosti, s odvrácením vojenské hrozby a odražením vojenského napadení státu a s podílem na kolektivním zajištění mezinárodní bezpečnosti. Vymezuje formy a způsoby činnosti ozbrojených sil České republiky (s důrazem na Armádu ČR) při eliminaci reálné hrozby použitím ozbrojené síly vůči státu nebo při odrazení přímého vojenského ohrožení státní suverenity, nedotknutelnosti území státu, životů jeho občanů a jeho kulturních a majetkových hodnot, spojeného s použitím ozbrojené síly. Garantem jejího zpracování a případných aktualizací je Ministerstvo obrany ČR, je schvalována vládou ČR.

* **Koncepce výstavby rezortu obrany**

Stanovuje úkoly a opatření v rezortu obrany navazující na obranné plánování ČR s dlouholetým (až desetiletým) výhledem v oblasti utváření (změn) organizačních struktur, dislokace, výbroje a materiálního vybavení (zabezpečení) Armády ČR, přípravy jejích příslušníků a postupně prováděná opatření k dosažení připravenosti ozbrojených sil ČR splnit v případě potřeby úkoly plynoucí z národní bezpečnostní (obránné) strategie a vojenské strategie České republiky, jakož i článku 5. Severoatlantické smlouvy. Garantem zpracování a průběžné aktualizace je Ministerstvo obrany ČR, je schvalována vládou ČR.

* **Strategická směrnice pro použití Armády České republiky**

Zpřesňuje konkrétní úkoly Armády ČR pro situaci bezprostředního vojenského ohrožení státu použitím síly. Je zpracovávána Generálním štábem Armády ČR a schvalována Bezpečnostní radou státu a spoluúčastí prezidenta republiky. Na jejím základě jsou stanovovány úkoly i ostatním rezortům státu k zabezpečení činnosti a vytvoření nezbytných podmínek pro splnění úkolů armádou při odrazení vnějšího napadení státu.

Dvouletý cyklus plánování obrany

Tabulka

Lichý rok	Sudý rok
- polovina ledna – DRC připravuje pokyny pro nadcházející cyklus plánování výstavby ozbrojených sil, - začátek března – DRC vydává částečný DPQ jako podklad pro aktualizaci revize obrany, - červen až srpen – bilaterální jednání MNC s členskými zeměmi o předběžných návrzích cílových stavů ozbrojených sil, - konec července – členské země předávají částečně aktualizované odpovědi na DPQ, zahajují přípravu návrhu v kapitolách členských zemí a v hodnocení MNC, - září až polovina října – trilaterální jednání v ústředí NATO o aktualizaci revize obrany, - polovina října až polovina listopadu – multilaterální jednání DRC o aktualizaci revize obrany, příprava aktualizované Všeobecné zprávy, - začátek listopadu – návrh cílových stavů ozbrojených sil od MNC postoupeny MC, - konec listopadu – předání úprav v kapitolách členských zemí a ve všeobecné zprávě ke schválení stálým představitelům v NAC, - prosinec – NAC na úrovni MO přijímá aktualizovaný pětiletý plán výstavby ozbrojených sil,	- leden až polovina března – IMS, IS společně posuzují návrhy stavů sil od MNC, - začátek března – DRC vydává kompletní DPQ jako podklad pro kompletní revizi obrany, - polovina března – MC schvaluje návrhy stavů ozbrojených sil pro předložení NAC, - konec března až polovina května – na multilaterálních jednáních DRC jsou připraveny návrhy cílových stavů ozbrojených sil pro předložení NAC, - květen až červen – NAC na úrovni ministrů obrany schvaluje Souhrnnou zprávu a cílové stavy ozbrojených sil, - konec července – členské země předávají kompletní odpovědi na DPQ, začíná příprava kompletních kapitol členských zemí a hodnocení MNC, - září až polovina října – trilaterální jednání v hlavních městech členských zemí, - polovina října až polovina listopadu – multilaterální jednání, příprava ministerských pokynů, - konec listopadu – předání kapitol členských zemí, Všeobecné zprávy a ministerských pokynů ke schválení stálým představitelům v NAC, - prosinec – NAC na úrovni ministrů obran přijímá pětiletý plán výstavby ozbrojených sil a schvaluje ministerské pokyny pro nadcházející cyklus.

Periodicita obranného plánování

Obranné plánování NATO se řídí přesně vymezenými časovými plánovacími cykly, které se svým obsahem v každé oblasti obranného plánování liší a přizpůsobují konkrétním podmínkám. I přes národní specifika musí být obranné plánování v rámci každého členského státu sladěno s klíčovými termíny nadnárodního obranného plánování NATO.

Lhůty obranného plánování (10, 5 let a 2 roky) tvoří základ periodického (klouzavého) plánovacího systému NATO a obranné plánování České republiky je musí respektovat.

Stěžejní v celém systému je dvouletá perioda. Začíná každým lichým rokem a má v jednotlivých oblastech (podsystemech) obranného plánování specifický obsah. Jako příklad lze uvést oblast plánování sil, zahrnující následující opatření a jejich termíny, viz tabulka.

Závěr

Tento článek shrnuje základní otázky problematiky obranného plánování České republiky ve vazbě na NATO. Jeho cílem je nastínit základní problémy pro další rozvíjení systému obranného plánování v podmínkách České republiky. Při postupném přifázování přistupujícího státu k NATO začínají procesy v základní plánovací oblasti tj. plánování sil. Po vstupu do Aliance budou procesy obranného plánování probíhat i v jeho dalších disciplínách.

V návaznosti na návrh systému obranného plánování rezort obrany v úzké součinnosti se všemi ústředními orgány státní správy rozpracuje „Metodiku obranného plánování České republiky“. Na základě této metodiky pak zpracují jednotlivé ústřední orgány státní správy z ní vyplývající vlastní metodiky obranného plánování pro oblasti (podsystemy) obranného plánování ČR.

Obsahem „Metodiky obranného plánování České republiky“ bude definice činností státu souvisejících s jeho obranou, úkoly jednotlivých státních orgánů a jejich zapojení do procesu obranného plánování. Metodika bude muset obsahovat upřesněný obsah procedur obranného plánování a ukazatelů, které budou vykazovány ve vnějších informačních procesech, zejména vůči NATO. Jednotlivé činnosti musí být sladěny a provázány jak ve věcně, tak i v časové rovině.

Rezortní metodiky obranného plánování podrobněji rozpracují úkoly podsystemů (oblastí) obranného plánování v návaznosti na Metodiku obranného plánování České republiky a na věcně příslušné dokumenty NATO.

Přehled použitých zkratk NATO:

- DRC** - Defense Review Committee
Výbor pro hodnocení obrany
- DPQ** - Defense Planning Questionnaire
Dotazník obranného plánování
- IS** - International Staff
Mezinárodní sekretariát NATO
- IMS** - International Military Staff
Mezinárodní vojenský štáb NATO
- MC** - Military Committee
Vojenský výbor NATO
- MNC** - Major NATO Commander/Command
Hlavní velitel/velitelství NATO
- NAC** - North Atlantic Council
Severoatlantická rada (Rada NATO)
- FG** - Force Goals
Cíle ozbrojených sil
- TFG** - Target Force Goals
Cíle výstavby ozbrojených sil
- TFP** - Target Force Proposals
Návrhy cílů výstavby ozbrojených sil.

Literatura:

- * Charta Organizace spojených národů, Statut mezinárodního soudního dvora. Informační ústředí OSN, Praha 1973.
- * Národní obranná strategie, VR 2/1997.
- * Pohotovost o NATO. MOČR - AVIS Praha, 1998.
- * Příručka NATO. Úřad NATO pro tisk a informace. Brusel 1995.
- * Strnádek J.: Filosofická východiska strategické obrany státu, VR 3/1995.
- * Strnádek J.: Die tschechische Stellung zur Gemeinsamen europäischen, Veteidigungspolitik, Waldbröl, 1995.
- * Štábní průvodce obranným plánováním NATO, 1995.
- * Vojenská strategie České republiky, VR 2/1995.

Současnost a perspektiva využívání analýzy pro podporu rozhodovacího procesu v řízení rezortu obrany

Nezbytným předpokladem kvality rozhodnutí je nejen dostatek informačních podkladů, ale i kvalita jejich analýzy a z ní vyplývajících závěrů. Tento požadavek je tím naléhavější, čím závažnější rozhodnutí přijímáme. Nikdo snad nebude pochybovat o tom, že například rozhodování o vývoji a alokaci zdrojů patří ve vrcholové úrovni rezortu k těm nejzávažnějším. Rozhoduje se nejen o obrovských finančních částkách, perspektivách tisíců lidí, ale zejména o co nejvyšší kvalitě obrany této země, dosažené za daných zdrojových možností. Přes náznak pozitivního obratu, zejména díky iniciativě sekce obranné politiky MO, spojené s revizí systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR) a realizované např. zavedením střednědobého plánování vývoje rezortu a jeho zdrojů, však, podle mého názoru, situace v této oblasti vyžaduje další systémová opatření. Jedním z nejdůležitějších by měla být **výstavba komplexního systému analytické podpory**, založeného na využití moderních analytických metod a prostředků a spojeného s budováním potřebné datové základny, získané zejména koordinací jednotlivých informačních systémů.

Bezprostředním podnětem k publikování tohoto článku byla moje nedávná účast na mezinárodním sympoziu k problematice tzv. **operační analýzy**, které v Marshallově školicím centru pro země PfP společně uspořádal Výbor NATO pro obranný výzkum a technologii a MO USA - sekce programové analýzy.

Cílem tohoto sympozia bylo poskytnout účastníkům z jednotlivých zemí PfP ucelenou prezentaci přístupů, metod a prostředků používaných v této oblasti ve vrcholovém řízení armád NATO a přispět tak k:

- ▲ hlubšímu pochopení obsahu a rámce operační analýzy,
- ▲ vyzdvížení nezbytnosti propojení operační analýzy, obranného plánování a rozhodování,
- ▲ rozšiřování podílu analýzy na plánovacím a rozhodovacím procesu.

Kromě národních prezentací, ve kterých jednotliví představitelé zemí PfP charakterizovali vlastní systém operační analýzy, prezentovali experti z jednotlivých členských zemí NATO metody a softwarové analytické prostředky pro podporu rozhodovacího procesu v těchto oblastech:

- výstavba ozbrojených sil,
- obranné plánování,
- krizový management,
- management zdrojů,
- akviziční management,

- personální management,
- plánování a logistické zabezpečení mezinárodních mírových operací,
- simulace ozbrojených konfliktů a cvičení na výpočetní technice,
- plánování přesunů vojsk v rámci Aliance (program ADAMS),
- zabezpečení interoperability.

Z výčtu uvedených oblastí, které byly prezentovány jako předměty analýzy, vyplývá mj. rozsah problematiky, kterou se operační analýza v pojetí NATO zabývá. Její název by bylo možno překládat i jako obranná nebo vojenská analýza, neboť v podstatě pokrývá všechny oblasti, které jsou předmětem rozhodovacího procesu spojeného s činností a rozvojem ozbrojených sil.

V souvislosti s definicí předmětu operační analýzy se nabízí rovněž otázka jejího vztahu k tzv. obrannému výzkumu. Nechci se pouštět do větších teoretických úvah, ale podle mého názoru se obě jmenované disciplíny zabývají stejným předmětem, avšak v jiné fázi jeho řešení a zřejmě nebude vždy možno ani nutno přesně definovat jejich rozhraní. Z hlediska potřeb podpory kvalitního rozhodovacího procesu považuji obě disciplíny za jeho nezbytnou a nedílnou součást.

Netroufám si komplexně hodnotit kvalitu analýzy v celé šíři rozhodovacího procesu na vrcholové úrovni našeho rezortu. Tu může za svou oblast posoudit každý čtenář sám, ale myslím, že pozitivní hodnocení převažovat nebude. Za oblast managementu zdrojů, ve které pracuji, mohu říci, že teprve díky pomoci MO USA, které nám v roce 1996 poskytlo počítačový program pro analýzu a modelování obranných zdrojů Defense Resource Management Model (DRMM), jsme začali provádět komplexnější systémovou analýzu směřující k vypracování programového plánu a navazujících rozhodnutí v podobě programů rozvoje všech oblastí rezortu a alokace potřebných zdrojů. O kvalitě analýzy, předcházející rozhodnutím o investičních výdajích, svědčí mj. i řada zpochybených závěrů výběrových řízení. Za vážný nedostatek rovněž považuji skutečnost, že se v poslední době systémově neprovádí zpětné analýzy efektivnosti hospodaření, resp. efektivnosti vynakládaných finančních prostředků.

Při prezentaci systému, významu i rozsahu operační analýzy (resp. obranného výzkumu) v rozhodovacím procesu ve vrcholovém řízení jednotlivých armád NATO i v jeho samotném velení jsem si utvrdil předchozí názor, že tato problematika nebyla u našeho rezortu v posledních letech patřičně doceněna. Svědčí o tom např. nedávné zrušení Ústavu obranných studií MO, předchozí zrušení Ústavu vědeckých informací MO a zrušení oddělení vědy MO, které bylo později nahrazeno pouze skupinou vědy a obranného výzkumu. Tato skupina čtyř osob však byla zařazena jako součást investičního odboru majetkové sekce MO, což omezuje sféru její působnosti, nehledě na nedostačující personální pokrytí z hlediska potřeb výkonu státní správy a reálné funkce centrálního řídícího, koordinačního i výkonného orgánu rezortu v této oblasti. Tato skupina současně působí jako sekretariát vytvořené Rady rezortu MO pro obranný výzkum, která však zasedá čtvrtletně a není přímým exekutivním orgánem.

Jsem si vědom toho, že charakteristiky současného stavu analytické podpory rozhodovacího procesu při řízení rezortu jsem se pouze kriticky dotknul a zaměřil se především na institucionální stránku věci. Bylo by určitě velmi potřebné podrobit tuto problematiku komplexnímu rozboru, který by současně ukázal nedostatky i rezervy a

napomohl ke koncipování systémového řešení. Je jisté, že zkvalitňování analýzy je dlouhodobější proces, v rámci něhož je mj. potřebné navrhnout a propracovat množství specifických mechanismů, metod i kvantifikačních ukazatelů. Do tohoto procesu bude nezbytné plně zapojit především veškeré existující kapacity rezortu, zejména vojenské technické ústavy, školy a specializovaná pracoviště i jednotlivé příslušníky rezortu na všech stupních, zvláště ty, kteří absolvovali různé specializované kurzy v zahraničí i doma (např. i kurz vojenských manažerů). Nezbytným předpokladem je rovněž maximální využití výpočetní techniky, informačních systémů a specifických programů, především těch, které se podaří získat v rámci spolupráce se zeměmi NATO.

* * *

Takto rozsáhlý úkol by měl být odpovídajícím způsobem řízen a podporován. Myslím, že k tomu bude nezbytné stávající strukturu řídicích orgánů v této oblasti výrazně posílit. Věřím, že potřeba výraznější podpory využití obranného výzkumu a operační analýzy v rozhodovacím procesu se promítne do odpovídajících opatření v rámci realizace připravované Koncepce rozvoje rezortu obrany, neboť bez účinného systémového řešení otázky využití moderních metod a prostředků v rozhodovacím procesu nemůže rezort z hlediska standardu NATO i efektivnosti využití zdrojů pro zabezpečení obrany státu do budoucna obstát.

Okamžitě po přijetí koncepce i zákonů o službě vojáků z povolání musíme přijmout kariérní řád, který stanoví jasná pravidla služby vojákům – co musí dát armádě, a čím je naopak ona povinována jim. Některé věci můžeme udělat už dnes. Musíme se jen přestat vymlouvat, jak něco nejde.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.*

216 102 mja nířný/2173 99 - p. 93
4

Plukovník gšt. Ing. Jiří Volín

Chomutov

Přístup AČR k integraci CIS do systémů NATO

Oblast velení a řízení je rozhodující oblastí, která bude hrát hlavní roli v integraci AČR do NATO. Řešení otázek souvisejících se zabezpečením velení a řízení v AČR v návaznosti na státy NATO je základním úkolem celého rezortu ministerstva obrany. Proto stěžejní důraz v období příprav AČR ke vstupu do struktur NATO je kladen na vybudování spojovacích (komunikačních) a informačních systémů (Communication and Information Systems, dále jen CIS). Lze říci, že bez určité minimální úrovně podpory velení a řízení těmito systémy a dosažení interoperability se státy NATO, nebude možné integraci provést.

IM 101-5 * * *
Ještě do začátku roku 1997 probíhala výstavba CIS v rezortu nekoordinovaně a s prvky živelnosti (viz tabulka). V souladu s potřebou komplexního řešení celé oblasti byly v roce 1997 realizovány zásadní změny v organizačních strukturách AČR i rezortu, jako byl přechod na struktury J1-J6 (generálního štábu), G1-G6 (pozemních sil), A1-A6 (letectva) ve velení a štábech strategického, operačního i taktického stupně. Byla vytvořena operační velitelství a došlo k rozvoji řady CIS, avšak stále ještě do konce roku 1996 s prvky živelnosti. Změnily se i struktury pro řízení CIS.

V lednu 1998 byla schválena výchozí „Koncepce informatizace rezortu obrany do roku 2005“, jež je podkladem pro připravovanou „Koncepci výstavby rezortu obrany do roku 2003 s výhledem do roku 2008“, a řeší oblast informatizace rezortu ministerstva obrany (MO) komplexně. Tím byly vytvořeny základní podmínky pro další rozvoj CIS a tím i celé oblasti velení a řízení.

Aktuální problémy CIS AČR

V oblasti CIS AČR se v současné době vyskytují některé dílčí nedostatky, které jsou však identifikované a jasně vymezené.

Týkají se hlavně:

- nedokončené komunikační infrastruktury AČR a rezortu,
- absence moderního bojového systému pro velení a řízení pozemních sil,
- potíží s legislativou, týkající se především přijetí potřebných zákonů,
- potíží s implementací, např. komplexních bezpečnostních požadavků a dalších,
- problémů s implementací některých mezinárodních, evropských a NATO standardů do CIS, které byly postaveny dříve na starších technologiích, a dnes jsou již zastaralé,
- potíží se zajištěním vnitřní integrace různých informačních systémů (IS) AČR a rezortu.

Řešení uvedených problémů je hlavní náplní a prioritou výstavby AČR v nejbližším období i v dalších letech.

MC 324 Slavný AH
Nato Military Capabilities
Struktura

Hlavní projekty CIS

Rozvoj a další výstavbu CIS řeší následující projekty, které jsou pro integraci CIS do systémů CIS NATO rozhodující:

- ▲ Štábní informační systém (ŠIS), který má zajistit právě vnitřní integraci a jenž bude integrovat všechny ostatní oborové a rezortní IS.
- ▲ Projekty OTS VŘ (operačně-taktického systému velení a řízení), nebo lépe terminologií NATO bojového systému velení a řízení pozemních sil (PozS) a vzdušných sil (VzS).
- ▲ Projekty integrace národního systému protivzdušné obrany (PVO do systému PVO NATO. Jde o projekty VzS, hlavně národní středisko velení VzS (NCC, National Command Centre) a středisko řízení vzdušné suverenity ASOC (Air Sovereignty Operation Centre) a další související projekty.
- ▲ Projekty komunikační infrastruktury, jimiž jsou hlavně:
 - rezortní spojovací síť (ALCATEL),
 - dálková radioreléová komunikační síť (TEMPO),
 - taktické komunikace (TAKOM),
 - strukturovaná kabeláž.
- ▲ Standardizační projekty zahrnující např. ADat-P3.
- ▲ Bezpečnostní projekty pro řešení komplexní bezpečnosti - pro systém šifrování, stupně utajení (sensitivity), řízení přístupu, fyzickou ochranu apod.

Všechny tyto projekty vycházejí ze současného stavu CIS rezortu MO, z míry rozpracovanosti jejich jednotlivých částí a z potřeb AČR zajistit funkčnost velení a řízení a především jeho interoperabilitu. Zároveň jsou akceptovány reálné možnosti pokrytí projektů finančními zdroji na tento rok a další léta.

Z hlediska interoperability jsou prioritně řešeny následující oblasti: spolupráce v oblasti CIS, centralizovaný rozvoj a integrace systémů CIS rezortu MO, jednotná strategie v oblasti CIS technologií, implementace mezinárodních standardů (ISO, ITU-T, POSIX, X/OPEN) a standardů NATO, organizace, postupy a procesy velení a řízení, řízení CIS, příprava osob a součástí AČR, bezpečnost informací.

Hlavní opatření k zajištění interoperability vyplývají z cílů interoperability, jež jsme se směrem k NATO zavázali splnit, a které byly postupně transformovány do tzv. *návrhů výstavby sil NATO* (TFP, Target Forces Proposals), tj. do takových návrhů, jež později vyústí ve stanovení cílů výstavby sil NATO (TFG, Target Forces Goals), tedy těch cílů, které bude AČR a Česká republika ke dni vstupu do NATO a v budoucnu plnit.

Propojení CIS s CIS NATO se bude týkat těchto hlavních oblastí: krizového managementu a velení, zpravodajství, společných operací, vzdušných operací, pozemních operací, logistiky, přípravy vojsk.

Hlavními funkcemi, které musí CIS po integraci do NATO plnit, potom budou: zprostředkování výměny zpráv (message handling), elektronická pošta, podpora briefingů a zobrazení, mapy, výměna obrazu, grafiky, dokumentů, management času, plánování, automatizace kancelářské práce, technologie Web.

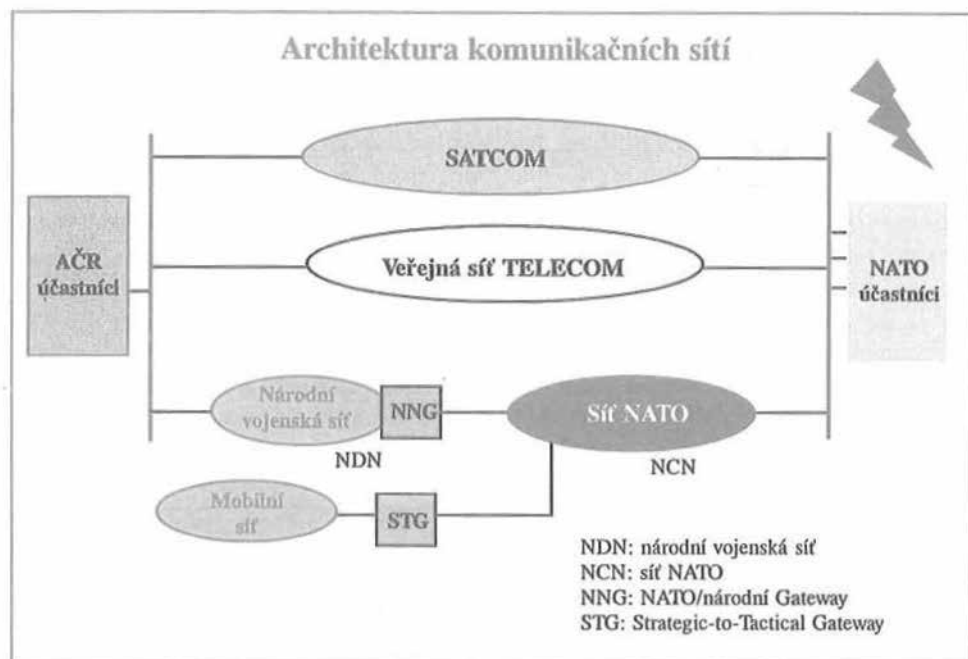
Základní softwarové (SW) aplikace, které budou společně využívány v první fázi při vstupu do NATO, byly stanoveny. Jde o *komerčně využívané SW*: Desk Top Applications,

Word, Excel, Power Point, Paintshop Pro, Corel Draw & Corel Gallery Vision, MS Exchange, Outlook.

Pro koordinované řešení stanovených úkolů byl schválen program spolupráce „Capability Package” (CP 5A 0039). Jde o konkrétní řešení úkolů, jehož cílem je ze strany NATO zabezpečit výchozí komunikační a informační systém pro podporu nových zemí. Program zahrnuje projekty NATO pro ČR, Polsko a Maďarsko zabezpečující propojení základních CIS velitelství NATO s národními velitelstvími ke dni vstupu do NATO.

Hlavní výbor pro zdroje NATO (SRB, Senior Resource Board) schválil tento program již v květnu t.r., Severoatlantická rada (NAC, North Atlantic Council) do konce května. Implementace projektů programu spolupráce CP proběhne ve třetím čtvrtletí tohoto roku. Pro Armádu ČR to znamená získání terminálů, nutné kancelářské automatizace, některých kryptozařízení, vyřešení spojení s NATO za hranicemi ČR, připojení se na IS NATO a propojení velení armády a operačních velitelství s velitelstvím NATO.

Náš úkol zde konkrétně spočívá v zabezpečení implementace navržených projektů za naší stranu a také v podílu na jejich financování.

Obr. 1

Základním přístupem k plné integraci je budování a další rozvoj CIS AČR na základě připravované architektury konzultované s NATO, která řeší konektivitu jednotlivých komunikačních systémů. **Architektura komunikačních sítí** je zřejmá z obr. 1.

V první fázi, pokud nebude zabezpečeno z NATO, nebude pravděpodobně realizováno uvedené satelitní spojení. To by bylo realizováno až ve druhé etapě, tedy po vstupu do NATO. **Idea propojení informačních systémů** je vidět na obr. 2.

Se vstupem do NATO dojde i k přímému propojení IS ČR se sousedními státy, členy NATO (Polsko, Maďarsko).

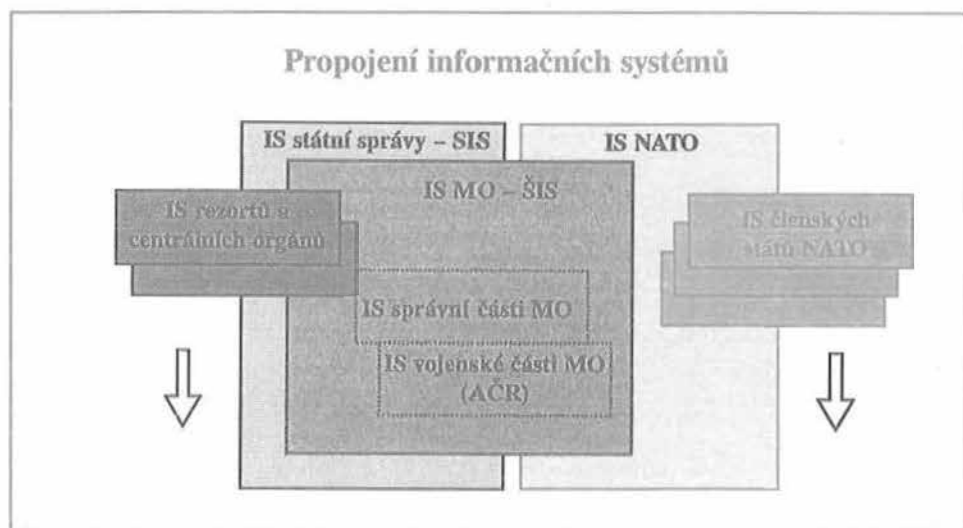
Hlavními a nejdůležitějšími kroky v oblasti CIS budou:

a) *v přípravném období pro vstup do NATO:*

- propojení komunikačních systémů,
- výměna informací mezi NATO, velením AČR, MO,
- minimální podpora médií lokálního přenosu,
- dodatečná terminálová zařízení,
- zvýšení automatizace kancelářských prací,
- zařízení COMSEC/COMPUSEC,
- převzetí bezpečnostní architektury NATO.

b) *po vstupu do NATO:*

- propojení datových sítí,
- dodatečná přenosová média,
- stanovení rozhraní (Strategic-to-Tactical Gateway),
- dodatečná terminálová zařízení,
- dodatečné zařízení COMSEC/COMPUSEC,
- zabezpečení hlavních funkcí CIS (FASS),
- výměna informací mezi VzS, PozS a NATO,
- řešení a využívání bojových IS (BICES).

Obr. 2

Příprava osob

Velmi důležitá je v procesu integrace příprava osob. Je nám jasné, že bez kvalitní přípravy lidského činitele bude mít podpora velení a řízení komunikačními a informačními

systemy jen minimální účinek. Proto je oblasti přípravy rovněž věnována mimořádná pozornost.

Hlavními úkoly zde jsou: intenzivní jazyková příprava, příprava velení a štábů AČR v souladu s principy NATO, výběr a příprava zástupců a kontaktních týmů AČR, zapojení se do činnosti všech důležitých složek a struktur komunikačních a informačních systémů NATO, tj. odboru pro velení, řízení a spojení správy pro zabezpečení obrany mezinárodního sekretariátu (CIS Division) a výboru NATO pro velení a řízení (NC3B, NATO Consultation, Communication and Control Board), a konečně i celková příprava vojsk na společné operace.

K zabezpečení součinnosti a interoperability s NATO byl 1. března 1998 zřízen „výbor pro interoperabilitu velení a řízení a systémů pro jejich podporu“. Výbor respektuje samostatnost jednotlivých součástí MO a AČR a vytváří trvalý rámec pro koordinaci aktivit ve velení a řízení k integraci do NATO. Je složen z pracovníků MO, GŠ AČR a operačních velitelství PozV a VzS.

Obr. 3

Další obrázek (obr. 3) znázorňuje výkonné prvky výboru pro interoperabilitu v rezortu MO. Skládá se z komisí pro koncepce a interoperabilitu, pro informační systémy, komunikační systémy a bezpečnost informací. Výbor je partnerem pro řídící struktury CIS v NATO, hlavně pro NC3B a všechny jeho subkomise (podvýbory, subcommission, SC),

SC1 až SC8, a agenturu NACMO pro řízení CIS v NATO (NACMO, NATO Air C2 System Management Organization).

Činnost výboru zastřešuje sekce velení a řízení J6 (generální štáb), která je zároveň partnerem pro CIS Division v SHAPE, agenturu NATO pro C3 (NC3A) a další struktury CIS.

Závěrem

Zrekapitulujeme-li krátce opatření, která nás čekají v nejbližším období a jejichž splněním dosáhneme plnoprávného připojení AČR a MO k velení NATO, můžeme zformulovat hlavní strategické úkoly pro integraci spojovacích a informačních systémů do systémů CIS NATO. Naším cílem je:

- podílet se společně s velením NATO na projekční přípravě a následné implementaci jednotlivých projektů pro podporu velení a řízení (program spolupráce Capability Package),
- společně definovat minimální nezbytnou úroveň integrace CIS pro vstup do NATO,
- zabezpečit integraci CIS nejpozději ke dni vstupu ČR do NATO, včetně lidských, materiálních a finančních zdrojů.

Tabulka

Stručná historie CIS:

- 1990** - výskyt jen ojedinělých systémů CIS
- 1993** - rozvoj nekoordinované výstavby CIS
- 1994** - „Návrh rámcové architektury automatizovaného informačního systému AČR“, první ucelené informace o CIS a základní koncepční východisko pro proces informatizace v AČR (vznikl ve spolupráci s USA)
- 1994** - zahájení výstavby technologické základny CIS
- 1997** - komplexní řešení CIS v AČR
- 1997** - přiblížení struktury AČR strukturám NATO
- 1998** - „Koncepce informatizace rezortu“

Ke koncepci vojenského školství a dalším souvislostem

V poslední době se setkáváme nejen v tisku a v dalších sdělovacích prostředcích, ale i uvnitř AČR, s názorem kritizujícím absenci koncepce vojenského školství. Koncepce vojenského školství byla zpracována již v průběhu roku 1994, přijata kolegiem ministra obrany byla v únoru 1995. Následně byla koncepce projednána i v Parlamentu ČR. Není tedy pravda, že koncepce vojenského školství neexistuje. To však neznamená, že je všechno vyřešeno. Koncepce odpovídá době svého vzniku - formování AČR po rozdělení federace. Úkolem vojenského školství bylo zabezpečit kontinuitu přípravy a vzdělávání vojáků z povolání. Víme, že většina vojenských škol za federace byla dislokována na Slovensku.

Koncepce stanovila cíl vytvořit urychlený a provázaný systém přípravy ve vojenských, civilních a zahraničních školách i rezortních zařízeních pro všechny kategorie vojáků z povolání, který by pružně reagoval na potřeby AČR. Smyslem koncepce bylo vytvoření vojenského systému vzdělávání, který poskytuje službu zákazníkovi - odběrateli, tj. AČR.

Tento cíl se dle mého podařilo splnit. V oblasti strukturální si koncepce kladla za cíl provést výraznou redukci ve vojenských školách tak, aby došlo k přizpůsobení se poměru počtu učitelů a studentů školám západních států. Konečné počty osob ani škol nebyly v koncepci určeny, zejména z toho důvodu, že stejně jako dnes nebyly stanoveny cílové počty AČR.

Jaká je představa sekce personální a sociální politiky MO o dalším vývoji koncepce vojenského školství? Systém vzdělávání je třeba zaměřit na poskytování předepsaného vzdělání před ustanovením do příslušné funkce a rozšířit poskytování profesní (vojenské) přípravy těm, kteří již předepsané vzdělání získali zpravidla na civilní škole. Do procesu profesní přípravy bude zahrnuta i kategorie občanských zaměstnanců rezortu obrany, zejména pokud zůstanou zachovány tzv. křížkové funkce. V této souvislosti je třeba zvážit možnosti spolupráce s civilními školami, zvláště v případě kdy lze ekonomicky výhodněji získat odborníky u jiných vzdělávacích zařízení, nebo případně, kdy bude možné získat potřebné odborníky v dostatečném množství a kvalitě na trhu práce.

Pro důstojníky bude požadováno vysokoškolské vzdělání, pro praporčíky úplné střední nebo úplné střední odborné vzdělání a pro rotmistry střední odborné vzdělání.

Soustavu vojenských škol bude nutno dále redukovat a přizpůsobit požadavkům profesní přípravy. Vzdělávání a profesní přípravu pak soustředit do dvou základních vzdělávacích center:

1. Centrum vzdělávání a profesní přípravy pozemních sil a logistické podpory ve Vyškově.
2. Centrum vzdělávání a profesní přípravy vzdušných sil, technických odborníků a vrcholového řízení armády v Brně.

Obě centra budou připravovat důstojníky, praporčíky a rotmistry v akreditovaných i neakreditovaných formách přípravy, čímž bude dosaženo redukce personálu a účelného využití výukových a výcvikových prostředků a zařízení. Přípravu specialistů potřebných pro pozemní vojsko i vzdušné síly soustředit jen do jednoho centra.

Kromě toho bude dále existovat prvek pro přípravu zdravotnického personálu v Hradci Králové a prvek pro přípravu štábních praporčíků a příslušníků vojenské policie v Moravské Třebové s obdobným přístupem jako ve výcvikových centrech v Brně a ve Vyškově.

Profil absolventa školy

Vojenské školy, zejména vojenské vysoké školy (VVŠ), se musí stát součástí cílevědomého ovlivňování profesionálního růstu příslušníků armády. Vojenský profesionál se bude cyklicky vracet do vojenské školy v období uzlových bodů ve své kariéře. Tím se pro vojenské školy vytváří prostor pro systematický rozvoj profesionality vojáků z povolání. Příprava a vzdělávání musí pokrýt potřeby AČR a zabezpečit prostupnost v profesionální kariéře vojáka z povolání.

Potřebu takto koncipovaného vzdělávacího systému bude pravděpodobně v dohledné době podmiňovat i vnější tlak. V řadě zemí Evropské unie sílí požadavek nutnosti vytvoření systému celoživotního vzdělávání a jeho vytvoření může být jednou z podmínek pro přijetí nových členů.

Pro vytvoření dobře fungujícího celoživotního vzdělávání vojáků z povolání bude nutné zabezpečit návaznost a rozvíjení vzdělávání v souladu se žádoucím postupem v profesionální kariéře. Požadované propojení přípravy a vzdělávání bude nutné koordinovat cestou přehodnocení a tvorby profilu absolventa pro každou úroveň přípravy. V profilu absolventa bude nutné vytvořit systém požadovaných rysů vojenského profesionála, a ty pak verifikovat pro jednotlivé úrovně přípravy.

Typickými rysy vojenského profesionála v moderní armádě demokratického státu jsou:

- úroveň všeobecných a vojenských znalostí (vícevrstvá profesní kvalifikace),
- životní a vojenské zkušenosti (tvořivý potenciál),
- fyzická zdatnost a odolnost proti zátěži,
- ochota podřízovat se nárokům služby (psychická vyrovnanost),
- občanská, mravní a kulturní vyspělost a bezúhonnost,
- schopnost motivovat a vést lidi (pedagogický cit, takt a um).

Doc. PhDr. Felix Černocho, CSc. ve svém pojednání „Všeobecná kultivace jako profilová hodnota profesionálního vojáka“, publikovaném ve Sborníku k pedagogické konferenci „Vzdělávání vojenských profesionálů“ v roce 1995, uvažuje o třech rovinách kvalit vojenského profesionála stanovených profilem:

- obecné: společné kvality pro všechny,
- specifické: kvality společné určité skupině (důstojníci, letci, velitelé rot apod.),
- jedinečné: kvality vykonavatele určité činnosti.

Příprava vojenského profesionála se skládá ze tří základních složek:

- * **Všeobecně vzdělávací příprava** - společenské a přírodní vědy - je základem dalšího studia a je nutným předpokladem pro zvládnutí vojensko-profesionální i vojensko-odborné přípravy (doc. Černoch - obecná rovina).
- * **Vojensko-profesionální příprava** - pokračující společenské vědy, aplikované přírodní vědy do teoretických technických předmětů (elektrotechnika, technologie apod.) a vojenská příprava, které spolu vytvářejí nutné předpoklady pro výkon základních velitelských funkcí (důstojnických, praporčických, rotmistrovských) bez ohledu na odborné předurčení studenta. Je společná pro velkou skupinu studentů (doc. Černoch - specifická rovina).
- * **Vojensko-odborná příprava** - specializační část studia s aplikací všeobecně vzdělávací i vojensko-odborné přípravy. Dotváří profil specialisty v daném vojenském oboru pro konkrétní funkci nebo skupinu funkcí (doc. Černoch - jedinečná rovina).

Toto krátké expoze vytváří rámec pro stanovení profilu absolventa školy (kurzu). Profil absolventa školy by měly tvořit dvě základní oblasti - občanská a profesní. Jejich obsah, rozsah a vzájemný poměr musí být značně odlišný pro různé druhy přípravy ve škále od přípravy 15leté mládeže ve vojenských středních školách (VSS) až po přípravu zkušeného velitelského sboru v operačním velitelském kurzu GŠ (současný vyšší akademický kurz GŠ).

Z výše uvedeného vyplývá, že při konkrétní tvorbě profilu absolventa se jeví vhodné koncipovat jej ve třech částech:

- *Všeobecná část*, která obsahuje jak všeobecně vzdělávací přípravu, tak vojensko-profesionální přípravu společnou pro velkou kategorii vojáků z povolání (rotmistři, praporčíci a důstojníci).
- *Odborná část*, která obsahuje vojensko-odbornou přípravu, vyplývající z požadavků stanovených pro nástupní funkci pro absolventa školy. Pro formulování této části profilu absolventa je znalost nástupní funkce pro absolventa školy velkou výhodou, ale současně velkým závazkem pro vojenské školství.
- *Informativní část* neobsahuje formování znalostí, vědomostí a návyků bezprostředně potřebných k výkonu stanovené nástupní funkce, ale informace pro jeho osobní život v podmínkách AČR a pro život občana ČR v uniformě, který současně reprezentuje ozbrojené síly před zraky ostatních občanů.

Při koncipování profilu absolventa vojenské školy a celé přípravy studentů (žáků, posluchačů) je tedy vždy potřebné při formulování požadavků zohlednit dvě stránky: a) přípravu na stanovenou nástupní funkci, b) přípravu velitele a vychovatele vojáků základní služby.

Místo a úloha kateder společenských věd vojenských vysokých škol

Katedry, které zabezpečují výuku společenských věd, jsou jediným vědeckým a výzkumným „pedagogickým ústavem“ v podmínkách AČR. Očekáváme však od nich více než jen přímé pedagogické působení. Je žádoucí zahrnout do vědecké činnosti všechny druhy přípravy vojenských profesionálů, tj. i VSS, základní důstojnické, praporčícké a rotmistrovské školy a kurzy.

Je nutné komplexně zastřešit pole jejich působnosti a dosáhnout optimálnosti zařazení problematiky společenských věd do každé formy kariérové přípravy s požadovaným obsahem a rozsahem a provázanosti přípravy uchazeče o rotmistra z povolání (s maršálskou holí v torně) až po jeho přípravu na náčelníka Generálního štábu AČR.

To všechno je potřebné skloubit s formováním osobnosti budoucích vojenských profesionálů na všech úrovních. Společenské vědy jim musí pomoci naučit se řídit kolektiv podřízených, být jejich velitelem (manažerem), získat si autoritu a prosadit svou vůli. V armádách zemí NATO platí „vůle velitele je energie“. To všechno zní trochu maximalisticky, ale faktem zůstává, že je to nutnost.

Katedry mají a musejí si hledat svůj prostor při tvorbě profilu absolventa, jeho naplňování a dalším zdokonalování, zejména ve všeobecné a informativní části. Výše uvedené dělení profilu absolventa je nutno chápat jako pracovní, které není myšleno jako konečné a neměnné. Nakonec celý profil absolventa je a musí být dokumentem na jedné straně závazným pro pedagogický sbor, ale na druhé straně živým dokumentem, který se bude neustále dotvářet. Je potřebné, aby profil absolventa odrážel aktuální potřeby armády a výsledky vědeckého výzkumu i v oblasti společenských věd.

Mezi aktuální úkoly přípravy ve vojenských školách (a zejména na katedrách, které zabezpečují výuku společenských věd) v současné době vystupuje do popředí objasňovat význam začlenění ČR do NATO a „Kodexu chování v oblasti vojensko-politických aspektů bezpečnosti“. V souladu s tímto kodexem je nutné vytvořit systém přípravy v oblasti humanitárního práva pro všechny kategorie vojáků z povolání.

Dalšími aktuálními úkoly všeobecného charakteru jsou zvyšování vojenského charakteru vojenských škol, jazyková příprava, osobní odpovědnost, potřeba celoživotního vzdělávání vojenských profesionálů, prevence sociálně patologických jevů a v neposlední řadě kulturní vyspělost příslušníků ozbrojených sil.

Nedílnou součástí personální práce AČR je **systém hodnocení vojáků z povolání a v další službě**. Hodnocení má z hlediska využití výsledků značný význam pro řízení průběhu kariéry vojenských profesionálů. Proto znalosti systému hodnocení kvalit vojenských profesionálů - RMO č. 58/1995 „Hodnocení vojáků z povolání a v další službě“ je důležité pro každého absolventa vojenské školy ze dvou hledisek.

Jednak z pohledu hodnoceného, jenž má právo již ve škole se dovědět jak a z čeho bude hodnocen po nastoupení do funkce. Současně **je povinností školy jej připravovat tak, aby byl hodnocen co nejlépe**. Druhé hledisko je příprava budoucího hodnotitele na vlastní provedení hodnocení podřízených, ale též na způsob sdělení a na další využívání výsledků hodnocení.

Vojenské školy mohou přispět svým dílem k dosažení správného přístupu k hodnocení vojenských profesionálů všemi hodnotiteli a k omezení subjektivního rozptylu v chápání kvalitativních stupňů. Absolvent vojenské školy by měl být preventivně seznámen s nejčastějšími chybami hodnotitelů při hodnocení podřízených (neznalost systému, populismus, projev vlastního pozitivního nebo negativního osobního vztahu, tendence k průměrnosti, zkreslení hodnocení pod vlivem poslední události).

Očekáváme i pomoc při rozpracování obsahu, metod a vyhodnocení speciálního hodnocení jednotlivých kategorií vojáků z povolání při celkové novelizaci RMO č. 58/1995.

V rámci reorganizace a redislokace armády v oblasti kultury došlo ke snížení počtu pracovníků kultury. Kultura je převážně chápána zúženě, jako záležitost patřící jen do sféry volného času. Hlavním úkolem této oblasti je vytvářet kulturní prostředí armády, usilovat o dosažení stavu, kdy kultura a kulturnost prostupují celý systém armády a stane se neoddelitelnou součástí jejího vnitřního života a stálou kvalitou, pozitivně ovlivňující mezilidské vztahy a rovněž vztah ke státu, k vojenským symbolům a tradicím.

Katedry by se měly podílet na promyšlení a zavádění forem a metod vedení studentů (žáků, posluchačů) k širšímu chápání kulturního prostředí vojáků u útvarů a zařízení AČR v dimenzích nejen vlastního ubytovacího prostoru, ale i životního stylu, využívání volného času, péče o zdraví, hygienu, ustrojenost a udržování tradic.

Vyspělé armády zemí NATO své tradice ctí a rozvíjejí. Ve francouzských školách např. se vždy nachází prostorné, pečlivě vedené muzeum. Vztyčování a snímání státní vlajky při východu a západu slunce je slavnostním aktem. Studující se slavnostně předávají nárameníky nebo vycházkové čepice. Mimořádně účinná tradice ve škole Saint-Cyrien je i volba kmotra ročníku, který absolvoval tuto školu před 30 lety. To rovněž vede studující k samostatnému aktivnímu studiu historie školy a jejich absolventů. První obdobný pokus na našich školách byl v tomto školním roce na VA v Brně.

Smyslem tohoto článku bylo objasnit otázky koncepce vojenského školství, ukázat na charakter profilu absolventů vojenských škol a podíl kateder společenských věd na procesu vzdělávání a výchovy studentů. Toho všeho nelze dosáhnout jen prací příslušníků kateder. Studenti (žáci či posluchači) musí ještě v průběhu studia pochopit, že společenské vědy i jiné se neučí pro známku v indexu nebo na vysvědčení, ale proto, že vše, co zde získají, budou v profesionálním i občanském životě potřebovat. Zároveň je potřebné zdůraznit nutnost spolupráce mezi katedrami jednotlivých VVŠ a se školami a zařízeními, které organizují vstupní a kariérové vzdělávání. V neposlední řadě je významná i skutečnost plnění funkce zpětné vazby, to jest spolupráce s útvary a zařízeními, vyššími stupni velení AČR a absolventy vojenských škol.

Nejde nám jen o moderní sbor, ale o takovou armádu, kterou si ekonomika země může dovořit. V minulosti nebylo vždy jasné, co má armáda vlastně dělat. Do křídka se tedy dostávaly její potřeby s ekonomickými možnostmi země. Vojáci něco naplánovali a ekonomové jim to bez pardonu škrtili.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.*

Plukovník gšt. Ing. Jiří H a l a š k a

30 1111
30 4501 Tabr

Plánování a řízení operací v NATO

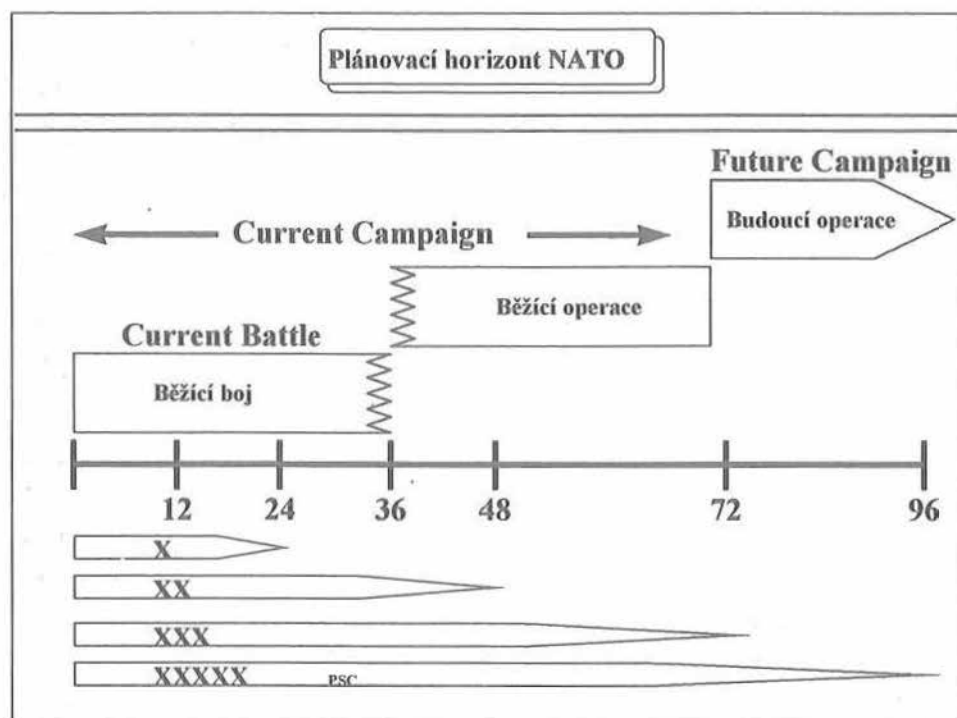
Během svého studia na Velitelské akademii Bundeswehru (VA BW) v Hamburku jsem se seznámil se zásadami přípravy a provedení operací v NATO a BW. Prošel jsem úrovní brigáda, divize, sbor a velitelskými stupni NATO: vyššího podřízeného velitelství (Principal Subordinate Command, PSC) a hlavního podřízeného velitelství (Major Subordinate Command, MSC). Látka byla odpřednášena a procvičena na sedmi větších cvičeních uvedených úrovně. Literatura, která byla z NATO a BW poskytnuta, se omezila na tištěné přednášky a dokumentaci cvičení. Dále jsme měli k dispozici operační předpis BW HDV 100/100 a celou řadu taktických předpisů. Operační předpis NATO ATP-35 (A) (Land Force Tactical Doctrine) jsme k dispozici neměli. Ve svém článku se pokusím zjednodušeným způsobem poukázat a základní filozofii operačního plánování v NATO a na rozdílnost oproti plánování v AČR.

* * *

Definování taktického, operačního a strategického stupně je následující: a) do divize (v to) se jedná o taktický stupeň, b) sbor a PSC představují operační stupeň, c) MSC, MNC a NAC představují strategický stupeň.

Základní odlišnost v procesu plánování operací v NATO proti našim zvyklostem spočívá v přísném odlišení běžícího boje (current battle) s horizontem do 24 hodin, probíhající operace (current operation) do 72 hodin, a následné operace (future operation) - 96 hodin a více (obr. 1). Každý velitelský stupeň má dle vlastní bojové hodnoty, logistických možností, možností průzkumu a palebného ničení stanoven časový horizont, na který plánuje, a ve kterém musí být schopen samostatně působit. Jednoduchá je orientace podle křížků (x - brigáda - 1 den, xx - divize - 2 dny, PSC - 5 týdnů). Z toho vyplývá i zásada, že to, co se rozhodne např. u sil NATO ve střední Evropě (LANDCENTu, PSC) na velitelské konferenci (obr. 2) a do 24 hodin odešle sborům formou operační směrnice, bude vojsky provedeno až za 96 hodin u pozemního vojska, a za 36 hodin u letectva (obr. 3). Toto je zásadní změna proti plánování AČR, která vyvolává celou řadu dalších změn, zejména nutnost sledovat paralelně více situací a dílčích operačních plánů.

Tento systém plánování přináší i jiné členění plánujících štábů, než na jaké jsme zvyklí v AČR (dělení na skupiny plánovací a operační), dále přináší i podstatně volnější plánování a větší samostatnost velitelů. Tato samostatnost spočívá obecně v jasném definování místa daného útvaru (svazku) v čase, prostoru a přidělených silách. Nově se v NATO zavádí i čtvrtá dimenze - informace. Jestliže tedy velitel brigády či divize zná svůj plánovací horizont, má dopředu přiděleny všechny síly a prostředky, protože operační stupeň se zbavil všech bojových jednotek a bojového zabezpečení, disponuje průzkumnými či zpravodajskými orgány, které mu zabezpečí dostatek informací v rámci „svého“

Obr. č. 1

plánovacího horizontu. Pak zůstává pouze faktor „prostor“, a ten je nejasný i pro protivníka.

Obecně je rozhodovací proces v NATO identický s naším, tedy uzavřený, opakující se cyklus (zhodnocení situace, přijetí rozhodnutí, dovedení úkolů do podřízených a kontrola). V oblasti operačního velení je však dominantní složka politická a dále slučování cílů politických, ekonomických a vojenských (viz definice operačního velení v NATO).

Operační velení v NATO (viz spojenecká taktická publikace ATP-35):

- přetváří politické a vojenské záměry a cíle do operačních směrnic a nařízení,
- definuje operační cíle,
- vyvíjí možnost jednání,
- přetváří tyto v plány a koncepty,
- koordinuje opatření všeho druhu (vojenská, politická, ekonomická a další) v jednotnou vojenskou činnost na válčišti.

Z toho je odvozena i důležitost operačních stupňů velení NATO, které spočívá zejména v:

- přetvoření operačních směrnic do taktické bojové činnosti,
- spolupráci s operačními stupni spojenců v NATO a teritoriálními operačními stupni,
- řízení svazů a svazků různých národností,
- účasti na společných (*joint*, více druhů ozbrojených sil) operacích.

Obecné úkoly operačních stupňů NATO spočívají potom v následujícím:

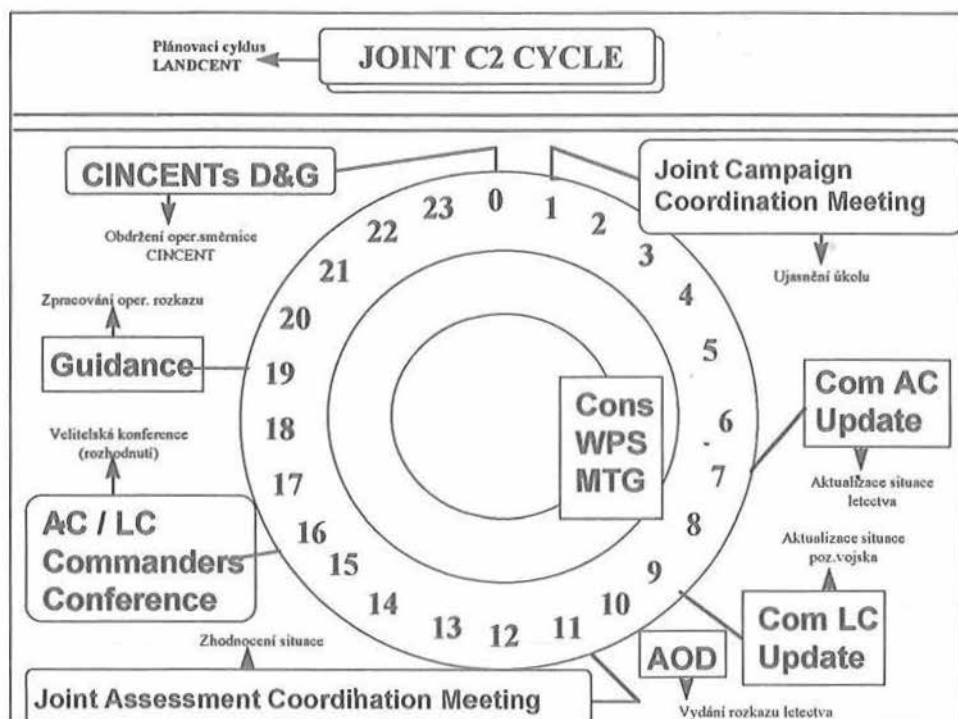
- velení vojskům,
- získávání informací,
- zhodnocení bojové použitelnosti a logistického zabezpečení svazků,
- těsná spolupráce s letectvem a námořnictvem,
- vytváření operačních a taktických rezerv s cílem soustředit úsilí na rozhodujících směrech.

Rozhodující úlohou sborů jako nejnižších článků operačního velení je tedy přetváření obecných operačních směrnic nadřízeného (PSC) do konkrétních taktických úkolů. Sborová velitelství jsou podřízena PSC pod „operational command“ a řídí divize různých států pod „full command“, „operational command“ nebo „operational control“.

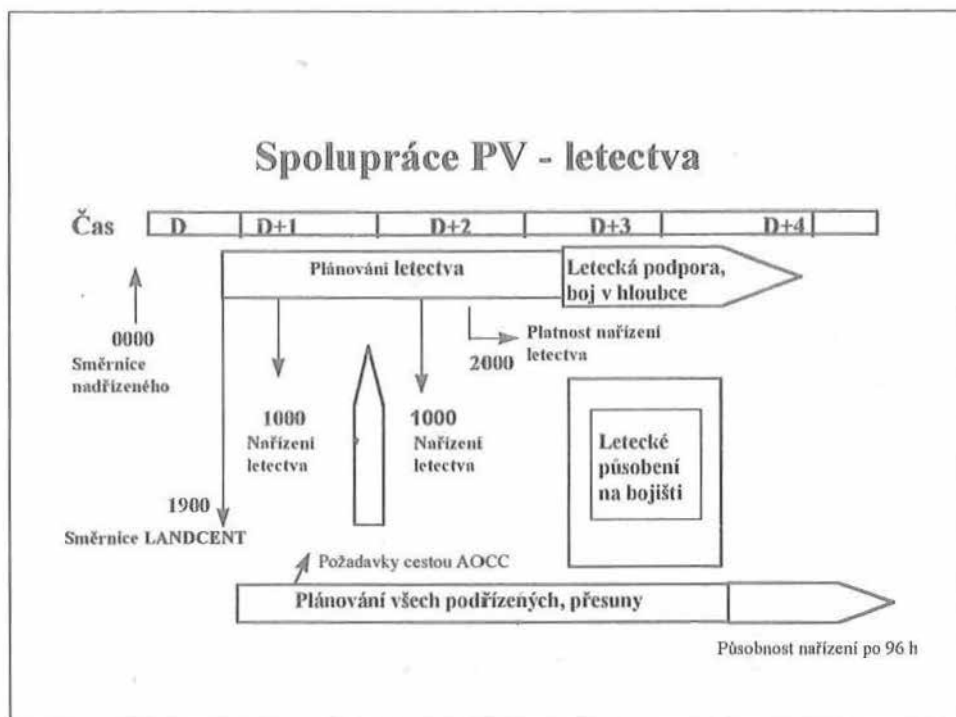
Protože armádní sbor BW, ani vyšší stupně velení NATO, nemají ve své struktuře jednotky bojové podpory, omezuje se jejich řídicí činnost na:

- stanovení úkolů svazům (svazkům),
- rozdělení a přidělení sil a prostředků (při OPCON a TACON silně omezeno),
- rozdělení úsilí letectva,
- určení logistických a zdravotnických priorit,
- určení rozhraní mezi svazy, respektive svazky.

Z výše uvedeného vyplývá mimo jiné, že reakce stupně sboru a vyšších velitelství NATO na různé kritické fáze boje jsou silně omezené a v nejkratší fázi možného nasazení se

Obr. č. 2

Obr. č. 3

vztahují pouze na letectvo, kdy minimální reakční doba pro krizové nasazení představuje 12 hodin:

Obecné zásady plánování na operačním stupni jsou potom následující:

- aktivní velitelskou činností získat převahu ve velení nad protivníkem,
- kontinuálním způsobem (den po dni) vyvíjet varianty činností pro následující dny,
- předvídat kritické či rozhodující fáze vlastní či nepřátelské operace či krize v zabezpečení této operace,
- rozhodnutí přijmout včas, aby zbylo dost času pro zplánování a předání úkolů u podřízeného stupně,
- zásadně nové řešení se přijímá při zásadní změně nebo na základě směrnice nadřízeného,
- plánování se účastní zpočátku zpravidla úzký řídicí okruh funkcionářů (NŠ, G2, G3, G3 op, G4, G6),
- stručná metodika plánování u as BW je následující:
 - stručné zhodnocení situace a návrh rozhodnutí velitelů ve variantách,
 - přijetí rozhodnutí velitelem,
 - informace štábu a zplánování,
 - zhotovení a odeslání rozkazu,

■ za přípravu variant operace je zodpovědný NG3 a NG4.

Vidíme, že plánování v NATO je tedy více obecné a politické, vytváří větší samostatnost velitelům, je perspektivnější a obecnější.

Nasazení sil a prostředků v operacích NATO

Zásadní rozdíl mezi nasazením národních sil pod národním velením a sil pod velením NATO spočívá v přesně stanoveném rozsahu velitelské pravomoci v NATO. Tato otázka má několik rovin, z nichž každá představuje při vlastním nasazení závažný problém. Velitelská pravomoc plná (full command), operační velení (operational command), operační řízení (operational control) a další úrovně těchto pravomocí více či méně omezují možnosti rozhodování velitele v průběhu operace a odkazují jej v nejnižší úrovni řízení (operational control) pouze na řízení zplánované operace, bez možnosti změnit útvarům (svazkům) bojový úkol.

Rovněž tak má velitel omezený vliv na zdravotnické a logistické zabezpečení, žádný vliv nemá v oblasti doplnění osobami či administrativní, které zůstávají výhradně v národních zodpovědnosti. Tento problém by měl být ze strany AČR pečlivě studován, s odpovídající reakcí v přípravě velitelů a štábů v oblasti logistiky.

V samotném procesu nasazení sil a prostředků v operacích NATO jsem při cvičeních pozoroval mnohem více samostatnosti a lehkosti, než jsem byl zvyklý u nás. Spočívá to v již dříve uvedených faktech o samostatném postavení velitele v NATO, v mnohem jednodušším zacházení s jednotlivými druhy boje či operace. Tato samostatnost vyplývá dále i z většího posílení taktických stupňů NATO a z větších možností průzkumu, palebného ničení a logistické podpory. Určitou roli zde sehraje i vyšší technologická úroveň bojové a zabezpečující techniky. Důležitá je ale i tradiční výchova důstojníků k samostatnosti a vyžadování této samostatnosti, což bylo v naší armádě často právě naopak.

Tato samostatnost se projevuje mj. i ve stručných, až lakonických formulacích bojových úkolů.

Příklad záměru velitele LANDCENTu pro obranu:

- pokračovat v obraně na záp. břehu Rýna se severním a jižním sborem,
- střežit severní pobřeží sborem Friesland,
- provést protiofenzívu silami dvou sborů, obklíčit a zničit protivníka v prostoru KARLSLUHE-SAARBÜCKEN-TRIER,
- následně pokračovat v obraně na státní hranici.

Příklad stanovení úkolu sboru (severní sbor se 16.md):

- ve směru soustředění hlavního úsilí LANDCENT bránit co nejvíce na západ od Rýna, jak bude možné,
- provést 04 0800 Z Feb útok s omezeným cílem, zničit části 2.as (prot.) a ovládnout prostor DAUN-SCHWEICH-COCHEM,
- rozhraní s východním sborem řeka Mosel,
- po zničení protivníka v tomto prostoru odevzdat k 08 0000 Z Feb 24.md sboru Friesland a přejít do zálohy CINCENTu (vrchního velitele NATO ve střední Evropě),
- do 10 2300 Z Feb obnovit bojeschopnost.

Tyto stručné formulace najdeme však i v bojových rozkazech taktického stupně, protože žádný velitel v NATO neradí svému podřízenému, že protivníka má zničit: „s využitím všech paleb dělostřelectva, letectva ap. ...“ jak se tomu dělo u nás.

Samostatnost velitelů v NATO vyniká konkrétněji v otázce prostoru a času. Pár slov k otázce prostoru. V NATO je minimální vazba na normativy šířky a délky jednotlivých pásem vedení bojové činnosti. Od sboru výše se takové normativy vůbec neudávají. Stanovují se pouze na základě situace a rozhodnutí nadřízeného. A naopak: do prostoru ztvárněné rozhodnutí velitele určuje přidělení sil a prostředků. Zažil jsem při jednom cvičení obranu zesílené mb na šířce okolo 50 km (asi 1/3 z toho byly mokřiny). Všem to připadalo normální. Takové působení omezených sil ve velkých prostorech zvyšuje nároky na samostatnost velitelů daného stupně a vede ke změnám formám bojové činnosti. Na základě úkolu inspektora PV BW je nově studována problematika působení malých sil ve velkých prostorech, kde je jedním z důležitých prvků střežení, nebo spíše kontrolování prostorů.

Časová samostatnost velitelů v NATO vyplývá znovu z přidělení všech posilových prostředků od sboru níže, a tedy menší potřeby časové orientace vzhledem k nadřízenému, dále i z volnější filozofie zadání úkolů v NATO. Čas pohotovosti na čáře zteče, či čas ovládnutí objektu, je dán většinou velmi obecně (útočit z rána 2. února, nebo bránit východy z pohoří Harz nejdéle, jak bude možné ap.).

Při vedení operace či boje v NATO velitelé mnohem volněji přecházejí od jednoho druhu bojové činnosti k druhému. Markantní je to zejména u obrany, kdy protiútoky jsou velice časté již na nižších stupních. Zažil jsem na cvičení i provedení divizní protizteče, při poměru sil 1,5 : 1 v neprospěch obránce. Velmi časté jsou protizteče i při vedení boje na zdrženou. Při vedení rozsáhlejších operací jsou velmi často síly soustředovány na hlavním směru, přičemž rozsáhlé úseky prostoru zodpovědnosti jsou pouze kontrolovány respektive střeženy pěšími či průzkumnými jednotkami. Průzkumné jednotky v NATO vůbec plní podstatně více bojových a neprůzkumných úkolů než u nás.

Obecně lze říci, že při vyčleňování prvků bojové (operační) sestavy NATO je zásadní rozdíl proti AČR v otázce **druhých sledů**. Všiml jsem si, že náš druhý sled je v NATO přijímán s úsměvem, jako určitý archaismus studené války, který byl určen především k narůstání úsilí v hloubce při útočných operacích velkých mechanizovaných svazů Varšavské smlouvy. Faktem je, že i u nás bychom se měli nad touto otázkou důkladněji zamyslet. Vždyť při omezeném počtu sil a prostředků AČR (6 x mb a brn) a velkém teritoriu, na kterém budou působit, vytváření druhých sledů a záloh dohromady bude nutně omezovat prostředky, které bude moci velitel přímo zasadit. A velitel brigády, který bude chtít naplnit litery předpisu, a tak vytvoří druhý sled i vševojskovou zálohu (viz Vševojsk-1-2), může mít až 40-50 % sil mimo boj. Ještě složitější to bude na strategickém stupni, kdy členění sil mezi první a druhý operační sled, zálohu vrchního velení a operační uskupení VVÚZO může postavit 50-60 % sil mimo boj, což v konfliktu vysoké intenzity může být smrtelné. V rámci vytváření interoperability s armádami NATO bych se přimlouval za zrušení druhých sledů a vytváření jednotné zálohy s úkoly, které mohou být v NATO následující:

a) v obraně:

- posílení jednotek prvního sledu,
- provedení protiztečí,

- přehrazení ohrožených směrů.

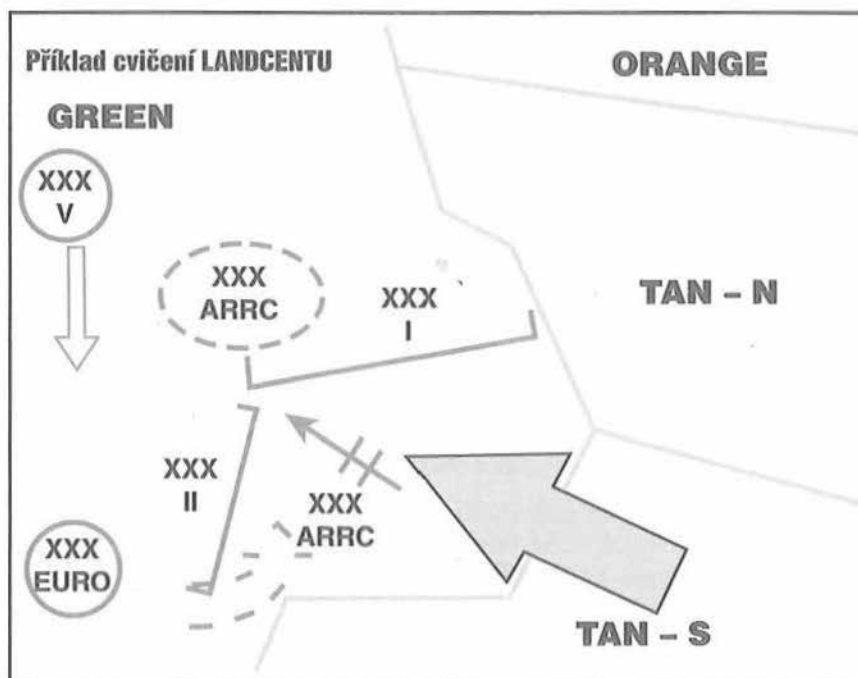
b) za útoku:

- rozvinutí útoku z vlastní hloubky,
- ochrana boků,
- odrazení protiztečí,
- překonání krizí,
- opětovné obnovení útoku,
- využití úspěchu v hloubce obrany protivníka.

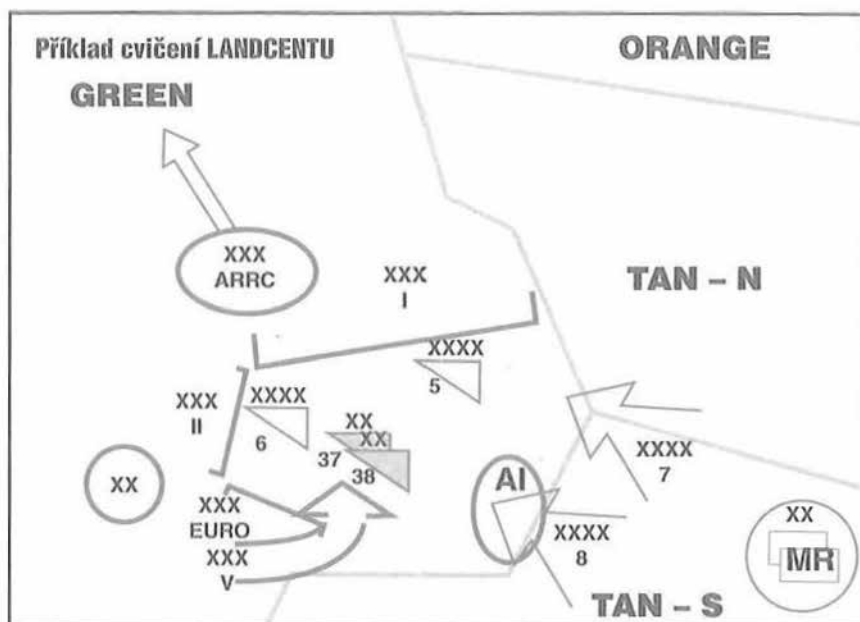
Další specifikou nasazení sil v útočných operacích NATO je postupné zasazování sil. Ve většině cvičení byly divize či sbory zasazovány postupně, jedna za druhou. Divize (sbor) v relativně úzkém pásmu prolomila obranu protivníka, dosáhla objektu útoku, a poté byla nahrazena jinou divizí (sborem) na tom samém směru. U nás jsme byli zvyklí spíše útočit v linii svazu (svazků), a posléze zasazovat svazy druhého sledu. Tato praxe NATO může být nebezpečná pro odkryté boky a týl, na druhé straně je zřejmě NATO schopno eliminovat toto ohrožení vyspělými palebnými systémy, zejména nasazením letectva a vrtulníků.

Zkušenosti z operačních cvičení NATO

Prezentace cvičení LANDCET a vlastní cvičení Joint Ex na VA BW úrovni PSC a MSC ukázaly na téměř shodný přístup k nasazení sil. (Poznámky, materiály cvičení jsou založeny u autora.) V prvním případě, na cvičení úrovni PSC (obr. 4, 5), velitel LANDCETu přijal následující rozhodnutí na odvrácení agrese a zničení protivníka:

Obr. č. 4

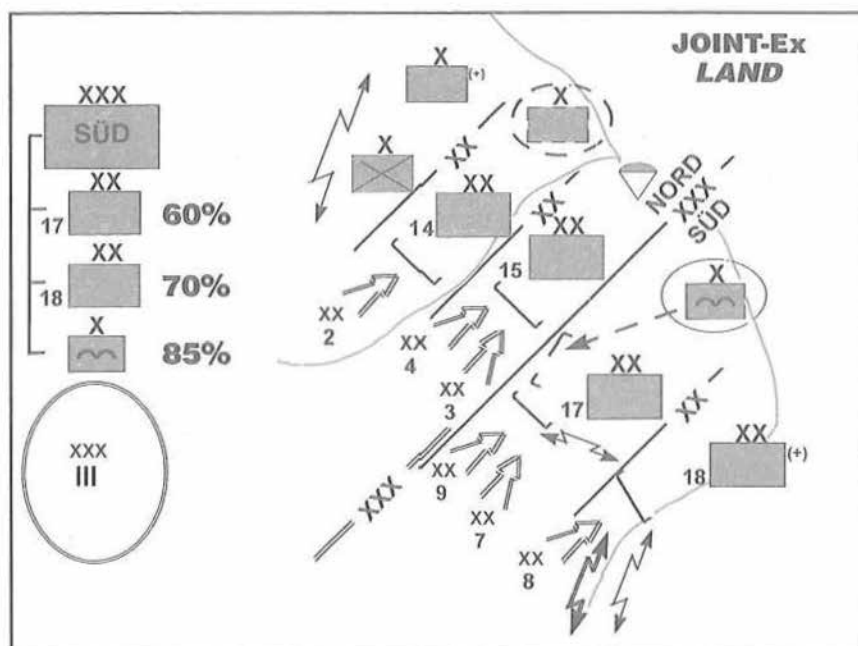
Obr. č. 5

1. fáze: boj na zdrženou na hloubce asi 80 km, silami sboru rychlé reakce NATO (ARRC) za masivní podpory letectva.
2. fáze: úporná obrana silami dvou sborů, ARRC přechází do zálohy.
3. fáze: obkličovací protiúder silami dvou sborů, zničení protivníka a obnovení postavení na státní hranici.

Ve druhém případě, při cvičení Joint Ex, jsme řešili obranu Německa ze západního a severního směru, proti útoku pozemních sil, na směru Paříž-Frankfurt n.M., při současném vyloštění protivníka v Holandsku (obr. 6, 7). Rozhodnutí velitele LANDCENTu pro tuto situaci jsem uvedl v předchozím textu. Operace se skládala ze tří fází:

1. fáze: boj na zdrženou v hloubce 70 km.
2. fáze: obrana na Rýně.
3. fáze: protiúder, obkličování protivníka a obnova postavení na státní hranici.

Při tomto cvičení spočívala rozhodující role štábu LANDALFA (LANDCENT) ve vyhodnocení dvou operačních směrů (hlavní úder na Rýn, vedlejší Amsterdam, Brémy) a přijetí rozhodnutí, které bude adekvátní ke stupňům ohrožení na obou směrech. „Jointness“ tohoto cvičení spočívalo v komplexním zplánování námořních, leteckých a pozemních operací. Hlavní úkol štábu LANDCENTu potom byl: urychleně zmobilizovat, přesunout a zasadit hlavní obranné síly ještě před ztrátou řeky Rýn. Největší problém při spolupráci pozemního vojska bylo (a) s letectvem - rozdělení úsilí letectva mezi podporu

Obr. č. 6: Situace na Rýně

PV a vybojování nadvlády ve vzduchu, (b) s námořnictvem - nedostatečné námořní síly pro splnění všech úkolů na moři (zaminování přístavu, ničení protivníka na moři, protivýsadková obrana apod.).

Ve třetím cvičení úrovně MSC bylo hlavním námětem cvičení zplánování a nasazení mezinárodním mírových sil NATO. Cvičení bylo opět „joint“ a využívalo námět, rozkazy a postupy velmi podobné přípravě IFOR. Cvičili jsme v sestavě štábu CJTF, a zde byl kámen úrazu, protože celé cvičení se odehrávaly spory mezi CJ 3 (operační velení) a CJ 5 (dlouhodobé plánování v návaznosti na politické aktivity) o charakteru příští operace. CJ 5 se stala sekcí nad sekcemi: rozhodovala o konečném průběhu operací, a protože jako hlavní kritérium úspěšnosti operace zvolila ochranu vlastních sil (tedy životy vlastních vojáků), konečné rozhodnutí velitele pro nasazení sil přineslo nic neřešící paradox. Mezinárodní mírové síly do zóny separace vůbec nevstoupily, soustředily se v hloubce území jedné strany, a tam čekaly na ukončení již rok běžících bojů.

Poukazuji na tento fakt proto, že úskalí chybných politických kalkulací a závěrů stále existuje. Celá tato problematika by vyžadovala komplexnější přístup i v AČR, na strategickém stupni. Minimálně doporučuji mít v takovýchto štábech odborníky na politickou situaci a politické plánování.

Specifika bojů a operací v NATO

Krátce k jednotlivým druhům boje a operace a jejich specifikám v Severoatlantické alianci. Musím říci, že NATO - na rozdíl od nás - doposud nezměnilo své operační a

taktické předpisy. Užívá stále těch, které platily před rokem 1989, pouze s vložkou o ukončení konfrontace a zřeknutí se použití jaderných zbraní. Konkrétně v BW se nyní usilovně pracuje na nových předpisech (měly být hotovy již v roce 1996), které by řešily použití vojsk v boji či operaci v nových, postkonfrontačních podmínkách, a to na základě zkušeností z nedávných lokálních konfliktů.

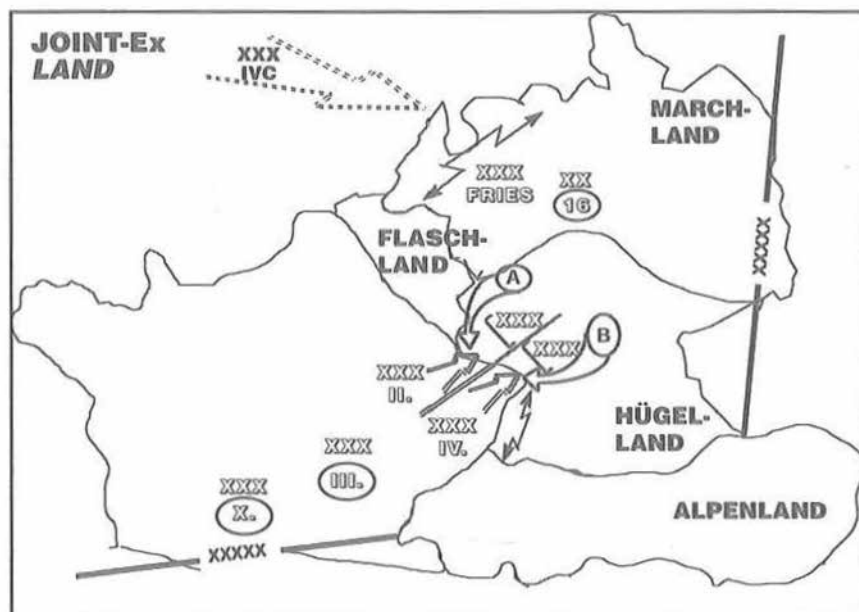
Jaké jsou tedy základní charakteristické rysy hlavních druhů bojové činnosti v dnešním pojetí NATO:

a) útok:

- malá či žádná vazba na normativ (šířka, hloubka),
- malá vazba na sousedy (vysoký stupeň samostatnosti),
- rychlý přechod od obrany k útoku a naopak,
- mnohem menší význam čáry zahájení útoku než u nás (vliv samostatnosti),
- minimalizace či absence frontálních a lineárně vedených útoků (spíše se používá široký či úzký klín).

b) obrana:

- vysoký stupeň samostatnosti v rámci určeného prostoru zodpovědnosti,
- snížený význam předního okraje obrany,
- stírání rozdílu mezi bojem na zdrženou a mobilní obranou,
- široké prostory obrany se stíráním rozdílů mezi obranou a střežením (kontrolou) prostoru,
- vysoký stupeň použití minových polí kladených na dálku s určením doby účinnosti těchto min (pro případné protiúder),

Obr. č. 7: Rozhodnutí LANDALFA pro úder

- časté protizteče či protiúder,
- častá manévrová činnost útvarů (svazků) na předem nastavených postaveních,
- na stupni rota možnost odděleného nasazení pěchoty a bojových vozidel na různých směrech.

c) boj na zdrženou:

- stává se důležitým druhem bojové činnosti,
- vzrůstá mobilnost a aktivita,
- opouští se zdoluhavé držení obranných čar, vzrůstá význam překvapivých protiztečí.

Další zvláštností, na kterou chci poukázat, je problém spjatý s termínem „joint“, tedy se společným nasazením více druhů ozbrojených sil. Důležité je, že všechna velitelství NATO, počínaje AS, jsou „joint“ (společná). Obsahují oddělení (buňky) druhů ozbrojených sil. Mezi velitelstvími úrovně PSC a MSC různých druhů ozbrojených sil jsou úzké součinnostní vazby. Řada z nich má společné plánovací metodiky a postupy. Například AFCENT a AFNORTHWEST mají plánovací postup BIMOPP, u LANDCENTu probíhá celý plánovací postup společně. Vyústěním je velitelská konference, kdy velitelé pozemních sil, letectva a námořnictva rozhodnou o způsobu provedení budoucí operace. Myslím, že takto silná provázanost mezi našimi velitelstvími není, a při omezených silách AČR by asi byla potřebná.

Posledním problémem, kterým se chci v tomto příspěvku zabývat, je otázka obnovy bojové schopnosti sil. Pouze na okraj je třeba uvést, že i tento problém podléhá standardizovaným normám NATO, konkrétně STANAG 5500 a 5621. Rozhodují zde je vlastní hodnocení bojové schopnosti velitelem ve čtyřbodové škále CE (combat effectiveness). Obnova bojové schopnosti na stupni divize je potom podle pravidla: zvýšení o jeden stupeň trvá jeden den.

Z výše uvedených faktů vyplývají tyto závěry:

- ▲ Je nutné seriózně a komplexně prostudovat otázky operačního umění a taktiky v NATO, přitom se zaměřit především na originální dokumenty NATO, nikoliv na příležitostnou dokumentaci, jako jsou materiály ze služebních cest (dokumentace texaské národní gardy ap.).
- ▲ AČR svými chápáním operačního umění i platnými předpisy se stále nachází na pomezí mezi Varšavskou smlouvou a NATO.
- ▲ K definitivní změně výše uvedeného stavu je třeba nejen změnit dokumenty, ale i obsah práce štábu, štábní kultury a myšlení velitelů a štábních pracovníků.
- ▲ Z hlediska nasazení sil a prostředků v operaci je nutné studovat a rozpracovat volnější zásady použití sil, popřípadě studovat německé zkušenosti nasazení „malých sil ve velkém prostoru“.
- ▲ Z hlediska dosažení interoperability je možné a nutné co nejrychleji přejít na jednoduché administrativní postupy NATO, jako je sledování bojové schopnosti jednotek, periodická hlášení apod.

Některé závěry z lokálních válek a ozbrojených konfliktů

(vedených v průběhu 80. a v první polovině 90. let)

Zpracování tohoto článku bylo motivováno snahou pokusit se vyvodit některé dílčí i obecné závěry, dosažené analýzou autora z více či méně dostupných zdrojů z průběhu nejrozsáhlejších ozbrojených konfliktů vedených ve výše uvedeném období. Těžiště článku spočívá v hodnocení a zevšeobecnění zejména těch zkušeností, které souvisejí s použitím jednotlivých druhů ozbrojených sil a druhů vojsk a zkušeností z použití některé bojové techniky a zbraňových systémů. K tomuto hodnocení je však nutno přistupovat s přihlédnutím k politickým, vojenským, geografickým a historickým aspektům dané doby. Materiál zobecňuje zkušenosti a poznatky devíti ozbrojených konfliktů.

* * *

PŘEHLED ANALYZOVANÝCH OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ	
1. SSSR – Afghánistán	24. 12. 1979 – 15. 5. 1988
2. Irák – Írán	22. 9. 1980 – 20. 8. 1988
3. Velká Británie – Argentina (Falklandské ostrovy)	19. 3. 1982 – 15. 6. 1982
4. Izrael – Libanon (operace MÍR GALILEJI)	6. 6. 1982 – 19. 8. 1982
5. USA – Grenada (operace URGENT FURY)	25. 10. 1983 – 26. 10. 1983
6. USA – Panama (operace JUST CAUSE)	17. 12. 1989 – 16. 1. 1990
7. Perský záliv	17. 1. 1991 – 28. 2. 1991
8. Ruská federace – Čečensko	11. 12. 1994 – 19. 4. 1995
9. Operace NATO DELIBERATE FORCE (Bosna a Hercegovina)	30. 8. 1995 – 19. 9. 1995

* * *

Dosavadní výzkumy ozbrojených konfliktů a lokálních válek nebyly v AČR centrálně řízeny, překrývají se, chybějí pevné metodické základy a probíhají do značné míry izolovaně. Největším nedostatkem výzkumu je značné omezování se na logické sumarizování a povrchní zobecňování, které vyúsťuje víceméně v pouhou informaci. Potvrzuje se i zkušenost, že vedle poměrně dokonalé analýzy vojenskopolitické stránky konfliktu jsou vojenskotechnické a vojenské stránky problému řešeny často jen pouhou chronologií získaných poznatků. V řadě případů totiž bývají opomíjeny podrobnější informace, například o:

- * analýze příčin vzniku ozbrojeného konfliktu a rychlosti vývoje krizové situace;
- * způsobu zahájení ozbrojeného konfliktu (s překvapením, bez překvapení, ...) a jeho vliv na průběh a výsledek konfliktu;
- * úspěšnosti v dosažení plánovaných cílů aktivnější stranou (útočníkem);
- * efektivnosti a zásadách použití zbraní (systémů);
- * strategickém a operačním plánování a rozvíjení vojsk;
- * pracovních metodách velitelů a štábů aj.

Obyčejné závěry z přípravy, způsobů zahájení a vedení bojové činnosti

Lokální války a ozbrojené konflikty vedené v průběhu osmdesátých a v první polovině devadesátých let, nehledě na svá ohraničená měřítka, v souhrnu odrážejí některé současné názory na přípravu, způsob zahájení a vedení války.

Zkušenosti z těchto konfliktů potvrzují, že snahou válčících stran (především té technologicky vyspělejší) mj. bylo:

1. Kladení všech druhů průzkumu na první místo v procesu plánování, přípravy a vedení ozbrojeného konfliktu.

2. V maximální možné míře zkracovat přípravu, případný přesun (přepřevu) a rozvíjení hlavního úderného uskupení intervenčních sil (viz tabulka - Způsob zahájení ozbrojených konfliktů).

ZPŮSOB ZAHÁJENÍ OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ

(z hlediska rozvinutí a časové přípravy vojsk)

ZPŮSOB ZAHÁJENÍ VÁLKY	OZBROJENÝ KONFLIKT
1. Z chodu (z mírových posádek nebo po krátké přípravě řádově do 3 dnů)	Grenada, Panama, BaH (Bosna a Hercegovina)
2. Po částečné přípravě (řádově do 14 dnů)	Afghánistán, Čečensko, Irák - Írán (myšlena bezprostřední příprava vojsk)
3. Po všestranné přípravě (řádově až několik měsíců)	Perský záliv, Falklandy, Izrael - Libanon

3. Docílit maximálního překvapení při volbě místa a času pro zahájení bojové činnosti (viz tabulka - Vztah charakteru konfliktu z hlediska počtu účastníků a způsobu jeho zahájení).

VZTAH CHARAKTERU KONFLIKTU Z HLEDISKA POČTU ÚČASTNÍKŮ A ZPŮSOBU JEHO ZAHÁJENÍ

OZBROJENÝ KONFLIKT	POČET ÚČASTNÍKŮ	ZPŮSOB ZAHÁJENÍ
SSSR - Afghánistán	2 státy	s překvapením
Irák - Írán	2 státy	postupné zhoršování
VBR - Argentina	2 státy	s překvapením
Izrael - Libanon ^{*/}	2 státy	s překvapením

OZBROJENÝ KONFLIKT	POČET ÚČASTNÍKŮ	ZPŮSOB ZAHÁJENÍ
USA – Grenada	více států pod velením USA	s překvapením
USA – Panama	2 státy	s překvapením
Perský záliv	více států pod velením USA	s překvapením
RF – Čečensko	vnitřní	postupné zhoršování
NATO – BaH	více států pod velením NATO	s překvapením

Poznámka:

^{*)} Započítány státy Izrael a Sýrie včetně PHO (Palestinského hnutí odporu).

4. Použit předem připravené a neočekávané způsoby bojové činnosti (především v noční době a za snížené viditelnosti, což se stalo pravidlem pro technologicky vyspělé armády) v rámci vysoce manévrové útočné činnosti (viz tabulka - Doba zahájení ozbrojeného konfliktu a převážně vedené bojové činnosti).

DOBA ZAHÁJENÍ OZBROJENÉHO KONFLIKTU A PŘEVÁŽNĚ VEDENÉ BČ (denní doba - den/noc)

P.č.	Ozbrojený konflikt	DEN / NOC	
1.	SSSR – Afghánistán	DEN	
2.	Irák – Írán	DEN	
3.	VBR – Argentina (Falklandy)		NOC
4.	Izrael – Libanon		NOC
5.	USA – Grenada		NOC
6.	USA – Panama		NOC
7.	Perský záliv		NOC
8.	RF – Čečensko	DEN	
9.	NATO – BaH		NOC

5. Jako tzv. „předvojů“ využívat malé, vysoce autonomní skupiny a jednotky (ve výjimečných situacích i jednotlivce) z řad sil speciálního určení k vedení průzkumné, diverzní a nekonvenční činnosti, a to řádově několik dnů až týdnů před bezprostředním zahájením klasické bojové činnosti vzdušnými, pozemními, popřípadě námořními silami (viz tabulka - Pořadí zasazení druhů ozbrojených sil a vojsk do konfliktů).

POŘADÍ ZASAZENÍ DRUHŮ OZBROJENÝCH SIL A VOJSK DO KONFLIKTŮ (Čísla 1-4 vyjadřují pořadí zasazení jednotlivých druhů OS a vojsk. Dvě stejná čísla v jednom řádku vyjadřují současné zasazení).

Ozbrojený konflikt	Druhy ozbrojených sil a vojsk				
	SSU	VVS/AS	TL	PV	VN
Afghánistán	1	1	2	3	-
Irák – Írán	-	-	1	2	3
VBR – Argentina	1	-	-	-	2

Ozbrojený konflikt	Druhy ozbrojených sil a vojsk				
	SSU	VVS/AS	TL	PV	VN
Izrael – Libanon	1	3	2	4	1
USA – Grenada	1	-	-	-	2
USA – Panama	1	2	2	-	3
Perský záliv	1	3	2	3	2
Čečensko	2	3	1	2	4
BaH	-	-	1	2	1

Legenda:

SSU - síly speciálního určení (pozemní, námořní, vzdušné);

VVS/AS - vzdušné výsadkové síly/aeromobilní síly (v rámci pozemních sil);

TL - taktické letectvo;

PV - pozemní vojsko (mechanizované a tankové vojsko);

VN - vojenské námořnictvo včetně letectva a námořní pěchoty.

Aritmetickým průměrem lze dospět k závěru, že v případech výše uvedených ozbrojených konfliktů sehrály rozhodující úlohu tyto druhy ozbrojených sil a vojsk v následujícím pořadí:

1. Síly speciálního určení (průměr 1,14)
2. Taktické letectvo (průměr 1,57)
3. Vojenské námořnictvo (průměr 2,25)
4. Vzdušné výsadkové a aeromobilní síly (průměr 2,4)
5. Pozemní vojsko (průměr 2,66 – (započítáno pouze mechanizované a tankové vojsko)

6. Utajit skutečné záměry dosažení cílů bojové činnosti.

7. Klamat protivníka a již od prvních okamžiků zahájení války dezorganizovat řízení vojsk vyřazením míst velení, spojovacích uzlů a systémů navigace protivníka.

8. V průběhu ozbrojeného konfliktu v maximální míře využívat všechny druhy ozbrojených sil a vojsk.

9. Úsilí, použít moderní (soudobé) prostředky ničení v širokém měřítku, zejména vysoce přesné zbraně včetně prvků průzkumných a palebných komplexů. Použití takových prostředků umožňuje ničit jednotlivé stálé i nestálé prvky bojové sestavy ve značné hloubce, zvláště druhé sledy a zálohy v prostorech soustředění (vyčkávacích prostorech), na přesunu a při rozvinování.

10. V průběhu vedení bojové činnosti ve složitých klimatických a geografických podmínkách zabezpečení max. samostatnosti menších jednotek v síle rota až prapor. Při vedení bojové činnosti v hornatém terénu a při omezeném počtu komunikací bylo nezbytné začlenit přímo do bojových sestav malorozměrné, vysoce účinné a přenosné palebné prostředky (PTRS, PVO a plamenomety). V těchto podmínkách také vzrostl význam použití vrtulníků, nejen jako prostředků přímé palebné podpory, ale i jako prostředků umožňujícího manévry jednotek (výsadky, aeromobilní činnost) a jejich plynulé zásobování.

Zkušenosti z použití taktického a vojenského letectva

Zkušenosti z použití taktického letectva v soudobých ozbrojených konfliktech poukazují na:

1. Zřejmý, značný nárůst významu vedení bojové činnosti ve vzdušném prostoru, v noci a za snížené viditelnosti. Úspěšné splnění úkolů ozbrojenými silami se v současné době dává do přímé souvislosti s výsledky boje o nadvládu ve vzduchu. Za základní úkol se přitom považuje zničení (umlčení) hlavních uskupení vojsk PVO s následným prováděním úderů proti ostatním (životně důležitým) cílům a objektům protivníka.

Podle zkušeností z vedení bojové činnosti se dosahovalo největší účinnosti při plnění tohoto úkolu tehdy, když bylo vojenské letectvo řízeno jednotným systémem řízení a velení s využitím prostředků automatizace a údajů z paluby letounů, z tzv. létajících středisek řízení a uvědomování.

2. Taktika boje proti pozemním cílům za letu v malých a přízemních výškách přešla v základní taktickou zásadu, která se uplatňovala jak při ničení pozemních cílů, tak při překonávání systémů PVO.

3. Úspěšné splnění bojových úkolů v podmínkách stále složitější vzdušné situace je možné pouze zvládnutím dostatečného množství předem nacvičených způsobů vedení bojové činnosti ve vzduchu.

4. Zkušenosti z použití letounů taktického letectva v soudobých ozbrojených konfliktech perspektivně poukazují na nutnost:

a) Postupného snižování sortimentu letounů při současném prodloužení fáze jejich výroby na 20 let a technické životnosti na 30-35 let;

b) Postupného přechodu taktického letectva k víceúčelovým letounům vyzbrojených podle charakteru plnění úkolu (tzn. vymazávání rozdílů mezi průzkumným, bitevním, stíhacím, stíhacím bombardovacím letounem a letounem pro vedení REB);

c) Používání nejmodernějších konstrukčních materiálů;

d) Zvyšování nároků na vysokou manévrovost a schopnost působit za všech povětrnostních podmínek ve dne i v noci;

e) Vybavení letounů integrovaným radioelektrickým systémem a účinnými prostředky REB;

f) Zvyšování únosnosti výzbroje s vysokou přesností zásahu a účinností v cíli;

g) Docílit vysoké pravděpodobnosti přežití při útoku na pozemní cíle;

h) Docílit malé náročnosti na obsluhu, údržbu a ošetřování v provozu (mnohonásobné použití v průběhu 24 hodin);

i) Automatizace běžných úkonů pilotáže (například řízení letounu hlasem);

j) Zvýšení možností přenosu informací mezi letouny ve skupině pomocí informací získaných od průzkumných družic a letounů řízení a uvědomování.

Uvedená kritéria z větší části již dnes splňují následující představitelé víceúčelových letounů kategorie F-22, F-117A, RAFALE, EUROFIGHTER 2000, Su-35 FLANKER PLUS, Su-37, Mig-35 a JAS 39 GRIPEN. Kategorii uvedených letounů mají i nadále doplňovat letouny typu, např. HAWK-100, HARRIER-GR.7, L-159, IL-102, Su-39.

Hromadné používání vrtulníků (např. dopravních v rámci vzdušné výsadkové nebo aeromobilní činnosti), jejich značná palebná a ničivá síla a rychlost útoku (např. činnost

bitevních vrtulníků proti obrněným cílům) vytvořil problém účinného boje s těmito prostředky. Vzrostla tak úloha průzkumných prostředků včasného zjišťování a identifikace vzdušného protivníka.

Vrtulníky se postupně staly jádrem vojenského letectva a nezbytnou složkou pozemních sil. Na základě poznatků z ozbrojených konfliktů jsou dále vyvíjeny třemi směry:

- víceúčelové vrtulníky s výzbrojí;
- bitevní vrtulníky;
- speciálně konstruované protitankové vrtulníky.

Vývoj vrtulníkůvých zbraňových systémů je zaměřen především na zvýšení kadence střelby, dostřelu a účinnosti v cíli, zkrácení doby letu rakety k cíli, vývoji nových generací PTRS na základě principu „vystřel a zapomeň“, nadzvukových raket a leteckých protivzdušných řízených střel. Vyvíjeny jsou také nové prostředky pro označování cílů s aktivními a pasivními čidly, které mají vysokou rozlišovací schopnost a velký dosah za libovolných meteorologických podmínek. Zabezpečují použití zbraňových systémů mimo dosah prostředků PVO.

Požadavky na perspektivní využití vrtulníků (ve verzích bitevní, protitankové a víceúčelové) splňují již v současné době především vrtulníky kategorie LYNX, RACH-66 COMANCHE, PAH-2 TIGER, Ka-50 BLACK SHARK a Ka-52 ALLIGATOR.

Zkušenosti z použití prostředků protivzdušné obrany

Existence nových, vysoce účinných prostředků vzdušného napadení a snaha o co nejrozsáhlejší využívání vojenského letectva vedla ke zvýšení úlohy a významu PVO. Naproti tomu použití nových způsobů překonávání PVO a použití velmi přesných a automatizovaných prostředků ničení klade nové požadavky na organizaci PVO, psychologickou a odbornou přípravu příslušníků PVO.

Prioritní úloha mezi různými prostředky PVO je i nadále přisuzována protiletadlovým raketovým kompletům, které mají řadu důležitých předností (schopnost vyhledávat vzdušné cíle ve velkých vzdálenostech, možnost současně sledovat několik cílů, vysokou pravděpodobnost zničení cíle, automatizace procesu přípravy k odpálení potřebného počtu raket aj.).

Zdokonalování protiletadlových (PL) raketových kompletů ovlivnilo i rozvoj PL dělostřelectva. Podle zahraničních expertů zůstává i nadále protiletadlové dělostřelectvo ráže 20-40 mm dostatečně efektivním prostředkem boje proti letounům, bezpilotním prostředkům a vrtulníkům, které vedou činnost v malých a přízemních výškách. PL raketové komplety nemohou totiž plnit všechny úkoly PL dělostřelectva a při stejné efektivnosti jsou podstatně dražší. V průběhu ozbrojených konfliktů se prokázala i další přednost PL dělostřelectva, např. vysoká odolnost v podmínkách palebného působení, exploatační spolehlivost a odolnost proti rušení. Kromě toho si vojáci snadněji osvojovali jejich obsluhu a použití než obsluhu PL raketových kompletů.

Zkušenosti z vedení bojové činnosti ukazují, že pro úspěšný boj se silným letectvem protivníka je nutné vytvářet **mobilní smíšená skupení prostředků PVO**, slučujících bojové možnosti různých PL systémů (raketových a dělostřeleckých), schopná v krátkém čase měnit palebná postavení a mající odolný systém řízení v podmínkách rádiového rušení.

Velký význam přitom má organizace spolehlivé součinnosti (při komplexním ničení letectva protivníka) s vlastním stíhacím letectvem.

Ukázalo se, že celkové možnosti prostředků PVO k ničení vzdušných cílů v malých a přízemních výškách neodpovídají současným požadavkům. Proto, zejména proti vrtulníkům, byly často používány prostředky letectva. Na základě těchto zkušeností se intenzivně rozpracovávají otázky vzdušného boje vrtulníků a vrtulníkových jednotek.

Při zvyšování účinnosti a odolnosti PVO prosazují zahraniční vojenští odborníci zvýšení mobilnosti prostředků PVO a jejich schopnost identifikovat vzdušné cíle. Doporučují vytvářet klamná a záložní postavení PVO a „staronové“ způsoby vedení bojové činnosti (např. kočující baterie aj.).

Zkušenosti a vývoj PVO v ozbrojených konfliktech dokazují nutnost vytvořit jednotný, mobilní systém PVO, který je v nepřetržité bojové pohotovosti. Musí být pružný, přizpůsobitelný měnícím se podmínkám a situaci na bojišti.

Zkušenosti z použití tankové techniky

V tankových bojích se plně prokázala účinnost šípových podkaliberních střel z ochuzeného uranu (podkaliberní střely na bázi wolframu prokazovaly jen poloviční účinnost), které na vzdálenostech zahájení palby kolem 1500 metrů probíjely pancíře všech tanků. Jejich velká počáteční rychlost ($1500 \text{ až } 2000 \text{ m.s}^{-1}$) umožňovala údajně zvýšit přesnost zásahu až 2,5 krát a probít pancíř i při úhlech nárazu kolem 20 až 15°.

Ve výše uvedených ozbrojených konfliktech se jednoznačně osvědčily tanky 3. poválečné generace, například M1A1 a M1A2 ABRAMS (USA), CHALLENGER (Velká Británie) a 2,5 generace T-72 (RF). Avšak i tyto tanky se potýkaly s nedostatky v podobě velké hmotnosti (mimo T-72), menší mobilnosti (CHALLENGER) a až překvapivě menší spolehlivosti při provozu v těžkých klimatických podmínkách (ABRAMS).

Současné změny názorů na význam a efektivnost různých druhů zbraňových systémů se po zkušenostech z ozbrojených konfliktů odrazily i v oblasti vývoje a výroby tankové techniky. Ve vojensky vyspělých zemích je hlavní pozornost věnována vývoji tanků 4. generace, např. FMBT (USA), KPz 2000 (SRN), CHALLENGER-3 (Velká Británie), LECLERC-3 (Francie), ARIETTE-2 (Itálie) aj.

Ze získaných zkušeností z použití tankové techniky je její perspektivní vývoj zaměřen na:

1. Snížení osádky tanku na 2-3 osoby;
2. Zvýšení palebné síly tanku (vybavení 140mm kanonem s hladkým vývrtem, tzv. bikaliberní tankový kanon);
3. Vývoj elektromagnetických a elektrotermochemických tankových kanonů (za účelem zvýšení ústové rychlosti střely na $4000\text{--}5000 \text{ m.s}^{-1}$);
4. Zvýšení mobilnosti používáním vznětových nebo plynoturbinových motorů o výkonu 1100-1400 kW a schopnosti překonávat vodní překážky broděním z chodu;
5. Snížení bojové hmotnosti na 50 t (širší využívání kompozitních materiálů);

6. **Zvýšení ochrany** proti účinkům konvenčních PT zbraní, kumulativních PT zbraní (zejména s tandemovým uspořádáním), ZHN a střelám ničící tanky shora;

7. Vývoj **ekonomičtějších**, spolehlivějších a snadněji opravitelných agregátů, uzlů hnacího bloku a závěsů;

8. **Zavádění automatizovaných systémů** informací o situaci na bojišti, řízení palby a kontroly technického stavu;

9. **Zavedení vysoce účinné PT munice**, umožňující ničení obrněné techniky na vzdálenost 4 a více km.

Zkušenosti z použití dělostřelectva

Podle analýzy zahraničních vojenských odborníků, týkající se použití dělostřeleckých systémů ve vojenských konfliktech posledních let, nemělo dělostřelectvo větší problémy s přesností střelby, s mobilností nebo s rychlostí přípravy ke střelbě jako spíše **s neuspokojivým dostřelem**. Dostřel 24-30 km, podle druhu střeliva, je již hodnocen jako nedostačující. Jako **optimální se v současných podmínkách jeví dostřel 40-50 km**.

Některé další zkušenosti

Použití samočinných pušek (SaPu) **malé ráže**, například 5,56 mm se osvědčilo zvláště v bojích v členitém terénu. Z řady důvodů, zejména vzhledem k vysoké rychlosti a určité nestabilitě střely, se prokázala jejich podstatně větší účinnost (zraňující účinky) než u dosud běžné ráže automatických zbraní 7,62 a 9 mm, výhoda většího palebného průměru a v některých případech i výhoda menší hmotnosti.

Osvědčily se **ochranné vesty**, které přispěly ke snížení ztrát a k potlačení strachu vojáků před vidinou smrtelných zranění.

Jako nezbytnost pro efektivní vedení bojové činnosti v noci se jeví široké vybavení vojsk **především prostředky pro pasivní noční vidění**.

Všeobecně je konstatován rozhodující význam **plného zvládnutí vojenské techniky**. Je to podmiňující faktor její účinnosti a naopak.

V podmínkách používání automatizovaných systémů řízení vojsk a zbraňových systémů značně **narůstá význam REB** (radioelektronický boj). Používáním různých prostředků REB, jejichž dovedné a aktivní využívání pak zpravidla vede k zmaření velení a řízení vojskům protivníka a tím značně ovlivní průběh a výsledek ozbrojeného střetu.

V průběhu vedení ozbrojených konfliktů byla značná pozornost věnována **otázkám velení a řízení**. Ukázalo se, že dokonce použití už jen části ozbrojených sil protistojícími stranami vyvolalo nutnost **ihned od zahájení války využívat v téměř plném rozsahu systém řízení a velení, připravený již v době míru**. Určující význam přitom měl **dostatečný počet připravených míst velení a spojovacích uzlů, jejich vybavení prostředky automatizace a úroveň připravenosti obsluh**. K hlavním příčinám, které vedly ke ztrátě řízení a nakonec i k porážce, patřily nejednotnost řízení, nerozhodnost při přijímání rozhodnutí, nedoceňování úlohy REB, narušování rádiové kázně, nízká vycvičenost obsluh, vysoká zranitelnost většiny míst velení a nekomplexní využívání prostředků spojení.

Zkušenosti z válečných konfliktů svědčí o tom, že političtí a vojenští představitelé zemí jako USA a Velká Británie, ale i dalších států, přisuzují **významnou úlohu vojenskému námořnictvu** a jeho použití jako nástroje k dosažení politických cílů a zabezpečení globální vojenské přítomnosti v krizové oblasti.

Potvrdila se taktéž teze, že pro vybojování nadvlády na moři má rozhodující význam **vybojování a udržení nadvlády ve vzduchu**. Pro boj s hladinovými plavidly jsou určeny především letouny vyzbrojené protilodními řízenými střelami a ponorky.

Ozbrojené konflikty sloužily také k **ověřování zbraňových systémů**. Velení ozbrojených sil USA, Velké Británie, Francie, RF, Izraele aj. zemí pečlivě vyhodnocují výsledky těchto válek, možnosti použití zbraňových systémů, jejich klady a nedostatky. Získané poznatky uplatňují v dalším výzkumu a vývoji a při rozhodování o jejich zavádění do výzbroje.

Poznatky z ozbrojených konfliktů ukazují, že armády rozvojových zemí, s obyvatelstvem méně technicky vyspělým, nedokáží využít všech možností a kvalit moderních zbraní, nemají zorganizovanou dokonalou údržbu složitých zbraňových systémů a vycvičenost obsluhy zpravidla není na požadované výši.

Zkušenosti dále potvrzují **nárůst úlohy morálního faktoru** v současných válkách a úsilí válčících stran o využití ideově psychologického působení na vojska a obyvatelstvo (vlastní i protivníka) k dosažení vojenskopolitických cílů (vedení tzv. psychologických operací).

Závěrem

Novým rysem lokálních válek a ozbrojených konfliktů, projevujícím se již od počátku 80. let je, že **vznikají bez přímého podnětu zvenčí**. Zatímco do poloviny 80. let hrozilo nebezpečí, že lokální válka jako součást konfrontace mezi Východem a Západem může přerůst do velkého nebo dokonce globálního střetnutí, tato možnost je nyní minimální. Celková vojenskopolitická a mezinárodní situace se dramaticky mění, vstupujeme do éry multipolárního světa, kdy lokální války mohou mít negativní přímé i nepřímé důsledky pro celý svět (jako celek) bez ohledu na to, kde nastanou a kde probíhají.

V ozbrojených konfliktech výše uvedeného období byly zasazeny síly a prostředky téměř všech druhů ozbrojených sil. Bojující strany použily různorodé prostředky ničení a řízení včetně nejmodernějších. Projevily se určité zvláštnosti v taktice a operačním umění odrážející všeobecné tendence vývoje vojenství, které jsou pro nás nepochybně zajímavé.

Závěry, které lze vyvodit z každého ozbrojeného konfliktu, však nemohou být dogmaticky uplatňovány v jiném prostoru, například v prostoru střední Evropy. Je proto třeba je vždy posuzovat v určitých souvislostech a uplatňovat tvůrčí přístup k jejich aplikaci v našich podmínkách.

Podrobné zkoumání bojových zkušeností umožňuje odhalit obecné i dílčí zákonitosti rozvoje způsobů (trendů) vedení bojové činnosti, což je důležité pro hlubší pochopení podstaty současného vojenského umění i možných cest jeho dalšího rozvoje v nových podmínkách a na nové vědeckotechnické úrovni.

Literatura:

- * Masníčák J.: Zkušenosti z některých lokálních válek a ozbrojených konfliktů vedených v průběhu 80. a v první polovině 90. let. Skripta, p.č.t. 40, VA Brno 1997.

Ing. Ladislav Klíma, CSc.,
plukovník Ing. Karel Eminger

Plnění cílů programů obranného výzkumu

Součástí transformačních procesů v AČR v letech 1994 až 1996 bylo a je i postupné konstituování oblasti zabývající se problematikou podpory a rozvoje obranného výzkumu. Určující složkou ve spektru celé problematiky bylo zaměření obranného výzkumu.

Pozitivním momentem pro ovlivňování cílů výzkumných prací se po roce 1993 stala tolik očekávaná změna ve financování oblasti výzkumu a vývoje i v rezortu obrany, kdy v jejích podmínkách začal být naplňován zákon 300/92 Sb., o státní podpoře vědecké činnosti a vývoje technologií. Jistou shodou okolností a s ohledem na možnosti státního rozpočtu byly současně výrazně omezeny možnosti „institucionálního financování“ rozpočtových pracovišť rezortu obrany. Za těchto podmínek se jen účelové financování stalo v rezortu obrany potenciálním nástrojem pro koncentraci výzkumných kapacit na perspektivní a prioritní výzkumy, vyvolané novými požadavky transformace armády. Následně se stalo určitým selektivním nástrojem podpory pro pracoviště, která byla schopná plnit nové požadavky a útlumu pro pracoviště, která nereflektovala potřebné změny, jak v obsahu, tak v kvalitě své činnosti.

Praktické kroky realizace tohoto záměru však nebyly vždy přímé a včasné, a to z řady objektivních i subjektivních příčin.

Mezi objektivní příčiny patřilo především to, že rozpočtová kapitola rezortu obrany teprve v roce 1995 pevně a nezanedbatelně vymezila rozpočtové prostředky na požadované výzkumy. Současně teprve v této době byla vypracována a kolegiem ministra obrany ČR projednána koncepce MO pro oblast obranného výzkumu.

Rozhodování o způsobu orientace a zaměření vědeckých úkolů na nově formulované programy obranného výzkumu muselo brát v úvahu stav jejich rozpracovanosti a možné přínosy pro budoucnost, a to v prostředí koncepční nejasnosti dlouhodobějšího vývoje v rezortu obrany. Limitující faktory spočívající v respektování základních dokumentů státu a armády, týkající se strategických a koncepčních otázek, rovněž nebyly známy. Současně probíhala řada reorganizací složek MO a GŠ AČR, které měly být základními uživateli výsledků výzkumů.

Za těchto okolností byly zformulovány programy obranného výzkumu vycházející z makroanalýz stavu materiálových i nemateriálových technologií zavedených v rezortu obrany, srovnání se stavem armád vyspělých demokracií, zejména těch států NATO, u kterých byly vysledovány jisté rysy podobnosti: vývojově-historické, technické, sociálně-ekonomické apod., a z analýz trendů očekávaných poznatkových potřeb pro rozvoj moderních armád.

Následně bylo zformulováno osm programů obranného výzkumu, do kterých byly začleněny některé již probíhající vědecké úkoly a postupně byly naplňovány i novými projekty.

Jednou ze základních podmínek dalšího vývoje obranného výzkumu je vyhodnocení dosavadních výzkumů, jak z hlediska dosažených výsledků, jejich uplatnění a kvality, tak i dosažené efektivnosti, zejména z hlediska vybraných řešitelských pracovišť a řešitelů. O prvních poznatcích, vyplývajících z analýz závěrečných zpráv ukončených projektů obranného výzkumu, informuje i tento článek, kterým je vyjádřena i snaha o podrobnější informování zejména vojenské komunity o výzkumně řešených tématech, jejichž výsledky by mohly nalézt uplatnění v jejich řídicí nebo další jiné činnosti.

Přehled programů obranného výzkumu (1994-96)

1. Řešením projektů obranného výzkumu v rámci prvního programu obranného výzkumu rezortu obrany byly získány poznatky o zásadách vedení základních taktických činností v současných podmínkách.

Analyzování potřeby chemického zabezpečení operace a na základě nich navržen nový informační systém jeho řízení.

Zhodnocení dosavadního stavu modelování boje jak v AČR, tak v armádách NATO. Navrženo využití vytvořených modelů boje v procesu přípravy a vzdělávání důstojníků AČR a vytvoření funkčního modelu vševojskového boje, působení dělostřelectva a činnosti vojsk. Rozšířeny poznatky identifikace a analýzy podstatných vlivů, jež působí jak na úroveň operačních schopností armády jako celku, tak zejména na úroveň operačních schopností pozemního vojska při plnění obranných úkolů v případě odražení napadení státu.

Analýza procesu a systému vedení na strategickém a operačním stupni a stanovení jeho hodnocené vlastnosti. Navrženy možnosti technického řešení polní komunikační sítě AČR, stanoveny bezpečnostní otázky a doporučení k návrhu komunikační infrastruktury (spojovací soustavy), zajišťující funkci systému vedení a řízení vojsk, zejména na operačním stupni, a to jak v míru, tak i v možné operační činnosti vojsk AČR.

V teoretické oblasti byly vyřešeny univerzální vztahy pro odhad přesnosti časoměrně-hyperbolického principu zaměřování pro určování mapových souřadnic stanoviště rádiového komunikačního vysílače signálů s digitální (impulzovou) modulací.

V obecné rovině řešeny základní požadavky na koncepci systému vedení a řízení sil a prostředků logistiky a na jejich základě navržen informační systém logistiky.

Vytipování problémů, vyplývajících ze soudobých požadavků kladených na moderní hlavní zbraně u všech podsystémů (hlavní zbraň, střelivo, prvky řízení a vedení palby), jež determinují základní taktickotechnické parametry, kladené na balistický systém hlaveň - náboj, na přesnost střelby a účinek střel v cíli.

Vypracování návrhy počítačem podporované metodiky hodnocení technickoekonomické efektivnosti bojových a dopravních vozidel, která umožní objektivizovat podklady pro rozhodovací procesy při modernizaci a přezbrojování AČR v příštích letech. Navrhuje se hodnocení založené na vytvoření souboru technických, ekonomických a dalších parametrů vozidel, na jejich porovnání s dosaženými výsledky, trendy technického rozvoje, potřebami a možnostmi AČR.

Zevrubná analýza aplikačních oblastí při provozování bojových letounů, ve kterých je výhodné požadované údaje stanovit na základě výpočtu letové dráhy. Metoda se opírá o modelování letu při představě letounu jako řízeného hmotného bodu.

Získány poznatky k zjednodušení systému polního zdravotnického zabezpečení, vytvořením maximálně efektivních zdravotnických struktur na úrovni operačního stupně a teritoria. Optimalizovány síly a prostředky zdravotnické brigády při plnění limitujících požadavků.

V oblasti vojenského zdravotnického teritoria vytvořeny podklady pro realizaci struktury a funkce, zejména řídicích orgánů teritoria podle přijaté varianty vyšších územně správních celků a přijatého způsobu řízení AČR na teritoriu státu.

Navržen vyhodnocovací systém pro plánování tělesné výchovy jednotlivých kategorií příslušníků AČR. Vedle programů tělesné přípravy a didaktických postupů vytvořen diagnostický systém pro objektivizaci realizačních podmínek. Provedena analýza systému tělesné přípravy vojenských profesionálů AČR, vymezení jeho stěžejní funkce. Navržen model hodnocení základní tělesné zdatnosti vojenského profesionála jako základního kritéria hodnocení efektivity rozvoje jeho tělesné kondice.

Vyvinut a experimentálně ověřen základní model zásad správného životního stylu a regenerace sil pro jednotlivé kategorie vojáků a zaměstnanců AČR. Základní modelové charakteristiky moderního, zdravého životního stylu, postaveného na systému „sebepečce“ o vlastní celkový stav, jehož hlavními součástmi jsou zdravotní, fyzický, a psychický stav, včetně optimální profesní zdatnosti. Systém využití místních a teritoriálních podmínek pro služební a mimoslužební regenerační aktivity, systém komplexních služeb a servisní péče centrálního pracoviště systému, kterým je CASRI Praha. Systém využití teritoriálních posádkových ošetřoven, diagnosticko-regeneračních center a tělovýchovných center.

Navržena koncepce modernizace protiradiační ochrany obrněných prostředků, která by odstraňovala nedostatky dosavadních klasických řešení, tj. vysokou hmotnost, tříštivost protiradiačních materiálů, případně jejich nevhodné umístění.

Analyzovány možnosti využití akustoelektronických prvků na principu SAW (Surface Acoustic Wave) a SBAW (Shallow Bulk Acoustic Wave). Zhodnoceny a porovnány prvky SAW a SBAW a jejich vhodnost k využití ve vojenské technice.

Teoreticky řešeny hlavní problémy, vzniklé při návrhu leteckého vysokokadenčního kanonu (vnitřní balistika, rozsah bojového použití, pohyb funkčního mechanismu, výpočet ohřevu hlavně) a stanoveny základní požadavky na kanon vyvíjeného letounu.

Řešeny úkoly z návrhu diagnostiky, snímačů používaných v diagnostice a při měření neelektrických veličin, základních prvků nabíjecích zařízení děl.

Získány poznatky z výroby ověřovacích litých desek přídatného pancéřování slévárenskou technologií jako kompozitních kovových nebo kovokeramických dílů (doposud nepoužívané, nevyráběné). Poznatky z moderních přístupů k odhadům únavové pevnosti a životnosti a jejich využití u zbrojní techniky. Vypracována metodika praktického využití v podobě jednoduchých výpočetních programů.

Navržen interaktivní letecký provozní záznamník na bázi mikroprocesorového systému UCB/PC - 3000, který prošel provozními a letovými zkouškami na palubě letounu. Analýza konstrukčního procesu součástí zbraní v podmínkách zasazení systémů CAE (Computer Aided Engineering - počítačová podpora inženýrských činností) a jeho optimalizace při využívání ve vojenských zařízeních v podmínkách zbrojního průmyslu.

Systémový návrh konstrukčního řešení, návrh a implementace řízení, matematický a počítačový model speciálního robota pro manipulaci s leteckou municí a její podvěšování.

Získány poznatky o diagnostických metodách vhodných pro provozní diagnostiku hydraulických obvodů ženíjní techniky a o možnostech jejich uplatnění v provozní praxi, s důrazem na parametrické a tribotechnické metody. Rozpracovány nekonvenční diagnostické metody pro bezdemontážní diagnostiku hydraulických obvodů. Rozpracovány nové poznatky teorie střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva. Vypracován model perspektivních palebných soustav dělostřeleckých jednotek.

2. Řešením projektů obranného výzkumu druhého programu byly získány poznatky o degračních procesech ve vztahu ke spolehlivosti inženýrských materiálů, vymezena funkce a vlastnosti ochranných systémů proti znehodnocování. Strukturní změny polymerních materiálů v průběhu stárnutí. Tribologické vlastnosti povlaků nanesených technologií žárového nástřiku, mechanismus a kinetika inhibice koroze kovů ve vodním prostředí.

Zkoumány vlastnosti kompozitů plast-keramika. Vliv matrice na balistickou odolnost, funkce velikosti částic a typu keramiky na balistickou odolnost, mechanismy interakce se střelou. Optimalizace balistické odolnosti vrstevných litých kompozitních pancířů. Pokovování keramiky s cílem zlepšení smáčivosti keramického pojiva.

Optimalizován proces atmosférického plazmového nástřiku. Sledovány hlavní technologické proměnné parametry (průtoky pracovních plynů - argon, vodík, proud plazmatu, vzdálenost nástřiku)

se zaměřením na kompozitní materiály typu WC - Co. Teoreticky rozpracovány možnosti konstrukce radlicových pracovních nástrojů, jako předpjatých ocelových konstrukcí, umožňujících úspory konstrukčních hutních materiálů, snížení napěťových a deformačních poměrů a celkové zhuspodařnění konstrukce.

Navržena a verifikována posloupnost optimalizovaného zabezpečení testů klimatické a dynamické odolnosti techniky dle filozofie MIL-STD-810E. Zdokonalená technologie dynamických testů realizací řídicího systému funkčního vzoru stabilizované plošiny.

Vypracovány metody pro snímání a zpracování signálů z akustického, seismického, infračerveného a optického spektra, stanoveny podmínky pro získání komplexní informace o objektu z reálného prostředí v reálném čase a možnostech příslušné reakce.

Návrh ověřování a zavádění do praxe dosud nepoužívaných metod zkoušení a ověřování elektromagnetické kompatibility (EMC), se souborem praktických doporučení, pro zajišťování požadavků EMC v AČR ke splnění norem NATO u vyvíjené a zaváděné techniky v oblasti EMC.

Definovány základní poznatky o mechanismu, kinetice a dominantních vlivech degradačních procesů při interakci kovových, plastových a pryžových komodit, se speciálními provozními prostředky agresivního typu a klimatickými vlivy, v průběhu provozu a skladování. Formulace nových typů ekologicky výhodných protikorozních prostředků pro specifické aplikace v AČR a nových ochranných systémů, v souladu s prostředky a systémy, využívanými ve výzbroji vyspělých armád NATO, včetně testování jakostních ukazatelů.

Ověřena realizovatelnost gyroskopicky stabilizované plošiny (GPS) v podmínkách ČR. Funkční vzor pro letové cesty v systému bezpilotního letounu. Unikátní řešení přesně stabilizované plošiny pro kolmo snímající optoelektronické senzory, umožňující ověřit teoretické předpoklady zvýšení kvality získávaných optických průzkumných informací při reálném použití v systému SOJKA.

Navržen detektor nízkouhlové televizní kamery CCD (Charge Coupled Device, nábojově vázaný obvod) s vysokým rozlišením pro kolmý a šikmý obrazový průzkum, pro průzkumný systém dálkového sledování zemského povrchu z pilotovaných i z bezpilotních letounů.

Aplikovány nové principy a metody postupů detekce bojových chemických látek (BCHL) vytípaných literárním průzkumem. Bioafinitní koncentrace stopových množství otravných látek. Inhibiční účinnost organofosfátových látek na modifikovaných celulózoých nosičích v oboru nízkých teplot. Preparace chromogenních substrátů vhodných pro automatické signalizátory nervově paralytických látek. Unifikace automatických signalizátorů nervově paralytických látek (NPL) z hlediska používaných enzymů. Optimalizace složení náplní pro automatické signalizátory NPL z hlediska používaného chromogenního systému.

3. Řešením projektů obranného výzkumu třetího programu byly získány vědecké poznatky k zavedení léčebného postupu v našich klinických podmínkách s důrazem na terapii a léčení poškození krevetvorby.

Stanovena kritéria pro použití vyšetřovacího algoritmu pro optimální účelné využívání HRCT v plicní diagnostice s ohledem na zdravotní a ekonomické aspekty.

Získány teoretické poznatky, vyvinuty a ověřeny nové metodické postupy, které mohou detekovat působení malointenzivních faktorů zevního prostředí, zejména hluku.

Ověřen možný ochranný účinek radioprotektivní látky a vytvořen standardní model ke studiu změn a ovlivňování různými léčebnými postupy. Získány nové poznatky o průběhu změn imunity po ozáření gama zářením a sledován vliv použití radioprotekce ke zvýšení obranyschopnosti organismu.

Připraven metodický návod pro zdravotní službu AČR při vakcinaci českých jednotek UNPROFOR proti VHA (virová hepatitida A) před odjezdem do zahraničí. Potvrzena úspora prostředků zavedením předběžné prohlídky (screeningu) a následnou vakcinací. Posouzena úspěšnost prováděných profylaktických opatření a její náhrady, posouzeny ekonomické ukazatele profylaktických opatření.

Analyzovány účinky dalších potenciálně otravných látek a jejich možné vojenské zneužití. Navrženy terapeutické postupy při léčbě další fáze intoxikace NPL a léčby intoxikace organofosfátovými insekticidy.

Vytvořeny modelové předpoklady pro tvorbu systému metabolické podpory poraněných, popálených a nemocných za válečné situace a při mimořádných katastrofických situacích.

Prohloubeny poznatky v oblasti nutriční podpory nemocných a optimalizována nutriční podpora nemocných na lůžku intenzivní péče.

Navrženy náhrady účinnější dosavadních radioprotektiv.

Objasněny mechanismy stimulace imunity po ozáření a stanoveny zásady aplikace v terapii nemoci z ozáření.

Ve prospěch leteckého zdravotnictví vypracován návrh technického řešení systému záznamu fyziologických signálů, včetně technických parametrů letu, k vyhodnocování fyziologických reakcí pilotů v průběhu reálné letové zátěže, pro řešení problematiky odolnosti pilotů vůči vysokým násobkům gravitačního zrychlení.

Zkonstruováno zařízení vytvářející podtlak na dolní polovinu těla - LBNP (Lower Body Negative Pressure), k ověřování možnosti nepřímého posouzení individuální odolnosti pilota vůči +G přetížení.

4. Řešením projektů obranného výzkumu čtvrtého programu byly získány poznatky pro tvorbu ekologické politiky AČR, její priority v horizontu roku 1998 a 2002 až 2005.

Návrhy formulují zásady rezortní ekologické politiky jako základ pro promyšlenou a zdůvodněnou rozhodovací činnost řídicích orgánů rezortu obrany i sjednocení činností podřízených výkonných stupňů armádní struktury.

Zvládnuty metody monitorování výcvikového prostoru pomocí leteckého snímkování pro vyhodnocení důsledků činnosti vojsk na životní prostředí.

Pro veterinární službu vypracovány a ověřeny modely optimální výživy služebního psa.

5. Řešením projektů obranného výzkumu pátého programu byly získány poznatky v oblasti materiálů s vybranými fyzikálně-chemickými, speciálně elektrickými charakteristikami, strukturou a uspořádáním, jež lze použít pro ochranu vojenských objektů proti průzkumným, průzkumně-palebným systémům a zbraním vysoce přesného navedení, které využívají ke své činnosti mikrovlnného záření. Navrženy přípravy plošných povlaků, přípravy nátěrových systémů a aerosolových maskovacích clon pro rychlé, časově omezené účinkování.

Zvládnuto využití technologie biosenzorů pro detekci a stanovení nervově paralytických látek. Vytvořeny aparatury pro stanovení NPL ve vodním roztoku, detekce par OFOL ve vzduchu, na principu biosenzoru.

Zhodnoceno monitorování objemové aktivity radonu ve vzduchu z hlediska fyzikálně technických vlastností a posouzení jejich využitelnosti pro potřeby AČR s přístrojovým a metodickým doporučením.

Ve prospěch ochrany životního prostředí byla studována problematika extrakce a separace některých významných radionuklidů.

Ověření možností extrakčně spektrofotometrického stanovení psychofarmak zneužívaných jako návykové látky. Vypracovány metody analytické kontroly vojensky významných sloučenin zakládající předpoklady pro modernizaci mobilních prostředků chemického průzkumu a chemické kontroly v AČR.

Rozpracována tematika expertního hodnocení, problematika stability obvažového materiálu a chirurgického šicího materiálu, které jsou určeny k použití za mimořádných událostí. Ověřen vliv dlouhodobého přirozeného stárnutí na funkční vlastnosti obvažových materiálů a relace mezi dlouhodobou přirozenou expozicí a krátkodobými zrychlenými laboratorními testy s návrhy prodloužení doby použitelnosti a úpravou skladovacích podmínek obvažového a chirurgického šicího materiálu.

Sestaven soubor biologických objektů, jež svoji citlivostí, spolehlivostí a rychlostí odezvy umožňují integrální nespecifické zjišťování toxicity zkoumaných vzorků vody, popř. výluhů nebo smyvů z různých materiálů. Vybrány předběžně vhodné druhy biologických objektů. Ověřena vhodnost bioindikátorů, používaných v civilní praxi k využití ve zdravotnické službě AČR a návrh dalších vhodných bioindikátorů a metod bioindikace.

Klinicky ověřeny a odborně vyhodnoceny přípravky a pomůcky pro enterální (střevní) výživu. Zhodnoceny výsledky klinického ověřování jako doplnění stávající parenterální (nitrožilní) výživy s ohledem na použití v polních podmínkách vojenské praxe. Vypracována metodika pro aplikaci v polní zdravotnické službě a v medicíně katastrof s návrhy složení polní soupravy prostředků pro

enterální výživu, organizačního začlenění a úprav stávajících směrnic pro léčebně odsunové zabezpečení.

6. Řešením projektů obranného výzkumu šestého programu byly získány poznatky pro výzkumnou podporu v rámci CO ČR.

Vypracovány metodiky identifikace a stanovení vybraných průmyslových škodlivin a dalších toxických látek, zajištění identifikace látek neznámého složení, postupy identifikace a stanovení fenolů, aromatických aminů a ketonů. Rozpracovány postupy fotometrického stanovení průmyslových škodlivin a využití dalších biochemických reakcí pro skupinovou identifikaci některých druhů nebezpečných škodlivin. Ověřeny možnosti detekce vybraných průmyslových škodlivin pomocí inovovaných průkaznických trubiček, určených k detekci OL. Vypracován základní návrh regionálních jednosměrných systémů selektivního rádiového návěštění do konkrétních návrhů systémů pro jednotlivé regiony. Ověřen vzorek elektronické sirény pro použití v našich podmínkách a návrh technického řešení ovládní elektronických sirén prostřednictvím jednosměrných systémů selektivního rádiového návěštění. Navržen postup modernizace stávající sítě poplachových sirén a řešení napojení regionálních systémů na centrální ovládní.

Rozšířen vytvořený základ geografického informačního systému zdrojů ohrožení ČR a zpracování aplikací nad zavedenými a nově zpracovávanými daty.

Navrženy postupy činnosti sil CO při radiačních nehodách a haváriích a jejich dozimetrické, informační a výukové zabezpečení, automatizované monitorování radiační situace a životního prostředí v CO ČR, metody měření vzorků s využitím gamaspektrometrických metod a radionuklidové rentgenospektální analýzy. Řešeny otázky dezaktivace a hygienické očisty u záchranných a výcvikových základů CO v míru a dekontaminace povrchů radiometrických a dozimetrických přístrojů CO, využití simulátoru radioaktivního zamoření přístroji DC-3E-83 při výcviku jednotek CO. Zabezpečena výuka radiační problematiky na základních a středních školách. Hodnocení základových půd z hlediska pronikání radonu do budov při plnění radonového programu v rezortu MO ČR.

Analýzovány úkoly záchranné a výcvikové základny CO (ZVZ CO) v době míru a za válečného stavu, výstroje a výstroje příslušníků ZVZ CO z hlediska provádění záchranné a neodkladné práce, informačních toků a spojení sil a prostředků ZVZ CO při zásahu. Vypracovány návrhy řešení cílového stavu nově koncipovaných úkolů ZVZ CO v době míru a za válečného stavu (výzbroj a výstroj ZVZ CO v závislosti na nově koncipovaných úkolech, systémová řešení informačních toků a spojení v místě havárie z pohledu potřeb ZVZ CO).

Analýzována problematika výuky a výcviku v oboru zvládní krizových situací, oblast zpracování havarijních plánů. Systémově řešena problematika havarijního plánování.

Navržen způsob ochrany specialistů a příslušníků ZVZ CO prostředky umožňujícími provádění záchranných prací v prostorech s neznámou látkou a vysokou koncentrací průmyslových škodlivin. Ověřeny malé ochranné filtry a prostředky individuální ochrany vůči vysoce toxickým látkám.

7. Řešením projektů obranného výzkumu sedmého programu byly prozatím získány jenom průběžné výsledky, zejména k problematice bezpečnostní politiky státu. Ostatní výsledky lze očekávat v průběhu roku 1998.

8. Řešením projektů obranného výzkumu osmého programu byly získány poznatky k problematice architektury informačních fondů aází dat, analytickoinformačního zpracování témat pro vrcholové rozhodování a výzkum vojenského umění a podpory řízení v oblasti vědy v rezortu MO.

Prováděn informatický a vyhledávací výzkum ve specifické gesci vojenství pro informační zabezpečení hlavních funkcionářů Ministerstva obrany ČR a GŠ AČR v oblasti národní bezpečnosti, strategie a vojenského umění.

Ověřeny technické, programové a realizační předpoklady pro postupnou virtuální simulaci v medicíně a vojenském zdravotnictví. Ověřeny možnosti vytváření prostorových modelů medicínských objektů na různých úrovních jejich prostorového zobrazování a využití ve virtuálním prostředí. Posouzeny varianty virtuální simulace a senzometrické manipulace v medicíně a

vojenském zdravotnictví. Předloženy návrhy konkrétního nasazení virtuální technologie na úseku vojenského zdravotnictví.

Závěr

Podrobné analýzy výsledků výzkumů, které byly sledovány MO, budou využity nejen pro zásadní usměrnění dalšího zaměření výzkumné činnosti pro potřeby rezortu obrany, ale i pro základní rozhodování o zapojení a podporu řešitelských pracovišť a řešitelů v další etapě transformace oblasti obranného výzkumu.

K tomu bude rezort obrany formulovat politiku v obranném výzkumu a vývoji společně s vědeckou obcí (vojenské vysoké školy a pracovišť vojenských výzkumných zařízení) a mimorezortními institucemi (včetně podnikatelského sektoru). Konkrétním výstupem z uvedené politiky budou programy obranného výzkumu na léta 1999 až 2003, s obsahem tematického zaměření obranného výzkumu na uvedená léta, cílů jejich dosažení, organizačních opatření, předpokladů zdrojové náročnosti (věcné, finanční, personální) a dalších informací.

Pro pečlivou a koordinovanou přípravou těchto programů obranného výzkumu by měla státní správa usilovat v návaznosti na již dosažené výsledky obranného výzkumu, uvedených v tomto článku, o propojení s vrcholovými koncepčními dokumenty rezortu obrany, se souborem cílů pro vstup do NATO, rozvojovými akvizičními a investičními programy, vědní politikou státu, záměry pracovišť VVZ a VVŠ, požadavky složek MO a GŠ AČR a se světovými trendy v oblasti obranného výzkumu a vývoje. K tomu budou organizovány společná jednání zástupců a institucí výzkumu, zástupců a sdružení realizátorů a uživatelů výsledků obranného výzkumu. Toto úsilí bude koordinováno pod společným záměrem rezortu obrany - KLÍČ: **Trendové analýzy pro stanovení směrů rozvoje obranného výzkumu.**

Tento záměr bude stanovovat směry v oblastech:

* Strategie obrany a bezpečnostní politika	* Vojenský personál, příprava a výchova
* Vojenské umění	* Vztah armády a společnosti
* Systémy velení, řízení a komunikace	* Ochrana živé síly
* Informační systémy a informační technologie	* Ekologie, výzkum škodlivin
* Zbraňové systémy, vojenská technika	* Zdravotnické zabezpečení
* Vojenská logistika	* Problematika civilní ochrany
* Balistika, výbušniny, munice	* Krizový management
* Materiály pro vojenské využití	* Mobilizační rezervy
* Ekonomie obrany	* Rozvoj systému obranného výzkumu

Uvedený proces bude ovlivňován mnoha faktory, které bude nezbytné formulovat ve vědní politice rezortu obrany (v obranném výzkumu a vývoji) na přechodu do 21. století. Budou to záležitosti obecné politiky, rozvoje společnosti, bezpečnostní politiky, záležitosti disponibilních obranných zdrojů, systémové, organizační, informační a další záležitosti.

Organizace NATO pro vědu, obranný výzkum a technologie

V posledních měsících je zřetelný výrazný posun od poznávání ke znalostem o organizaci NATO. Osobní účast řady odborníků na činnostech konkrétních orgánů, která odpovídá stupni otevření „vrátek do kuchyně NATO“, navazování kontaktů a poznávání základních pravidel vztahů, to jsou atributy posunu od úvah o možném stavu k jeho poznání a ovlivňování. S rostoucím rozsahem poznatků je spojena specializace. Přece jen však existuje základní míra všeobecných znalostí, kterou by měl obsáhnout každý, kdo do kontaktů s NATO, ale i s obrannou problematikou vstupuje. Mezi tyto základní znalosti náleží rovněž informace o tom, jak je to s vědou a výzkumem.

Dvě správy z pěti Mezinárodního sekretariátu NATO (obr. 1: Správy mezinárodního sekretariátu NATO) jsou v organizačních strukturách určeny pro zabezpečení činností vztažených k vědě a obrannému výzkumu. Jsou to: Správa pro zabezpečování obrany a Správa pro vědu a otázky životního prostředí.

Obr. 1: Správy Mezinárodního sekretariátu NATO

Z hlediska vnitřního zastoupení jsou rozlišovány dvě úrovně problémů této oblasti, které mají odpovídající organizační zastřešení:

- ▲ **věda** je zajišťována ve správě pro vědu a otázky životního prostředí;
- ▲ **obrný výzkum** je na správě pro zabezpečování obrany, kde je Úřad pro technologická studia a koordinace.

Základním prostředkem pro realizaci činnosti NATO jsou překrytné organizační struktury, tj. konference, výbory, komise, skupiny, které zahrnují zástupce jednotlivých členských nebo partnerských států a vytvářejí podmínky pro život příslušných odborných oblastí. Organizační prvky Mezinárodního sekretariátu mají na starosti zabezpečení příslušných orgánů a správu daných oblastí podle přijatých pravidel. Hlavními orgány jsou:

- **pro vědu:** Výbor pro vědu (Science Committee - SC), Výbor pro problémy moderní společnosti (Committee on the Challenges of Modern Society - CCMS);
- **pro obranný výzkum:** Komise pro obranný výzkum a technologie (Research and Technology Board - RTB),

Z hlediska používaných struktur a jejich působností je možné vyjádřit pracovní rozdělení vědy a obranného výzkumu, jak vyplývá z pojetí v NATO: *Věda zahrnuje obecné výzkumné aktivity k všeobecnému rozvoji poznání a s obecným užitím v globálních otázkách, v politice a metodologii vědy, techniky, technologií, vědeckotechnického rozvoje, v procesech rozvíjejících obecné informační technologie a špičková vědecká pracoviště (blíží se k pojetí badatelského výzkumu v České republice). Obranný výzkum je orientovaným výzkumem k užití v obranných systémech, ozbrojených silách, materiálových a nemateriálových technologiích, zpravidla za ním následuje technické nebo technologické realizační využití (blíží se k pojetí cíleného výzkumu v České republice).*

Poznámky k organizaci NATO pro vědu

Věda je pojímána jako součást společné bezpečnosti zahrnující globální zájmy, které přesahují hranice států. K tomu náleží udržování silné vědecké základny, ochrana životního prostředí, hospodaření s přírodními zdroji a ochrana zdraví. NATO tyto otázky podporuje v rámci vědeckých programů a projektů. Výbor pro vědu NATO se snaží posunout hranice vědeckého poznání obecně a řešit konkrétní vědecké a ekologické problémy. Vyčleňuje prostředky a formou grantů je poskytuje pro pomoc špičkovému vědeckému výzkumu. Takto povzbuzuje rozvoj národních vědeckých a technologických zdrojů a dosahování úspor pomocí mezinárodní spolupráce. Je zaměřen více na individuální než na institucionální aktivity. Hlavními formami výměny (ve výměnných programech) jsou granty pro společný výzkum, instituty dalšího vzdělávání a vědecké stáže.

Výbor pro vědu je sestaven ze zástupců jednotlivých států, kteří jsou zmocněni jednat o vědeckých záležitostech jménem svých vlád. Výbor rozhoduje o politice a zabezpečuje plnění vědeckého programu ve spolupráci s pracovníky Správy pro vědu a otázky životního prostředí.

V rámci programu Partnerství pro mír (PfP) tento výbor uskutečnil řadu aktivit, které aplikovaly rozmanité tradiční mechanismy podpory problematiky odzbrojení, ekologické bezpečnosti, špičkových technologií, vědní a technické politiky a počítačových sítí. Akce jsou zahrnuty v Pracovním plánu Severoatlantické rady pro spolupráci.

Vědecký program NATO vznikl v roce 1957 a postupně se do něj zapojilo přes půl miliónu vědců. Při kontaktech s uvedenou oblastí je vhodné upozornit na činnost Výboru pro problémy moderní společnosti, který realizoval mnoho projektů zaměřených na problematiku znečištění životního prostředí, hluchost, rozvoj sídlišť, energie, lidského zdraví a problémů bezpečnosti, v poslední době se soustřeďuje na problematiku ekologie související s obranou. Výsledky mimo jiné ovlivňují vydání návodů pro ekologickou výchovu.

Poznámky k organizaci NATO pro obranný výzkum a technologie

Při restrukturalizaci NATO jsou po jednáních v letech 1995 - 1997 přijata opatření k novému způsobu organizování výzkumu a technologií. Změny organizačních struktur a mechanismů byly způsobeny průřezovým charakterem obranného výzkumu a jeho provázaností jak s vojenským výborem (Military Committee - MC), tak s konferencí národních ředitelů pro vyzbrojování (Conference of National Armaments Directors - CNAD). Současné členské státy mají fungující zastoupení v nově vytvářené organizaci.

Na podkladě politických rozhodnutí (ze dne 16. 12. 1997) o pozvání České republiky, Polska a Maďarska do NATO k přípravě zapojení do příslušných struktur a praktické činnosti v orgánech NATO je naplňován princip činnosti NATO „16 + 3“.

Posláním organizace NATO pro obranný výzkum a technologie (**Research and Technology Organization - RTO**) je provádět a podporovat kooperativní výzkum a informační výměnu. Předmětem je rozvoj a efektivního užití národních potenciálů obranného výzkumu a technologií v oblastech vojenských potřeb. RTO působí na jednotlivé státy Aliance a tím posiluje základnu výzkumu a technologií v jednotlivých státech a Alianci jako celku. K naplnění poslání používá RTO **následující nástroje**: Konference, sympozia na témata zajímavá pro NATO; Semináře (workshopy); Experimenty; Přednášky; Poskytování konzultací. Politika a uskutečnění záměrů v obranném výzkumu a technologiích jsou ze strany NATO založeny na aktivním podílu široké sítě odborníků, kteří jsou zapojeni do aktivit v jednotlivých státech.

K tomu používá následující základní postupy:

- Dlouhodobá strategie obranného výzkumu a technologií NATO - její vytvoření, dodržování koordinace a změny;
- Koordinace programů práce mezi NATO a komunitou obranného výzkumu a technologií - plynulé zajištění;
- Koordinace programů a činností obranného výzkumu mezi státy a uvnitř NATO;
- Poskytování rad o zdrojích obranného výzkumu a technologií - zkušenější členové NATO;
- Sponzorování společných studijních a výzkumných projektů;
- Společná měření, zkoušky a testování - podpora kooperativního výzkumu, jeho provádění;
- Informační výměna závislého obranného výzkumu a technologií mezi členy NATO - podpora a ulehčení;
- Opatření pomoci členským státům pro účely růstu jejich vědeckého a technologického potenciálu (nyní obzvláště zaměřené na Řecko, Portugalsko a Turecko);
- Opatření zvláštní a obecné podpory pro partnerské státy.

Struktura panelů v RTO NATO

Tabulka 1

Číslo panelu	Pojmenování panelu (česky)	Pojmenování panelu (anglicky)	Zkratka
1	Studie, analýzy a simulace	Studies, Analyses and Simulation	SAS
2	Navrhování a integrace systémů	Systems Concepts and Integration	SCI
3	Technologie senzorů a elektroniky	Sensors and Electronics Technology	SET
4	Technologie informačních systémů	Information Systems Technology	IST
5	Technologie vztažené k dopravním prostředkům	Applied Vehicle Technology	AVT
6	Lidské faktory a medicína	Human Factors and Medicine	HFM

Úplné spektrum výzkumných a technologických aktivit je po obsahové stránce rozčleněno do šesti panelů, jejichž stanovení odpovídá výzkumnému poznání států NATO v uplynulých letech a historickému vývoji (**tabulka 1**). Došlo k propojení panelů skupiny obranného výzkumu (Defence Research Group - DRG) a poradní skupiny pro výzkum a vývoj letectva (Advisory Group for Aerospace Research and Development - AGARD).

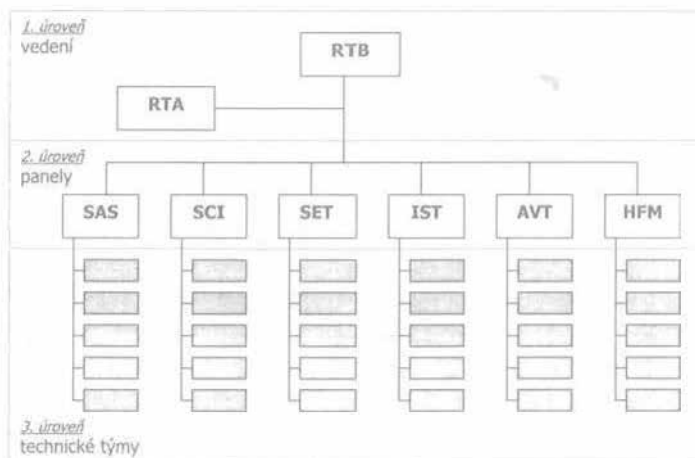
V listopadu 1996 byla založena nová Komise pro obranný výzkum a technologie NATO (**Research and Technology Board - RTB**). Vznikla sloučením poslání DRG jako orgánu podporujícího CNAD (Konferenci národních ředitelů pro vyzbrojování) a AGARD, který podporoval vojenský výbor (MC). Nově vznikla rovněž Agentura pro obranný výzkum a technologie (**Research and Technology Agency - RTA**), která je orgánem pro komisi (RTB) a současně hlavním koordinátorem a styčným místem pro uskutečňování plánovaných činností.

RTO je organizace NATO, která o své činnosti zpravuje MC a CNAD. Zahrnuje RTB jako nejvyšší úroveň představitelů států a RTA, tj. zasvěcený štáb s jeho velením v Neuilly (Paříž, Francie). Výkonná struktura organizace obranného výzkumu a technologií je rozdělena do tří úrovní (**tabulka 2**).

Tabulka 2

Úroveň	Orgán	Poslání
1. úroveň	RTB	Politika a schvalování přehledového programu
2. úroveň	RTA, 6 panelů	Plánování, technické provádění a management zdrojů
3. úroveň	Technické týmy	Porady, práce v síti (informační výměna) a činnosti (národní zastoupení, společné akce, projekty, spolupráce)

Technická struktura RTO je schematicky znázorněna na **obr. 2**. Na 3. úroveň „technických týmů“ je možné nahlížet z pozice činnosti mezinárodní (řešení projektů a jejich realizace) a z pozice národní, která představuje navíc i organizační činnost a fungování systému národního zastoupení.

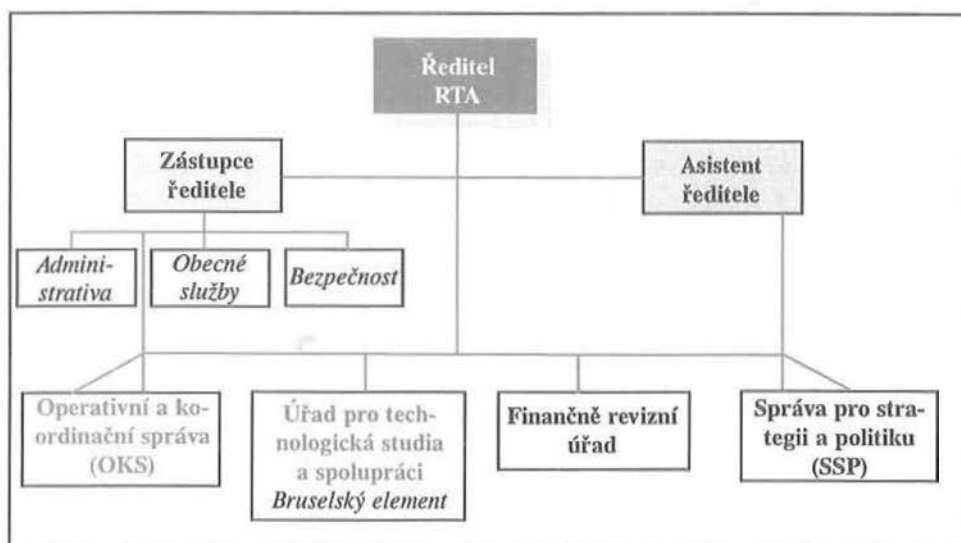
Obr. 2: Technická struktura RTO

RTA podporuje svou činností všechny úrovně a samostatně RTB. Je v podstatě hlavní organizační složkou obranného výzkumu a technologií NATO. Na obr. 3 je uvedeno její obecné organizační schéma. Zástupce ředitele je současně vedoucím OKS, asistent ředitele je vedoucím SSP. Jednotlivé panely mají odraz ve vnitřních organizačních prvcích OKS, SSP. Zvláštností je dislokace v Paříži a Bruselu a mezinárodní personální obsazení. Činnost agentury, její rozpočet a hlavní mechanismy projednává a schvaluje komise (RTB).

Každý členský stát má své zastoupení, které je očekáváno i ze strany nových potenciálních členů NATO. Struktura jmenovitě vytváří podmínky pro odborné propojení organizace NATO s členským státem. Nejde o představitele stálé mise v Bruselu, ale o odborníky členského státu, kteří budou plnit po určité období kontaktní funkci pro RTO, RTB, RTA a zabezpečí konkrétní úkoly v domácích podmínkách (např. v České republice). Měli by to být lidé z oblasti obranného výzkumu, pokud možno s vědeckou kvalifikací nebo zkušenostmi s managementem v této oblasti. Pro každý organizační post 1. a 2. úrovně je předpokládána skupina tří zástupců: *za vojenskou složku, za akademickou obec a za průmysl*. Zastoupení by mělo představovat jmenování členů - národních koordinátorů:

- pro 1. úroveň: RTB - 3, z nich jeden je vedoucí;
- pro 2. úroveň: 6 panelů - do každého 3 osoby, tj. celkem 18 osob.

3. úroveň naplňuje národní realizační týmy, které vytvářejí podmínky pro pokrytí všech oborů, které jsou integrovány do šesti panelů, zajišťuje návaznost na ostatní orgány vědecké komunity, správní orgány a organizace, které působí v oboru obranného průmyslu, obranného výzkumu a vývoje, vojenského školství, případně dalších prvků.

Obr. 3: Schéma organizační struktury RTA

Prospěch a význam členství v RTO pro nové státy je v přístupu k informacím, možnosti uplatnění vlastních kapacit obranného výzkumu a technologií, působení na koordinaci a plánování, možnosti publikovat výsledky výzkumů a možnosti podílet se na špičkových projektech. Základem rozvoje těchto možností jsou osobní kontakty. Není to

však požadavek na omezování obranného výzkumu a technologií v podmínkách jednotlivých států, je to právě možný příspěvek k racionalizaci využívání rozpočtových prostředků pro vlastní výzkumy.

Rada NATO (**North Atlantic Council - NAC**) 15. prosince 1997 schválila Chartu organizace NATO pro obranný výzkum a technologie (**Charter of the NATO Research and Technology Organization - RTO**) s platností od 1. ledna 1998. Zahrnuje tyto základní části: právní statut, poslání, organizaci: obecně, RTB, zabývá se vědeckými a technickými členy (tak jsou označováni jmenovaní zástupci 2. úrovně pod RTB), RTA, dále charta řeší procedury, pravidla financování, bezpečnost, koordinaci a kontrolu, ochranu autorských práv a informací, v přílohách stanovuje pravidla pro audit účetnictví RTO a odpovědnosti vyplývající z dodržování bezpečnostních pravidel NATO.

Zvláště významné postavení v celé RTO NATO zaujímá **publikační politika**. Silný publikační program je považován za kategorický imperativ. Bez něj není možné uskutečnit informační výměnu a udržovat základní síť vědeckoinformačních pracovišť v klasické „papírové“ a současné počítačové podobě. RTO v současné době řeší přebudování dřívějších prvků AGARD a DRG. Chtějí kombinovat nejlepší elementy obou dřívějších organizací a založit edici technických publikací RTO. V publikační politice zvažují pět tříd technických publikací:

- *AGARDographs* - moderní průvodce pro výzkum a vývoj Aliance;
- *Produkty jednání* - sympozia, „workshopy“, konference, semináře;
- *Vzdělávací záznamy* - skripta, kurzy atp.;
- *Výzkumné zprávy* - technické publikace plně distribuované NATO s vymezeným rozdělovníkem;
- *Výzkumné spisy* - technické publikace, které nejsou plně distribuované NATO, jsou určeny pro různé účely.

Současné předpokládají některé potřebné netechnické publikace:

- *Technické programy* - informace na zasedání, informace pro lidi mimo RTO, atp.;
- *Seznamy členů* - členové RTB, národní koordinátoři, členové panelů, předsedové technických týmů, příslušníci RTA;
- *Přehled publikací* - pro roční přehled;
- *Highlights* - časopis RTO, dvakrát ročně;
- *Příručky* - pro informování k účasti členů RTO, Příručka RTO (pro RTB a členy panelů), Příručka národního koordinátora.

Výchozí pozice České republiky

V návaznosti na usnesení vlády České republiky č. 383 ze dne 25. června 1997 (k analýze stavu přípravy České republiky pro vstup do Aliance s následným návrhem na přijetí konkrétních opatření směřující k dosažení úrovně běžné v členských státech NATO) realizoval výbor vlády pro integraci ČR do NATO rozdělení gescí za kontakty s jednotlivými orgány Aliance. Kontakty k vědeckému výboru (SC) jsou v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, kontakty ke komisi pro obranný výzkum a technologie jsou v gesci Ministerstva obrany ČR.

Vědecký výbor již z hlediska svého volnějšího charakteru, nasměrovaného na jednotlivce a vědeckou komunitu, pokračuje v intencích Programu partnerství pro mír. Jeho činnost má známé procedury a plánované akce.

Jak je zřejmé z termínů přijímaných základních dokumentů, které vymezují působnosti a procedury RTO NATO, je tato složka v počátečním období rekonstituování. Proto byla mimo rámec PfP založena iniciativa RTO, která 28. ledna 1998 vyústila v setkání s předsedou RTB na velitelství NATO v Bruselu. Účastnili se zástupci tří pozvaných států do NATO: České republiky, Polska a Maďarska. Jednání vedl předseda RTB při velitelství NATO - Dr. Michael I. Yarymovych, dále se účastnil ředitel RTA - Dr. Ernst A. van Hoek, vedoucí Úřadu pro technologická studia a spolupráci RTA (bruselský element) - Dr. Keith L. Gardner a další představitelé orgánů NATO. Cílem jednání bylo **iniciovat vytvoření zastoupení nových potenciálních členů NATO v RTO**. Česká republika byla pozvána k účasti na **4. zasedání RTB**, které se konalo ve dnech 2. - 5. března 1998 v Paříži. Tam současně s Polskem a Maďarskem poprvé oficiálně vstoupila do činnosti RTO NATO jako čekatel členství.

Rozjednávány jsou problémy konstituování národních koordinátorů a technických týmů, které umožní vytvoření fungujícího organismu, určeného pro zajištění odpovídajících funkcí a kontaktů. Do povědomí odborné veřejnosti se postupně dostávají informace o existenci této organizace, o jejím poslání a pravidlech fungování. Mnohé formální procedury, které by měly kodifikovat postavení příslušných jmenovaných zástupců do RTO, ještě nejsou plně zažité. Tok informací od RTO však již byl zahájen a v červnu 1998 proběhne vyjasnění možných reálných forem spolupráce a účasti České republiky na činnosti organizace NATO.

Závěrem

Věda a obranný výzkum jsou ve strukturách správy NATO a ve správních procedurách, které jsou spojeny s výkonem všech činností Aliance, významným způsobem propojeny. Pro činnost v organizaci jsou respektována přijatá pravidla, a to jak z hlediska zastoupení jednotlivých států, tak z hlediska procedur. Česká republika, jejíž členství v Alianci je v blízké budoucnosti, již s orgány vědy a obranného výzkumu a technologií spolupracovala v rámci projektu Partnerství pro mír. V nových podmínkách však musí přejít do fungujícího zastoupení, které ji umožní vstoupit do plánovacích procedur a přejít tak v letech 2000 a 2001 do plnohodnotného členství.

To ovšem vyžaduje splnění některých dílčích kroků, které budou mít významný dopad nejen na oblast obranného výzkumu a vývoje, ale rovněž na činnosti, které můžeme pojmenovat vědní a technickou politikou státu. Uskutečnění právního aktu vstupu do NATO se promítne i do úprav legislativních podmínek v zákonu o státní podpoře výzkumu a vývoje a do řady dokumentů nižší právní síly. Prakticky je nutné připravit vědeckou komunitu na nové možnosti racionální spolupráce v rámci RTO NATO. Skutečností totiž zůstane, že ve vojenské organizaci bude Česká republika dříve než v Evropské unii. Jak budeme na tuto skutečnost připraveni, tak se nám bude dařit úspěšně konkurovat v novém prostředí, s novými možnostmi uplatnit vědecký a výzkumný potenciál v prostoru, který nám byl do nedávna částečně uzavřen. .

To v současné době mimo jiné znamená:

① **Dokončit vytvoření zastoupení České republiky v RTO NATO** pro všechny úrovně. Přitom konzultovat s příslušnými orgány MO ČR, MZV ČR, Rady vlády ČR pro výzkum a vývoj, organizacemi zastupujícími obranný průmysl ČR. Vypracovat potřebnou dokumentaci pro zajištění činností, spojených se zastoupením ČR v RTO NATO.

② **O postupu vytváření zastoupení informovat Radu rezortu Ministerstva obrany ČR pro obranný výzkum** a koordinovat postupy s normativními, legislativními a politickými opatřeními v ČR a rezortu MO ČR v oblasti výzkumu a vývoje (návrhy vědní politiky ČR, novelizace zákona o státní podpoře výzkumu a vývoje, transformace organizací zabývajících se výzkumem a vývojem atd.).

③ **Vytvořit racionální organizační podmínky** pro všestranné zajištění současných a budoucích potřeb účasti ČR v RTO NATO. Zabezpečit provizorní fungování řídicích a informačních toků, včetně distribuce materiálů vojenské, průmyslové a akademické oblasti ČR.

Organizace NATO pro vědu, obranný výzkum a technologie má své zastoupení v řídicích strukturách Aliance a pro výkon své činnosti využívá jak správní aparát, tak vlastní agenturu. Pravidla přijatá pro oblast obranného výzkumu chartou, jsou pro členské státy závazná, a k tomu bude nezbytné v České republice učinit příslušné kroky. Vzhledem k tomu, že zastoupení za vědu a obranný výzkum je v gesci dvou ministerstev ČR, bude vhodné řešit i otázky vzájemné koordinace obou zastoupení. Obranný výzkum nemá potenciál jen ve vojenských organizacích, ale i v průmyslové a akademické sféře. Stejně jako v jiných státech NATO, bude muset i Česká republika najít správnou míru a správné postupy pro prosazování státních zájmů. Takové nadrezortní působnosti bude zřejmě v oblastech spojených se zabezpečením obrany koordinovat orgán, který snad vznikne pro účely dřívější Rady obrany státu.

Koncepce, která se zabývá nejen redukcí armády, ale také jejími úkoly a strukturou, je poslední pojistkou před tím, že se vojsko ocitne v krizi. Na tom, co chceme lidem nabídnout, tvrdě pracují odborné týmy. Voják z povolání se často ocitne v situaci, kdy ho armáda pošle na druhý konec světa, takže se o jeho rodinu musí někdo postarat. Strážné vojenské služby musí být vyváženy – například solidním bydlením, kvalitní zdravotní péčí, rehabilitací, dovolenou.

Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.

Plukovník doc. Ing. Petr Němec, CSc.

K bezpečnostní politice České republiky (Ohlas na článek se stejným názvem uveřejněný ve VR 4/97)

Se zájmem jsem si přečetl uvedený článek a s mnoha v něm uvedenými myšlenkami lze souhlasit. Některé však chci vystavit poněkud jinému pohledu než autoři, neboť se domnívám, že to k uvedeným úvahám alespoň v náznacích patří.

Trochu zbytečně jsou čtenáři v první části článku strašeni ruským nebezpečím. Ruská armáda má potíže spíše sama se sebou, než aby způsobovala potíže jiným, včetně zemí střední Evropy. Tuto armádu charakterizují takové skutečnosti, jako je špatný technický stav, nepracující logistika, mizerná kázeň, problémy s financováním a výroky politických a vojenských komentátorů, v nichž jsou slova jako *krize*, *kolaps*, *katastrofa* apod. V řadě oblastí a platí to i pro letectvo si však ruský obranný průmysl udržuje vedoucí místo ve světě. Zajímavý by byl i pohled na měnící se poměr sil mezi NATO a Ruskou federací a další lehce zjištělné změny, které nastanou po přičlenění nových zemí k NATO.

Poněkud překvapivě vyvrcholily názory autorů v části článku s názvem **Vojenské umění a technologie** v doporučeních k výstavbě letectva. Ve svých úvahách zjevně vychází z poznatků o použití letectva ve válce v Perském zálivu, především v operaci Pouštní bouře. V aplikaci těchto poznatků na podmínky Armády České republiky je však nutné být velmi střízlivými. Možná se skutečně jedná o počátek kvalitativně nových způsobů vedení války, v níž budou mít dominující roli rakety, letectvo a elektronické prostředky, které jsou schopny plnit operační úkoly. V článku je uvedeno, že tyto prostředky mohou plnit dokonce úkoly strategicko-operační. V této souvislosti je však nutno upozornit na obtížnost vědeckého poznání ozbrojeného zápasu, kde vyvození zobecňujících závěrů v jedinečné události je velmi odvážné. K tomu, aby bylo možno prohlásit, že je k využití nějaké nové pravidlo, je potřeba dostatek srovnatelných, opakovatelných a s dostatečnou četností se vyskytujících jevů, v nichž by bylo možno požadované pravidlo prokázat.

I když úloha vzdušných sil v některých konfliktech byla značná, přesto se domnívám, že **ozbrojené síly by se měly rozvíjet harmonicky** a jejich proporce budou dány nejen technologickými respektive jejich výkonovými možnostmi. Již nejdennkrát se ve vojenství stalo, že některé jevy a tendence byly nekriticky přeceněny a vznikly teorie letecké, tankové, ponorkové i dalších válek. Tak daleko však oba autoři ještě nezašli.

V článku, který vrcholí určitými doporučeními k výstavbě ozbrojených sil schází alespoň v náznacích ekonomické úvahy o reálnosti těchto doporučení. Kdo se jen trochu zajímá o problémy vojenství ví, že **letecké zbraňové systémy patří k nejnákladnějším vůbec** a v Armádě České republiky jsou zcela bezkonkurenčně nejnákladnější. Neoficiální informace o ceně ne zcela nejmodernějších letounů jako jsou F-16, F-18, Mirage 2000 se pohybují od 700 milionů do 1 miliardy korun. Nejnovější typy jako jsou Eurofighter nebo F22 jsou ještě dražší. Nákup ruských letounů, třeba za dluh, který tato země má vůči České republice, a které se uváděným typům vyrovnají a jsou přitom lacinější, není

z ideologických a jiných důvodů možný. Obdobně výstavba a provoz leteckých základů patří k finančně nejnáročnějším objektům vojenské infrastruktury. Letecký výcvik v tom rozsahu, jak o něm sní (jinak to nemohu nazvat) naši piloti, to znamená podle norem NATO, je v nejbližší budoucnosti z ekonomických důvodů nemožný. Vždyť jen spotřeba pohonných hmot letectva činí údajně 75 % všech pohonných hmot spotřebovaných v minulém roce v AČR, přitom počet nalétaných hodin činí ve srovnání s NATO čtvrtinu až třetinu.

Kolik moderních letounů si AČR může skutečně dovolit, vzhledem k ekonomickým možnostem? Mělo by se uvažovat v určitých bojových celcích. Letka je v zemích NATO většinou o 15, 18 nebo 24 letounech, tzv. křídlo má obvykle od 30 do 72 letounů. Jaký význam bude mít jedna letka letounů? O křídle snad nemá smysl ani uvažovat. Přitom letectvo má své přednosti především jako prostředek operačních stupňů velení anebo dokonce jako součást strategických sil. K tomu však musí být dostatečně početné a kvalitní.

V článku je připomínána **strategicko-operační pružnost, pohotovost, dostatečný dosah a imponující výkonnost systému vzdušných sil**. Za jakých podmínek je však možno dosáhnout uváděných vlastností? Klasickým příkladem je proto operace Pouštní bouře. Vlastní operaci, lépe nasazení úderných prostředků, předcházel několik měsíců vedený průzkum, který neměl žádná omezení co do prostředků a způsobů vedení. Byly v něm nasazeny strategické kosmické prostředky, všechny využitelné technické prostředky, od prostředků agenturních až po vojskové. Velká část z nich byla opět na letounech. Několik hodin před raketovými a leteckými údery byl zahájen mohutný elektronický úder na prostředky průzkumu, spojení a velení. Na začátku úderu byly odpáleny střely s plochou dráhou letu a vedly úder letouny F-117 na prostředky velení, průzkumu, spojení, PVO. Teprve následně byly zasazeny stíhací bombardovací letouny v doprovodu průzkumných letounů, letounů elektronického boje a vše za řízení létajících systémů velení a řízení. Za těchto podmínek v jakési globální souhře a nasazení všech dostupných prostředků bylo dosaženo oněch připomínaných vlastností letectva. Úloha letectva dalších zúčastněných států byla jen symbolická a spíše demonstrovala politickou podporu. Protože britské letectvo se odchýlilo od připravených zásad bojového použití, mělo relativně vyšší ztráty. Opět si kladu otázku, jak by vytvořilo uvedené možnosti letectvo AČR. Je jasné, že se ocitáme ve světě fantazie. V článku byla opomenuta jedna velmi důležitá skutečnost, a to, že se Česká republika nezadržitelně blíží vstupu do NATO. Ozbrojené síly České republiky budou muset odpovídat koaličním potřebám. Nezdá se mi pravděpodobné, že by NATO potřebovalo, aby příspěvek České republiky do koalice byl zrovna z letectva. Možná z letectva bude zájem o něco jiného než o bojové letouny. Nevstupujeme do koalice NATO právě proto, že nám členství umožní poskytnout prostředky, které by byly jinak nedostupné nebo dostupné jen jako torzo? To platí samozřejmě pro všechny části ozbrojených sil pro vzdušné síly, je to však zcela zřejmé.

Nedívím se státním, ani armádním představitelům za určitou váhavost při stanovení priorit výstavby AČR, která bude vyžadovat obrovské finanční prostředky. Přinejmenším jedna vojensko-politicky a sociálně zdůvodněná obrovská akce v Armádě České republiky již proběhla. Protože však nebyla ekonomicky dostatečně zhodnocena, musela být po roce napravována již z čistě ekonomických důvodů. Absence ekonomického myšlení je velkým handicapem v práci odborníků, kteří chtějí přispět k řešení úkolů výstavby armády. Je jen žádoucí doplnit tento článek dalším, který bude respektovat ekonomické možnosti státu, budování AČR, a tím i vzdušných sil.

O akceschopnosti bezpečnostního systému státu

Smyslem existence bezpečnostního systému státu je zajistě jeho akceschopnost. Pokud tomu tak není, jde o promrhané finanční prostředky státu. Článek mjr. Ing. Lubomíra Spáčila, CSc. „Bezpečnostní systém ČR a krizový management“ uveřejněný ve Vojenských rozhledech 1/98 srozumitelně popisuje současný málo přehledný stav. Plně souhlasím se závěrem článku autora, ve kterém poukazuje na klíčový problém, kterým je vzájemná nekoordinace mezi jednotlivými orgány krizového managementu. Dovolil bych si tento klíčový problém rozšířit i na nízkou úroveň součinnosti použitých sil a prostředků, který ovšem vyplývá z výše uvedené nekoordinovanosti orgánů řízení. Aktualnost tématu je nesporná nejen z hlediska ne právě slavných zkušeností z loňských červencových povodní, ale i z důvodu našeho směřování do NATO a Evropské unie. Vítám polemiku k otázkám bezpečnosti státu a jsem přesvědčen o tom, že uplatnění systémového přístupu je cesta, jak vybědnout z dosavadního stavu. Dovolím si k této problematice uvést několik svých námětů.

Základní funkce bezpečnostního systému

Jako každý stát, má i Česká republika k zajištění svého trvale udržitelného rozvoje zvolené ústavní orgány, které jej řídí běžnými metodami. Při nesporné existenci široké škály bezpečnostních rizik, které mohou udržovanou harmonii ve vývoji státu vychýlit v disharmonii nemohou tyto orgány (a také podřízené řídicí prvky) vzniklou krizovou situaci řešit běžnými metodami a měly by tudíž disponovat možnostmi použít specifická řešení s použitím speciálních sil a prostředků, předem připravených. Tedy existence „bezpečnostního systému“^{1/}, jež je souhrnem těchto speciálních sil a prostředků, se jeví jako nutnost k návratu potřebného harmonického vývoje. Celou škálu bezpečnostních rizik lze rozdělit do tří základních skupin (viz obr. 1):

- a) bezpečnostní rizika, ohrožující vnější bezpečnost státu;
- b) bezpečnostní rizika, ohrožující vnitřní bezpečnost státu a pořádek;
- c) bezpečnostní rizika, ohrožující životní podmínky obyvatelstva.

Na rozdíl od Ing. Spáčila si myslím, že bezpečnostní rizika ohrožující stabilitu hospodářské a finanční soustavy státu patří mezi rizika, jež by měla vláda řešit „běžnými metodami“, a tudíž nebude muset pro tento případ fungovat bezpečnostní systém státu.

Po tomto zjednodušení lze uvést, že bezpečnostní rizika pod bodem (a) musí umět existující bezpečnostní systém eliminovat, nebo alespoň omezit následky, a to použitím síly, čehož je schopná pouze armáda státu. V tomto případě se tedy musí uplatnit funkce obranná.

Tři základní skupiny bezpečnostních rizik (varianta)

Obr. 1

Bezpečnostní rizika pod bodem (b) by měl umět bezpečnostní systém paralyzovat uplatňováním funkce *ochranné*. Policie by měla být oním prvkem, který by měl tuto funkci naplnit.

Při reagování bezpečnostního systému při rizicích pod bodem (c) a jež se realizují v důsledku přírodních pohrom nebo průmyslových havárií, by měla být uplatňována především funkce *záchranná*. Jedině speciálně připravené záchranné sbory (hasiči, zdravotníci atd.) musí být oním představitelem k naplňování této funkce.

Výše uvedené (notoricky známé a často omílané) skutečnosti dokumentují, jaké funkce by měl bezpečnostní systém naplňovat. Je třeba si na tomto místě uvědomit, že se objektivně tyto tři základní funkce musí doplňovat, což lze dokumentovat na příkladech:

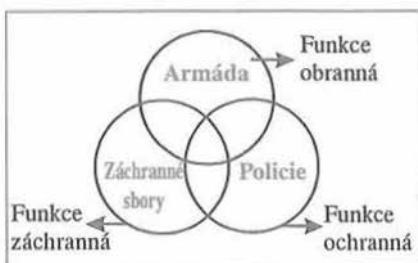
V případě ozbrojeného konfliktu, při němž bude v plné míře uplatňována funkce obranná, musí být zároveň uplatňována funkce záchranná (lze předpokládat, že kromě vojenských cílů budou objektem působení agresora i nevojenské cíle, včetně civilního obyvatelstva), ale i funkce ochranná (lze předpokládat, že všeobecný chaos ve státě bude rájem pro kriminální živly, teroristy apod.). Při takovémto typu krizové situace musí bezpečnostní systém uplatnit na 100 % všechny své základní funkce - obrannou, záchrannou i ochrannou^{2/}.

V případě nárůstu kriminality, terorismu a nevládnutelného přílivu migrantů bude uplatňována především funkce ochranná, kde rozhodující roli bude sehrávat policie, přičemž tuto funkci může posilovat i armáda. I v této situaci nelze vyloučit případnou aktivaci funkce záchranné, představované např. zásahem záchranného sboru hasičů či letecké záchranné služby.

V případě větších povodní či průmyslové havárie by byla uplatňována především funkce záchranná a ochranná. Tedy rozhodující podíl záchranných sborů, humanitárních organizací a policie je nesporný. Jak ukazuje nedávná historie, armáda může tyto funkce velice významně posilovat.

Vidíme, že se armáda může zásadním způsobem podílet na posilování funkce záchranné a ochranné. Dále je zřejmé, že společné zasazení jednotlivých výkonných prvků bezpečnostního systému bude běžnou záležitostí ve většině krizových situací ve státě. Vzhledem k této skutečnosti bych nezveličoval dělení bezpečnostního systému (BS) do různých podsystémů, ale spíše bych se díval na BS jako soubor prvků, se vzájemnými vztahy, které se projevují navenek a dovnitř různými funkcemi (viz obr. 2).

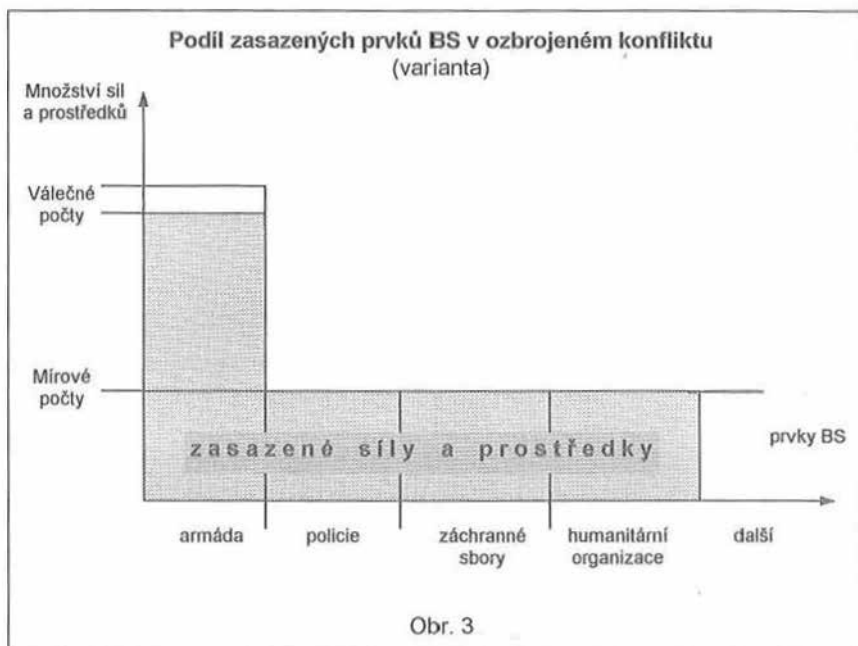
Bezpečnostní systém
(varianta)

Obr. 2

Součinnost prvků je nutností

Každá vzniklá krizová situace si žádá konkrétní podíl zasazení jednotlivých prvků BS, a to v přímé úměře k požadovanému poměru funkcí BS.

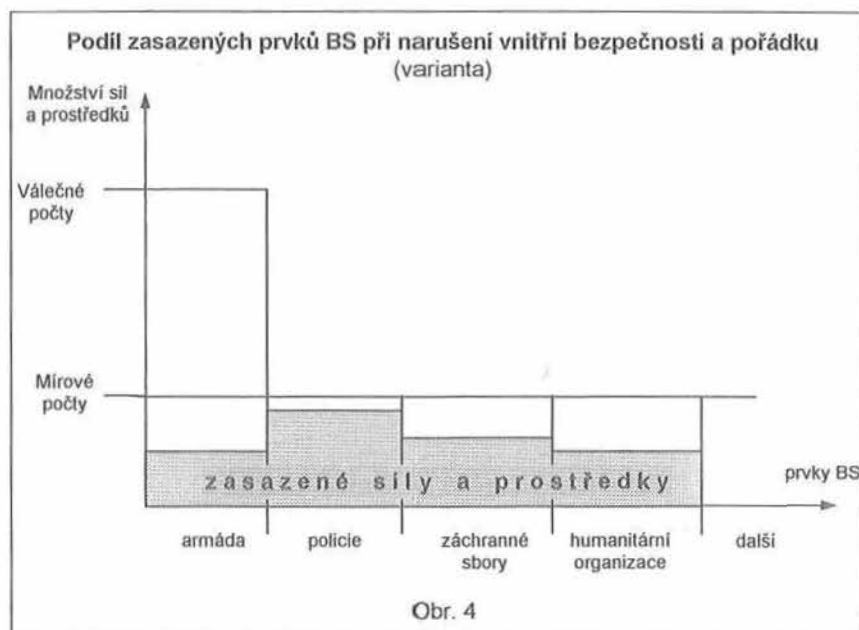

Obr. 3

Na obr. 3 uvádím variantu zasazení sil a prostředků BS v případném ozbrojeném konfliktu. Lze předpokládat, že v této výjimečně složité krizové situaci budou zasazený téměř všechny síly a prostředky s cílem udržet územní celistvost státu. Nároky na kvalitu

řízení a materiální zabezpečení celého systému bude mimořádně vysoké, a to nejen na úrovni centrální, ale i na středních a základních stupních. Součinnost společně působících sil vyžaduje pevné a jednotné řízení. Je pravděpodobné, že tato krizová situace bude mít celostátní rozsah.

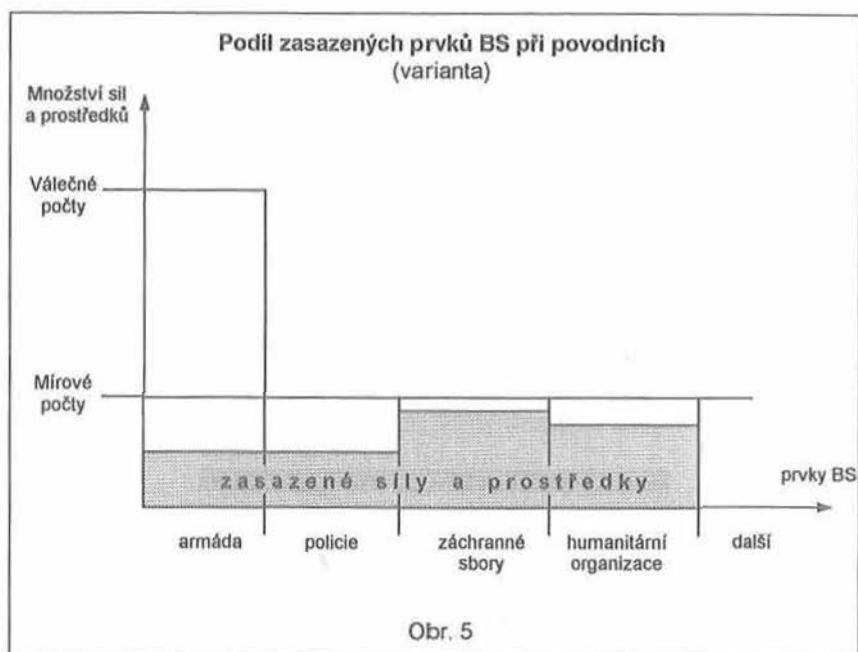
Na obr. 4 je znázorněna možná varianta zasazených sil a prostředků v situaci vysoké

kriminality, terorismu a nevládnutelného přílivu imigrantů. Podle rozsahu by měla být zasazena většina sil a prostředků policie, ale spolupodílet se mohou i další prvky BS. Nároky na úroveň řízení budou také vysoké vzhledem k charakteru činnosti zákeřného protivníka. Především dokonalý monitoring a rychlost zde budou sehrávat rozhodující roli. Nutná součinnost všech zasazených sil je opět neoddiskutovatelná.

Obr. 5 ukazuje variantu zasazených sil a prostředků při rozsáhlých povodních. Rozhodující je samozřejmě rozsah povodně. Závažnou roli budou sehrávat záchranné sbory, ale i ostatní prvky BS. Vysoká úroveň řízení je potřebná především z hlediska včasného varování obyvatelstva o nebezpečí a rychlosti záchranných prací. Vysoké nároky (jak jsme byli v loňském roce svědky) na zdravotnické, dopravní, proviantní a ubytovací zabezpečení evakuovaného obyvatelstva jsou dostatečně ověřeny praxí. Následné navedení původního stavu v postižené oblasti už není věcí pouze BS, ale celého státu.

Na uvedených příkladech je tedy ukázáno, že **společné zasazení prvků BS v každé konkrétní krizové situaci bude zcela běžnou záležitostí**. Úzká součinnost zasazených prvků vyžaduje jednotné koordinované řízení od centra až do základních úrovní. A to je velmi aktuální problém, na který upozorňuje ve zmiňovaném článku i Ing. Spáčil (str. 29).

Ministerstvo bezpečnosti ČR?

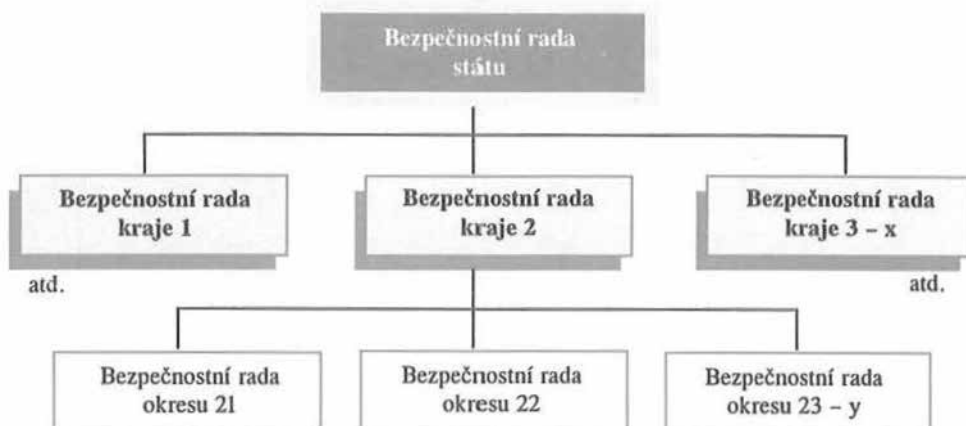
Major Ing. Lubomír Spáčil podrobně řeší stav v České republice a při charakteristice jednotlivých podsystémů si všímá především problematiky řízení (krizového managementu) a dochází k závěru, se kterým nelze nesouhlasit: „Jednotlivé oblasti (subsystémy) spadající do problematiky bezpečnosti státu se vyvíjely a vyvíjejí izolovaně ...“ (viz str. 29). Dvě silová ministerstva vlády (Ministerstvo obrany ČR a Ministerstvo vnitra ČR) si jakoby „hrají každé na svém vlastním písečku.“ Vytvoření a existence jediného silového ministerstva vlády např. „Ministerstva bezpečnosti ČR“, které by koordinovalo všechny otázky související s bezpečností státu, by podle mého názoru nemuselo být nereálné. Myslím si, že jednou k tomuto řešení dojde. Námitka typu „... žádný stát to nemá“ není argument. Společný rozpočet, jednotně rozpracovaná politicko-bezpečnostní deklarace (typu dnešní „Národní obranné strategie ČR“), jednotně rozpracovaná koncepce použití a výstavby BS by nejen zvýšila efektivnost vynakládaných prostředků státu, ale vytvořila by dobré předpoklady klíčového problému dneška, tj. **akceschopnosti zasazených sil a prostředků**. Dnešní stav je neudržitelný pro svou nepřehlednost, nerozdělení kompetencí a odpovědnosti a legislativní džungli, se kterou si mnohdy ani právníci nevědí rady. Samozřejmě tento stav je na okresní úrovni obdobný, ne-li ještě horší. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR sice zavádí „bezpečnostní radu státu“, ale ta, podle mého názoru, bude pouze suplovat dosavadní nekoordinaci obou ministerstev vlády (resp. dosavadní neexistenci „ministerstva bezpečnosti“), ale s velmi skromným

výsledkem. Osobně si myslím, že její vznik problémy nevyřeší a jen přispěje k již tak rozsáhlé a málo pružné státní byrokracii.

Jednotné řízení je předpokladem akceschopnosti BS

Každá krizová situace bude charakteristická mimo jiné tím, že se bude odehrávat na určitém teritoriu státu, tedy svým teritoriálním rozsahem. Někdy může pokrývat teritorium jednoho nebo několika okresů (např. povodně, epidemie, zvýšená migrace), jindy téměř celé teritorium státu (např. při ozbrojeném konfliktu). Složitost a rozsah krizové situace si vyžádá potřebné množství sil a prostředků BS včetně orgánů řízení. Uvažujeme-li budoucí státoprávní uspořádání do krajů, pak by mohly být orgány řízení BS v krizových situacích mimo ozbrojeného konfliktu strukturovány podle obr. 6.

Struktura orgánů řízení BS v krizových situacích kromě ozbrojeného konfliktu (varianta)

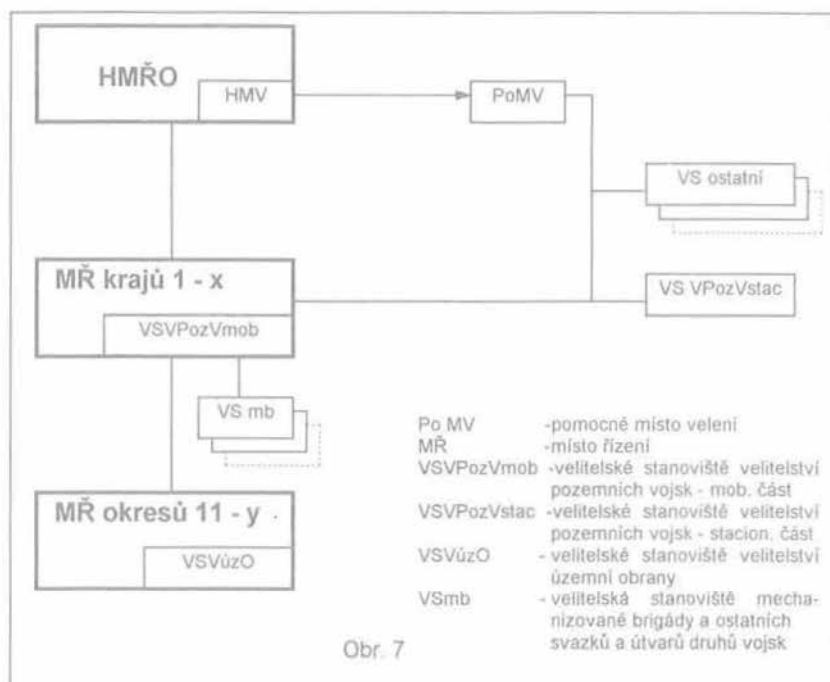

Obr. 6

Bezpečnostní rady by měly mít složení stálé a rozšířené. Stálé složení na všech úrovních by řešilo přípravu sil a prostředků BS, a především svou vlastní přípravu k řízení operací. Samozřejmě by měly na starosti celou oblast prevence a přípravy krizových plánů a obecných metodik činnosti. Rozšířené složení o odborníky by řídilo vlastní nasazení sil a prostředků BS v akci. Bezpečnostní rady krajů a okresů by měly být součástí krajských, resp. okresních úřadů. Místa řízení, včetně záložních variant, by měla být předem vybudována a na nich by se měly stálé i rozšířené bezpečnostní rady připravovat. Tato místa by v případě ozbrojeného konfliktu mohla fungovat jako záložní místa řízení. S rozsahem krizové situace souvisí požadavek autonomie a modulárnosti řízení^{3/}.

Z hlediska nasazených prvků BS by neměl být problém s teritoriálně dislokovanou a členěnou Policií ČR a v podstatě samostatně fungujícími záchrannými sbory. Nasazené armádní jednotky by mohly být z řad vojska územní obrany dislokovaných na daném

**Struktura orgánů řízení BS v ozbrojeném konfliktu
(varianta)**

teritoriu. Tato skutečnost by však vyžadovala určitou úroveň naplněnosti těchto vojsk již v míru.

V případě ozbrojeného konfliktu by struktura orgánů řízení BS byla doplněna o strategické, operační a taktické stupně velení armády podle obr. 7.

Generální štáb armády by měl zaujmout Hlavní místo velení (HMV), které by se stalo dominantní součástí bezpečnostní rady státu, jež by zaujala Hlavní místo řízení obrany (HMRO). Mobilní část HMV by měla být schopna se přiblížit k zasazeným vojskům.

Bezpečnostní rady krajů by měly zaujmout chráněná místa řízení, připravená armádou (dnešními velitelstvími územní obrany). Podle vzniklé situace by na jednom z nich mohla být rozmístěna mobilní část velitelství velitelství pozemních vojsk (velitelství obranného operačního uskupení). Hlavní, víceméně stacionární část tohoto armádního místa velení, by byla rozmístěna na zvláštním chráněném místě velení. Tímto řešením by měly být vytvořeny dobré podmínky k úzké součinnosti mezi pozemními vojsky, vojsky územní obrany a ostatními prvky bezpečnostního systému, zvláště těch, které budou operovat v prostoru obrany pozemních vojsk. V prostoru obrany by všechny prvky BS řídil velitel obranného operačního uskupení, k čemuž by měl být připravován již v míru.

Bezpečnostní rady okresů by měly zaujmout chráněná místa řízení. Podle situace by na nich mohla být rozmístěna i místa velení útvarů (jednotek) vojsk územní obrany (dnešních pěších praporů a dalších). Potřebnou součinnost mezi mechanizovanými brigádami a

ostatními prvky BS v prostoru obrany by musel organizovat velitel obranného operačního uskupení tedy zpravidla velitel pozemních vojsk. Na první pohled složitý systém řízení v době ozbrojeného konfliktu je znázorněn na obr. 7. Schéma záměrně abstrahuje od dalších nutných součinnostních vazeb mezi vzdušnými silami, silami a prostředky logistiky a dalšími prvky BS. Důležité je dodržet zásadu že: „Systém řízení musí být budován pro podmínky zasazení, ne pro podmínky mírového a klidového stavu.“ Bohužel se nám tuto zásadu v armádě dodržovat nedaří. Osobně jsem přesvědčen o tom, že operačně-taktický systém velení a řízení vojskům v obranné operaci AČR (který by měl vycházet z širšího podsystemu řízení BS) musí být tím nosným a štábní informační systém (ŠIS) by měl být onou větví pro mírové účely. Realita je však taková, že operačně-taktický systém má být odnoží ŠIS pro situace válečné. Tedy přesně naopak.

Je nesporné, že akceschopnost zasazených sil a prostředků BS je přímo úměrná jednoduchému a pevnému řízení. Předpokládá to však vybudování míst řízení a institucionalizaci orgánů řízení již v míru resp. v době nekrizového vývoje. Jakékoliv vytváření nebo transformace orgánů řízení v době krize nejsou předpokladem jednotného a pevného řízení, a tudíž i požadované akceschopnosti zasazených sil a prostředků.

Nedělám si iluze o kladné odezvě na výše uvedené názory (pokud vůbec nějaká odezva bude). Záměrně jsem se vyhnul mezinárodnímu aspektu řešení bezpečnosti státu. Měli bychom si nejprve vyřešit svou bezpečnost jako samostatného státu, čímž si vytvoříme lepší výchozí podmínky k integrované koaliční bezpečnosti. Opatření směřující ke kompatibilitě a interoperabilitě AČR s armádami členských států NATO by měla být rozšířena i na ostatní prvky a oblasti bezpečnosti. Vždyť nejde jen o obranu ve smyslu vojenském, ale v rámci předpokládaného členství v Evropské unii i o všeobecnou bezpečnost.

Poznámky:

- ^{1/} Pod pojmem „bezpečnostní systém“ je v tomto článku myšlena pouze jeho výkonná složka a nebudou rozebírány jeho další komponenty, které tuto rozhodující složku zabezpečují či vytvářejí pro její fungování podmínky.
- ^{2/} V mnoha materiálech řešících vojenská ohrožení jsou rozebírány otázky pouze vojenské a málo se doceňuje místo a úloha dalších výkonných prvků bezpečnostního systému jako např. policie a záchranných sborů.
- ^{3/} Tj. vytváření plně funkčních modulů např. ve složení bezpečnostní rada státu, bezpečnostní rady krajů 1-3, bezpečnostní rady okresů 11-13, 22-24 a 31.

Literatura:

- Spáčil L.: Bezpečnostní systém ČR a krizový management. VR 1/98.
- Janderka R., Janíček K.: Úvahy k základním pojmům problematiky bezpečnosti státu. VR 1/98.
- Peltán K.: Zvyšování odolnosti ohrožených systémů. VR 1/98.
- Hodboď L.: Ještě jednou k SPPR. VR. 2/97.
- Kubeša M.: Způsoby použití Armády České republiky, VR č. 1/98.

Úloha velitele průzkumného svazku a G-2 v procesu řízení operace

Tento článek je reakcí na negativní poznatky z aplikace role velitele průzkumného svazku a náčelníka G-2, které se projevují na cvičeních štábů pozemního vojska. O co zde zhruba jde?

Podstatou problému je skutečnost, že s přechodem na novou organizační strukturu štábů operačního i taktického stupně a snahou přiblížit se ve štábní práci armádám NATO, došlo k významným změnám v rozdělení funkčních povinností mezi jednotlivými odbory, odděleními a skupinami.

Byla potlačena úloha tak zvaných „odborných náčelníků“, ze kterých se stali „poradci“ náčelníka G-3. Současně s tím ale došlo k potvrzení úlohy velitele svazu (svazku či útvaru), který jako jediný velí všem svým podřízeným velitelům vševojskových i odborných svazků a útvarů.

Změnila se organizace a chybí znalost jak v nové struktuře velení řídit boj. Přes řadu konzultací v zahraničí a skutečnost, že desítky důstojníků již studovaly na vojenských školách armád NATO, jsou poznatky o práci štábů v armádách NATO často neuspořádané a mnohdy jen povrchní.

Proto došlo také k dílčím nepochopením podstaty práce štábu. Známe rozhodovací proces používaný v armádách NATO. Známe i některé metody a postupy jejich práce. Ale ani zdaleka neznáme přesnou náplň práce jednotlivých funkcionářů. A tak je pro mnohé skutečnost, že velitelé odborných svazků a útvarů nově vystupují i v úloze nám dříve známých „odborných náčelníků“, obrovským překvapením. Velitelé nejsou pouze veliteli svazku nebo útvaru, ale dostávají i další úkoly. Jsou i nejvyššími funkcionáři a odborníky ve své oblasti a jako takoví úzce spolupracují se štábem nadřízeného stupně při přípravě i v průběhu vedení boje. A tak se mnozí velitelé najednou cítí zaskočení tím, že nejsou u svého svazku či útvaru, a přitom za něj odpovídají.

Pouhé zdůrazňování skutečnosti, že takto je to také ve štábech armád NATO ale nestačí k objasnění a pochopení této změny. Je zapotřebí objasnit velitelům úlohu jejich zástupce, který vykonává funkci velitele místo něj v době jeho nepřítomnosti. A proto je zcela jedno jestli velitel svazku pracuje na štábu nadřízeného stupně a zástupce velí, nebo je tomu obráceně. Tito velitelé zpravidla plánují úkoly pro svůj svazek na nadřízeném štábu v období plánování boje a v období jeho vedení potom velí bezprostředně svému svazku. Na nadřízeném štábu je potom obvykle jeho schopný zástupce.

To ovšem neplatí na velitele průzkumného svazku nebo útvaru. Ten má mezi uvedenými veliteli specifické postavení, vyplývající z obsahu zpravodajské činnosti a skutečnosti, že plní pouze její jednu část. **Zpravodajská činnost se dělí na zpravodajskou přípravu operace a průzkum.** Zatímco zpravodajskou přípravu operace řeší náčelník G-2, úkoly průzkumu řeší velitel průzkumného svazku nebo útvaru. Velitel je tedy pouze odborníkem na průzkum. Nemůže se tedy stát to, že například funkce náčelníka O-2 na štábu 7.mb je degradována na úkol vyhodnocení terénu a velitel průzkumného praporu má veliteli brigády

připravovat záměr protivníka a veškeré podklady, které v armádách NATO zpracovává S-2.

To, co bylo uvedeno, platí rovněž i o řízení zpravodajské činnosti. Týká se to ale především vševojskových velitelů svazů, svazků, útvarů a jejich náčelníků G-2. V armádách NATO velitel svazu (svazku či útvaru) nestanovuje úkoly průzkumu, ale prioritní požadavky na informace. Stanoví co a do kdy potřebuje znát o protivníkovi, terénu apod., neurčuje jak to učinit. Svého náčelníka G-2 má právě pro to, aby mu na základě zhodnocení výsledků průzkumu připravil závěry o situaci protivníka a připravoval formulaci požadavků na informace. Velitel průzkumného svazku mu zajišťuje správnou organizaci průzkumu k zjišťování potřebných zpráv o protivníkovi.

Z uvedeného vyplývá, že náčelník odboru G-2 je částí mozku velitele, který se zabývá především hodnocením protivníka. Rozsah jeho činnosti je však mnohem širší. Řeší úkoly zpravodajské přípravy operace vcelku. Připravuje veliteli návrh prioritních požadavků na informace, zpracovává je na další požadavky na informace, provádí sběr informací o protivníkovi od podřízených svazků, prostoru zpravodajského zájmu, provádí jejich vyhodnocení, připravuje závěry o situaci protivníka a vytváří obraz jeho možností (varianty činnosti protivníka). Spolupracuje (je zodpovědný) s G-3 a dalšími důstojníky štábu při hodnocení prostoru operace (bojové činnosti). Podílí se na zpracování operačního rozkazu a přílohy B - „zpravodajská činnost“.

Velitel průzkumného svazku odpovídá za organizaci průzkumu u vlastního průzkumného svazku. Spolupodílí se na zpracování přílohy B operačního rozkazu - „zpravodajská činnost“. Na základě požadavků velitele na informace stanovuje úkoly pro průzkum vlastním podřízeným útvarům a řídí průzkum v průběhu boje. Zabezpečuje sběr zpráv od průzkumných orgánů a připravuje odpovědi na požadavky velitele na informace, které byly zjištěny.

Charakter a náplň práce obou funkcionářů je zcela rozdílný. Lze to uvést na příkladu požadavku velitele „odhalit záměr použití druhého sledu protivníka - kdy bude použit“.

Požadavek musí rozpracovat nejprve G-2. Nejdříve vyhodnotí možnosti a záměr protivníka. Potom stanoví prostory, ve kterých lze získat informace potvrzující nebo vyvracející jím předpokládaný záměr. Těchto prostorů je vždy více a on z nich vybere některé rozhodující, čímž stanoví prostory zvláštní pozornosti. Pro tyto prostory stanoví jaké informace v nich mají být získány a zapracuje vše do nařízení pro zpravodajskou činnost - přílohy B. V průběhu boje potom je připraví jako doplňkový rozkaz pro velitele průzkumného svazku.

Velitel průzkumného svazku na základě takto stanoveného úkolu rozhodne jakými silami a prostředky splní stanovený úkol a k tomu vydá rozkaz. Zasazené průzkumné orgány vůbec nebudou zjišťovat záměr použití druhého sledu protivníka, ale budou zjišťovat konkrétní počet, typ techniky protivníka, jeho činnost v určitém čase a místě a tyto údaje hlásit. Údaje od jednotlivého průzkumného orgánu přitom jsou jen částí odpovědi na zadaný požadavek. Teprve doplněním s dalšími údaji mohou dát odpověď typu „50 tanků se přesunuje směrem ...“, kterou velitel průzkumného svazku (útvaru) hlásí veliteli cestou G-2.

A zde je opět místo G-2, který vyhodnocuje získané informace ze všech zdrojů, vyhodnocuje je a vytváří závěry o činnosti protivníka. Sleduje jak jsou plněny nařízení velitele k získávání odpovědi na jeho požadavky na informace a připravuje návrhy veliteli

na další požadavky. Celý cyklus se neustále opakuje a průběžně zabezpečuje nepřetržitou informaci velitele.

Lze na tomto místě opakovat, že je na rozhodnutí velitele jak bude pracovat jeho štáb. Ano, ale to bude pracovat dnes podle toho či onoho náčelníka, příště podle jiného velitele? Může tak být, protože štáb se vždy přizpůsobuje svému veliteli, respektive velitel si přizpůsobuje svůj štáb k obrazu svému.

Ale to, co uvádím já, s tím nemá nic společného. Velitel dělostřeleckého svazku může být velitelem dělostřelectva svazu, stejně jako velitel ženijního svazku a podobně. Velitel průzkumného svazku ale není zpravodajským důstojníkem v plném slova smyslu, tím je vždy G-2. Tento velitel řeší pouze část zpravodajské činnosti – průzkum, a v tom je rozdíl jeho funkce proti dělostřelcům, ženistům a jiným specialistům.

Proto je to tak zavedeno v organizačních strukturách štábů armád NATO. Proto je na štábu náčelník G-2. Rozdíl oproti minulému pojetí práce G-2 není v tom, že za něj řeší najednou vše velitel průzkumného svazku. Rozdíl je v tom, že G-2 a velitel průzkumného svazku řeší svoji část zpravodajské činnosti a navzájem se doplňují. Velitel průzkumného svazku tím získává plnou svobodu v rozhodování o použití vlastních průzkumných orgánů a současně i zodpovědnost za svá rozhodnutí. A to je také to nejdůležitější.

Ještě jedna věc mě znepokojuje. Na štábech podřízených svazků a útvarů jsou neustále používány dokumenty s nesprávnými pojmy. Je to již několik let, co zmizel pojem „zpravodajské zabezpečení“. Přesto na některých štábech je příloha rozkazu takto označovaná, místo správného názvu „zpravodajská činnost“. V obsahu přílohy se objevují úkoly pro průzkum a podobně. Je to dáno tím, že uvedené dokumenty byly špatně přeloženy z amerického FM 101-5. To se dá ale napravit, musí se však chtít. Nesmí se narážet na stanovisko „máme to tak natištěno, je to hodně papíru a je škoda to nevyužít“ a jiné argumenty. Pokud takové argumenty převládnu, štáb si na něco takového zvykne, a potom je to již těžké napravovat.

Základním problémem, který v AČR zůstává, je správné stanovení funkčních povinností jako základ štábní práce. Nestačí jen opisovat cizí předpisy, jak se již stalo. Je nutno zvažovat, nač má pozemní vojsko, jaké jsou jeho možnosti, a co je schopno dělat. Podle toho řešit úkoly, navrhnout předpis pro štábní práci a zpracovávat metodiky práce štábů. Bohužel v AČR má v současnosti opisování předpisů armád NATO přednost.

Závěrem chci zdůraznit, že uváděný problém lze napravit zcela jednoduše. Zastavit se, zamyslet se nad tím, co potřebujeme řešit. Nejprve objasnit lidem, co se od nich požaduje. To nelze ale činit povrchně tak, jak tomu doposud.

Pokud si myslíme, že studiem hlavních funkcí v zahraničí lze vše vyřešit, tak se asi mýlíme. Vlastní zpracovatelé částí předpisů, metodik a dalších dokumentů mají mnohdy staré vzdělání, případně žádné, a ti jsou mnohdy tvůrci nesmyslů vinou špatných překladů a dalších chyb. Lze to odstranit tím, že tito lidé dostanou nejprve příležitost se naučit jak to má být. Pochybuji ovšem, že velitel svazku nebo náčelník odboru nebo oddělení má čas učit své podřízené jinak než na úkolech. A potom jim stále chybí znalost teorie. To umožní pouze škola.

Jsou velitelé, kteří to pochopili. Posílají lidi ke studiu a využívají i produkce Vojenské akademie. Nakonec skripta pplk. Ing. Hanouska „Velení v armádách NATO“ z katedry vojenského zpravodajství, zpracované v roce 1997 jsou u vojsk velmi dobře známé.

Snažíme se přispět k řešení aktuálních problémů. konzultacemi k objasnění úlohy vojenského zpravodajství a velení v armádách NATO, které byly využity štábem 4.brn.

Naše pomoc platí i v tom, že byl námi distribuován k vojskům návrh předpisu „Zpravodajská činnost na taktickém stupni“ a je k dispozici na všech štábech svazků. Jsou v něm uvedeny vzory dokumentů, které je možno využít. Rovněž byly distribuovány skripta pplk. Hanouska „Zpravodajská příprava bojiště NATO“ a mjr. Ing. Kandráče „Průzkum v armádě USA“. V nejbližší době vyjdou inovovaná a doplněná skripta pplk. Ing. Hanouska „Velení v armádách NATO“, která opět rádi zašleme na vaše štáby.

* * *

Nabízíme své síly a konzultace tomu, kdo to myslí s armádou vážně. Můžeme pomoci objasnit jak to dělají v armádách NATO. Vycházíme z toho, že spolupráce s jinými armádami NATO vychází z pochopení toho jak to dělají oni. Nejde tedy o opisování, ale o pochopení. Proto nechceme a nebudeme nikdy pracovat na pouhém překladatelství a opisování jiných předpisů do vlastních předpisů AČR, což si mnozí (a bohužel i důstojníci generálního štábu) představují jako řešení problémů.

Vyskytují se úvahy, že budeme armádou kuchtíků, protože NATO má tanků dost...

V diskusích zazní leccos. Není to ale reálné. I NATO nám totiž říká, že po určité době musíme být schopni se bránit sami. „Musíte nám vytvořit podmínky – pokud by se válka odehrávala na vašem území –, abychom vám vůbec mohli přijít na pomoc,“ připomíná Brusel.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.*

Opatrné přizpůsobování se?

(Reakce na dva články ve VR 1/98)

Ve VR 1/98 vyšel článek prof. Ing. Jaroslava Komárka, CSc. „Příprava důstojníků v armádách NATO a Armádě ČR“. S jeho argumenty musím souhlasit a pokusím se je rozšířit ještě dalšími fakty o přípravě důstojníků v Bundeswehru (BW).

Během dvou let studia v Německu jsem měl mnoho příležitostí pozorovat mladé důstojníky BW při cvičeních i v běžném vojenském životě. Jsou samostatnější, energičtí a velmi motivovaní. Tento můj subjektivní pocit má zřejmě více jevových rovin, materiální, sociální, motivační a jiné.

Celková mentalita našeho a německého důstojníka se mi zdá být v zásadních rysech stejná: co nejdříve a co nejlépe splnit své funkční povinnosti a být doma se svou rodinou. Tedy mnohem civilnější pojetí vojenského života proti některým dalším státům NATO. Přesto a nebo právě proto němečtí důstojníci (slyšel jsem to vícekrát v NATO) jsou považováni za velice schopné organizátory a jsou jim speciálně v mezinárodních štábech zadávány složité koncepční úkoly, jakým jsou příprava plánovacích metodik, cvičení apod.

Přítom německý třístupňový model přípravy důstojníků je podstatně jednodušší a časově kratší než náš. Základní forma studia je: důstojnická škola (3-3,5 roku), následuje studium na univerzitě BW (3-3,5 roku), kde jsou studovány civilní předměty a je zakončeno diplomem. Nadstavbový stupeň povinný pro všechny důstojníky je štábní kurz stupně prapor zakončený zkouškou a nejlepší z tohoto kurzu, kteří se osvědčí v praxi, jdou později studovat na VA BW v rozsahu dvou let a v hodnostech kapitánů či majorů.

Rovněž studium na Velitelské akademii (VA) Hamburk, pokud ho srovnám se studiem na našich bývalých tříletých postgraduálech, je méně složité. Jak uvedl prof. Komárek CSc., v NATO není znám pojem *vojenská věda* a s vojenskými odbornými předměty se na VA BW zachází jednodušeji. Přednášející jsou převážně podplukovníci, kteří „odveleli“ prapor a po třech letech na VA budou dále rotovat do vojsk. Tak zvaných „docentů“, tedy lidí s vědeckou průpravou, systematicky se zabývající určitým oborem, je podstatně méně než u nás.

Technické a počítačové vybavení VA BW ve srovnání s našimi možnostmi je přibližně stejné (kromě možnosti simulovat cvičení). Jestliže si však vezmeme výsledný produkt těchto dvou různých vzdělávacích systémů, tedy důstojníka působícího v praxi, mám dojem, že německý systém přináší větší účinnost.

Vynechám roviny materiální, sociální a motivační a soustředím se na rovinu vzdělávacích systémů. V německém vojenském školství se důsledně uplatňuje metoda „úkolové taktiky“ (*Auftragstaktik*), tedy řízení pomocí cílů; zde se však specificky v procesu výchovy jedná o výchovu lidí na úkolech.

Konkrétně při studiu na VA BW to vypadá tak, že všechny důležité akce, přednášky, semináře, cvičení, služební návštěvy jsou organizovány samotnými posluchači. Starší ročníky řídí cvičení mladších ročníků; vlastní brigádní či divizní cvičení si převážně zpracovávají posluchači sami, sami zpracovávají studijní materiály a další publikace.

Třídní učitel (tutor) má vysoké postavení schvalovatele a odborného poradce. Takto to probíhá v národním kurzu VA BW (dva roky) i v mezinárodním kurzu (jeden rok).

V mezinárodním kurzu jsou zahraniční posluchači ve skupinkách po třech čtyřech posluchačích přiděleni vždy k jednomu německému posluchači (mentor), které jim neformálně zprostředkovává veškerý studijní i potřebný soukromý servis. Většina přednášek a cvičení v tomto mezinárodním kurzu byla připravena a řízena těmito mentory v hodnosti majorů, podplukovníků, kteří přišli zhruba ze stupně štáb praporu, přednášeli o divizi, spoluřídili cvičení sboru a ono to fungovalo.

Jistě, celá věc se musí měřit přes omezující faktory určité obecnosti této výuky (jazykový problém, naše slabá adaptace v taktickém systému NATO ap.), ale přesto to byl pro mne, který jsem na vojenském studiu do této doby strávil sedm let (oni čtyři), prošel jsem šesti velitelskými stupni (oni dva až tři), téměř pedagogický zázrak.

Jiné je ve VA BW i celkové pojetí výuky. Klasickou přednášku v našem pojetí, kdy vyučující 50 minut mluví k danému tématu, jsem tam nezažil. Všechny přednášky jsou prováděny **metodou problémové výuky**, tedy posluchač je neustále zatahován do problematiky, buď v krátkých vystoupeních či v týmu řeší v rámci „minicvičení“ danou problematiku, či je prostě tážán na názor.

Na každou přednášku jsme předem obdrželi její písemnou podobu a po přednášce jsme podle potřeby obdrželi dotisk jejich promítaných částí. Část přednášek jsme prováděli sami pro ostatní. Cvičení probíhala mnohem volněji než u nás (probrali jsme praporek, brigádní, divizní, sborové cvičení a cvičení na mírové operace OSN), bylo více času na jejich přípravu a nejvyšší stupeň, který se o tato cvičení zajímal, byl třídní učitel (tutor). Zaměstnání v terénu (na divizním cvičení) bylo díky nasazení vrtulníků přínosné a díky vhodně skloubeným návštěvám kulturních památek i příjemné.

Kde tedy hledat příčiny tohoto „pedagogického úspěchu“ při výchově důstojníka v Bundeswehru? Vidím tyto základní aspekty:

- * **Výchovný:** použití úkolové taktiky v procesu výchovy, výuky a celkové vojenské služby.
- * **Motivační:** německý důstojník ví, že absolvování VA BW je rozhodující krok v jeho vojenské kariéře, že téměř 100 % absolventů získá hodnost plukovníka s tomu odpovídající funkcí.
- * **Personální:** (úzce souvisí s motivačním): německý důstojník má důvěru v personální systém jeho armády; úzce spolupracuje se svým personálním důstojníkem při tvorbě své kariéry a ví, že jeho výkon na daném stupni, či ve škole znamená rozhodující předpoklad pro další kariéru či studium.
- * **Rotace:** německý důstojník během své kariéry pravidelně střídá vyšší či nižší štáby, službu u bojových jednotek různých druhů vojsk, či v zahraničí, což zvyšuje jeho rozhled, flexibilitu a výkonnost, nutí ho to řešit jen rozhodující věci a část povinností delegovat, což jako systém přináší velkou samostatnost.
- * **Specificky národní:** preciznost, organizační schopnosti a nasazení.

A to poslední, to je vlastně rozdíl mezi *naším a německým důstojníkem*. Často jsem viděl, že, německý důstojník se sice snaží včas a dobře si splnit své služební úkoly a jít domů, kde však většinou má pracovní počítač, ořezanými tužkami a spisy Clausewitzů či Mannsteina, kde ještě další dvě tři hodiny pracuje na sebe, či na svou práci.

Nejsem žádný odborník na vzdělávací systémy a přiznám se, že málo znám náš současný vojenský vzdělávací systém, ale přesto souhlasím se závěry článku prof. Komárka o opatrném přizpůsobení se, protože logicky nemůžeme očekávat, že vzdělávací systémy

NATO se přizpůsobí nám. Vzdělávací systémy NATO jsou totiž podstatnou částí systémů kariér, a ty zase mluví o tom, jací důstojníci jsou vysíláni do struktur NATO.

Neboli jinými slovy: spodní patro pracovníků v NATO tvoří důstojníci ve věku 35-40 let, kteří absolvovali kurz generálního štábu, jsou většinou v hodnosti podplukovník, major a mají zkušenosti z výkonu funkce na stupni prapor, brigáda.

Práce v NATO je totiž prací na operačním či strategickém stupni a k takové je kurz generálního štábu nutný. Ostatní zkušenosti získá důstojník v denní činnosti, protože pro velitelství NATO je příprava a provedení cvičení skutečně rozhodující náplní práce.

Obávám se, že naši dnešní absolventi kurzu GŠ tak, jak ho známe v dnešní podobě, by v NATO jen těžko hledali adekvátní umístění. Pokud to opatrně nezměníme, bude stále docházet k tomu, co jsem pozoroval na VA BW, když tam přijela delegace vyššího akademického kurzu GŠ z Brna a třicetiletí kapitáni BW „briefovali“ své kolegy plukovníky středně vyššího věku, což vyvolalo rozpaky či překvapení. Jenomže ti němečtí kapitáni uměli.

Dalším článkem, který mne v prvním čísle letošních Vojenských rozhledů zaujal, je příspěvek plk. gšt. Ing. Milana Kubeši, CSc. „Způsoby použití Armády České republiky“. Po jeho prostudování ale musím přiznat, že mi uniká smysl existence „velitelství vojska územní obrany“ i principy použití vojsk územní obrany za války či krize.

Autor totiž na několika místech v tomto článku zařadil do prvního operačního sledu AČR vedle mechanizovaných brigád i několik „velitelství územní obrany“ a určil je do podřízenosti veliteli pozemního vojska. Tedy obrácený postup vzhledem k modelu Bundeswehru. Tam mají v míru spojená velitelství polních a teritoriálních vojsk a za války je rozdělí. Ale my jsme přece nerozdělili pozemní vojsko a vojsko územní obrany již v míru proto, abychom je za války opět spojovali. Cílem bylo zřejmě oddělit již v míru dvě funkčně odlišné činnosti: obranu státního území v gesci PV a obranu a ochranu území spolu s řešením dalších teritoriálních úkolů v gesci VVÚZO.

Vždyť, jestliže si vezmeme celý komplex úkolů řešených velitelstvím územní obrany za války či krize, zhruba 20-30 % těchto úkolů by se týkalo bojové činnosti na obranu či ochranu teritoria a zbylých 70-80 % by se týkalo specifických činností vojsk územní obrany (včetně VÚO), tedy plnění teritoriálních úkolů v plné šíři, včetně výkonu státní správy.

V Bundeswehru vyšel vloni novelizovaný předpis „Národní teritoriální úkoly“, na kterém pracoval zpracovatelský tým více než dva roky. Zde je klasifikováno dohromady 47 národních teritoriálních úkolů dvou kategorií důležitosti. Pouze čtyři z nich však řeší bojovou činnost na obranu teritoria.

Chci tím říci, že VVÚZO a VÚO se již v míru připravují na plnění teritoriálních úkolů a mají k tomu postupy, prostředky a odborníky. V žádném případě však nedisponují postupy, prostředky a odborníky pro široké vedení bojové činnosti. Takže, jestliže někdo chce použít v prvním operačním sledu síly a prostředky VÚO, tak pouze pěší prapory, a to ještě velmi opatrně a diferencovaně, protože k tomu nejsou náležitě vybaveny, vyzbrojeny a hlavně vycvičeny.

Major Ing. Lubomír Š p á č i l, CSc.

Pojetí krizových jevů

Co to jsou krizové jevy, jaká je jejich struktura a jak je systémově nejlépe charakterizovat? Co představují základní pojmy? Víme, o čem mluvíme, když užíváme termíny jako destabilizující síly, pásmo stability či krizová situace? Následující příspěvek se pokouší tyto a další termíny z oblasti krizového managementu vysvětlit a definovat.

* * *

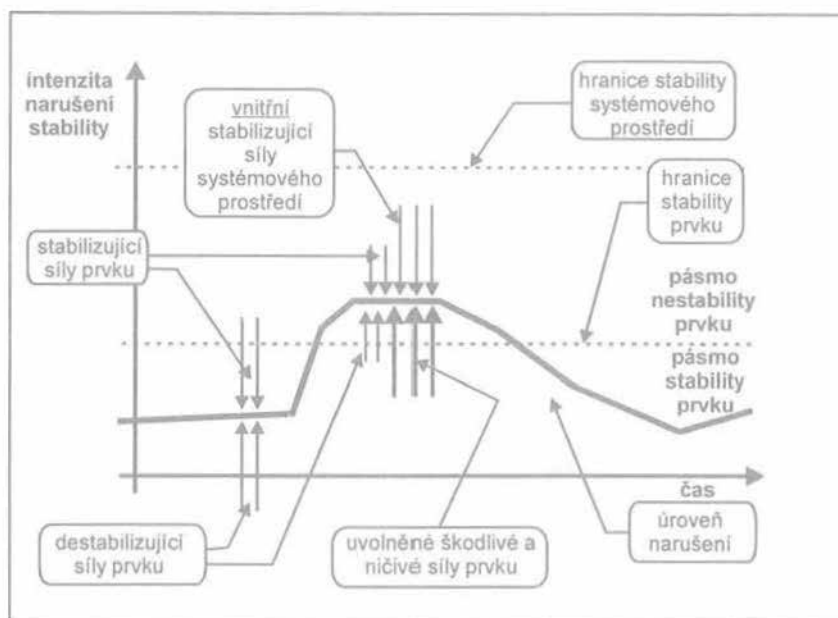
Z obecného hlediska jsou **krizové jevy** spojeny s časově ohraničenými odchylkami od normálního stavu v konkrétním, dynamicky se měnícím **systémovém prostředí**. Struktura každého systémového prostředí je potom tvořena **systémovými prvky** a jejich vzájemnými **systémovými vazbami**, které ovlivňují vlastnosti jednotlivých prvků, a tím i celého systémového prostředí. Stručně řečeno, systémové prvky představují nejrůznější formy nakupených hmot a energií, přičemž každý z těchto prvků má v rámci systémového prostředí relativně samostatnou funkci. Vazby v systémovém prostředí jsou zajišťovány **vazebními silami**, které mohou mít charakter hmotných nebo informačních toků, energetického působení, ale i emocí apod. Lze je rozčlenit na **vazby vnitřní**, které představují vztahy prvků uvnitř systémového prostředí mezi sebou navzájem, a na **vazby vnější**, které představují vztahy prvků k okolí systémového prostředí.

Pokud definujeme určité systémové prostředí, které se navenek projevuje jako autonomní celek, definujeme jej vždy z **hlediska zvolené rozlišovací úrovně**. Z tohoto hlediska pak může být každý systémový prvek vnímán jako systémové prostředí nižší úrovně a každé systémové prostředí může být vnímáno jako systémový prvek systémového prostředí vyšší úrovně. Na příslušné rozlišovací úrovni lze tedy v takto pojatém obecném systémovém prostředí definovat vnější a vnitřní vazby celého systémového prostředí a zároveň s nimi vnější a vnitřní vazby jednotlivých systémových prvků.

U každého prvku takto pojatého obecného systémového prostředí dochází zákonitostmi vývoje a především vzájemným působením jeho vnitřních a vnějších vazebních sil k různě intenzivnímu přírůstku nebo úbytku jeho hmoty nebo energie. Za normálního stavu toto vzájemné působení vnitřních a vnějších vazebních sil prvku stabilizuje jeho hmotu a energii v relativně rovnovážném stavu. Za určitých podmínek ale může, vlivem převažujícího působení některých vazebních sil, tento přírůstek nebo úbytek hmoty nebo energie dosáhnout takových hodnot, že jejich uvolnění a následné působení v prostoru a čase může mít škodlivé nebo ničivé účinky nejen na prvek samotný (např. dojde k jeho destrukci), ale i na okolní prvky, popř. na celé systémové prostředí. A pokud je toto systémové prostředí zároveň prvkem jiného, výše postaveného systémového prostředí, mohou být tyto negativní účinky „dominovým efektem“ přenášeny do systémových prostředí stále vyšší a vyšší úrovně.

Z tohoto pohledu se např. náboženský, národnostní nebo etnický konflikt v určité oblasti může rozšířit na území celého státu, následně destabilizovat situaci i v okolních státech a za nepříznivých okolností vést k regionálnímu nebo dokonce globálnímu konfliktu.

Klíčový význam pro stabilitu konkrétního prvku systémového prostředí má tedy rovnováha všech jeho vnitřních a vnějších vazebních sil. Síly, jejichž převažující působení ohrožuje stabilitu prvku v rámci určitého systémového prostředí, lze pro zjednodušení nazývat **destabilizujícími silami**, a síly, které vyvažují působení destabilizujících sil a tím napomáhají udržení nebo obnovení stability prvku, lze nazývat **stabilizujícími silami**. Míra převahy účinku destabilizujících sil prvku nad silami stabilizujícími v konkrétním časovém okamžiku vyjadřuje **úroveň nestability prvku**.

Obr. 1

Úroveň nestability systémového prvku vlivem vzájemného působení destabilizujících a stabilizujících sil v čase kolísá (osciluje). Pro každý prvek lze přitom stanovit určitou **hranici stability systémového prvku** (viz obr. 1), kterou lze definovat jako maximální hodnotu úrovně nestability, při které prvek zůstává stabilní. Překročení této hranice uvede do pohybu výše zmíněnou transformaci hmoty nebo energie prvku s jejími nežádoucími škodlivými a ničivými účinky.

Pásmo pod hranicí stability lze nazvat **pásmem stability systémového prvku**. V pásmu stability nemá oscilace úrovně nestability prvku na celkovou stabilitu prvku, a tudíž ani na stabilitu systémového prostředí, podstatný vliv. Čím je pásmo stability prvku širší, tím je stabilita prvku v rámci systémového prostředí větší. Pokud však dojde k překročení hranice stability, stává se prvek pro své systémové prostředí **zdrojem (ohniskem) nestability**, nebo jinak řečeno, **zdrojem (ohniskem) krizového jevu (krize)**.

Pásmo nad hranicí stability lze pak nazvat **pásmem nestability systémového prvku**. V tomto pásmu je převaha destabilizujících sil systémového prvku nad silami stabilizujícími taková, že se na obnovení jeho stability musí podílet **vnitřní stabilizující síly celého systémového prostředí**.

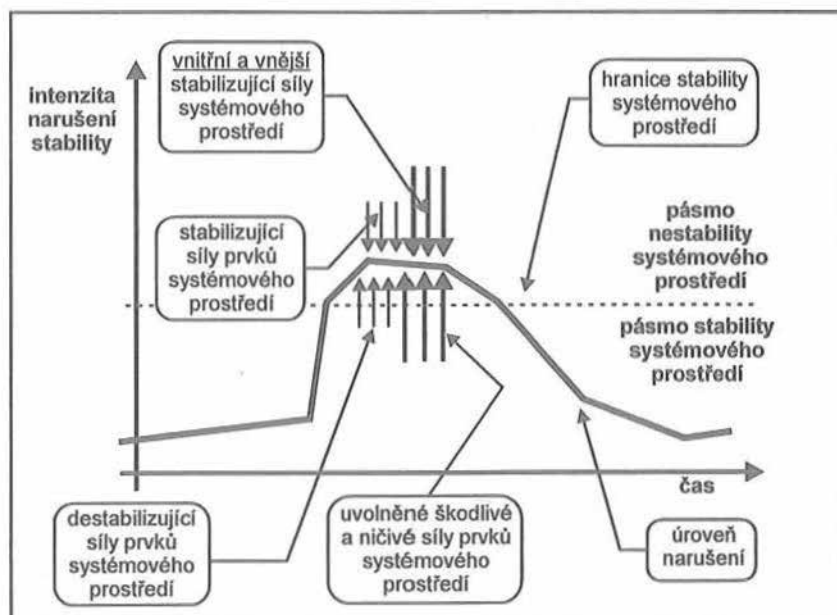
Systémový prvek se přitom stává pro své systémové prostředí potenciálním zdrojem krize:

- pokud jsou jeho součástí hmoty nebo energie, jejichž transformací v prostoru nebo čase může dojít k uvolnění sil, které mají na systémové prostředí škodlivý nebo ničivý účinek,

- pokud existuje potenciální hrozba vytvoření takových podmínek, že by k této transformaci mohlo dojít.

V závislosti na potenciální úrovni nestability jednotlivých prvků pak lze pro každé systémové prostředí stanovit určitou **hranici stability systémového prostředí** (viz obr. 2), kterou je možné definovat jako maximální hodnotu úrovně nestability jednotlivých prvků, při které systémové prostředí zůstává stabilní. V takto **ohrazeném pásmu stability systémového prostředí** lze projevy nestability jednotlivých systémových prvků eliminovat využitím vnitřních stabilizačních sil systémového prostředí. Při překročení této hranice se ale systémové prostředí stává zdrojem nestability pro své okolí (tj. systémové prostředí vyšší úrovně) a k obnovení jeho stability musí být využity **vnější stabilizační síly** (vnitřní stabilizační síly systémového prostředí vyšší úrovně).

Pro lepší názornost lze použít příklad požáru v určitém technologickém provozu chemického závodu, který vznikl při neopatrné manipulaci s ohněm v prostorech, kde v důsledku nedostatečné údržby jednotlivých technologických zařízení docházelo k únikům hořlavých látek. Z hlediska výše

Obr. 2

používané terminologie je provoz prvkem systémového prostředí závodu, který je zase prvkem systémového prostředí určitého města nebo okresu. Destabilizujícími silami prvku jsou v tomto případě stav technologického zařízení, jeho nedostatečná údržba a především volně rozptýlená a vysoce hořlavá látka. Škodlivými a ničivými silami je samotný proces hoření a šíření požáru do dalších prostorů závodu. Vnitřními stabilizujícími silami prvku, tj. provozu, je činnost jeho pracovníků při likvidaci požáru. Vnějšími stabilizujícími silami prvku a zároveň vnitřními stabilizujícími silami systémového prostředí, tj. závodu, je činnost závodního požárního sboru a dalších pracovníků závodu při likvidaci požáru. A konečně, zapojení vnějších stabilizačních sil systémového prostředí souvisí s nasazením sil a prostředků městského nebo okresního požárního sboru v případě, že požár nelze zlikvidovat silami a prostředky, které má chemický závod k dispozici.

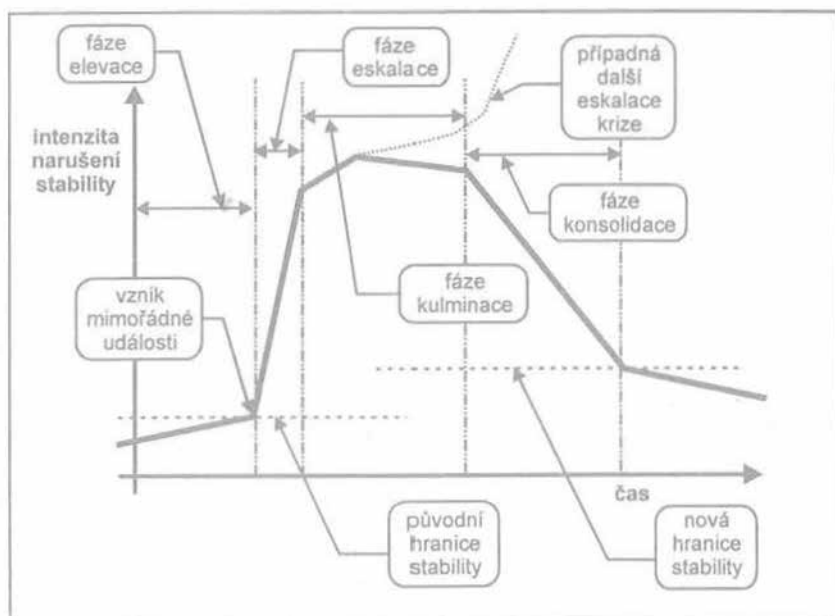
U každého krizového jevu lze přitom identifikovat určité časově ohraničené fáze, které dohromady tvoří tzv. **životní cyklus krize** (viz obr. 3).

Z obecného hlediska začíná každá krize **fází elevace**, která je spojena většinou s **pozvolným nárůstem úrovně nestability** u prvku, který je pro systémové prostředí potenciálním zdrojem krize. Jedná se zpravidla o exponovanou část systémového prostředí, která je sama o sobě málo stabilní, ale která zároveň disponuje dostatečným potenciálem schopným narušit stabilitu systémového prostředí. V této fázi se tedy u potenciálního zdroje krizové situace objevují varovné příznaky, které naznačují, že pokud nebudou včas přijata potřebná opatření k obnovení jeho stability, může dojít k eskalaci krize. Přitom závisí především na charakteru potenciálního zdroje krize a procesu v něm probíhajících, nakolik jsou tyto varovné příznaky patrné a jak dlouho se projevují, než dojde k jejich eskalaci. V extrémním případě může krize vzniknout, aniž by se varovné příznaky mohly jakkoliv projevit.

Převáží-li destabilizující síly nad vnitřními stabilizujícími silami potenciálního zdroje krize natolik, že dojde k překročení hranice jeho stability, dochází v časově a prostorově ohraničeném období k nežádoucí transformaci jeho hmoty nebo energie spojené s uvolněním škodlivých a ničivých sil, jejichž působení není systém schopen utlumit. V systémovém prostředí dochází k nežádoucí **mimořádné události**, kterou začíná **fáze eskalace**. „Spouštěcí“ mimořádná událost zpravidla vyvolá vzhledem k systémovým vazbám další mimořádné události v ostatních méně stabilních prvcích systému, což vede k uvolnění dalších škodlivých a ničivých sil. V relativně velmi krátkém časovém období tak dochází k **prudkému a stupňujícímu se nárůstu úrovně nestability** v části nebo v celém systémovém prostředí, což je spojeno se stupňující se intenzitou působení škodlivých a ničivých sil.

Okamžikem zpomalení nebo zastavení růstu intenzity působení škodlivých a ničivých sil na systémové prostředí začíná **fáze kulminace**, ve které krize dosahuje svého vrcholu a kdy, přes mírnou oscilaci, dochází k dočasné stabilizaci růstu úrovně nestability. To znamená, že je nalezena dočasná rovnováha mezi působením destabilizačních sil prvků a jejich škodlivých a ničivých sil na straně jedné a stabilizačních sil systémového prostředí na straně druhé (viz obr. 2).

Délka fáze kulminace závisí na velikosti zbývajících energetického potenciálu zdroje krize a na intenzitě případného zapojování dalších destabilizujících prvků systémového prostředí. V extrémním případě se může být tato délka z časového hlediska zanedbatelná, může se jednat jen o okamžik vyvrcholení krize, např. o přechod průlomové vlny po protržení hráze. Fáze kulminace může být také pouze mezistupněm pro další eskalaci krize.

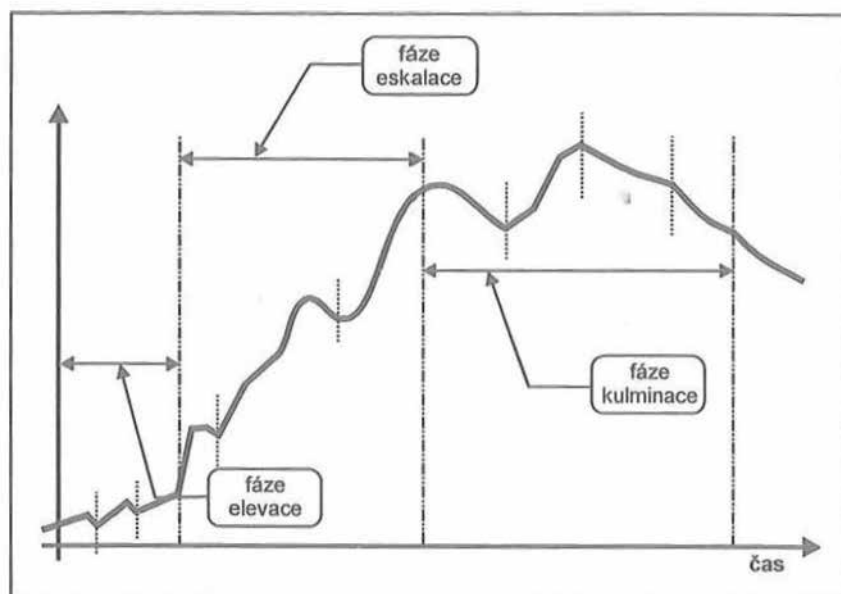
Obr. 3

Pokud k této další eskalaci nedejde, následuje, po ukončení působení škodlivých a ničivých sil a případném zapojení vnějších stabilizačních sil, **fáze konsolidace**, kdy jsou odstraňovány vzniklé škody a hledá se nová úroveň rovnováhy mezi stabilizujícími a destabilizujícími silami zdroje krize, a tím i jeho nová hranice stability.

Ve složitějších krizích, jejichž systémovým prostředím jsou např. velké společenské útvary (velké podniky nebo celá průmyslová odvětví, politické strany, státy, regiony apod.), nemusí být jejich průběh přímočarý, ale v každé fázi se může objevit i několik lokálních extrémů souvisejících se zapojováním dalších a dalších prvků systémového prostředí, jejich zájmů a jejich sil a prostředků do prohlubování nebo řešení krize (viz obr. 4).

Fáze elevace i eskalace tak může být rozdělena na několik dílčích fází stupňování konfliktu ukončených dočasnou kulminací, které souvisejí se vznikem dalších mimořádných událostí, s prosazováním zájmů dalších prvků systémového prostředí nebo s postupným zapojováním dalších sil a prostředků prvků, které jsou pro systémové prostředí zdrojem krize. Také ve fázi kulminace může docházet k oscilaci ve vývoji situace, která zpravidla souvisí se střídající se převahou jednotlivých zainteresovaných stran, přičemž kdykoliv může po zapojení dalších stran dojít k nové eskalaci a kulminaci krize.

Z výše uvedeného vyplývá, že v každém systémovém prostředí, ač se navenek jeví jako stabilizované, lze v konkrétním časovém úseku identifikovat určité prvky, u nichž je míra jejich stability v menším či větším rozsahu narušena, a které představují potenciální hrozbu pro stabilitu ostatních prvků, popř. celého systémového prostředí. Tyto **destabilizující prvky představují pro systémové prostředí možný zdroj (ohnisko) vzniku krizových jevů (krizí)**.

Obr. 4

Zdroj (ohnisko) krizového jevu (krize) lze definovat jako určitou část systémového prostředí, která představuje potenciální nebo reálnou hrozbu pro existenci a základní činnost systémového prostředí a jeho jednotlivých prvků. Jedná se o prvek systémového prostředí, v němž jsou naakumulovány hmoty a energie v takovém množství a složení, že jejich případné uvolnění nebo transformace může způsobit vznik mimořádné události spojené s jejich škodlivým a ničivým působením.

Při zkoumání zdrojů krizových jevů, které mohou negativně ovlivňovat existenci lidí, se vychází ze skutečnosti, že lidská existence je úzce vázána na existenci určitého životního a sociálního prostředí. Životní prostředí tvoří prvky anorganické a organické přírody, včetně přírodních prvků, které člověk modifikoval (např. lidmi vyšlechtěné rostliny a živočichové, regulované řeky, vykácené lesy apod.), a dále prvky, které člověk vytvořil a jimiž do přírody zasahuje (např. budovy, komunikace apod.). Sociální prostředí pak tvoří lidská společnost a její nejrůznější, lidmi vytvářená **společenství**, např. rodiny, obce, státy, národy, politické strany, společenské organizace, zájmová sdružení atd. [s využitím 5].

Pro lidskou společnost mohou tedy být zdroji krizových jevů prvky:

- **charakteru přírodního**, kam patří prvky anorganické a organické přírody existující nezávisle na lidech,
- **charakteru antropického**, kam patří prvky lidmi uměle vytvořené nebo lidmi modifikované přírodní prvky,
- **charakteru společenského**, kam patří prvky tvořené lidmi a jejich vztahy.

Z hlediska důsledků lze pro podmínky nejrůznějších organizací a celků působících v rámci lidské společnosti (např. *státní útvary nebo jejich menší územní celky, státní*

orgány, územní samosprávné orgány, podnikatelské subjekty apod.) definovat **mimořádnou událost** jako z hlediska doby vzniku nepředvídatelné nebo obtížně předvídatelné, časově a prostorově ohraničené, intenzivní působení škodlivých nebo ničivých sil ohrožující životy a zdraví osob, hmotné a kulturní statky nebo životní prostředí.

Možné členění mimořádných událostí z hlediska rozsahu následků je uvedeno v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1

Typ mimořádné události	Ztráty na životech	Zranění	Hmotné ztráty
Porucha, nehoda	jednotlivci	jednotlivci až desítky osob	do 10 mil. Kč
Pohroma, havárie	jednotlivci až desítky osob	desítky až stovky osob	do 100 mil. Kč
Katastrofa	stovky až tisíce osob	tisíce až desetitisíce osob	do 1000 mil. Kč
Apokalypsa	tisíce osob i více	desetitisíce osob i více	nad 1000 mil. Kč

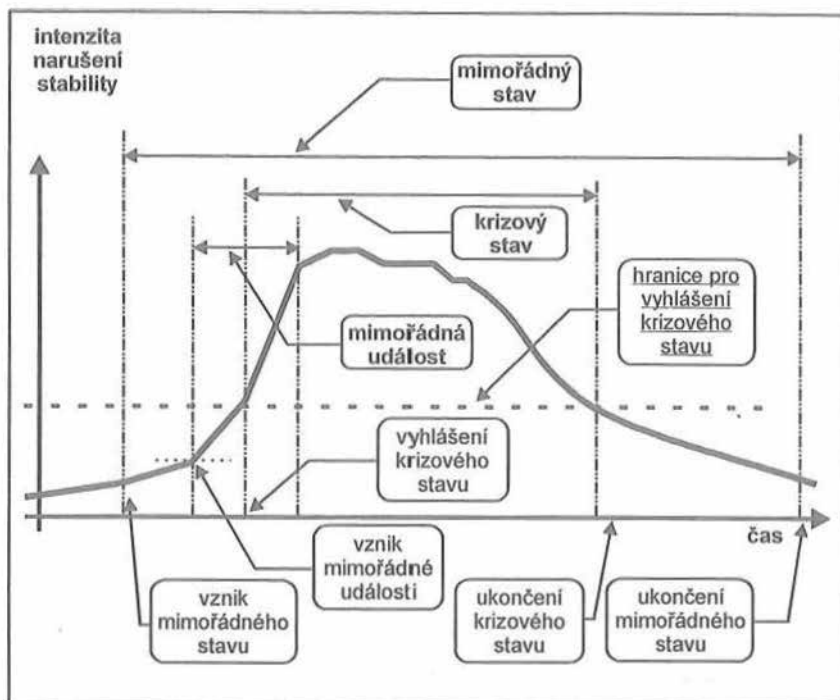
Narušením stability systémového prostředí související s hrozbou vzniku nebo vznikem mimořádné události **vzniká** v systémovém prostředí nestandardní, mimořádná situace a jejím důsledkem je **přechod** části nebo všech prvků systémového prostředí z jejich rovnovážného, tj. normálního, standardního stavu, do stavu nerovnovážného, tj. mimořádného. K řešení takové situace sice ještě postačují existující, standardní síly a prostředky, je však třeba přijmout nestandardní, mimořádná opatření pro maximalizaci jejich využitelnosti a zvýšení jejich pohotovosti k nasazení.

Mimořádná opatření jsou opatření přijímaná v rámci společenství k dočasnému zvýšení výkonnosti a využitelnosti jim podřízených sil a prostředků nasazených na řešení mimořádné události.

K mimořádným opatřením přijímaným např. v ozbrojených silách, ozbrojených a bezpečnostních a záchranných sborech a službách lze zařadit omezení dovolených, kurzů a služebních cest, nařízení vyššího stupně dosažitelnosti mimo pracovní dobu, posílení směn a celkové zvýšení počtů přítomných na pracovišti, dočasné přemístění příslušníků z méně ohrožených oblastí, vyčlenění vojáků v činné službě pro posílení policie apod.

V každém systému lze ale zároveň definovat jakousi pomyslnou hranici narušení stability, jejíž překročení znamená takové narušení činnosti a podmínek existence systému, že hrozí jeho dlouhodobá degradace nebo dokonce jeho zánik. Proto pokud dojde v průběhu mimořádné situace k překročení této pomyslné hranice, **vzniká** v systému krizová situace a prvky, na které působí škodlivé a ničivé účinky zdroje mimořádné události, nebo celý systém **přecházejí** rovnou, nebo mezistupněm mimořádného stavu, do stavu krizového (viz obr. 5).

K řešení vzniklé krizové situace již zpravidla nepostačují ani mimořádnými opatřeními posílené standardní síly a prostředky a je třeba zpohotovit nebo vytvořit nestandardní, krizové síly a prostředky a situaci řešit krizovými opatřeními, které mají naprosto výjimečný charakter a nelze je použít jindy než za krizové situace.

Obr. 5

Krizová opatření jsou opatření přijímaná odpovědnými orgány při přípravě na řešení krizové situace a k jejímu předcházení, opatření k minimalizaci působení zdrojů krizové situace a k provádění záchranných a likvidačních prací a opatření ke zmírnění bezprostředních následků krizových situací.

Ke krizovým opatřením můžeme zařadit např. částečnou nebo úplnou mobilizaci ozbrojených sil, hospodářskou mobilizaci, uplatnění zákony povoleného omezení lidských práv a svobod apod.

Ze hierarchického hlediska je tedy pojem „mimořádná situace“ obecnější než pojem „krizová situace“ (viz obr. 6). Situace může být normální nebo mimořádná a mimořádná situace může mít charakter krizové nebo nekrizové situace. Každou krizovou situaci lze tedy zároveň považovat za situaci mimořádnou, ale ne každá mimořádná událost musí nutně vést ke vzniku krizové situace.

Ke vzniku krizové situace a vyhlášení krizového stavu v určitém systémovém prostředí je nezbytné, aby:

- existovala bezprostřední hrozba vzniku závažné mimořádné události, která může způsobit degradaci nebo zánik systému nebo jeho prvků, nebo došlo ke vzniku závažné mimořádné události, která ohrožuje existenci systému nebo jeho klíčových prvků nebo může způsobit jejich degradaci,
- došlo k umocnění negativních trendů existující mimořádné situace, kdy hrozí dlouhodobá degradace systému nebo jeho prvků,

- disponibilní síly a prostředky nasazené na řešení mimořádné situace nebyly schopny ani s využitím přípustných nestandardních, mimořádných opatření vzniklou situaci zvládnout.

Obr. 6

K tomu, aby určitá situace byla ohroženým systémovým prostředím hodnocena jako krizová (viz tabulka č. 2), musí tedy být hrozba zániku systému nebo jeho klíčových prvků nebo jejich degradace (ohrožení jejich základních hodnot nebo cílů) **velmi pravděpodobná, nepříjemně velká, a také nepříjemně bezprostřední**. Pokud je toto ohrožení sice velké, ale z hlediska časového vzdálené, nemusí to ještě znamenat krizi, ale jen mimořádnou situaci, protože je relativně dostatek času na přijetí opatření, která zamezí eskalaci. Vzniklá situace se ale může dále nepříznivě vyvíjet a skutečně vést přes všechna přijímaná opatření ke vzniku krizové situace.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že je třeba rozlišovat obsah pojmů mimořádná situace a mimořádný stav, resp. krizová situace a krizový stav.

Tabulka č. 2

Naléhavost ohrožení	Ohrožení existence systémového prostředí nebo hrozba jeho degradace	
	ANO	NE
potenciální	mimořádná situace	<i>normální situace</i>
bezprostřední	krizová situace	mimořádná situace

Termínem **mimořádný** nebo **krizový stav** je zpravidla popisován konkrétní stav a zároveň i chování objektů **mimořádné události**, tj. prvků systémového prostředí, které jsou ohroženy možným vznikem mimořádné události nebo na které důsledky mimořádné události již působí. Vzniklá mimořádná nebo krizová situace si obvykle vyžaduje okamžitou reakci postiženého objektu a jeho přechod do mimořádného nebo krizového stavu je zpravidla spojen s jejich deklarativním vyhlášením a s přijetím nezbytných standardních, mimořádných nebo krizových opatření k řešení vzniklé situace.

Termíny **mimořádná** nebo **krizová situace** jsou naproti tomu pojmy obecnější, popisují nejen vývoj stavu a chování objektů mimořádné události, ale i vývoj stavu, popř. chování zdrojů mimořádné události, tj. **subjektů mimořádné události**, a vývoj vztahů mezi objekty a subjekty mimořádné události. Tento vztah lze charakterizovat jako **vztah mezi útočníkem a obráncem** a je pro něj typické, že **subjekty mimořádné události se samy vůbec nemusí nacházet v mimořádném nebo krizovém stavu** [2]. Přitom je jedno, je-li subjektem mimořádné události prvek vyznačující se určitou inteligencí, např. člověk, podnikatelský subjekt, zájmová skupina, stát, koalice, nebo se jedná o technické zařízení, přírodní síly apod., u nichž negativní působení na objekt mimořádné události není spojeno s vědomým záměrem. Termíny mimořádná nebo krizová situace tedy popisují vývoj stavu

a chování objektů a subjektů mimořádné události, a především vývoj vztahů mezi nimi v určitém systémovém prostředí.

Při použití určitého zjednodušení lze říci, že mimořádná nebo krizová situace v systémovém prostředí vzniká, kdežto mimořádný nebo krizový stav je v systémovém prostředí některým z jeho prvků vyhlášen.

Závěr

Z hlediska výše uvedeného lze pro nejrůznější organizace a celky působící v rámci lidské společnosti (např. *státní útvary nebo jejich menší územní celky, státní orgány, územní samosprávné orgány, podnikatelské subjekty apod.*), které se mohou stát objekty nejrůznějších mimořádných událostí, definovat:

- **Mimořádnou situaci** jako situaci vzniklou v určitém společenství v důsledku hrozby vzniku nebo po vzniku mimořádné události, která je řešena standardními řídicími strukturami, silami a prostředky a za použití jejich mimořádných postupů a opatření.

- **Mimořádný stav** jako stav vyhlášený ve společenství v důsledku hrozby vzniku nebo po vzniku mimořádné události, který umožňuje použít k řešení vzniklé situace jeho mimořádné postupy a opatření.

- **Krizovou situaci** jako situaci vzniklou v určitém společenství v důsledku hrozby vzniku nebo po vzniku závažné mimořádné události, při které je natolik narušena jeho činnost a podmínky existence, že hrozí jeho dlouhodobá degradace nebo zánik, a kterou lze řešit jedině za použití krizových postupů a opatření krizovými řídicími strukturami, silami a prostředky.

- **Krizový stav** jako stav vyhlášený v společenství v důsledku hrozby vzniku nebo po vzniku mimořádné události, který umožňuje použít k řešení vzniklé situace krizové postupy a opatření.

Na úrovni státu jsou za **krizové situace** zpravidla považovány situace, kdy je bezprostředně ohrožena svrchovanost a územní celistvost státu, jeho demokratické základy, chod ekonomiky, systém státní správy a soudnictví, život a zdraví velkého počtu osob, ve velkém rozsahu majetek, kulturní statky a životní prostředí nebo plnění mezinárodních závazků, přičemž ohrožení nelze zabránit ani jeho následky odstranit obvyklou činností orgánů státní správy a územní samosprávy, právnických a fyzických osob.

V podmínkách státních orgánů se pod pojmem **krizový stav** zpravidla jedná o právní kategorie vyhlášené parlamentem, vládou nebo oprávněnými územními orgány státní správy nebo samosprávy v přímé závislosti na charakteru a rozsahu krizové situace.

Literatura:

1. Ján Rejdovjan, Petr Kolář: Úvod do krizového managementu. VŠE - Institut krizového managementu, Praha 1993.
2. Vybrané pojmy obranného plánování. Odbor obranné politiky a strategie MO, Praha 1996.
3. Václav Svoboda: Nedělejme „vědu“ z vědy. VR 2/95.
4. Václav Svoboda: Moderně v krizovém managementu. VR 1, 2/97.
5. Milan Kohoutek: Krizový management - zvládání krizí a příležitostí. VR 4/97.

Partnerství pro mír, jeho minulost a budoucnost

Sebastian L. v. Gorka je zástupcem ředitele Maďarského politologického institutu a docentem Ústavu strategických studií v Budapešti. Zabývá se otázkami bezpečnosti, armády, se zaměřením na problematiku NATO. V současné době přednáší jako hostující profesor na NATO Defense College v Římě. Jeho příspěvek, ve kterém se zamýšlí nad dalším pokračováním programu Partnerství pro mír jako důležitého nástroje evropské politické spolupráce, je převzat z letošního lednového čísla časopisu Armed Forces Journal.

V červenci loňského roku v Madridu se konal summit NATO, který mj. zřídil Euroatlantickou radu partnerství (EAPC). Smyslem vzniku této rady bylo umožnit vyšší politickou spolupráci jak mezi šestnácti členy NATO, tak 27 tzv. partnerskými zeměmi. Nebyla to žádná převratná událost, protože v podstatě pouze nahradila bývalou Severoatlantickou radu pro spolupráci (NACC). Ve svých důsledcích ale představuje zásadní úspěch programu Partnerství pro mír (PfP), iniciativy, o které se americký ministr obrany William Perry v květnu 1994 vyjádřil, že má „položít základy nového evropského bezpečnostního systému, jehož centrem bude NATO”.

I když se ve zpětném pohledu Partnerství pro mír jeví jako úspěšné, na jeho počátku to vypadalo jinak. Státy, pro které byl tento program určen, tj. nově nezávislé státy (NIS) střední a východní Evropy, očekávaly od NATO víc. Chtěly se okamžitě stát řádnými členy Aliance a participovat na principu kolektivní bezpečnosti. Mnoho z nich neragovalo na program PfP dobře. Pro některé představoval jen „politiku odkladů”, respektive vytáček.

Zklamání bylo pochopitelné, ale dnes můžeme program Partnersví pro mír hodnotit z určitým historickým odstupem. Předně si musíme uvědomit, že po r. 1990 určovalo chování Aliance ve změněném bezpečnostním prostředí několik závažných faktorů. Ty měly vliv i na politiku, kterou Brusel uplatňoval vůči novým nezávislým státům.

Mezi ně patřila ztráta hlavního protivníka (tj. Varšavské smlouvy), etnické čistky v Jugoslávii, nástup nových hrozeb nekonvenční povahy (rozšiřování zbraní hromadného ničení, rozsáhlé migrace obyvatelstva atd.), umírající generální tajemník (Manfred Wörner), po kterém nastoupil Willy Claes (později politicky zdiskreditovaný). Právě s ohledem na tyto skutečnosti musí být Partnerství pro mír posuzováno jako to nejlepší řešení, které měl Brusel tehdy k dispozici.

NATO zaujalo vůči tlaku ze strany nových nezávislých států na rychlé členství a rozšíření záruk článku 5 (všichni za jednoho, jeden za všechny) pevný postoj. Místo rozšiřování prosazovalo Partnerství pro mír s tím, že partnerským zemím mohou být poskytnuty záruky podle článku 4. Jedná se o právo okamžitých konzultací s Bruselem, pokud by se tyto státy

cítily nějakým způsobem ohroženy. Diplomaté NATO se přitom měli velmi na pozoru, aby neudělali nějaké prohlášení, které by mohlo být interpretováno v tom smyslu, že PfP je cesta k řádnému členství, i když ve skutečnosti program Partnerství ve svém zakládajícím dokumentu podobné tvrzení obsahoval.

Navzdory počátečnímu negativnímu přijetí se podařilo kritiky programu PfP rychle umlčet. Dnes, po více než třech letech, se jej účastní 27 států plus 16 členů NATO, včetně dříve neangažovaných či neutrálních států, jakými jsou Švédsko nebo Rakousko. Jeho popularitu demonstrují i konkrétní aktivity, jedno cvičení následuje druhé, a to nejenom na území NATO, ale i v zemích bývalé Varšavské smlouvy.

Z počátku to byla jen společná cvičení, ale po uzavření daytonských dohod přišla skutečná zkouška ohněm. Jedná se o mise IFOR a SFOR v Bosně, které se tyto dohody pokusily realizovat. Spolu se státy NATO se misí zúčastnilo více než 20 nových nezávislých a neutrálních států. V skutečnosti to byly největší mezinárodní vojenské operace od konce druhé světové války.

Operace IFOR překročily měřítko jakéhokoli cvičení PfP. Mnozí američtí důstojníci IFOR, žijící na základnách v Maďarsku, se před autorem tohoto článku dokonce vyjádřili, že by tyto operace bez zkušeností získaných v programu Partnerství pro mír nebyly vůbec možné. Význam PfP je dnes ještě větší, protože mise typu IFOR/SFOR nekončí. Představují velkou část budoucnosti NATO. A protože se společná obrana proti potenciálnímu agresorovi stává velmi vzdáleným cílem, význam operací mimo území Aliance se bude zvyšovat.

Je zajímavé, že poté, co vojenská spolupráce dosáhla vyšší úrovně na všech stupních, se v postojích americké administrativy objevily nové momenty. Administrativa se k opakovanému volání po rozšíření NATO začala stavět příznivě. Podobně tomu bylo, když Partnerství pro mír začalo procházet jistou diferenciací. Před madridským summitem loňského roku se totiž začalo ukazovat, že PfP je nástrojem, prostřednictvím kterého se státy začínají navzájem odlišovat. Bylo sice oznámeno, že PfP je přípravou na členství, ale aktivní účast na programu automaticky nezaručuje pozvání do Aliance. Nicméně Brusel dal jasně najevo, že pokud ta která země nebude aktivní, pokud plně nevyužije příležitosti, které jí program nabízí - v rámci svých možností - pozvání ke vstupu nedostane.

Budoucnost PfP

Madrid přinesl pozvání třem zemím, Maďarsku, Polsku a České republice. Byly zahájeny akcesní rozhovory. Severoatlantická rada pro spolupráci se přeměnila na Euroatlantickou radu. Co potom s Partnerstvím pro mír? To přežilo Madrid nejen nedotčené, ale i nominálně posílené. Jaké bude jeho místo po madridském summitu? Odpověď závisí na velkém množství faktorů. Nejdůležitějším z nich je, jak bude celý proces rozšiřování zvládnut. Mnoho se mluví o druhé či o třetí vlně rozšiřování, ale dosud není znám žádný konkrétní časový plán, ani koho se to bude týkat.

Proto je dnes Partnerství pro mír ještě důležitější než před summitem. Mise mimo území států NATO, mimoválečné operace (OOTW) pod mandátem OSN či Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE) budou v dohledné budoucnosti každodenní pracovní náplní jak v Bruselu, tak Monsu. A tady bude důležité, aby NATO nejednalo jen na základě výše uvedených mandátů, ale především ve spolupráci s nečlenskými státy

NATO. Partnerství pro mír poskytne všem těmto společným misím potřebný rámec. Na rozdíl od některých fází operací v Bosně, které byly založeny na daytonských dohodách, bude třeba, aby příští multilaterální politické konzultace se všemi účastníky konfliktu a partnery, byly nepřetržité a opakované. Bude-li vylepšené PfP tak úspěšné, jako bylo to původní před madridským summitem, ve spojení s aktivní Euroatlantickou radou partnerství nebude nutná ani druhá, ani třetí vlna rozšiřování. Možná, že tímto způsobem spolu s NATO konečně vytvoří tolik chtěnou, ale stále ještě neuskutečnitelnou euro-atlantickou bezpečnostní architekturu.

Kolikrát jste už říkali: „Chystáme redukci a stěhování. Budou opravdu poslední.“ A nebyly. Není i tohle příčinou úpadku kázně a morálky armády?

Kdo v roce 1993 předpokládal, že vstoupíme do NATO? Při obraně jsme se museli spoléhat jen na sebe. Za touto větou jsou ukryty obrovské přesuny lidí a materiálu. Proto jsme tolik křičeli, aby nám politici konečně řekli, co od armády vlastně chtějí. Čekali jsme například, že někdo sdělí: vybudujte armádu, která bude schopna takového či onakého výkonu..., a my zbytek rizika ohrožení země vykryjeme politickým řešením. A nic. Pokud vstoupíme do NATO, tak bude armáda postavena před takové úkoly, které je schopna zabezpečit prostředky, jimiž disponuje... No a zbytek možného nebezpečí budou jistit politické smlouvy.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.*

Strategická stabilita v 21. století

Ruská politická elita je v otázkách vnějšího ohrožení rozdělena. Větší část této elity kontroluje vládní instituce a prezidentské struktury, sdělovací prostředky, ropný průmysl. Je prozápadně orientovaná, neformálně v jejím čele stojí Anatolij Čubajs, Viktor Černomyrdin, Jegor Gajdar, Grigorij Javlinskij, Sergej Kovaljev a další. Její představitelé v dohledné době nepředpokládají žádné vnější ohrožení, a proto jejich postoj k hlavním úkolům (misím) ruské armády není zcela jasný. Další velká mocenská skupina, která se opírá o ruský vojenský průmysl, ozbrojené síly Ruské federace, ministerstvo vnitra, je více méně rozdělena. Někteří z této skupiny v prezidentských volbách podporovali Žuganova, jiní Jelcina. V rámci této skupiny však existuje základní konsenzus týkající se problému ruské národní bezpečnosti, obrany ruských národních zájmů. Následující článek je pokusem vyjádřit základní postoje ruské společnosti k otázkám obrany, strategické stability. Jeho autory jsou V.K. Potěmkin a J.V. Morozov, kteří prezentují spíše názory druhé mocenské skupiny, opírající se o ruský obranný průmysl a armádu. Článek byl uveřejněn v anglickém překladu v časopise European Security 3/97.

Uchování strategické stability v 21. století má velký význam jak pro Rusko, tak pro celé světové společenství. Mnoha způsoby definuje cesty pro vyplnění národních úkolů ve vojenské politice národů a má velký vliv na přijetí dlouhodobých programů při budování vojenských organizací.

Jádrem nesčetného množství debat o směru vojenské reformy, složení a struktury ruských ozbrojených sil, velikosti jaderného potenciálu atd., jsou následující otázky: bude Rusko schopné ovlivňovat strategickou stabilitu nového geopolitického prostředí, jak a na jaké úrovni by měla být tato stabilita zajišťována?

Nukleární parita, která sloužila jako základna pro strategickou stabilitu bipolárního světa, přestala být určujícím. Tradiční složky parity získávají nový smysl a důležitost: podmínky pro užití jaderných zbraní, poměr předstihujících a odvetných úderů, dostupné úrovně strategických ofenzivních zbraní a tak dále. V novém geopolitickém prostředí leží charakteristiky strategické stability 21. století mimo rámec tradičních pohledů a koncepcí.

Než se věnujeme problému naznačeném v úvodu článku, několik slov o základních koncepcích strategické stability v novém prostředí. Současně budou analyzovány teoretické předpoklady tohoto problému.

Strategická stabilita: podstata a obsah koncepce

Strategická stabilita je chápána jako systém rovnováhy a uspořádaná struktura formálních vztahů mezi prvky systému. Tento systém vyhovuje standardům na bezpečnou existenci a budování jeho jednotlivých prvků a celého systému. Strategická stabilita je

různorodá a záleží na stavu vztahů mezi národy v oblasti ekonomické, ideologické, politické, vojenské a dalších oborech.

Strategická stabilita se vztahuje k sféře mezistátních vztahů, je jedním z prvků struktury mezinárodní stability.

A opačně: *mezinárodní stabilita* by měla být chápána jako podmínka mezinárodních vztahů, ve kterých se tyto vztahy vyvíjejí bez krizí, navzdory existenci destabilizujících faktorů v politické, ekonomické, vojenské oblasti.

Strategická stabilita by měla být v kontextu tohoto přístupu chápána jako kvalita mezistátních vztahů ve vojensko-politické sféře, která i za krizové situace zabráňuje stranám, aby užily k dosažení svých cílů vojenskou silou. To také zabráňuje kvantitativním a kvalitativním závodům ve zbrojení a umožňuje se vyhnout provokativní vojenské činnosti. *Strategická stabilita* je tak stavem, ve kterém účastníci mezinárodních vztahů nacházejí přijatelnou úroveň zbraní, ozbrojených sil a vojensko-politické aktivity.

Strategická aktivita je tudíž *subjektivní*, neboť každý účastník mezinárodních vztahů může hodnotit „přijatelnost“ jinak. V protikladu k tomu je *mezinárodní stabilita* *objektivní koncepcí*.

Strategická stabilita je posilována systémem mezinárodně právních dokumentů, dvoustranných a vícestranných smluv a dohod, a mezinárodními bezpečnostními institucemi. Můžeme na ni pohlížet jak ve světovém, tak regionálním měřítku.

Budoucí systémem mezinárodních vztahů by měl mít tyto charakteristiky:

- ▲ Působení kolektivních (společných) systémů, které zajišťují stabilitu a bezpečnost. Mezinárodní kontrola v jakékoli formě bude uskutečňována více na základě spojenectví jednotlivých států než subregionálních formací.
- ▲ Intenzivní vzrůst nezávislosti mezi zeměmi světového společenství, zužující parametry národní suverenity v různých sférách.
- ▲ Vzestup „tlaku“ mezi stranami, množství kombinací prostředků a forem, které mohou narušit stabilitu. Výhledově krátkodobé stanovení priorit hrozeb vnější stability na národní úrovni.

Z hlediska posilování světové stability je velmi důležitá jasná klasifikace faktorů, které ji ovlivňují. Podle povahy jejich vlivu mohou být tyto faktory rozděleny na stabilizující a destabilizující.

Stabilizující faktory jsou ty, které podporují účinnost principu „vyrovnané bezpečnosti“ (*equal security*) všech účastníků mezistátních vztahů.

Destabilizující faktory jsou ty, které vedou ke zhoršování mezistátních vztahů ve vojensko-politické sféře, i když třeba jen pro jednoho z účastníků.

Mělo by být zdůrazněno, že takové rozdělení je podmíněčné a může být použito jen na určité období či při plánování.

Jestliže skutečná situace neodpovídá plánované, potom faktory, které byly dříve pokládány za stabilizující, mohou získat destabilizující charakter a naopak. Taková situace

může nastat v případě velké změny ve vztazích mezi státy či vzhledem k vnitřní situaci jednotlivých států.

Vojensko-politické faktory mají na strategickou stabilitu rozhodující vliv. Charakterizují národní vojenskou politiku: pokusy narušovat „vyrovnanou bezpečnost“, základní principy vojenské doktríny země, složení proti sobě stojících koalicí, možnost změn jak politiky koalicí, tak jejich složení.

Vojensko-strategické a vojensko-technické faktory odrážejí materiální aspekty problematiky strategické stability a jsou základním faktorem, které jsou velmi pohotově zvažovány a kontrolovány. Typicky tyto faktory zahrnují: přijaté plány budování ozbrojených sil a bojové zasazení vojenských skupin, složení, strukturu a sestavu těchto uskupení, existující úroveň charakteristik dostupných zbraní, smluvní omezení atd.

V dnešním světě je patrný vzestup činitelů, kteří se podílejí na vojenských vztazích a rozšiřování typů a forem vytvářených vojenských uskupení. V Evropě například existují koaliční uskupení ozbrojených sil mnoha států, a tyto skupiny jsou určeny k různým účelům. Jednotky z USA, Kanady a Francie jsou rozmisťovány na německém území. Ozbrojené síly v Evropě zahrnují: síly podle mandátu Spojených národů, mírové síly OBSE, mírové síly NATO, které působí mimo území členských států NATO. Velmi často se stává, že jeden a týž kontingent má více než jeden právní status.

Navíc některé kontingenty ne vždy mají nezbytný status podle mezinárodního i národního práva. Příklady by zahrnovaly ozbrojené síly „neuznaných států“ či ozbrojené formace jednotlivých skupin obyvatelstva v rámci stran občanské války atd.

Do tohoto seznamu musí být také zařazeny multinacionální síly Západoevropské unie (ZEU), které se skládají ze španělských, italských, portugalských a francouzských vojáků. Tyto síly operují pod kontrolou a v rámci všeobecné strategie ZEU ve středomořské oblasti. Představitelé několika evropských zemí potvrdili důležitost účasti ZEU při řešení krizových situací. To zahrnuje oblasti mimo Evropu, „neboť různé ekonomické a sociální faktory odehrávající se mimo hranice ZEU ovlivňují situaci na evropském kontinentě“. Když k tomuto přidáme plány na vybudování sil rychlé reakce OSN a stálých sil OSN, pochopíme složitost vytváření efektivně fungujícího mechanismu na podporu stability.

Vojensko-ekonomické faktory jsou určovány zbrojními programy. Také odrážejí možnosti rozšiřování výzbrojních kapacit pro válečnou mobilizaci ekonomiky a realizaci typových a technologických změn.

Zvláštní místo v rámci strategické bezpečnosti mají a budou mít atomové zbraně. Můžeme s naprostou jistotou říci, že do 21. století vykročí svět s jadernými zbraněmi. Problematika jaderných zbraní je tak široká, že bude trvat ještě mnoho let, než bude vybudován takový systém mezinárodních vztahů, který otevře cestu pro svět bez armády a jaderných zbraní. Není pochyb o tom, že to bude cesta dlouhá a obtížná.

Při odhadech vyhlídek 21. století nesmí být ignorovány reality 20. století. Současné vojensko-politické procesy se vyznačují postupnou transformací bipolárního modelu, snižováním vojenského ohrožení, které bylo tak typické pro období studené války. Tyto procesy ale neruší nutnost ozbrojených metod zabezpečení národní bezpečnosti jednotlivých účastníků mezistátních vztahů.

Poslední stupeň jaderných závodů ve zbrojení bývalého bipolárního světa 20. století již nebyl určován vojensko-strategickým pohledem na povahu možného konfliktu. Budování

zásob jaderných zbraní zaujímal v domácí vojensko-technické logice soupeřících společenských systémů až druhé místo a v podstatě demonstrovalo naprostou absurditu jakýchkoli plánů na masové použití jaderných zbraní.

Podle názoru autorů příspěvku, pozitivní trendy měnícího se světa mohou být uskutečněny až v jednom ze dvou modelů 21. století.

V *monopolárním modelu světa* bude mít rozhodující roli jeden stát. Ostatní účastníci mezinárodních vztahů budou nevyhnutelně používat systém protiváhy. Jestliže systém protiváhy bude spočívat na jaderných zbraních, potom se tyto stanou destabilizujícím faktorem 21. století.

Velmi politizovaným, ale také velmi rozšířeným přístupem je přístup k modelování systému mezinárodních vztahů založený na předpokladu, že rozpad SSSR měl za následek vznik monopolárního světa, alespoň pro současnost. Ve své zmodernizované verzi je tato teze spojována s jediným světovým vedením, konkrétně s koalicí NATO, ve které rozhodující roli hrají Spojené státy. A i když přední američtí specialisté teoreticky odmítají roli USA jako jediného řídicího místa, zastávají názor, že USA je *de facto* světovým vůdcem s globálními zájmy, protože jedině ony dnes mají atributy supervelmoci.

Ponechme stranou otázku oprávněnosti takového tvrzení. Následující teze by však měla být uznána jako klíčový prvek současného stupně vývoje světové situace: realita v současné chvíli je taková, že monopolární svět existuje, ale zároveň nastupuje proces přechodu mezinárodního systému z jednoho stavu do druhého, který bude mít více než jedno centrum moci.

Protože ve skutečnosti monopolární svět nemůže být trvalý a stabilní. To je potvrzováno všemi nezdařenými pokusy v minulosti vytvořit „světovou vládu“ a zřejmou neochotou světového společenství přijmout hegemonii jednoho státu. Jestliže Amerika bude sledovat politiku zaměřenou na získání dominantní role, je nepravděpodobné, že svět zůstane nadlouho monopolární, neboť americké mocenské zdroje se prostě ukážou jako nedostačující. Je nepravděpodobné, že politika na globální úrovni, kterou bude sledovat jediné „mocenské centrum“, bude vnímána většinou zemí jako příliš vhodná pro světové společenství a udržování strategické stability ve světovém měřítku.

Tento hypotetický model by mohl být realizován ve vzdálené budoucnosti jako výsledek přirozené transformace multipolárního světa. Pravděpodobně vznikne jako důsledek harmonizace zájmů na transnacionální bázi všech prvků systému mezinárodních vztahů, a ne jako následek „zmrazení“ monopolarity dnešního světa.

Multipolární model světa předpokládá, že všeobecný geopolitický prostor musí být „nakrájen“ do různých politicko-geografických zón. Dále předpokládá, že každá z těchto formací bude mít v rámci svých hranic svoje vlastní specifika společná všem zemím regionu - řadu politických, ekonomických, vojenských a dalších faktorů, ze kterých se skládá systém. Vynoří se regionální vůdci respektive „mocenská centra“.

Ostatně multipolární svět se může ukázat jako pragmatičtější, přinejmenším z hlediska faktoru času. Otázka kdy nastane přechod ze současného, „chaotického“ stavu na nový, relativně stabilní podmínku, zůstává stále otevřena.

Multipolární systém můžeme chápat jako dynamicky stabilizovaný systém. To ale platí pouze o systému jako celku. Postupné formování nových „mocenských center“ narušuje rovnováhu existujícího systému mezinárodních vztahů. Základním předpokladem

vytváření „mocenského centra“ je „akumulace národní síly“ a demonstrace této síly ovlivňováním ostatních států. Nejde jen o vojenskou sílu, neboť svou roli zde hrají i další prvky síly státu, např. jeho ekonomická kapacita a zahraniční politika. Přitom dnešní státy usilující o roli „mocenského centra“ jsou schopny vykonávat značný politický vliv, i když nemají ani politickou, ani ekonomickou moc.

Budování vojensko-ekonomického potenciálu dnes stejně tak jak včera zabezpečuje (či narušuje) strategickou stabilitu mezinárodního systému. „Mocenské centrum“ je určováno následujícími faktory: vojenskou silou, ekonomickým potenciálem, schopností vypracovat přístupy pro řešení naléhavých problémů.

Poslední uvedená složka je důležitá, aby mohl být kalkulován vliv nevojenských a nekonvenčních faktorů národní síly na stabilitu mezinárodního systému. Politické působení se stává nástrojem, který je založen na kulturním a ideologickém vlivu.

Vraťme se k vojenskému mocenskému faktoru. Když se díváme dopředu, lze usuzovat, že v měnícím se světě zůstanou nejen stará ohrožení, ale že 21. století přinese nové hrozby.

Realita a diverzita hrozeb 21. století, které vznikají ze současných trendů, činí nezbytným hledat nové přístupy k modelu jaderného odstrašení, ne na národní, ale na mezinárodní úrovni. Rusko a USA žijí v zajetí modelu vzájemného jaderného odstrašení a připravenosti na jadernou válku doby studené války. Čas od času je vyprovokován konfrontační stav ve vztazích mezi těmito zeměmi, ale ne pouze mezi nimi, neboť jaderné odstrašení je základem i pro vojenské doktríny dalších zemí, které mají určitou geostrategickou pozici. Ty také musí být do jednání o jaderných zbraních zahrnuty.

Ruská reakce či přesněji citlivost na potenciální a skutečné hrozby 21. století je zcela jiná než v USA. Než bude vytvořen efektivní systém kolektivní bezpečnosti, bude Rusko nuceno mít své vlastní vojenské zabezpečení, a to všemi prostředky, které jsou mu dostupné. Zatím si Rusko může vypůjčit od NATO jeho nedávnou koncepci či potřebu kompenzovat pomocí jaderných zbraní převahu druhé strany v konvenčních zbraních a vojensko-ekonomických zdrojích.

Podle názoru některých odborníků zůstane i v 21. století jedním z hlavních nástrojů strategické stability koncepce jaderného odstrašení, kterou je možné přizpůsobovat a koordinovat podle různých podmínek. Nicméně tato koncepce se již mění a stává se stále neurčitější a nepředvídatelnější.

Ve druhé polovině 20. století, za podmínek přibližné vojenské rovnováhy, bylo strategické odstrašení založeno předvídatelností (prediktabilitě) reakce protivníka, a proto se vyznačovalo záviděníhodnou stabilitou. V podstatě existovala konvergence strategických pohledů obou stran. Pochopení logiky protivníka vytvářelo jistou důvěru v efektivitu politiky odstrašení.

Odlišná situace může nastat v systému světového řádu 21. století, jestliže nastane situace, kdy bude nezbytné odstrašit země, které odstoupí od existujících dohod a zároveň získají kontrolu nad některým typem zbraní hromadného ničení.

Odstrašovací koncepce 21. století nesmí mít jen adaptační mechanismus, ale musí také mít koncepční základnu „odstrašující škody“. To je jedním z ústředních bodů při budování strategické stability.

Hlavním je změnit přístupy k vyhodnocování a měření škod, které jsou zatím orientovány k standardům studené války, k hrozbě zničení celého společensko-ekonomického systému. V různých státech existují základní rozdíly vnímání hodnot, proto i jiný vztah k hrozbě

jaderných zbraní. Musíme jasně vědět, koho zkoušíme odstrašit. Musíme být dostatečně obeznámeni s jeho rozhodovacím procesem a hierarchií hodnot. A zde by mělo být zdůrazněno, že v Rusku je na jaderné síly pohlíženo výhradně jako na extrémní prostředek a nouzové obranné opatření.

Model strategické stability pro svět v 21. století

První modely, které hledaly efektivní systém mezinárodní bezpečnosti, byly formulovány na začátku padesátých let. Avšak mezi logickými premisami teorií vývoje mezinárodních vztahů, spočívajícími na metodách modelování a aktuálním směru politických procesů, vždy existoval stálý a patrný rozdíl.

Analýza neúspěchů v této oblasti připomíná, že jejich příčina leží v neexistenci stálého primárního principu formujícího systém stability, který by umožňoval předvídat „skoky reality“, to jest přizpůsobovat dnešní realitu realitě zítřka.

Základní princip modelování bezpečnosti je založen na myšlence, že udržování míru se vztahuje pouze k sféře mezistátních vztahů. Ve skutečnosti všechny velké konflikty od konce studené války (včetně 34 ozbrojených konfliktů v letech 1993-94) byly v podstatě vnitrostátními konflikty. Nejničivější války (v Afghánistánu, Angole, Bosně a Hercegovině, Somálsku atd.) spadají výhradně do sféry vnitřních pravomocí suverénního státu. Jsou mimo kompetenci jakékoli mezinárodní organizace a v principu nemohou být současnými prognostickými metodami vývoje mezinárodních vztahů předvíhány.

Modely založené na předpokladu, že neexistují žádné „záruky pevného míru než naprosté a všeobecné odzbrojení“, také neodrážejí zcela dnešní politickou realitu. Takové modely musí být spojeny s budováním koordinovaných opatření prevence a omezení války. Hlavním úkolem zde je prevence soustředění - v rukou jakékoli mocnosti - prostředků rozpoutání agrese.

Při vypracovávání metodologie modelování strategické stability, by měl být výchozím bodem „opatrný“ princip s tím, že formování nového bezpečnostního systému bude pravděpodobně založeno na „pokusu a omylu“, a ne na logicko-teoretických koncepcích.

Ve skutečnosti se nový mezinárodní bezpečnostní systém začal formovat sám. Je založen ani ne tak na teoriích, jako na tajných a pragmatických rozhodnutích, precedentech. Je to pozvolný adaptační proces, ve kterém se různé mezinárodní instituce přizpůsobují novým požadavkům, a ne naopak.

Při modelování stability za těchto podmínek je primárním úkolem definování přípustných parametrů a obecného směru rozvoje systému. Mělo by se postupovat od předpokladu, že žádný jednotlivý stát či skupina států by neměla vnucovat celému světovému společenství jakákoli omezení, které by zbavily státy možnosti formovat svou vlastní bezpečnostní politiku. Jistě, existuje výjimka, a tou jsou zbraně hromadného ničení.

Z hlediska praktické bezpečnostní realizace musí být většina prostředků zaměřena na vytváření takového mezinárodního systému, který by zaručoval včasné varování před různými druhy konfliktu. V politické sféře, aby se zabránilo vnitroetnickým a etnickým či nacionálním konfliktům, je nutné navíc rozřešit problém vztahu principů národního sebeurčení a nenaružitelnosti existujících hranic.

Vzájemné mezistátní záruky by měly být pokládány za základní model strategické stability. Poskytování těchto záruk je spojeno s potřebou vybudovat a podporovat spolupráci mezi suverénními státy.

Smysl systému strategické stability by byl ve zřízení série normativních a institucionálních opatření (omezení), patřících do kategorie principů suverenity a neintervence. Jako část tohoto procesu by byl potom definován i celkový profil systému.

Koordinace přechodu k novému modelu strategické stability v 21. století: Vojenská politika Ruské federace - její cíl a směr

S koncem studené války vznikly reálné předpoklady pro výstavbu nové struktury mezinárodních vztahů, struktury založené na principu **rovnoměrné bezpečnosti**.

I když obrysy budoucího systému mezinárodní bezpečnosti a stability nejsou zatím dostatečně jasné, následující může být řečeno s vysokým stupněm věrohodnosti:

- Za prvé, tento model nepředstavuje pouze otázka zbrojení či odzbrojení.
- Za druhé, v hierarchii úkolů, které se týkají mezinárodní bezpečnosti, se stává tím nejdůležitějším zamezit rozšiřování zbraní hromadného ničení.
- Za třetí, z hlediska bezpečnosti a stability získává stále důležitější místo prevence vnitrostátních konfliktů.

Nejbližším úkolem není jen model strategické stability, ale bezpečnostní systém jako takový. Systém musí zajišťovat bezpečnost na třech kvalitativně různých, ale vnitřně spjatých úrovních, tj. na globální, regionální a subregionální.

Je velmi důležité, aby cílů mezinárodní bezpečnosti bylo dosaženo prostřednictvím vzájemně přijatelných oficiálních i neoficiálních dohod o obecných úkolech, standardech a příslušných mechanismech.

Spíše než na nedůvěře, zastrašování a ozbrojeném donucení musí systém mezinárodní bezpečnosti spočívat na takových kategoriích jako: důvěra, založená na otevřenosti, transparentnost a prediktabilita, kooperace a dosažení bezpečnosti pro každého člena světového společenství, používání efektivních mezinárodně právních standardů, které jsou uplatňovány stejně na všechny členy světového společenství, bez ohledu na jejich potenciál či míru vlivu ve světě, rovnoměrná bezpečnost. Tyto přístupy k budování nového systému mezinárodní bezpečnosti v ruské zahraniční politice přítomny jsou.

V memorandu o národní bezpečnosti prezident Jelcin jednoznačně uvedl, že Ruská federace odsuzuje všechny formy vojenské konfrontace a bude usilovat zabránit vojenskému ohrožení především v rámci systému kolektivní bezpečnosti na regionální i globální úrovni.

Na toto prohlášení můžeme pohlížet jako na *ruskou jadernou strategii*. Rusko udržuje své strategické síly na dostatečné úrovni, aby zabránilo agresi proti Rusku, a podporuje strategickou stabilitu na nejnižší možné úrovni vojenských sil. Rusko se cílevědomě snaží plnit své mezinárodní závazky snižování a likvidaci konvenčních zbraní i zbraní

hromadného ničení, posiluje opatření důvěry a stability, mezinárodní monitorování prodeje vojenské a polovojenské technologie. Proto Rusko podporuje vytváření zón bez ZHN, především v regionech sousedících či které jsou blízko Ruska. Jaderné zbraně bývalého Sovětského svazu jsou zcela koncentrovány v Rusku, tj. byly staženy z Kazachstánu, Ukrajiny a Běloruska. Rusko má úmyslu plnit do posledního písmene existující i budoucí dohody o strategických útočných zbraních a protiraketové obraně a je ochotno pokračovat dále v redukci svého jaderného potenciálu.

* * *

Závěrem by měla být zdůrazněna jedna věc. Jestliže se v nadcházejících letech Rusku podaří stabilizovat svou domácí situaci, potom bude snadnější hledat východiska z vážných krizí. Rusko bude hrát v systému strategické stability větší roli než dnes, neboť ruské geopolitické zájmy i trendy vývoje ruské společnosti jako celku odpovídají v mnoha směrech požadavkům světové strategické stability 21. století.

Říká se i to, že čeští vojáci se stanou potravou pro kanony, zatímco Britové, Američané či Němci budou v bezpečí obsluhovat sofistikované obranné systémy.

Jsou snad v Bosně naši vojáci potravou pro kanony? Američané tam šli jako první, mají tam nejvíce vojáků. Právě oni nám hodně pomáhali a nekalkulovali, zda je to pro ně výhodné. Potřebovali jsme spojení, dostali jsme ho. Potřebovali jsme pomoc v přepravě jednotek, dali nám ji. NATO není Varšavská smlouva. Z vašich otázek mám pocit, jako byste viděl českou armádu jen v tom nejhorším světle. Ale neslouží v ní jen samí pitomci. A nejsou vždy vyzbrojeni jen předpotopní technikou. Některá naše výzbroj nemá v Bosně konkurenci.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998,*

Koncepce národní bezpečnosti ve střední a východní Evropě

Jako zaměstnanec litevského ministerstva obrany, zvláštní vyslanec pro bezpečnostní otázky a vedoucí litevského úřadu pro styk s NATO získal Dr. Jan A. Trapans značné teoretické i praktické zkušenosti s přípravami na vstup do evropských bezpečnostních struktur, které využívá jak ve své vědecké práci (v současné době působí v Ústavu pro rozvoj mezinárodní politiky v Británii), tak publikační činnosti. Následující článek, zabývající obecnými bezpečnostními problémy tzv. nových demokracií, vyšel v NATO Review 6/97. Podle Dr. Trapanse těžiště problému formování nových koncepcí leží ve změně chápání národní bezpečnosti. NATO a Partnerství pro mír nám v tomto procesu mohou pomoci, ale předešlím my sami se musíme zbavit starého myšlení a připravovat se na vstup do těchto organizací.

Co to je národní bezpečnost, co znamená? Odpověď je prostá: národní bezpečnost znamená zachovávání nezávislosti a teritoriální integrity země, její ústavní a demokratické formy vlády, zajištění bezpečnosti pro její občany i v nouzových situacích. Pro každý stát je národní bezpečnost věcí nejvyšší důležitosti. Vlády demokratických zemí obvykle veřejně vyhlásují, co je jejich národním zájmem, protože: mají povinnost informovat veřejnost, jsou závislé na podpoře voličů, jejich zahraniční partneři by měli vědět, jakou podporu získají, potenciální nepřátelé by si měli uvědomit, jakému odporu by mohli čelit.

Toto jsou, zhruba řečeno, základy bezpečnosti. V praxi je bezpečnostní problematika samozřejmě složitější. Všechny členské státy NATO jsou spjaty vzájemnými závazky a většina evropských států po léta navazuje stále užší ekonomické a politické vztahy. Takové vrstvy bezpečnosti existují desítky let a podstatně ovlivňují formulování bezpečnostních koncepcí. Pro země střední a východní Evropy jsou podobné vztahy něčím novým. Na prahu základních změn evropské bezpečnosti proto musíme dát staré koncepce národní bezpečnosti do starého železa a vypracovat zcela nové.

Budování národní bezpečnostní koncepce

V období studené války státy střední a východní Evropy neměly své vlastní národní bezpečnostní koncepce v západním smyslu. Bezpečnostní koncepci určoval Sovětský svaz a prosazoval ji prostřednictvím Varšavské smlouvy. V pozadí vždy stála tzv. Brežněvova doktrína, pro případ, že by se vývoj v satelitních zemích neubíral tím správným směrem. Nové nezávislé země, které v současné době mění své bezpečnostní koncepce, se proto většinou inspiřují západními tradicemi.

Ale bylo by příliš jednoduché domnívat se, že stačí vzít západní vzor a rozšířit jej o požadavky na vstup do NATO. Západ může nabídnout principy a řídicí směrnice, ale

žádný univerzální model, který by mohly postsocialistické státy napodobit, neexistuje. Navíc na rozdíl od západních demokracií nemohou při vypracovávání svých bezpečnostních koncepcí čerpat ze zkušeností či z tradice. Spíše potřebují pochopit, co by taková koncepce měla zahrnovat, proto potřebují pomoc a konzultace.

Měli bychom mít také na paměti, že národní bezpečnostní koncepce nejsou vojenské plány, a že bezpečnost již není zaručována pouhou vojenskou silou. Ano, státy budou užívat sílu, aby se bránily, a musí být připraveny hájit spolu se spojenci společnou bezpečnost. Proto se země střední a východní Evropy chtějí stát členy NATO, chtějí spojit svůj obranný potenciál s potenciálem Aliance.

Ale vstup do Aliance není jednostranným procesem. Znamená především zavádění základních změn v bezpečnostní a obranné politice. Za prvé musí existovat demokratická a politická kontrola armády. Ozbrojené síly musí řídit civilní ministr a musí je kontrolovat parlament, a to hlavně prostřednictvím rozpočtu. Za druhé budoucí členové západních bezpečnostních organizací nesmí ohrožovat sousední státy, protože západní aliance jsou obranné povahy. To znamená, že organizace, výcvik a vzdělávání ozbrojených sil musí mít skutečný obranný charakter, a že úroveň ozbrojených sil, co se týče počtů a vojenského materiálu, by měla být na úrovni minimální dostatečnosti.

Dalšími podmínkami, které musí země vstupující do Aliance splňovat, jsou: dosažení interoperability a schopnosti přispívat ke společné bezpečnosti tak rychle, jak jen to je možné. Měly by mít připraveny ozbrojené síly, schopné plnit mírové mise (např. SFOR), a být ochotny podílet se na regionální bezpečnosti spolu se sousedními státy. Proto baltské státy vytvořily baltický mírový prapor (Baltbat) a staví baltickou eskadru (Baltron) jak pro mírové mise v rámci regionu, tak pro pátrací a záchranné akce.

Obranná politika a plánování

Bezpečnostní koncepce vyjadřuje bezpečnostní zájmy země, zatímco bezpečnostní politika ukazuje, jak je tato koncepce prováděna a realizována. Definuje obrannou politiku a měla by obsahovat také závazek regionální spolupráce a mírových misí.

I když si země zvolila za svůj základní postoj obranu, v praktické politice musí volit mezi strategií odstrašování a strategií odporu. Hlavní síla je v odstrašování, ale malé státy by raději volily strategii odporu, která zabráňuje možnosti nečekané invaze. K strategii odporu se váže problém volby mezi teritoriální obranou, která je čistě vojenská, a totální obranou, která zahrnuje dlouhodobé akce, včetně pasivní rezistence civilního obyvatelstva.

Obranná politika také určuje strukturu ozbrojených sil: mít profesionální armádu, konskripční armádu, či směs obou? Jaká je role záloh? Vnitřní politika se bude měnit podle okolností, v různých zemích bude různá, avšak společným jmenovatelem musí být fakt, že ozbrojené síly jsou „obrné“ a „demokratické“, že armáda nemá nic proti tomu, aby se stát stal členem mezinárodních organizací.

Při praktickém provádění bezpečnostní koncepce se do popředí dostávají vztahy mezi civilním sektorem a armádou. Jsou to civilisté, kteří rozhodují, co se stane částí bezpečnostní koncepce, ačkoliv o tom rozhodují až po konzultaci s vojenskými odborníky. Obranná politika je oblast, ve které je spolupráce mezi civilisty a armádou nejtěsnější. Většina detailů bude rezervována pro armádu, ale závěrečné slovo bude mít při tvorbě obranné politiky demokratické země vláda, ministr obrany, členové parlamentu. Co se

týče konkrétního obranného plánování, budování ozbrojených sil, výcviku a zasazení sil, ty jsou v pravomoci armády.

Za současné situace bude tvorba vojenské politiky obtížná. O jaké úkoly se jedná? Musí být změněna vojenská doktrína, musí být řešeny priority národní obrany, účast v mírových silách, krizový management, potřeby civilního nouzového plánování. Armády sovětského typu jsou modernizovány, musí být modernizován hrotační se obranný průmysl, ozbrojené síly. A to všechno s velmi skromnými výdaji na obranu.

Analýza ohrožení a krizový management

Nová koncepce národní bezpečnosti musí obsahovat analýzu krátkodobého i dlouhodobého ohrožení země. Formou bude tato analýza připomínat své západní protějšky, ne tak svým obsahem. Ohrožení obvykle určuje vnější vojenskou aktivitu, (např. ohrožení nezávislosti státu), avšak v postsocialistických společnostech se častěji bude jednat o vnitřní ohrožení: domácí krize (kterých může využít nepřátelský soused, mající zájem na narušení teritoriální integrity země), pokusy extremistických skupin o státní převrat, kriminální aktivity ve velkém měřítku, umělé způsobené havárie ohrožující životy a bezpečnost obyvatelstva.

Situaci zhoršuje skutečnost, že jedna mezinárodní krize může vyprovokovat další krizi. Ekonomická krize může vyvolat prudkou politickou krizi, která otřese celou společností, jako tomu bylo začátkem roku 1997 v Albánii. Situace v jedné zemi může poměrně snadno, na základě principu domina, ovlivnit sousední země. Proto bezpečnostní koncepce zemí střední a východní Evropy musí klást větší důraz na ochranu demokracie a uchovávání domácího pokoje, více než státy na Západě.

Další oblastí, se kterou se nové demokracie seznámily teprve nedávno, je oblast krizového managementu. Krizový management znamená rozpoznávání, minimalizování a odstranění krize. Je-li to možné, pak bez použití násilí. O nouzových opatřeních rozhoduje vláda, která také může vyhlásit zákaz vycházení, v naléhavých případech povolat armádu, či dokonce připravit mobilizaci. Krizový management má zabezpečovat bezpečné fungování a ochranu všech vládních institucí, musí zabezpečit i komunikační prostředky, informování obyvatelstva a zahraniční vlády. Nové demokracie musí takovým opatřením rozumět, musí vědět kdy je použít, kdy s nimi skončit.

Struktura, metody a postupy krizového managementu by měly být definovány v souboru směrnic pro vládní úředníky, státní zaměstnance a armádu. Nejvýhodnější by bylo, kdyby státy střední a východní Evropy budovaly krizový management podobným způsobem, na stejných principech. Velmi by to pomáhalo zvyšovat regionální bezpečnost.

Budovaná struktura „východního“ krizového managementu bude vyžadovat nové promyšlení „západního“ krizového managementu. Termín „krize“ pro země NATO totiž znamená větší problémy mimo území členských zemí. Neodehrávají se příliš daleko, jako tomu bylo v případě konfliktu v Perském zálivu, ale vyskytují se relativně blízko (bývalá Jugoslávie). Propuklá krize ve střední a východní Evropě by si zcela určitě vynutila

zásah NATO, třeba prostřednictvím Partnerství pro mír. Taková krize by nevyvolala reakci ze strany Západu automaticky. Na prvním stupni, po vzniku napětí, kdy krize ještě nemá vyhraněnou podobu a není nevratná, budou na minimalizaci možných nebezpečí postačovat konzultace, zprostředkování a přiměřená pomoc. To je vlastním smyslem krizového managementu. Měl by posilovat bezpečnost v každé zemi, bez okamžité angažovanosti aliance NATO.

Civilní nouzové plánování

Civilní nouzové plánování je sice jedním z aspektů krizového managementu, nicméně národní bezpečnostní koncepce by se nouzovými situacemi měly zabývat odděleně od ostatních typů krizí. Jde zde o organizování pomoci při překonávání následků přírodních či uměle vyvolaných katastrof, pomoc místnímu obyvatelstvu a ochrana přírodních zdrojů země. Povolána může být i armáda. Stav nouze bude vyžadovat stálou organizační strukturu s dostatečně velkým řídicím štábem.

Civilní nouzové plánování je oblastí, kde má NATO řadu zkušeností, což může státům střední a východní Evropy velmi pomoci. Taková pomoc je důležitá, protože nezvládnutá nouzová situace může mít vážné politické důsledky. Přírodní katastrofy mohou snadno podnítit regionální komplikace a jejich mezinárodní důsledky mohou vést až k „rozšiřování krize”.

Zavádění, kontrola a prověření správnosti

Vládou navrhovaná politika národní bezpečnosti musí mít co nejširší společenskou podporu. Její první návrh by měl být probrán na vládě a prodiskutován v parlamentě. Jedná se o veřejný dokument, který nemá platnost zákona, protože nemůže předcházet výroku parlamentu. Je to jakási dohoda mezi vládou a občany, otevřená smlouva, otevřeně projednávána.

Koncepce národní bezpečnosti se v nových demokraciích budou periodicky vyhodnocovat a přizpůsobovat existujícím podmínkám. Zejména ty státy střední a východní Evropy, které se stanou členy NATO, budou muset zásadním způsobem změnit svá tradiční hodnocení bezpečnosti a ohrožení.

Poslední otázkou, kterou si musíme položit, je: splní koncepcí národní bezpečnosti to, co slibuje? Koncepce může vyhlášovat vůli k obraně, jak se ale její realizace odráží v ozbrojených silách? Vojenská doktrína a výcvik se musí odtrhnout od myšlení minulosti a musí nastoupit efektivní demokratické řízení (kontrola). Rozdělování zdrojů musí být plánováno tak, aby vyhovovalo potřebám země.

V ideálním světě by nové demokracie měly mít na cestu do nových bezpečnostních struktur peníze, čas a zkušenosti. Ale v reálném světě budou muset, jak nejlépe dovedou, vyjít s tím co mají. Nikdo nic za ně neudělá. Západní země jim mohou poskytnout jen omezené zdroje, ale na druhé straně i dostatek zkušeností a vedení. Jejich vzájemná bezpečnost potom může být zajištěna v rámci Partnerství pro mír prostřednictvím společných akcí i spolupráce mezi armádami střední a východní Evropy.

OBSE: Bezpečnostní model příštího století

Bezpečnostní rizika a výzvy mají různorodou povahu a více směrů. Každá z existujících organizací, mezi kterými vedoucí roli hraje aliance NATO, má určité poslání. Ale žádná z nich se nezabývá všemi aspekty bezpečnosti, nevyjadřuje celé spektrum bezpečnostních zájmů. Je nutný mezinárodní, kooperativní přístup. A to je i základní poloha nového evropského bezpečnostního modelu, který je vypracováván v rámci OBSE. Píše o něm ve svém článku, který byl uveřejněn v NATO Review 6/97, i Niels H. Petersen, ministr zahraničních věcí dánského království a předseda Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v r. 1997. Článek je redakčně zkrácen a upraven.

Jaká je dnes výchozí mezinárodní situace? V kdysi rozdělené Evropě probíhá proces integrace a stále těsnější spolupráce. Bývalé antagonismy ustoupily intenzivní kooperaci. Ale i zde se vyskytují vážné překážky a je nutné řešit nová ohrožení bezpečnosti a stability.

Vojenská ohrožení našťastí již nedominují. Bezpečnostní rizika na sebe vzaly novou podobu: jde o historicky založenou nedůvěru a spory mezi etnickými, náboženskými a národnostními skupinami, nacionalistická hnutí, sociální nepokoje a nejistoty spojené s ekonomickými reformami, pašování narkotik, organizovaný zločin, ilegální přistěhovalectví, ekologické problémy, ohrožení životního prostředí způsobené exploatací přírodních zdrojů a nekontrolovatelnou industrializací.

Ve vsí rozmanitosti mají nová rizika a výzvy jedno společné: jejich vliv přesahuje státní hranice. **Více než kdy jindy je bezpečnost nedělitelná.** I když jejich důsledky nezůstávají omezeny jen na jednu zemi, v současné době neexistuje organizace, která by se mohla zabývat všemi aspekty těchto rizik, na všech úrovních. A přitom je nanejvýš naléhavé, abychom problémy, které před námi stojí, řešili společně, kooperativním způsobem.

Jinými slovy, mění se Evropa vyžaduje záruky, že probíhající změny nejsou jen cílem samy o sobě, změny pro změny, ale že jejich smyslem je obrát k lepšímu. Aby tyto změny probíhaly mírovým způsobem, je nutný kooperativní přístup na všech úrovních.

Rozhodujícími nástroji tohoto procesu jsou aliance NATO a Evropská unie. Vlastně základním důvodem probíhajícího rozšiřování těchto dvou organizací je evropská bezpečnost. Amsterodamská dohoda otevřela rozšiřování Evropské unie, madridský summit zahájil rozšiřování NATO. Dalšími příklady kooperativního přístupu, který provádí Aliance, jsou Euroatlantická rada partnerství a dohody s Ruskem a Ukrajinou.

Pro zvýšení bezpečnosti je také důležitá kooperace na subregionální úrovni. Přispívá k vzájemnému porozumění a vytváření dobrého sousedství. Je jí posilována ekonomika, a tím i základy stability. A zřejmě napomáhá i vyrovnávat rozdíly, které existují v důsledku různých postojů k evropské integraci.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci (OBSE) je vůbec největší složkou evropské bezpečnostní architektury. Může přispět řešení výzev měnící se Evropy?

Věřím, že může. Za prvé, protože má široké členství. Zasahuje zeměpisnou oblast od Vladivostoku až po Vancouver, zahrnuje všechny státy Evropy, státy střední Asie a Severní Ameriky. Žádná jiná regionální organizace není tak rozsáhlá. Nezapomínejme, že OBSE byla první, která ve svých řadách uvítala nové nezávislé státy z bývalého Sovětského svazu. Byl to vlastně první krok směrem k integraci těchto zemí do rodiny demokratických států.

Za druhé, protože bezpečnost není omezena jen na vojenské aspekty, ale zahrnuje jak lidský, tak ekonomický rozměr. OBSE ztělesňuje komplexní koncepci bezpečnosti.

Za třetí OBSE vypracovala pružná a pragmatická pravidla kooperace, založená na konsenzuálním rozhodovacím procesu. Zásada konsenzu bývá často charakterizována jako slabost. V určitém smyslu tomu tak opravdu je. Ale obecně je pravidlo konsenzu znamením ducha spolupráce, který vede k politicky závazným rozhodnutím v otázkách kontroly zbrojení, budování důvěry a bezpečnosti, lidských práv. A je to také dobrá základna pro další rozvíjení kooperace.

Za čtvrté: OBSE získalo neopakovatelné zkušenosti v oblasti prevence konfliktů a jejich řešení. Po skončení studené války se totiž OBSE ujal úkolů, které ostatní regionální organizace nebyly schopny či nechtěly převzít: monitoring, zprostředkování, vysílání misí na problémová místa a do oblastí potenciálního konfliktu bývalého východního bloku. Mechanismy, které byly pro tyto účely vypracovány, může provádět jediné OBSE. Jsou výrazem zásadní změny, která se odehrála v r. 1995, kdy se Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) změnila na OBSE, z hlavního orgánu při jednání mezi Východem a Západem na organizaci sloužící udržování míru a stability v období změn.

Přehled úspěchů je ohromný. Jen v roce 1997 se OBSE účastnila řešení problémů prostřednictvím misí či zvláštních zástupců ve více než desítkách zemí a regionů. Povaha účasti - preventivní diplomacie - znamená, že úspěšnost takových misí je nepřímouměrná rozsahu, jakou přitahují pozornost světové veřejnosti. Mezi její úspěchy patří volby v Čečensku, Albánii a Bosně, zvýšená angažovanost v Chorvatsku, příprava dohod v Moldově a Tádžikistánu, řešení konfliktu v Náhorním Karabachu. To vše ukazuje, jak důležitou roli hraje OBSE při udržování evropské bezpečnosti.

Evropský bezpečnostní model

Za páté bych rád zdůraznil schopnost OBSE koordinovat spolupráci mezi organizacemi a institucemi, které se zabývají evropskou bezpečností. Na lisabonském summitu v prosinci 1996 představitelé států OBSE konstatovali, že evropská bezpečnost vyžaduje těsnější styky mezi účastnickými státy, i mezi evropskými a transatlantickými organizacemi. Také se shodli na tom, že OBSE je zvláště vhodné pro tento účel, protože je fórem, kde je možné účinně reagovat na ohrožení a výzvy v oblasti OBSE.

To je hlavním důvodem proč se OBSE začalo intenzivně zabývat tzv. „Evropským bezpečnostním modelem pro 21. století“. Základní přístup spočívá na manifestované vůli jednat společně a solidárně v situaci, kdy je ohrožena bezpečnost určitého státu. Evropská

bezpečnostní charta by měla komplexně odrážet všechny změny, ke kterým došlo v Evropě, a vytyčovat zásady, jak na ně reagovat.

Platforma kooperativní bezpečnosti

Představitelé států a vlád uložili OBSE, aby definovala metody lepší spolupráce v „Platformě pro kooperativní bezpečnost“. Cílem by měl být vyšší stupeň spolupráce, koordinace a komplementarita mezi relevantními bezpečnostními organizacemi. Zásady včasné výstrahy, prevence konfliktů, rekonstrukce po skončení konfliktu, by měly být stanoveny tak, aby mohly být srovnatelné výhody každé organizace kombinovány, a tak lépe využity.

Při jejím formulování by OBSE měla čerpat ze zkušeností získaných při spolupráci mezinárodních organizací v Bosně a Hercegovině, Albánii, ze spolupráce v IFOR a SFOR, mezi členy NATO a nečleny NATO. V takto širokém rámci by mohla být věnována pozornost i zájmům států, které nepatří k žádným bezpečnostním strukturám. To se týká ohrožení bezpečnosti ve státech, které jsou mimo oblast OBSE. Jejich bezpečnost by mohla být podpořena společnou akcí států účastnících se „Platformy kooperativní bezpečnosti“.

Základem takto pojaté bezpečnostní sítě by měly být zásady a principy OBSE tak, jak jsou obsaženy v dostupných dokumentech OBSE. Měly by se jimi řídit všechny organizace i jednotlivé státy. Tyto principy mj. zahrnují respektování suverénního práva jakéhokoli členského státu OBSE patřit či nepatřit mezinárodnímu bezpečnostnímu uspořádání, uzavírat bilaterální či multilaterální dohody.

Organizace by také měly dodržovat transparentnost svého vnitřního vývoje. Jejich členství by mělo být založeno na otevřeném a dobrovolném souhlasu. Dohromady by tyto základní principy tvořily tzv. Společnou koncepci rozvoje spolupráce mezi vzájemně se posilujícími se institucemi v rámci „Platformy kolektivní bezpečnosti“.

Účast na této platformě by měla spočívat na samovýběru. Organizace, včetně NATO, které dodržují výše uvedené principy, by se měly samy dohodnout v rámci platformy, a to prostřednictvím svobodného prohlášení. Součástí této platformy by se také mohly stát subregionální fóra.

Evropská bezpečnostní charta

Koncepcí „Platformy kolektivní bezpečnosti“ ovlivňuje velkou část textu Evropské bezpečnostní charty. Doufám, že se nám podaří dohodnout se jak na požadavcích, tak rozsahu této charty. Práce na ní bude pokračovat během ještě celého roku 1998.

Naším záměrem není vytvořit nějakou hierarchii vztahů. Cílem je široký kooperativní rámec, založený na společně odsouhlasených principech, rámec, kde každá z organizací hraje určitou roli, založenou na společné vůli řešit výzvy evropské bezpečnosti na počátku 21. století. Nejdůležitějším a nenahraditelným partnerem takového rámce je aliance NATO.

Téma dne: Vztahy NATO a Ruska

(Z vystoupení poradce pro politické a ekonomické záležitosti Ministerstva zahraničí USA Williama Harrise na semináři v Poslanecké sněmovně ČR v Praze 25. dubna 1998)

Budu hovořit o vztazích mezi NATO a Ruskem. Hovořím jako člověk, který pracuje v NATO, ale zároveň v americké misi v NATO, proto můj pohled bude víceméně pohledem americkým, nereprezentuji tady celou organizaci.

Je zřejmé, že vztahy Rusko - USA a vztahy Rusko - NATO jsou velice důležité. Musíte si totiž uvědomit, že na světě existuje v současné době jen jediná země, která může způsobit USA radikální nenapravitelné škody. My toto nebezpečí nevidíme v současné době jako reálné, ale ten potenciál tam existuje. A to je jeden důvod, proč bereme naše vztahy s Ruskem zcela vážně. Když se podíváme na Rusko v kontextu od roku 1989, bereme v úvahu několik historických poučení z tohoto století, především z druhé světové války, zvláště způsob, jak jsme řešili vztahy s Německem v obou světových válkách.

Na konci první světové války jsme Německo izolovali a za to jsme o 15 let později museli zaplatit velmi vysokou cenu. Na konci druhé světové války jsme se pokusili o něco jiného. Rozhodli jsme se, že Německo zapojíme do programu rekonstrukce Evropy, do Marshallova plánu. To se osvědčilo mnohem lépe. A my se na postsovětské Rusko díváme právě z perspektivy těch dvou historických poučení, která pro nás byla nesmírně důležitá. Myslím si, že je proto velmi důležité, abychom v rámci zahraniční politiky Rusko zaangažovali, abychom jej neizolovali.

Chceme totiž Rusku nabídnout místo ve světové politice, pokud bude Rusko na takovou úroveň připraveno. Pokud bude připraveno hrát podle pravidel, která akceptujeme my na Západě a také vy zde. Myslím, že postsovětské Rusko musí projít ještě určitým vývojem, než bude moci tuto roli sehrát, ale v žádném případě bychom nemohli podporovat politiku izolace, stavět je do nevýhodné pozice, činit je odstrkovaným partnerem. Je naším zájmem, aby na politické scéně sehrálo Rusko pozitivní roli. To mě vede také k přístupu, který jsme zavedli vůči Rusku ze strany NATO.

Minulý rok v květnu byl sepsán protokol o spolupráci s Ruskem. Vznikla Stálá společná rada NATO a Rusko. Je to organizace, v níž se členové NATO mohou setkávat se zástupci Ruska v Bruselu. Tato rada se schází už téměř rok. Myslím, že stojí za to říci, co ten ustavující akt vlastně znamená a co nikoli.

Slibuje spolupráci mezi NATO a Ruskem v 19 oblastech, např. při prevenci konfliktů, ale i specifické věci, jako šíření zbraní, jaderná bezpečnost, spolupráce v oblasti vědy a životního prostředí, boj proti terorismu nebo obchod s drogami. Je to tedy poměrně specifické. Ustavující akt znamená, že se země budou kontaktovat na úrovni ministrů zahraničí a obrany, dvakrát za rok se scházet a o těchto věcech spolu diskutovat. Totéž platí i o velitelích ozbrojených sil. Také vytváříme další výbory a podvýbory, které se na tomto fóru scházejí a diskutují o naléhavých otázkách.

Rusové byli vyzváni k tomu, aby vytvořili misi v rámci centrály NATO s velvyslancem, byl to pan Čurkin, velice zajímavý člověk, který přijel do Bruselu s tím, že chce vytvořit způsob jednání s Aliancí. Jednou se snažil být velice tvrdý, jindy se snažil žertovat, prostě zkusil si několik různých rolí a ukázalo se, že nejlepší je jednat vážně a rozumně. Nyní je velvyslancem pan Kysljak, který je mnohem pragmatictější a vážnější. Tato spolupráce funguje. Musím říci, že mě stále překvapuje, když vstupuji na zasedání Severoatlantické rady a slyším tam ruštinu, nebo slyším-li ruského generála, který si stěžuje, nebo který říká, že NATO by mělo dělat něco jinak, tak je to velice zajímavý pocit.

Jedna z věcí, k níž jsme se ve vztahu s Ruskem zavázali, ale kterou jsme ještě nerealizovali, bylo vytvořit výměnné programy v oblasti vojenské. Například jsme chtěli vytvořit ruskou misi ve velitelství SHAPE, na tom se zatím pracuje, je to jenom trochu komplikované, protože Rusové nemají velitelství, které by bylo takovou analogií SHAPE.

Akt nedává Rusům žádné hlasovací právo při hlasování. Jsou tedy slyšeni, ale nemají právo hlasovat ani právo veta. To je velmi důležité třeba pro Českou republiku, protože vy máte čerstvé zkušenosti s Rusy z nedávné doby, proto si myslím, že vás uklidní, když budete vědět, že Rusové nemají právo ovlivňovat hlasování Aliance.

Také jsme Rusům vysvětlili, že nemají právo hlasovat v otázkách týkajících se České republiky, Polska a Maďarska. Rusové totiž chtějí vědět, jak budou rozmístěny síly nebo jaderné zbraně NATO. Zajímá je také infrastruktura NATO. **Nemáme žádné důvody, abychom rozmísťovali jaderné zbraně na území nových států,** to jsme jasně vyjádřili už v ustavujícím aktu. Museli jsme Rusy ujistit, že **neplánujeme rozmístění sil NATO na vašem území.**

Znamená to tedy, že ČR bude mít druhořadou obranu v důsledku postoje Rusů? Ne. Jakožto Aliance jsme se v roce 1991 rozhodli pro změnu doktríny. Přešli jsme od velkých bitevních linií po celé Evropě k jinému postupu, protože se změnila situace. My bychom mohli bránit území ČR tak, že bychom vysílali naše jednotky na vaše území. **S Rusy se budou diskutovat projekty modernizace infrastruktury, železnice, letišť, ropovodů apod. Do těchto projektů budeme investovat a předpokládáme, že se svolením vaší vlády se bude moci na těchto projektech podílet i v ČR. Protože právě tyto investice by umožnily, aby pomoc do ČR přišla včas od členů Aliance.** Ale žádné jednotky trvale rozmístěny na vašem území nebudou. To je důležité také pro Rusy. V ustavujícím aktu je řada myšlenek, z nichž jedna je věnována zastáncům tvrdé linie v Rusku. Ano, budete se moci účastnit zasedání Severoatlantické rady, ale nebudete mít právo veta. **Rusko musí vytvořit základ pro nové vztahy se svými sousedy.** Politika zastrašování se neosvědčila. Rusové už zřejmě pochopili, že je pro ně dobré vytvářet si dobré vztahy se svými sousedy, např. s vámi na bázi vzájemného respektu, uznání územní celistvosti. To je skutečně nová myšlenka pro některé lidi v ruské vládě.

Rusové by si měli zajistit stabilitu na svém území, to bude dobré i pro ně. Jestliže se podaří zajistit stabilitu tím, že se tři země stanou členy bezpečnostních organizací v Evropě, bude to dobré i pro Rusko, protože to bude jedna z věcí, na kterou Rusové nebudou muset myslet. Také si myslím, že je tam určité poselství pro reformátory: tím je fakt, že dveře na západ jsou otevřené.

Ti z nás, kteří jsou členové NATO, a pro naše účely tam zahrnuji i ČR, by se rádi za Rusko angažovali. Podle našich pravidel, jsou to ale dveře, kterými může Rusko jenom projít, tzn. jde o respektování lidských práv, tržní politika, demokracie, uznávání územní

celistvosti okolních států, tzn. řešení sporů dialogem. Já myslím, že pokud tato pravidla budou splněna, tak vznikne zcela nové Rusko. Neříkám, že se to stane přes noc, ale to je budoucnost, kterou pro Rusko vidíme.

Máme odpovědnost v NATO, jakožto organizace, abychom zaangažovali Rusko. V první řadě je to sledovat určitá omezení. Rusové budou tlačit na to, aby limity vlivu byly posunuty. **I když je chceme zapojit, nechceme jim dovolit, aby jejich vliv byl velký.** A Rusové tomu rozumí. Je to jako tanec. V Bruselu máme Rusy, kteří jsou jako tykadla, a zkoušejí, kde ta hranice bude, a my jsme od toho, abychom tu hranici určili. A to se děje.

Dalším úkolem je **zapojit Rusy do procesu budování důvěry a spolupráce**, protože není nutné, aby si mysleli, že jsou nebezpeční. Naším požadavkem je, aby s námi zasedli ke stolu a pomohli nám vypracovat scénáře, které pak budou tlumočit v Moskvě. Je to v jejich zájmu. **Každá členská země NATO má za úkol vyvinout své vlastní bilaterální vztahy s Ruskem.**

Vím, že v ČR bude narážet na odpor u mnoha lidí, budou-li se navazovat nové široké vztahy s Rusy. Měli jste s nimi 45 let blízké svazky a ta zkušenost není nejlepší. Nicméně chtěl bych vás vyzvat k tomu, abyste měli otevřenou mysl, protože vaším cílem je, abyste rozvinuli vztahy s Ruskem při plném vědomí vlastní pozice. Zatím máte prostřednictvím jiných organizací omezenou možnost a není to nic, co by se dalo porovnat s přímým jednáním s Ruskem. Je to ovšem věc vaší vlády, vy se musíte rozhodnout.

Chtěl bych vám jakožto členům parlamentu zdůraznit několik bodů: Ve všech členských zemích NATO existuje velmi silná stranická podpora NATO. Ovšem není to nic, co by se těch stranických záležitostí týkalo, je to věc nadstranická. Neznamená to, že by NATO čas od času nevzbuzovalo pochyby a kontroverze, ale všichni souhlasí s tím, že NATO za to stojí. A v této souvislosti jsem byl velmi **potěšen výsledkem hlasování ve vašem parlamentu**, a viděl jsem, že **tento konsenzus, který je běžný v členských státech, se již zde vyvíjí, i když v NATO ještě nejste. NATO není žádný politický fotbal, je to příliš životně důležité.** Chtěl bych tedy říci, že jste prokázali stupeň politické dospělosti, který je historický.

V současnosti neexistuje žádná věrohodná hrozba vůči NATO a tuto situaci můžeme ztratit nedbalostí. Vy jako politici musíte vést veřejnost k tomu, aby změnila názor ve prospěch chápání důležitosti NATO. Vím, že vzhledem k vaší nedávné historii se to může jevit jako varovný signál, takováto role pro vládu. Existuje totiž bod, kdy se veřejné mínění může změnit v propagandu. To je ovšem hranice, kterou nechceme překročit, ale je úlohou vlády, aby ovlivňovala veřejné mínění. Doufám, že o tom budete s voliči hovořit zejména mimo území hlavního města. Vy, kteří jste schválili vstup ČR do NATO a do Evropské unie, musíte být velice opatrní s vykřikováním „historický krok“ na všechny strany.

Setkal jsem se s mnoha mladými lidmi od vás, se studenty. Myslím, že teď mají mnozí lidé větší pocit jistoty, více možností pro svůj osobní vývoj, pro národní prosperitu, než tomu kdykoli v historii této země bylo. Když se nad tím zamyslíte, uvědomíte si, jaká je zodpovědnost za to, že tyto historické projekty se opravdu uskuteční. Za posledních osm let jste udělali obrovský skok. A chci vám říci, že USA jsou připraveny stát po vašem boku a chránit vaši bezpečnost i po dalších 50 let.

Byl jsem trochu překvapen, když se včera na dvou schůzích moji čeští přátelé ptali, zda budou USA hledět na útok na Prahu jako útok na Filadelfii. A já vám musím říci, že

odpověď je ano. A to je právě smyslem NATO. V roce 1948 se toto stalo zdrojem věrohodnosti, abychom takovýmto způsobem odradili SSSR, aby udělal něco proti nám. Náhradou budeme požadovat závazky ČR vůči Spojeným státům a ostatním členským zemím. To, co vy nám přinášíte o Rusech do NATO k našim stolům, je jedinečné. My se těšíme na setkání s ruskou delegací a samozřejmě také na připomínky, které velvyslanec Kovanda a velvyslanci z dalších dvou zemí mohou přinést. Vy o Rusech mnoho víte a nám to velmi pomůže k tomu, bychom je pochopili. Tedy vaše připomínky týkající se vztahu NATO a Ruska jsou vítány.

Existují strategické důvody pro rozšíření NATO, a ty jsou následující: Za posledních 50 let jsme zjistili, že v zóně NATO už nevznikla možnost války, prostě spory mezi členy Aliance se neřešily válečně, proto to byla bezválečná zóna. To se týká např. sporu mezi Tureckem a Řeckem. Pokud si myslíte, že NATO jako organizace nějak souvisela s tím, že jste se v určité zóně těšili určité stabilitě, tak se samozřejmě začnete ptát, zda by tato bezválečná zóna nemohla být větší. Proto jsme se začali kontaktovat se zeměmi, které projevíly zájem o členství v Alianci. Řekli jsme, že vezmeme ty tři státy, které jsou nejlépe připraveny na to, stát se členy Aliance, a dáme jim tu možnost. Myslím, že i ony by měly mít šanci stát se součástí této stabilní prosperující zóny.

Prosazujeme tím americké zájmy? Ano, samozřejmě. Ale tady nejde o žádné prodeje vrtulníků. Tady jde o stabilitu v Evropě. Protože pokud nás toto století něco naučilo, je to fakt, že **pokud se Evropa stane nestabilní a vznikne válka, jsme do té války zataženi, a to velice brzy.** My bychom se prostě takové situaci chtěli vyhnout, stejně tak jako vy. Takže ano, prosazujeme také svoje zájmy, ale tím zájmem je stabilita.

Řada lidí v Rusku je proti rozšíření NATO. Já si nedovedu představit, proč by průměrný Rus měl jásat nad tím, že se NATO rozšiřuje. Ale také si nemyslím, že ruská veřejnost se v zásadě k tomu rozšíření staví negativně. V Rusku se pracuje na řešení řady problémů. Ti co Rusko vedou, jasně chápou, že NATO není hrozbou, my jsme obrannou aliancí. Myslím, že to, co oni tam říkají, je produktem padesátileté propagandy, která se snažila NATO demonizovat, portrétovat ho jako agresivní, útočnou, nebezpečnou vojenskou alianci. Ale to není pravda. Je důležité, aby Rusko bylo členem diskusí a bylo zaangažováno, a my na tom usilovně pracujeme. Obavy z jaderného útoku Rusů, nebo protipatření, neříkám, že to je nemožné, ale není to pravděpodobné. Ale v době, kdy bude Rusko zaangažováno, bude toto nebezpečí minimální.

Přesvědčili jsme Rusy, že rozšíření je přijatelné. Myslím si, že ustoupili o krok a teď se staví proti druhému kolu rozšiřování. Nevíme ještě, koho budeme podporovat při vstupu do NATO, ale asi k tomu něco řekneme na summitu Washingtonu v dubnu 1999. A zdali bychom přizvali baltické země, aby přistoupily k NATO? Ano, pokud k tomu bude v Alianci souhlas, tak to uděláme. Finsko zatím nepožádalo o členství. Rozhodneme se s našimi partnery, a když získáte členství, pak i s vámi. A žádné veto pro Rusy zde není. Samozřejmě budeme brát v úvahu jejich názor. Doufáme, že pro Moskvu přestane být rozšiřování problémem. Samozřejmě to nebude ihned.

(PEM)

Nediskriminující přístupy v obchodních vztazích v NATO

S tím, jak se otvírá Severoatlantická aliance zemím střední a východní Evropy, vzniká i soupeření o získání nových zbrojních trhů. Veřejnosti ale o tom chybí základní informace. Neví, co je NATO a jak vlastně funguje. Nepodařilo se také vyvrátit základní omyly: počínaje tím, že zcela ztrácíme národní suverenitu, a konče argumenty o jednostranných nákupech zbraní pro armádu ze Západu. Následující příspěvek se pokouší problematiku veřejných obchodních soutěží v oblasti zbrojního průmyslu blíže vysvětlit. Jde o to, aby se do tohoto obchodního soupeření mohly spravedlivě zapojit všechny státy.

Na základě podpory politiky vzájemné spolupráce mezi jednotlivými zeměmi NATO a také nově přizvanými státy jsou v rámci této organizace vypracovávány návrhy na to, aby se všechny státy mohly zapojit také do veřejných obchodních soutěží v oblasti zbrojního obchodu. Jedná se o tzv. nediskriminující přístup k podmínkám obchodních soutěží.

❶ Zásady nediskriminujícího přístupu k možnostem o ucházení se o veřejné obchodní nabídky v NATO

Jednou z důležitých podmínek otevírajícího se obranného trhu v rámci NATO je předpoklad, že všechny státy umožní průhlednost svých veřejných obchodních soutěží pro všechny potenciální dodavatele, a to i pro dodavatele ze zahraničí. Toho má být docilováno poskytováním informací o zamýšleném vyhlášení národních podmínek na vojenské dodávky, všeobecně dostupných na nediskriminujícím základě a majících přednost před oznamováním podmínek či vyhlášení obchodních veřejných soutěží, které jsou předmětem utajení anebo jiného obchodního omezení.

Národní podmínky na vojenské dodávky (význam pojmu „vojenské dodávky“ v daném kontextu je prozatím nespecifikován), a to včetně těch, které vyplývají z mezinárodních programů spolupráce, by měly být zveřejňovány pravidelně. Cílem je omezení diskriminace, specifikování zdrojů, omezení doby přípravy na oznámení podmínek či na vyhlášení obchodní veřejné soutěže a celkové snížení nákladů.

V rámci každého zveřejnění by poskytnutá informace měla obsahovat:

a) *Dlouhodobé požadavky.* Počáteční uvědomění o budoucích možných nákupech by mělo být učiněno co možná nejdříve tak, aby byl dán všem zástupcům obranného průmyslu maximální časový prostor pro seznámení se s podmínkami a pro informování příslušných obchodních zástupců o zájmu daného státu již v této prvotní etapě. Každé dlouhodobé oznamování bude nezávazné z hlediska nutného pokračování v naznačené cestě anebo vůbec v daném projektu.

b) *Aktuálně stanovené požadavky* (tj. přizvání k podání přihlášek ke konkrétním podmínkám či obchodní veřejné soutěži). Uvědomění o všech dodavatelích, kterým bylo přizvání zasláno, spolu s přizváním zájemců o dodávky dokumentace na danou obchodní veřejnou soutěž by mělo být provedeno v dostatečném časovém předstihu (nejméně tři měsíce) před uzávěrkou k podání přihlášky. Podrobné informace o všech dodavatelích, kterým byly informace o obchodní veřejné soutěži anebo o soutěžních podmínkách poskytnuty, by měly být zveřejněny tak, aby byla poskytnuta maximální možnost i o případné ucházení se o subdodávky.

c) *Udělení kontraktu*. Podrobné informace o udělených kontraktech podle bodu (b) potenciálně umožní další příležitosti pro subdodavatele.

d) *Podrobné informace o dodavatelích či subdodavatelích kontraktu*. Poskytování informace pro dodavatele i pro subdodavatele by rovněž mělo být zveřejňováno v každé směrnici za účelem propagace jejich schopností a pro dodavatele také za účelem jejich upozornění na možné subkontraktní možnosti.

e) *Dodatky*. Závěrečná část bude obsahovat dodatek nebo přílohu ohledně podrobné informace o dříve zveřejněných podrobnostech uzavřených obchodních smluv.

Takový dokument musí být vyhotoven v jednom nebo v obou oficiálních jazycích NATO (angličtina, francouzština).

Údaje obsažené ve zveřejnění musí obsahovat:

- identifikační číslo požadavku, obchodní veřejné soutěže anebo smlouvy,
- označení úřadu, který je v rámci dané země odpovědným za uzavírání smluv,
- stručný popis požadavku,
- veškeré specifické parametry, které se týkají kvality požadavků,
- časové vymezení pro přijetí veškerých vyjádření zájmu,
- datum vyhlášení obchodní veřejné soutěže nebo uzavření smlouvy,
- datum předložení nabídek,
- jména a adresy včetně údajů o kontaktních bodech těch společností, které již byly kontaktovány národním úřadem, zodpovídajícím za uzavírání smluv.

Zveřejnění podmínek musí rovněž obsahovat všeobecné pokyny a informace, jakými jsou:

- účel zveřejnění a jak mohou být jejich výsledky využity,
- všeobecné informace o pravidlech pro uzavírání smluv v dané zemi,
- odkaz na jiné směrnice o národních smluvních zásadách, které mohou být nápomocny pro každého potenciálního zájemce o účast ve výběrovém řízení,
- podrobné údaje o národním kontaktním místě (nebo místech), které mohou jednotlivým společnostem poskytovat informace,
- podrobné údaje o dalších potenciálně využitelných kontaktních místech, jako je např. Úřad pro řízení jakosti,
- vysvětlující poznámky o účelu každé kapitoly (tyto lze alternativně uvést pod záhlavím každé kapitoly),
- informační poznámky připojené ke každé části,
- podrobné pokyny pro firmy, které se zajímají o velké smluvní příležitosti,
- podrobné pokyny pro účast firem v rámci subdodávek,
- jak lze oficiálně obdržet další kopie zveřejněné nabídky.

② Ujednání, která se týkají předběžné výměny údajů o předvýběru možných potenciálních dodavatelů

Ujednání se týká stanoveného postupu, který se v některých zemích označuje jako „předběžný výběr dodavatelů“ (pre-qualification of suppliers) a v jiných je označován jako žádost o zařazení do „seznamu uchazečů o výběrové řízení“ (bidder/solicitation mailing list). Před zařazením zahraničního dodavatele na seznam „potenciálních účastníků ve výběrovém řízení v rámci evropských států si každá země ověří postavení zahraničního dodavatele (například jeho všeobecnou schopnost, bezpečnostní prověření, dosavadní aktivity (pokud nějaké jsou) cestou národního kontaktního místa každého státu. Nicméně **každý stát, který provádí nákup, si vždy vyhrazuje právo rozhodnout o tom, zda by měl být příslušný dodavatel přizván k obchodní veřejné soutěži z hlediska určitého specifického požadavku.** Nezahrnutí na „seznam potenciálních zájemců o účast ve výběrovém řízení“ ještě nevylučuje žádného dodavatele z toho, aby neodpověděl na vyhlášku se seznamem vyhlášených veřejných obchodních soutěží, vydávanou v každé zemi v příslušném bulletinu s výběrovými řízeními, anebo aby nemohl být považován za subjekt, se kterým bude smlouva nakonec uzavřena.

V některých zemích musí dodavatel na svoji přihlášku do „seznamu uchazečů na výběrové řízení“ (bidder/solicitation mailing list) potvrdit, že nebyl nikdy vyloučen ani jinak nebyla deklarována jeho neschopnost v předkládání nabídky. Všichni dodavatelé, kteří kladně potvrdí tuto skutečnost, budou uvedeni do seznamu uchazečů o výběrové řízení akvizičního úřadu pro ty druhy komodit, o jejichž dodávky se zajímají. Z tohoto seznamu mohou být vyřazeni pouze v tom případě, když se jim nepodaří reagovat na dvě po sobě jdoucí pozvánky k účasti ve výběrovém řízení na uvedenou komoditu. Všeobecně řečeno, je zaveden princip neprovádění předběžného prověřování uchazeče o účast ve veřejné obchodní soutěži pokud má **status tzv. perspektivního dodavatele.** Šetření by bylo možné provádět až v takovém případě, kdy dodavatel, domácí nebo zahraniční, je následně označen jako **subjekt s nízkou schopností předkládat nabídky na konkrétní komoditu.** Takové šetření by bylo prováděno pomocí formálního „předvýběrového průzkumu“ (pre-award survey), a to buď domácími orgány, anebo v případě existence dvoustranné smlouvy, představiteli státu zahraničního dodavatele.

V každém případě si příslušný úřad s právem na uzavírání smluv vyhrazuje možnost vlastního konečného rozhodnutí o dodavatelových schopnostech (kvalitách).

③ Kvalifikační podmínky na dodavatele

V rámci odborné skupiny NATO, která se politikou veřejných obchodních soutěží zabývá, jsou považovány jako základní ty kvalifikační podmínky, podle kterých daný stát v procesu výběru postupuje při hodnocení, jak je dotýčný dodavatel schopen splnit případnou smlouvu.

Mezi tyto podmínky obvykle patří přehled (často považovaný za předvýběrový průzkum trhu, pre-award survey) účastníků s nejlepší nabídkou (offerors) z hledisek a) finančních, kapitálových a lidských zdrojů, b) schopnosti plnění kontraktu v daných časových limitech, c) výkonnostních parametrů, d) morální a mravní bezúhonnosti, e) organizačních dovedností a připravenost infrastruktury (např. existující systémy kontroly jakosti a systém účtování).

Cílem „Zásad jednání v NATO“ (NATO Code of Conduct) by mělo být zajistit slib od jednotlivých signatářů, že se spíše budou vyhýbat diskriminování, než aby eliminovali či dokonce nějak upravovali současné kvalifikační podmínky nebo postupy.

Každý stát by měl zveřejnit své podmínky na dodavatele a měl by zajistit, aby tyto podmínky byly uplatňovány i na dodavatele z jiných zemí nediskriminujícím způsobem. Na druhé straně případní uchazeči o dodávky by se měli seznámit s uspořádáním trhu, na kterém se o tyto dodávky zamýšlejí ucházet, a navíc by si měli ověřit, zda jejich produkce splňuje mezinárodní standardy z hlediska kvality, bezpečnosti atd. (tzn. odstranit ze své strany překážky, které mohou bránit tomu, aby byli k výběrovému řízení přizváni).

Všechny státy mají podrobné údaje o dodavatelích, kteří v poslední době vyhověli podmínkám národního předvýběrového průzkumu trhu (national pre-award survey requirements), a kteří uspokojivě plní současné smlouvy. Měla by se ověřit možnost soustředění těchto údajů a jejich distribuce přes národní kontaktní místa (national focal points) z hlediska jejich dostupnosti při zpracování seznamů uchazečů o účast ve výběrovém řízení (bidders' lists) pro zajištění průhlednosti schopností jednotlivých firem, pro zvětšení možností k soutěžení a k urychlení přístupu k otevřenému trhu.

❶ Sledování procedurálních postupů ve výběrových řízeních a kritérií pro uzavírání smluv

Každý stát by si měl vyměňovat informace, které se týkají zákonů, pravidel, postupů a metod, které se týkají národních akvizitních systémů (national procurement systems). Řada států již tyto informace poskytla a skupina NATO pro akvizitní politiku se domnívá, že tyto informace mohou být rozšiřovány cestou systému kontaktních míst (system of focal points) spolu s dalšími informacemi a instrukcemi podle jednotlivých požadavků.

Tam, kde informace dosud neexistují v publikované nebo v jinak dostupné podobě, by měly jednotlivé země zvážit přípravu takových instrukcí, které se týkají následujících údajů:

- postupy v předvýběrovém provádění průzkumu trhu (pre-qualification procedures),
- postupy při vyhlášení výběrového řízení (bid announcement procedures),
- podmínky uzavírání kontraktu včetně např. finančního a platebního ujednání,
- platné aplikovatelné zákony (národní, mezinárodní, např. zákony Evropského společenství či Všeobecná dohoda o clech a obchodu GATT),
- podmínky ručení za kvalitu,
- kontaktní body pro poskytování rad a dostupnost detailnějších pokynů, vztahující se vyhlášky apod.

Přizvání k obchodní veřejné soutěži by mělo obsahovat:

- povahu a množství požadovaných výrobků nebo služeb,
- stanovené datum dodávky,
- sdělení, zda zvolená procedura je na základě zapečetěných nabídek nebo na základě dalších jednání,
- kritéria pro uzavření smlouvy,
- adresa a datum uzávěrky pro obdržení podmínek výběrového řízení, spolu se sdělením v jakém jazyce (jazycích) musí být nabídka předložena,
- adresa úřední osoby, která smlouvu bude uzavírat a která poskytuje veškeré informace pro získání podrobných podmínek a ostatní dokumentace,
- veškeré ekonomické a technické podmínky, finanční garance a informace od dodavatelů,
- lhůty a podmínky a odpovídající použitý zákon jakéhokoliv výsledného kontraktu.

Vzhledem k výdajům na nabídkové řízení pro hlavní obranné kontrakty a zejména tam, kde ujednání, podle něhož toto nabídkové řízení probíhá, jsou neznámá, je důležité, aby

sladěná kritéria pro uzavření smlouvy zahrnovala (ale není to omezeno jen na ně), následující faktory:

- cena nabídky včetně lhůt splácení,
- náklady na zavedení vlastnických práv pro celou dobu životnosti,
- shodnost se specifickými podmínkami,
- posouzení specifických možností výběrového řízení,
- normy pro zajištění jakosti,
- bezpečnost v napájení (s omezením na domácí zdroje elektřiny), a také za jistých podmínek:
- zachování rozsahu pro budoucí režim soutěžení v rámci celého NATO,
- příspěvek k posilování průmyslové základny Aliance,
- spojení návrhů (týmů, subdodavatelů) s dodavateli ze států s rozvíjejícím se zbrojním průmyslem (státy DDI, Developing Defence Industry, např. Řecko, Portugalsko).

⑤ Postupy při vyžadování dalších informací nebo při řešení sporů

Většina států NATO již dala příležitost zahraničním zájemcům účastnit se v nabídkovém řízení, a to na formální i na neformální bázi, a také vyjádřit jejich zájem pokud jde o jednotlivé akvizici akce. To se uskutečňuje pomocí nabídkových a poptávkových kontaktů buď přímo, anebo cestou zahraničních zastupitelských úřadů na příslušné úřady, které za tuto činnost v dané zemi zodpovídají při uznávání národních podmínek a právního systému. Všeobecně řečeno, **existuje preference, aby dodavatelé hledali podporu přímo u jednotlivých úřadů, odpovídajících za smluvní činnost, s cílem, aby veškeré záležitosti byly vyřešeny, pokud je to možné, ještě do uzavírání smlouvy.**

Základem tohoto postupu je, aby si dodavatelé byli vědomi, jakým způsobem si lze vyžádat dodatečné informace nebo uplatňovat stížnosti. K tomu by si státy měly navzájem poskytnout cestou svých kontaktních míst (pro poskytování informací o stavu svého průmyslu) podrobné údaje o svých postupech při vyžadování aktuálních informací a při podávání stížností tak, aby se dosáhlo otevřeného, nestranného a včasného zájmu dodavatele. Cílem musí být opravdová průhlednost procedurálních postupů za účelem podpory dodavatelovy důvěry v národní věrnost k hlavnímu principu o nediskriminaci.

I když stupeň formalizace, stanovené postupy, pravidla a rozsah opravných prostředků dostupných pro dodavatele se mohou lišit mezi jednotlivými státy, je za základní považováno, aby jednotlivé národní systémy zaručovaly spravedlivé urovnávání sporů, a aby v nich byly zapracovány zejména následující ustanovení:

■ Cíl hledání uspokojivého řešení pro zástupce dodavatele, a to na základě dvoustranných konzultací mezi nezahrnutým nebo neúspěšným účastníkem výběrového řízení (offeror/tenderer) a příslušným úřadem, ještě dříve, než je smlouva uzavírána.

■ Možnost pro každého účastníka výběrového řízení (offeror/tenderer) vznést žádost a za podmínky, že uznává, že přidělení bylo provedeno a že rozhodnutí v této souvislosti není otevřené pro debatu, dodatečně se informovat (debriefing) o důvodech jeho neúspěchu (v ČR je zaveden institut odvolacího řízení, v rámci kterého jsou neúspěšnému uchazeči sděleny informace, proč nebyl vybrán). **Cílem tohoto dodatečného projednání je zlepšení jeho budoucí konkurenceschopnosti** a rozsah tohoto projednání závisí na hodnotě anebo významu kontraktu. Běžně by mělo být poukázáno na takové faktory, jako jsou technické nedostatky a v jakém vztahu je jeho cena vzhledem k ceně vítěze. Ceny skutečně nabídnuté (offered/tendered) se ale neodhalují žádnému vybranému úspěšnému účastníkovi

výběrového řízení (successful offeror/tenderer) a ani se nesdělují, s jakým přesahem jeho nabídka zvítězila.

■ Existence kontaktního místa k poskytování dodatečných informací každému neúspěšnému účastníkovi výběrového řízení, který je nespokojen s vysvětlením odmítnutí jeho nabídky, anebo který může mít další otázky pokud jde o uzavřenou smlouvu.

■ Dostupnost postupů pro vyslechnutí a k projednávání stížností, vyskytujících se v jakékoliv etapě akvizičního procesu, aby se zajistilo, a to v míře co největší, že případné spory budou spravedlivě a vyčerpávajícím způsobem vyřešeny mezi jednotlivými účastníky a příslušným úřadem pro uzavírání smluv.

■ Záměr dosáhnout dohody v první instanci mimosoudní cestou povyšování každého sporu na stále vyšší úroveň, až po vládu, včetně **národního ředitele pro vyzbrojování (v ČR dosud formálně neupraveno)**.

■ Poskytovat neúspěšnému účastníkovi výběrového řízení takové doplňkové informace o udělení kontraktu (a to na základě žádosti k příslušnému národnímu subjektu pro poskytování informací), které jsou nezbytné k prokázání, že daný akviziční postup proběhl poctivě a nezaújatě.

■ Rovnost v přístupu k národním i k zahraničním dodavatelům.

⑥ Modifikované způsoby uspořádání vztahů včetně tzv. **spravedlivé návratnosti (juste retour)**

Cílem je zavedení vzájemně uznatelných aktů ke **zmírnění nadměrně nepříznivých ekonomických a průmyslových vlivů při přechodu k otevřenějšímu trhu s vojenským materiálem (defence equipment)**.

Některé státy se domnívají, že **příliš rychlé zavedení zahraniční konkurence by mohlo mít vážné důsledky pro průmysl těch zemí, které byly až donedávna chráněny svými vládami nebo pro rodící se schopnosti u států DDI. Pro zajištění životně důležitých ekonomických a průmyslových zájmů, by měla být zvážena potřeba zmírňujících uspořádání ke snížení nadměrně nepříznivých účinků otevřeného zbrojního trhu a k podpoře rozvoje vyrovnané technologické základny v rámci celé Aliance.**

Jedno z takových uspořádání je označováno jako „spravedlivá návratnost“. Jedná se o takový systém, ve kterém, na rozdíl od existujícího uspořádání typu offset (vzájemné kompenzační vyrovnávání pohledávek protidodávkami), **budou poměřovány obranné výdaje jedné země na základě její účasti v řešení projektů s účastí více zemí za rozumně dlouhé období (zpravidla pět let), a z toho plynoucí rovnováha obchodně-technologického sdílení návratnosti v porovnání se všemi partnery Aliance.**

Práce na „Zásadách jednání v obchodě s vojenským materiálem“ potvrdila, že otázka modifikovaných způsobů v uspořádání vzájemných vztahů je nejobtížnější z hlediska dosažení dohody. Některé státy se domnívají, že tyto modifikované způsoby uspořádání vztahů, jako např. tzv. spravedlivá návratnost, zvyšují náklady, podkopávají princip získávání výrobku nejlepší kvality při nejmenších nákladech, subvencí neefektivnost, zřejmě i zakonzervovávají neschopnost, vedou ke zpoždování a k technickým problémům, podněcují neefektivní využívání národních lidských i materiálních rezerv atd.

Je zcela zřejmý rozdíl mezi koncepcí tradičního ujednání typu offset (tedy kompenzace protidodávkami) a koncepcí upravených způsobů uspořádání vztahů včetně „spravedlivé

návratnosti". Tradiční koncepce uspořádání typu offset vycházela obvykle z dvoustranného ujednání, jehož výsledkem bylo pořizování vojenské techniky od druhého státu. Modifikovaný způsob uspořádání vztahů, včetně „spravedlivé návratnosti“, se od tradičního uspořádání odlišuje, neboť se zakládá na účasti při řešení projektů ve spolupráci více zemí za období zpravidla pěti roků, a z toho plynoucí rovnováhy mezi zeměmi Aliance. I když není povinností skupiny NATO pro akviziční politiku specifikovat překážky, které existují v přístupech k trhu, je celkově přiznáváno, že takové bariéry existují i mezi jednotlivými státy Aliance. Vlivem těchto překážek a protekcionistických opatření dochází k bránění vstupu na národní akviziční trhy anebo se vytváří diskriminační preference ve prospěch domácích firem. Nicméně lze říci, že bez přijetí opatření k eliminaci nepříznivých vlivů na volně přístupné obranné trhy nebudou některé země ochotné své trhy otevírat.

Upravené způsoby uspořádání vztahů mohou a měly by působit v rámci konkurenčního prostředí. Pokud někde v Alianci nastane nerovnováha v obchodních vztazích, lze přijmout věcná opatření k jejímu narovnání tím, že se porovnává mnoho-projektová základna za rozumně dlouhé časové období a upraví se to takovým způsobem, aby to bylo odpovídající konkurenčnímu přístupu k akvizicím.

⑦ Zvláštní postavení států DDI (Portugalsko, Řecko aj.); možná opatření k jejich podpoře

Pro státy s rozvíjejícím se zbrojním průmyslem (státy DDI) skýtá otevřený trh vynikající příležitosti a nové možnosti. Jejich mnohem nižší platová struktura spolu s dobrými technickými schopnostmi u vybraných druhů zařízení („niches“ - skupin těch zařízení, kde mají největší schopnosti uplatnění) může značně a efektivně přispět k celkové technologické a obranné průmyslové základně celé Aliance. Státy DDI se nicméně obávají, že pokud bude jejich obranný průmysl okamžitě a plně vystaven přímé mezinárodní konkurenci, budou ostatními státy Aliance přemoženy. Proto by pro tyto státy měly být zavedeny dočasné, vzájemně akceptovatelné výjimky z principu nediskriminace. Jedním z vhodných opatření by mohlo být formulování pozvánky k veřejné obchodní soutěži na takovém základě, který by byl speciálně výhodný pro zapojení dodavatelů ze zemí s rozvíjejícím se zbrojním průmyslem a k předkládání návrhů na kontrakt s takovým průmyslovým partnerem, který odpovídajícím způsobem dodržuje tento princip přes např. vytváření mezinárodního konsorcia, společné podniky typu joint venture (se zahraniční účastí) anebo přes subkontraktní dohody.

Obecně řečeno, při hodnocení předkládaných nabídek v rámci veřejné obchodní soutěže by mohl být zvolen takový postup, že by po zhodnocení všech ostatních faktorů, pokud by návrh od dodavatele ze států s rozvíjejícím se zbrojním průmyslem byl na jinak stejné úrovni jako od ostatních nejlepších účastníků nabídkového řízení, byl kontrakt přidělen právě tomuto předkladateli.

Ruská politika ve sféře národní bezpečnosti

Obeční povědomí považuje dnes jak Rusko, tak ruskou armádu, za beznadějně zaostalé a neschopné, což více méně potvrzují vojenské porážky v Afghánistánu a Čečensku. Zdání ale často klame. I přes obrovský nedostatek finančních prostředků a špatnou situaci ozbrojených sil je stále vyvíjen značný počet sofistikovaných zbraní. Strategická poloha země ležící na dvou kontinentech spolu s nerostným bohatstvím a vlivem na své ještě méně rozvinuté sousedy dává Rusku možnost dominovat ve dvou ze tří nejrozvinutějších oblastech světa - východní Asii a západní Evropě. Rusko je v každém případě faktorem, který nelze ve světové politice pominout. Jaké jsou ruské národní zájmy, co si samo o sobě myslí, jakou vnitřní a mezinárodní politiku bude sledovat a proč, na to nabízí odpověď příspěvek bývalého ministra vnitra Ruské federace a náměstka předsedy vlády generála Anatolie Kulikova, který byl převzat z časopisu European Security 3/97. Není bez zajímavosti, že generál Kulikov od února do května 1995 velel ruským intervenčním jednotkám v Čečensku.

Při určování národních zájmů a cílů by měla být dána priorita odhadu geopolitických faktorů. Objektivní vyhodnocení dostupných zdrojů státu, který sleduje své zájmy, přispívá uvedení požadavků a kapacit do rovnováhy a zabezpečuje řádnou orientaci státu ve světovém společenství. Za současné geopolitické situace je možné vybudovat realistickou zahraniční i domácí politiku zajišťování národní bezpečnosti. Národní bezpečnost zahrnuje ochranu životních zájmů jednotlivce, společnosti a státu proti širokému spektru vnějších a vnitřních hrozeb, které se svou povahou liší.

Sovětský svaz byl vytvořen a vybudován jako mnohonárodní stát na základě ideologie, která kladla stát nad jednotlivce a národ. Proto se pojem „národní bezpečnost“, na rozdíl od většiny jiných zemí světa, v SSSR příliš nepoužíval.

V současnosti používání pojmu „národní bezpečnost“ v Rusku odpovídá realitě. Spočívá na objektivní skutečnosti, že světové společenství funguje jako systém národních států. Mnoho států, které jsou stejně jako Rusko mnohonárodní, používá v této souvislosti pojem „státní bezpečnost“. V Rusku se ale termín „národní bezpečnost“ užívá i za situace existence národů a národnostních skupin v jednom státě, a tak, do určité míry, se liší od významu tohoto pojmu, než jej užívají státy zahrnující jen jeden národ.

Ruská „národní bezpečnost“ se skládá ze tří základních složek: zájmů, ohrožení a ochrany proti nim. Národní bezpečnostní strategie je nejvyšším výrazem vyjádření prostředků obrany země a ochrany národních zájmů. Tím, že tvoří integrální systém, zahrnuje v sobě i další formy státní strategie.

Než přejdeme k rozboru vnitřních ohrožení a domácí politice ve sféře národní bezpečnosti, je vhodné se krátce zmínit o tom, jak je v Rusku hodnocena celková geopolitická situace, protože toto hodnocení zásadně ovlivňuje vnitrovládní aspekty národní bezpečnostní strategie.

Geopolitická charakteristika změn na euroasijském kontinentě po roce 1991

Rád bych zde předložil tezi, možná mylnou a spornou, ale která vyplynula z mnoha diskusí s ruskými občany, kteří se nezabývají ani vědou, ani politikou, kteří pracují, vychovávají děti, prostě žijí. Laik povědomě cítí, že tragédie v Čečensku, Ingušsku, severní a jižní Osetii, Tádžikistánu, Gruzii, Abcházii, Moldově, v oblasti za Dněstrem, Ázejbardskánu, Arménii a Náhorním Karabachu jsou způsobeny zničením ruského státu s tisíciletou historií.

Podle odhadu odborníků až 60 procent potíží, které prodělávají bývalé sovětské republiky, je způsobeno přetrháním vztahů vzájemné spolupráce, která byla v bývalém SSSR těsnější než v zemích evropského společenství. Jestliže přidáme omezení osobních, přátelských a rodinných vztahů, je jasné, že získaná „nezávislost“ znamená horší životní podmínky pro každého. To se týče podmínek každodenního života. Zhoršující se životní úroveň, snižování ekonomického potenciálu, vzrůst sociálního napětí na značně velkém území, zabraňují, abychom se na tyto probíhající události dívali jako na pokrok lidské historie.

Vysoké tempo změn v Rusku, kvalitativní změny ve společnosti, absence výsledků příznivých pro lidské bytí nás vedou k závěru, že rozpad Sovětského svazu se stal aktem „geopolitické katastrofy“. Jak výstižně napsaly jedny izraelské noviny: „Zlo komunismu bylo poraženo ještě horším zlem.“

V důsledku zhroutení Sovětského svazu se Rusko ocitlo v úplně nové geopolitické situaci. Vzhledem k velikosti území Rusko zůstává největší zemí na světě (17 milionů čtverečních kilometrů), ale co se týče populace, zaujímá až šesté místo za Čínou, Indií, Spojenými státy, Indonézií a Brazílií.

Tři vnější geopolitické pásma okolo Ruska se rozpadly. První, nejvzdálenější pásmo zahrnovalo rozvojové země pod sovětským vlivem v Africe, Asii a Kubu. Druhé pásmo bylo tvořeno řadou socialistických zemí východní Evropy. A třetí, vnitřní pásmo představovaly bývalé sovětské republiky. V něm vznikla enkláva (kaliningradská oblast) oddělená od Ruska Běloruskem a Litvou.

Mezi Ruskem a Západem existuje dvojité „bezpečnostní pásmo“, nárazníkové pásmo skládající se z bývalých socialistických států (Polska, České republiky, Slovenska, Maďarska, Rumunska, Bulharska, nových nezávislých států: Běloruska, Ukrajiny, Moldovy, Lotyšska, Litvy a Estonska). Přes tuto dvojitou překážku procházejí pozemní a námořní komunikace. Rusko získalo „nové sousedy“, se kterými musí navázat nové vztahy.

Geopolitické změny představují ztrátu přístupu k moři, velkých námořních přístavů, obilnic, rekreačních a lázeňských středisek. Evropské Rusko dnes tvoří čtvrtinu ruského území a 70 procent jeho populace. Rusko se stává stále severnější a kontinentálnější zemí, jako kdyby bylo vystrčeno do nejvzdálenější části Euroasie. Vzrůstá zaměření na kapitálově náročné, průmyslové konzumní zboží. Skvěle vypracovaný systém obrany, který zabezpečoval ruské hranice, se hroutí. V současnosti asijsko-pacifická oblast se také rychle mění, a to ne ve prospěch Ruska. Podstata spočívá v tom, že „rovnováha sil a zájmů“ je tvořena „čtyřúhelníkem“: Rusko, Čína, Japonsko a Spojené státy, což je také proti ruským zájmům. Důsledky a trvání takové změny geopolitické situace Ruska je těžké předvídat. Ruská nevýhodná pozice může trvat ne deset let, ale možná navždy.

Místo uvedených značných ztrát byly nabídnuty ideje „společného evropského domu“, „integrace do světového společenství“, tj. připojení se ke světové civilizaci, coby primátu hodnot společných všemu lidstvu. Všechny tyto ideje jsou ale vnímány ruským obyvatelstvem jen jako mýty, a to jak mezi odpůrci, tak největšími zastánci ekonomické reformy, protože nepřinášejí požadované výsledky. Pro srovnání: ještě v r. 1992 se hrubý národní produkt Ruska rovnal HNP Francie, která má třetinu ruské populace.

Od státu zaměřeného ven, který se zabýval organizováním vnějšího světa, se Rusko změnilo ve stát zaměřený na sebe. Rozsah a povaha domácích problémů, kterým čelí Rusko, nenechává nikoho na pochybách, že tento stav potrvá ještě dlouho. Rozpad Sovětského svazu spadl v jedno s rychlým pádem ruské zahraniční politiky, ekonomiky a vojenské síly na světové aréně. Pouze díky vlastnictví jaderných zbraní může být Rusko v současné době stavěno na roveň svým bývalým partnerům, vzhledem k stále rychle narůstajícímu ekonomickému a technologickému nepoměru.

Prezidenti USA a Ruska v Camp Davidu v r. 1992 sice vyhlásili, že je nezbytné podnikat společné akce na udržování vojenské a strategické stability ve světě, ale je zřejmé, že světová bezpečnost bude závislá na té mocnosti, která bude mít vyspělejší ekonomiku a technologii, vyšší životní úroveň, ekologicky čistší životní prostředí a nejmodernější ozbrojené síly. Za těchto podmínek má Rusko jen dvě možnosti: buď se stát přívěskem jednoho z geopolitických center síly, či rekonstituovat svou národní bezpečnost na novém základě a dát jí nový směr.

Která z těchto cest je objektivně nejlepší pro lidstvo jako celek?

Bývalý poradce pro mezinárodní záležitosti prezidenta Françoise Mitteranda a současný velmi známý francouzský levicový intelektuál Régis Debray uvedl v rozhovoru pro *Nězavisimuju gazetu*: „Obrození Ruska je nezbytné pro světovou rovnováhu. Jediné impérium ve světě - to je katastrofa pro všechny národy. Americká identita, kultura, symboly, jsou vnucovány na celém světě. Rodící se společný svět je amerikanizován. ... Máme k tomu nějakou alternativu?“

Ano, máme. Je to Rusko. Jaké Rusko potřebuje svět jako partnera? Bývalý německý ministr hospodářství Otto Lambsdorff na semináři organizovaném nadací Friedricha Naumanna v Moskvě zdůraznil, že to především musí být: „... silné, vnitřně demokratické Rusko, kde jsou lidé pány země. Pouze taková země může uskutečnit důležité úkoly, kterým čelí Rusko: dosáhnout vnitřní stability a - jako nezbytná podmínka - integrace větší části post-sovětské Euroasie do společného civilizovaného ekonomického společenství.“

Jako mnohonárodní stát, Rusko není náhodným seskupením řady území, ale přirozené, historicky ustálené společenství zemí a národů. Geopolitická jednota našeho státu je předurčena mnoha faktory, včetně faktorů, které zabraňují, aby jednotlivé regiony státu fungovaly jako soběstačné jednotky. V přírodních zdrojích, domácích, ekonomických, socio-kulturních a dalších aspektech se tyto regiony doplňují.

Není snadné podat jednoznačnou definici, co je Rusko z hlediska státního a právního. Jak je možné vést fundovanou diskusi o hranicích Ruska, když téměř 90 procent těchto hranic, které se staly státními hranicemi, není ani určeno, ani vyznačeno? Za těchto podmínek „transparentní hranice“ nepodporují etnicko-národnostní či státní určení země a národa. Vzhledem k absenci příslušných mezivládních dohod, takové hranice staví miliony Rusů a rusofilů do pozice, kdy se najednou, a proti své vlastní vůli, stávají cizinci, a možná i bez státní příslušnosti, v zemích „blízkého přihraničí“.

Svévolná destrukce integrity ruského státu, jeho politické rozčlenění, nepodporuje žádnou nezávislost, ale oslabuje společnou sílu a bezpečnost všech národů. Konflikty ve Společenství nezávislých států (SNS) již stály přes 100 000 životů. Od roku 1991 jsou mrtví i ve vlastním Rusku. Co je před námi?

I když je nerozumné hledat nepřítel všude, je současně naivní věřit v idylické vztahy s vnějším světem. Realita je taková, že zahraniční politika daného státu bude sloužit především jemu, a nikomu jinému. Proto argumenty jistých ruských politiků o „souběžném vývoji a spolupráci“ jsou jen přepracovanými, zastaralými a velmi zprofanovanými myšlenkami o „nesobeckém bratrství všech národů“, které bylo vyhlášováno jako základní rys proletářského internacionalismu.

V tomto kontextu je nezbytné určit postoj k obsahu pojmu ruské „životní zájmy“, tj. termínu, který stále vstupuje do našeho politického života a který je právně zakotven v ruském federativním zákoně o bezpečnosti, v „základních ustanoveních vojenské doktríny Ruské federace“ a dalších státních a právních aktech.

Proti jeho obecné, abstraktní formulaci nejsou zpravidla žádné námitky. Kdo má něco proti tomu, že ruské národní zájmy zahrnují územní integritu, státní suverenitu a zasloužené postavení ve světovém společenství atd.? Ale jakmile se dostaneme do konkrétní roviny, vyvstávají vážné rozpory. Např.: ovlivňuje fyzické snížení ruské populace ruské životní zájmy, či je to normální vývoj? Jak máme odhadovat vývoj na Krymu, Kurilských ostrovech atd. s ohledem na územní integritu Ruska? Je volný prodej půdy, zřízení monarchistického režimu, použití síly v Čečensku v souladu s životními zájmy Ruska?

Ruské životní zájmy spočívají v zachování a rozvoji své jedinečnosti jako mnohonárodního státu, v zajištění svobody a sebeurčení jeho národů, a ne v jeho integraci do globálního „rozvoje a spolupráce“. V tomto případě je totiž mezinárodní integrace politickým prostředkem, ale ne cílem integrace.

Pro zabezpečení a chránění národních zájmů, užívají státy různé nástroje. Mezi nimi zaujímá zvláštní místo vojenská síla. Tato síla je extrémním, velmi důležitým faktorem světové politiky.

Právě tak je pojímána v „základních ustanoveních vojenské doktríny Ruské federace“. Dvěma ustanovením této doktríny musíme věnovat zvláštní pozornost. Za prvé „za současného stavu rozvoje mezinárodních vztahů“, říká dokument, „politické, diplomatické a mezinárodně-právní, ekonomická a další nevojenská opatření se stávají primárními prostředky zamezení války a ozbrojeného konfliktu“. Za druhé vojenská doktrína říká, že „Ruská federace zajišťuje svou vojenskou sílu celou řadou dostupných prostředků, přičemž primární role přísluší politickým prostředkům. S ohledem na to, Ruská federace pokládá za nezbytné mít své vlastní vojenské síly a další ozbrojené složky“.

V prvním a druhém případě je to otázka vojenské bezpečnosti. Problém je ovšem širší, je to problém vojenské podpory zajištění bezpečnosti. Vojenská politika samotná nemůže stačit. Ale ani by neměla nahrazovat, ani rozměňňovat nevojenské úsilí státu.

Když sestavujeme seznam priorit zájmů, nemáme žádné přímé determinanty, a proto je tento seznam v mnoha ohledech subjektivní. Není to tak dlouho, co bylo oficiálně vyhlášeno, že naším hlavním úkolem je odvrátit válku. Potom se ozvali ekologové: není známo, za se bude válka konat, ale je jisté, že lidstvo již teď hyne díky ničení biotopu.

A dnes lidé utíkají z míst ozbrojeného konfliktu do zamořené oblasti okolo Černobyli. Pomalá smrt z ozáření je prý lepší než smrt či zmražení střelbou.

Stát neudrží armádu pro přehlídky, žně či odstraňování následků přírodních katastrof. Armáda je vytvářena, aby vedla války. A jestliže ekonomická, politická, ideologická atd. prevence války selže, potom je ochrana státu svěřena armádě.

Také vojenská doktrína ruské federace předpokládá, že armáda a další ozbrojené složky mohou být použity na „ochranu suverenity, územní celistvosti a dalších životních zájmů Ruské federace, v případě agrese proti ní či ruským spojencům, k provádění operací na udržování míru podle rozhodnutí Bezpečnostní rady Spojených národů či v souladu s mezinárodními závazky Ruské federace, k potlačení ozbrojených konfliktů, jakémukoli nelegálnímu ozbrojenému násilí na státní hranici, na hranici jiného státu v souladu s uzavřenými smlouvami, či v rámci Ruské federace, při ohrožení jejích životních zájmů.“

Každý z těchto tří důvodů umožňuje klást otázky, které až dosud zůstaly bez jasné a jednoznačné odpovědi. Obraty jako „ochrana životních zájmů“ nemají jasné právní určení. Nechávají široké pole pro jejich libovolné zhodnocení a výklad. V tomto případě např. existuje evidentní volnost vymezení tohoto termínu, podle toho, jaká ochrana suverenity a územní nedotknutelnosti je předvídána, zda jde jen o případ agrese proti Rusku, či se vztahuje i na jiná území.

Otázka mírových akcí zůstává nevyřešena. Do jaké míry je škoda nevyhnutelně spojená s bojovými aktivitami jednotek morálně a materiálně přijatelná, a jak může (a musí) být kompenzována? Neméně akutním je problém vztahující se ke kritériím mírových aktivit. Mezinárodní a právní normy řídící užití jednotek při řešení krizí ještě nebyly zpracovány a zakotveny v ruské legislativě.

Další téma se týká použití armády uvnitř země. Za prvé ruská vojenská doktrína říká, že „samostatné jednotky ozbrojených sil a další složky Ruské federace mohou být v souladu s postupy stanovenými současnou legislativou použity na pomoc vnitřním institucím a jednotkám ministerstva vnitra v rámci federace při lokalizaci a uzavření prostoru konfliktu, k potlačení ozbrojeného konfliktu, oddělení soupeřících stran, rovněž k ochraně strategických objektů“. Mělo by být zdůrazněno, že tyto jednotky nemají být používány pro policejní službu.

Evidentní zdrženlivost týkající se policejních aktivit v nouzových situacích se mohou stát (a v případě čečenské krize se stala) záminkou diskreditace vojenských představitelů. Např. formulace „může být použito“ nechává značně široký rozsah pro rozhodnutí a akce, včetně těch, které jsou v podstatě nepřiměřené a svévolné. Mimoto zůstává otevřenou otázkou kvalitativních a kvantitativních parametrů (a omezení) „samostatných jednotek“.

Nejenom mechanismus použití ozbrojených sil, ale také jejich charakter, formy zasazení, povaha možné činnosti, zůstávají nejasné. „Základy vojenské doktríny“ se zmiňují o „postupech zřízených současnou legislativou“, ale současná legislativa je plná mezer a zastaralých norem. Je nezbytné vypracovat odpovídající legislativní opatření a okamžitě je vtělit do vojenských předpisů. Tento druhý požadavek je obzvláště naléhavý, protože než bude armáda plnit svou povinnost, musí vědět, jaká tato povinnost je. Tyto otázky byly položeny již dávno, ale teprve čečenská krize je znovu uvedla do středu pozornosti.

Když uvažujeme o mocenském faktoru, měli bychom mít na paměti, že vojenská politika není hodnotou sama o sobě. Nemůže a neměla by si na veřejnosti vynucovat tzv. „veřejný

souhlas" s nepopulárními opatřeními. Ruská vojenská doktrína by naopak měla vycházet ze skutečnosti, že Rusko zůstává velmocí jak v regionálním, tak v globálním měřítku. Jeho velikost je určována přírodními zdroji, morální silou obyvatelstva, geopolitickým postavením, intelektuálním potenciálem, národními a historickými tradicemi. Množství současných potíží sice snižují ruskou prestiž za hranicemi, ale neničí ji.

Rusko zabírá značnou část euroasijského kontinentu (jeho střed), a proto je předmětem mnoha zájmů. Jeho celá historie svědčí o nepřetržitých pokusech rozbít integritu Ruska, rozdělit Rusko na slabé státní útvary, neschopné samostatné politické existence. Je veřejným tajemstvím, že jsou dnes Rusku předkládány územní nároky, týkající se celého obvodu hranic, které sousedí s tradičními či „novými“ cizími zeměmi. To do značné míry ospravedlňuje orientaci ruské vojenské doktríny na organizaci obrany „do všech směrů“.

Je nezbytné určit pravděpodobného nepřítele: oficiálně bylo vyhlášeno, že na státní úrovni Rusko ale žádného protivníka nemá. Takový závěr snad můžeme sdílet jen s ohledem na to, že Rusko dává přednost vytváření morálně-právních záruk bezpečnosti, namísto násilných metod.

Může potom někdo tvrdit, že možnost přechodu od ekonomické expanze k přímé agresi neexistuje? S rozpadem SSSR nepřestal existovat geopolitický antagonismus. Musíme souhlasit s výrokem Zbigniewa Brzezinského, že jsou to geopolitické reality, které spíše než hodnoty společné všemu lidstvu, vládnou světu.

Podle mnoha vědců a analytiků budou na světové aréně 21. století vytvořena následující mocenská centra: USA plus Kanada, integrovaná Evropa, východní Asie (Japonsko a Čína). Současně prostor mezi Západem a Východem, na kterém je 70 procent světových zásob, bude znovu formován, což určitě přitáhne pozornost výše zmíněných mocenských center, a tak kolize jejich zájmů a zájmů zemí SNS bude nevyhnutelná. V tomto případě konflikt může být spíše způsoben kvůli zdrojům surovin než politice či ekonomice.

Proto základním principem realistické a efektivní ruské politiky je uznání skutečnosti, že celý geopolitický prostor bývalého Sovětského svazu leží ve sféře životních zájmů Ruska.

Existuje zde dvojitá vazba. *Na jedné straně* se nemůže Rusko izolovat od vývoje v zemích v „novém“ zahraničí. Není žádným tajemstvím, že ekonomické potíže těchto států, sociální napětí, etnické konflikty a politické problémy ovlivňují průběh ruských reforem, pozici a zápas různých politických stran ve vlastním Rusku. *Na druhé straně* Rusko hrálo a hraje zvláštní roli v osudu zemí, které získaly nezávislost. Navíc, jak se ukazuje, i přes zničení rublové oblasti, ruská rozhodnutí ovlivňují post-sovětské země, bez ohledu na to, zda k nim Rusko chová sympatie, či antipatie a naopak.

Zvláštní ruské zájmy v této geopolitické oblasti by neměly být interpretovány jako důkaz jeho imperiálních ambicí, neosovětského hegemonismu či deformace demokratického kurzu ruského vedení. Mělo by se k nim přihlížet jako k objektivnímu základu tisícileté existence hlavní státní formace na tomto území.

Samotné Rusko, jeho prosperita či úpadek, jeho aktivita či pasivita na mezinárodní scéně, ovlivňuje celý svět. Až do současnosti tento vliv byl prospěšný. Stačí uvést, že Rusko nejednou zmařilo sny o světovládě (Čingischán, Napoleon, Hitler). Má dnes lidstvo nějaké záruky proti podobným pokusům? Myslíme, že musíme ukázat roli Ruska nejen jako národního státu, ale také jeho internacionální úlohu a vojenskou sílu. A není náhodou, že ruská vojenská doktrína specifikuje podmínky a postupy podpory a obnovení míru ve

světě. Všechny tyto věci jsou ze své povahy objektivní. Místo a role Ruska ve světě je předurčena historií a je zapotřebí cílevědomého a vytrvalého úsilí, aby byly tyto požadavky splněny v celém rozsahu. Ve vojenské sféře to zejména předpokládá mít k dispozici silné, moderní ozbrojené síly, které se vyrovnají armádám ostatních vedoucích zemí světa.

Při hodnocení vojenského ohrožení Ruska ve světě, kde probíhají geopolitické změny, a ne právě v jeho prospěch, musíme správně zvažovat nestabilitu politických struktur a konkrétní situaci v „dalekém“ i „blízkém“ zahraničí. Přitom spíše než politické deklarace musíme hodnotit realitu zahraniční a domácí situace. Nebezpečí světové války dnes nehrozí a válce větších rozměrů je možné se vyhnout. Hlavně ale musíme zabránit zatažení Ruska do větší války, ať je vedena z jakýchkoli důvodů a v jakékoli oblasti. To platí s jedinou výjimkou, a tou je válka za nezávislost Ruska.

Současná ruská situace může být charakterizována bojem o moc, zničením základů ekonomiky, rychlým poklesem životní úrovně obyvatelstva a začínajícím bojem mezi těmi, co něco mají, a těmi, co nemají nic. Možnost zhroucení státní administrativy v Rusku je všudypřítomná a na jeho hranicích se odehrávají etnické a nacionální ozbrojené konflikty. Země a její ozbrojené síly jsou oslabeny. Přitom ohromné prostory Ruska a jeho přírodní zdroje (které se nacházejí na třech čtvrtinách území, které není obydleno a téměř nepoužíváno) vždy přitahovaly a budou přitahovat nejenom zahraniční kapitál, ale také politiky různých zemí, kteří si přejí získat „místo na slunci“ v nekonečných prostorech Ruska.

Tato analýza vnějších nebezpečí umožňuje učinit závěr, že válka za nezávislost Ruska je velmi pravděpodobná, že taková válka se nevzdálila, ale naopak, přiblížila se více k ruským hranicím. Vnější hrozba války za nezávislost se tedy přiblížila k Rusku a bude tím bližší, čím více budou podmínky pro takovou válku uvnitř státu nazrávat.

Když už se v minulosti někde šetřilo, vždy to nakonec odnesly bojové útvary. To musí přestat. Proto se snažíme, aby jakékoliv další změny bojové jádro pocítilo jen minimálně.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
MF Dnes 17. 6. 1998.*

Alternativy protipěchotních min

(K některým důsledkům úmluvy o zákazu použití, skladování, výroby a vývozu protipěchotních min)

Podle odhadů Stockholmského institutu pro výzkum míru (SIPRI) je v 68 zemích světa rozmístěno celkem 85 až 110 milionů protipěchotních min (PPM). Ty každoročně způsobí smrt nebo zranění více než 20 tisíc lidí. Předpokládá se, že každý týden je PPM zabito nebo zraněno 150 až 200 civilních osob. Protipěchotní miny způsobují utrpení a oběti na životech, z velké části civilních osob, velmi často dětí, brání ekonomickému rozvoji a obnově po skončení konfliktu, brzdí repatriaci běženců a způsobují další kruté následky ještě mnoho let po svém umístění. Proto se i Česká republika připojila k Úmluvě o zákazu použití, skladování, výroby a vývozu protipěchotních min a jejich ničení. Aktivně se zapojila do širokého mezinárodního úsilí zaměřeného na jejich zákaz. Problematikou protipěchotních min, některými důsledky jejich vyřazení na obranyschopnost AČR, jejich případným nahrazením mj. také neletábními zbraněmi se zabývá následující článek.

Výrobou PPM se zabývalo v roce 1996 přibližně 50 států s celkovou produkcí pět milionů PPM ročně. V současnosti se počet těchto zemí snížil na přibližně 25 a celková produkce PPM se rovněž výrazně snížila. Výrobní cena jedné PPM se pohybuje podle amerických pramenů v rozmezí tří až patnácti USD, náklady na její zjištění a zneškodnění však představují částku 300 až 1000 USD a léčení jednoho zraněného vyžaduje v průměru 3000 až 5000 USD. Jsou to částky nemalé.

Předpokládá se, že v současné době existuje přibližně 400 různých typů PPM. Většina z nich byla vyrobena v Číně, Itálii, bývalé Jugoslávii, bývalém SSSR, Pákistánu a Jižní Africe. Značné množství PPM bylo vyrobeno do roku 1985 rovněž v USA a Velké Británii, Francii a Bulharsku.

Počátky úsilí o zákaz používání PPM

Základem úsilí o regulaci používání PPM se stala Úmluva o zákazu nebo omezení použití některých konvenčních zbraní, které mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky, zejména její Protokol II. Tato Úmluva, která je známější pod zkratkou CCW (*Certain Conventional Weapons*) nebo IWC (*Inhumane Weapons Convention*) byla otevřena k podpisu všem státům v sídle OSN v roce 1981. V platnost vstoupila 2. prosince 1983. Celkem ji ratifikovalo 32 států, včetně tehdejší ČSSR. Dalších 26 států úmluvu podepsalo, ale z různých důvodů neratifikovalo.

První kolo hodnotících konferencí se uskutečnilo na podzim roku 1995 v Ženevě. Západní státy na těchto konferencích zpravidla uznávaly nutnost dalšího řešení problému PPM, poukazovaly však na skutečnost, že z humanitárního hlediska je problémem především využívání technicky zastaralých PPM nepravdělnými silami v místních

konfliktech. Vzhledem k odlišným stanoviskům jednotlivých účastnických států nevedly tyto konference k přijetí žádných dalších doplňků k Protokolu II.

Druhé kolo hodnotících konferencí proběhlo na jaře roku 1996 rovněž v Ženevě. Novelizovalo Protokol II, který v současném znění požaduje mj. detekovatelnost všech PPM, zpřísňuje požadavky na minování PPM na dálku a spolehlivost samodestrukčních a samodeaktivačních zařízení. Přestože úmluvu podepsalo téměř 60 států, novelizovaný Protokol II ratifikovalo pouze šest zemí. (Ovšem podle názoru Výboru mezinárodního Červeného kříže novelizovaný Protokol II nevede k zákazu používání PPM, ale spíše k využívání jejich nových druhů, které však mají rovněž nerozlišující účinky, i když krátkodobé.)

Ottawská iniciativa

Nespokojenost s výsledky hodnotících konferencí vedla vlády některých zemí, např. Kanady, Švýcarska, Rakouska, Belgie, Německa a Norska, Výbor mezinárodního Červeného kříže a Mezinárodní kampaň za zákaz pozemních min, která v současné době sdružuje více než tisíc nevládních organizací ze 60 zemí, k hledání alternativních řešení vedoucích k úplnému zákazu PPM.

První konference této iniciativy, která bývá označována jako ottawská konvence, se uskutečnila v říjnu roku 1996 v Ottawě za účasti představitelů 153 vlád, OSN, mezinárodních organizací a 138 nevládních organizací. Další konference se uskutečnily v roce 1997 v únoru ve Vídni, v dubnu v Bonnu a v září v Oslo.

Vyvrcholením se stala konference v Ottawě, na které byla 3. prosince roku 1997 podepsána **Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a vývozu protipěchotních min a jejich ničení**. Úmluvu podepsalo 125 států, včetně většiny států NATO, kromě USA, Řecka a Turecka.

Úmluva, která je ve srovnání s jinými obdobnými dokumenty poměrně stručná, zavazuje účastnické státy, že nikdy a za žádných okolností nepoužijí PPM, nebudou vyvíjet, vyrábět, jinak získávat, skladovat, ponechávat si PPM nebo provádět jejich přímý nebo nepřímý vývoz.

Za její hlavní nedostatek je považována skutečnost, že k ní bohužel nepřistoupily USA, Rusko, Čína, Pákistán, Indie, Řecko, Turecko, oba korejské státy a většina států Středního východu (Irák, Írán, Izrael a Sýrie).

Jaká je pozice USA?

Spojené státy k této úmluvě, jak bylo výše uvedeno, skutečně nepřistoupily. Proti se postavilo zejména americké ministerstvo obrany, které poukazuje na údajnou nezbytnost PPM pro obranu Jihokorejské republiky, dále nesouhlasí se zákazem i tzv. inteligentních min, které označuje jako miny s krátkou životností (*short-lived mines*). Zdůrazňuje, že tyto miny, které mají samodestrukční a samodeaktivační zařízení působící zpravidla po 30 až 90 dnech a jejichž spolehlivost byla výrazně zvýšena, nepředstavují humanitární problém. Je poukazováno rovněž na skutečnost, že přistoupení k úmluvě by ovlivnilo nejen čtyři nebo pět typů pozemních min, ale celkem 35 různých zbraňových systémů, např. operačně-taktické řízené střely ATACMS, raketomety MLRS, některé letecké pumy a dělostřelecké náboje.

V současné době je ve výzbroji ozbrojených sil USA přibližně 14 milionů min, z toho je 10 milionů tzv. inteligentních min. Ze zbývajících čtyř milionů klasických min je jeden milion určen pro využití na Korejském poloostrově a zbytek je předurčen k likvidaci. Poslední dodávka min americkým ozbrojeným silám byla ukončena v listopadu 1996.

Vojenský význam protipěchotních min

Protipěchotní miny představují vysoce účinný a nákladově efektivní prostředek ke zpomalení, narušení činnosti, omezení a ničení protivníka. Ve srovnání s jinými bojovými prostředky jsou mimořádně levné, výrobně jednoduché, s nízkými nároky na výcvik k použití, obsluhu a logistické zabezpečení. Jsou využívány především ke zvýšení odolnosti obranných postavení, ochraně důležitých objektů, např. míst velení, zvýšení účinnosti a ochrany protitankových minových polí a jednotlivých speciálních min, ochraně důležitých bezobslužných, například dálkově řízených spojovacích a průzkumných prostředků, narušování činnosti protivníka v jeho týlovém prostoru a vytváření psychologického tlaku na protivníka. V nedávné době byly protipěchotní miny využívány ve válce na Falklandských ostrovech, v iránsko-irácké válce, ve válce v Perském zálivu, ve válce na území bývalé Jugoslávie a v celé řadě dalších lokálních konfliktů.

Na vojenský význam PPM není mezi západními vojenskými experty jednotný názor. Podle některých amerických vojenských odborníků neexistuje v současné době za PPM žádná praktická plnohodnotná náhrada. Zdůrazňují přitom, že v určitých operačních podmínkách by si náhrada PPM jinými prostředky vyžádala zvýšení zdrojů o přibližně 30 procent. Naopak někteří další odborníci zastávají opačný názor, že PPM nemají v současnosti a zejména v delší perspektivě větší vojenský význam.

Čím protipěchotní miny nahradit?

Prostředek náhrady PPM by měl obecně umožňovat převzetí základních funkcí těchto min, tj. signalizaci přítomnosti protivníka a zabezpečení jeho ničení. V různém rozsahu mohou být pro plnění těchto funkcí využity např. speciální signální rakety (*trip flares*), polní detekční systémy, pozorovací stanoviště, bezpilotní a další dálkově řízené prostředky. Zvláštní pozornost, zejména v ozbrojených silách USA, je věnována využití neletálních technologií.

Speciální signální rakety se vyznačují poměrně nízkou spolehlivostí, náročností instalace, citlivostí na poryvy větru a častou aktivací zvěří. Vážným nedostatkem speciálních signálních raket je rovněž potřeba jejich nepřetržitého vizuálního pozorování.

Polní detekční systémy (např. britský CLASSIC nebo americký REMBASS) umožňují signalizaci přítomnosti protivníka infračervenými, mechanickými, seismickými, termálními a televizními prostředky. Všechny tyto prostředky mohou být napojeny do jednotné sítě s bezpečným přenosem informací umožňujícím spolehlivé a nepřetržité pozorování určených prostorů.

Pozorovací stanoviště vybavená pozemními průzkumnými radiolokátory jako je např. britský radiolokátor MSTAR, termovizními a optickými prostředky a perspektivně identifikátory vlastní - cizí a polními detekčními systémy umožňují jak signalizaci protivníka, tak jeho palebné ničení. Nedostatkem tohoto řešení je však zvýšená potřeba

personálu, která je v podmínkách snižování početních stavů ozbrojených sil obtížně přijatelná.

Za velmi perspektivní náhradu PPM je možné považovat **bezpilotní prostředky** určené pro průzkum protivníka a pozorování terénu, např. americký prostředek GLOBAL HAWK umožňující nepřetržitou činnost ve výšce až 20 tisíc metrů po dobu 24 hodin a menší bezpilotní bojové prostředky určené pro ničení protivníka z malých výšek. Dalším perspektivním řešením jsou **dálkově řízené minomety**, např. americký 120mm minomet BOX MORTAR, napojené na **polní detekční systémy** a **mobilní strážní systémy**, např. vyvíjený americký mobilní strážní systém MDARS (*Mobile Detection Assessment and Response System*).

Řešením může být rovněž vývoj vysoce moderních PPM umožňujících podobně jako např. americká protitanková mina HORNET autonomní zjišťování, identifikaci a ničení cílů.

Nedostatkem dálkově řízených prostředků je zejména jejich mimořádně vysoká cena, značné nároky na logistické zabezpečení a složitost nasazení. Perspektivně může představovat problém i právní postavení těchto zbraní, neboť tlak na ochranu civilních osob v průběhu ozbrojeného konfliktu může vést, podobně jako u PPM, k požadavku na přímé řízení a rozhodování o použití zbraňového systému člověkem.

Za další prostředek náhrady PPM je možné považovat zvýšení účinnosti palby pěchotních, dělostřeleckých, tankových a leteckých palubních zbraní.

Neletální technologie

V ozbrojených silách USA je zvláštní pozornost věnována nahrazení PPM municí využívající neletální technologie, např. neletální přímo ovládanou municí (*nonlethal man in the loop munitions*) nebo municí se řízenými účinky (*tunable munitions*). Některé neletální technologie vyvíjené v souvislosti s náhradou PPM jsou uvedeny v tabulce.

Tabulka

Některé neletální technologie vyvíjené v souvislosti s náhradou PPM

Prostředek	Účinky
Mína s přilnavými polymery	Pokrývá cíl souvislou vrstvou pěny.
Nízkonapěťové elektrické sítě	Vystřeluje síť nabitá nízkým napětím pokrývající prostor o velikosti až 50 m.
Mikrovlnná energie	Vyzařování polního generátoru způsobující postupné zahřívání pokožky. Teplota se přibližováním ke zdroji stále zvyšuje a způsobuje poranění.
Munice s neprůraznými projektily	Vystřeluje gumové kuličky nebo obuškové gumové střely (baton rounds).
Vodní munice	V autonomním režimu vystřeluje přetlakované proudy vody, v přímo ovládaném režimu odpaluje výbušné nálože.

Prostředek	Účinky
TEXAS BOOT	Speciální fixační prostředky na nohy zabráňující nebo omezující pohyb osob.
Spreje ke zvýšení křehkosti a galvanizační prostředky	Způsobují korozi materiálů a vláken nebo slití mechanických částí.
Vysokofrekvenční munice	Způsobuje nejaderný elektromagnetický impuls, který poškozuje počítače, elektronické obvody, zastavuje vozidla a vyžaduje přechod na ruční ovládání prostředků.
TESSLER COIL	Vytváří harmonické vlny, které způsobují chvění na vzdálenost až 100 m.

Příkladem neletální přímo ovládané munice je vyvíjený dálkově ovládaný systém pro omezení pohyblivosti CIRCE (*Countermobility Remote-Control System*), který zahrnuje soustavu monitorů, optických vláken pro přenos informací a přímo ovládaných konvenčních min. Dalším příkladem je inteligentní minové pole IMF (*Intelligent Minefield*), které má perspektivně působit v režimu umělé inteligence nebo v režimu přímého ovládání. IMF má tvořit soustava neletální a letální munice a munice se řízenými účinky a průzkumných, spojovacích a řídicích prostředků.

Munice se řízenými účinky zahrnuje munici se selektivní energií (v neletálním režimu je autonomní, letální režim vyžaduje přímé ovládání) a munici s postupnými účinky (*progressive-penalty munitions*), která zahajuje činnost neletální reakcí a končí letálním působením.

Některé důsledky vyřazení protipěchotních min na obranné schopnosti AČR

Vyřazením PPM se pravděpodobně sníží účinnost plánovaného systému operačních zátarasů, předpokládaného pásma příkrytí státní hranice a ženijní podpory boje spojené s poklesem účinnosti palebného ničení protivníka.

To mj. povede ke zvýšení množství demaskujících příznaků ženijních zátarasů, možností protivníka odstraňovat tyto zátarasy ručně, zvýšení nákladnosti zatarasování z hlediska času, sil a prostředků při současném snížení celkové účinnosti zatarasování. Dále ke zvýšení požadavků na postřelování zátarasů a zvýšení náročnosti logistického zabezpečení jednotek při zatarasování.

● Taktika vedení boje

V oblasti taktiky vedení boje je možné kompenzovat vyřazení PPM zejména zvýšením hustoty paleb ručních a lafetových zbraní k vedení přímé i nepřímé střelby. K tomu je možné využít všechny palebné prostředky jednotek, zejména granátomety, minomety malých ráží a ruční obranné granáty. Dále je možné širší využívání minových vrhačů ke zřizování protitankových minových polí na dálku, které umožní vyřazení nejen bojových vozidel, ale i živé síly protivníka ještě před jejím sesednutím a využívání nevýbušných zátarasů.

Vyřazení PPM je možné dále kompenzovat vedením obrany na široké frontě, širším členěním bojových sestav, snižováním vzdáleností mezi obsazovanými prostory

v nepřehledném terénu, vyšší účinnosti manévru a účinnějším využíváním členitosti terénu, jeho zastavenosti a pokrytosti.

● *Náhrada protipěchotních min*

Protipěchotní miny je možné nahradit:

- Využíváním zavedených protitankových a dalších min určených k zamezení pohybu a vyřazení bojové techniky, které umožňují i vyřazení živé síly ještě před jejím sesednutím.
- Využíváním různých nástrah, včetně signalizačních, indikačních a zadýmovacích prostředků, které slouží k signalizaci živé síly a jejím následným ničením palebnými prostředky jednotek.
- Využíváním všech typů nevýbušných zátarasů, zejména drátěných zátarasů, účinně přikrytých palbou.

Důležitým opatřením by mělo být rovněž posouzení možností výzkumu, vývoje a zavedení nových ženijních prostředků.

Závěr

Z vývoje bezpečnostní situace v Evropě je zřejmé, že v nejbližším období nebude nutné zavádět finančně nákladné prostředky náhrady PPM. Důležitým úkolem však bude monitorování výzkumu a vývoje v oblasti polních detekčních systémů, dálkově řízených prostředků, zejména bezpilotních průzkumných a bojových prostředků, mobilních strážních systémů, principiálně nových PPM a neletálních technologií. Po vstupu České republiky do NATO bude výhodné zapojit se do řešení tohoto problému v rámci Aliance.

V souladu s Plánem investičních výdajů na léta 1999 až 2003 by bylo vhodné pokračovat v nákupu podvěsných granátometů a minometů ráže do 100 mm, které mohou svou palebnou silou částečně kompenzovat vyřazené PPM. Účelným opatřením by bylo rovněž pokračování ve výzkumu a vývoji ženijní inteligentní munice ve VTÚ PV Vyškov.

Seznam použitých pramenů:

- * **Convention on Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction.** Arms Control Today, září 1997, s. 13-18.
- * **Green, B.: Alternatives to Antipersonnel Mines.** Engineer, vol. 26, 1996, č.4, s. 11-13.
- * **Jane's Mines and Mine Clearance 1997-98.** Coudson, Jane's Information Group 1997.
- * **Kallert, P.: Komplizierte Gemengelage - Das weltweite Minenproblem - Licht am Horizont.** Truppenpraxis, 1997, č. 7-8, s. 428-432.
- * **Landmine ban Happyish days.** The Economist, 6. XII. 1997 (WEU Press Review, 1997, č. 215, s. 28).
- * **Legislation and the Landmine.** Jane's Intelligence Review, Special Report č. 16.
- * **Towards a Global Ban on Anti-personnel Land-mines.** Strategic Comments, 1997, č. 6.
- * **Wurst, J.: Closing In On a Landmine Ban: The Ottawa Process and U.S. Interests.** Arms Control Today, 1997, červen-červenec, s. 14-18.

Předmnichovská armáda a památný rok 1938

V letošním roce si připomínáme šedesáté výročí událostí, které se tak rozhodným způsobem zapsaly do historie národa a do značné míry ovlivnily jeho sebevědomí i postoje k vývoji mezinárodní i vnitřní situace v dalších desetiletích. Zde je nutno souhlasit s výrokem, že bez pochopení událostí roku 1938, tedy především mnichovské dohody čtyř velmocí, nelze pochopit ani moderní dějiny Československa, případně České a Slovenské republiky. Není úkolem tohoto článku rozebírat všechny mezinárodně politické souvislosti událostí roku 1938. Je však jisté účelné pozastavit se u jednoho z jejich důležitých komponentů - armády. Lze se jen domnívat, že šedesátiletý odstup představuje dostatečně dlouhou dobu, aby na její působení mohlo být pohlíženo bez emocí a přílišné detailizace, podle jednotlivých, často obsahově rozporuplných dokumentů.

Jaká tedy byla armáda, která měla být v rozhodujících chvílích oním podstatným závažím na vahách boje o národní svébytnost, kontinuitu a suverenitu státu? Odpověď nutno hledat už v době jejího vzniku, konsolidace a hodnocení vlivů, které při její výstavbě působily.

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 bylo nutno vybudovat armádu zcela novou a co nejdříve ji konsolidovat pod zorným úhlem bezpečnostních rizik, které se hned v prvních letech existence nového státu velmi markantně projevovaly.

V této souvislosti je třeba připomenout vpád ozbrojených sil Maďarské republiky rad na Slovensko na jaře roku 1918, který měl pod komunistickými hesly evidentní příchutí uherského iredentismu, dále boje o Těšínsko (vedené z polské strany již tehdy pod heslem „Ostrawica - granica“), a v neposlední řadě dva pokusy Karla Habsburského o získání maďarského trůnu v r. 1921, s perspektivou obnovy předválečné rakousko-uherské monarchie. V tomto případě Československá republika poprvé v novodobých dějinách mobilizovala (částečná mobilizace v říjnu 1921) a byla připravena uvedeným snahám zabránit. Krizi pak vyřešili představitelé vítězných mocností první světové války.

Z uvedeného vyplývá, že budování armády probíhalo v daleko nepříznivějších podmínkách, než je tomu dnes. Páteř armády - důstojnický a rotmistrovský sbor - musel být postaven z několika různorodých prvků. Především zde byli důstojníci a rotmistři z řad legionářů - ruských, francouzských a italských, případně srbských. I u nich byly rozdíly z hlediska přípravy, školení i praktických zkušeností. Další složkou byl kádř důstojníků, Čechů a Slováků, z řad velitelského sboru rakousko-uherských ozbrojených sil. Šlo až na výjimky o důstojníky do hodnosti kapitána, protože příslušníci obou národů neměli příliš velký zájem o službu v monarchii, kterou nepovažovali za vlastní, a na druhé straně monarchie neměla zájem o to, aby zastávali vysoké armádní funkce. Tato skupina neovlivnila ani ducha, ani vojensko-teoretické myšlení nové armády, i když do ní přinesla některé prvky vnitřních vztahů a etiky důstojnického sboru. K uvedeným skupinám

v průběhu let stále silněji přibývali dobrovolníci, kteří vstupovali do řad vojáků z povolání již v duchu vlastenecké a demokratické ideologie nového státu.

Bylo třeba provést i úplnou reorganizaci a dislokaci nové armády v podstatě rozdílné politické, bezpečnostní i geostrategické situaci a postupně vyhodnotit i potřeby a možnosti technického vybavení armády podle možností, především vlastního zbrojního průmyslu.

Konečně nebylo možno obejít ani zásadní směřování a vyřešení vazeb na spojení v souladu se zahraniční politikou státu - a to již tehdy - nemožnosti spolehlivé obrany proti všem bezpečnostním rizikům pouze vlastními silami a prostředky. Tento proces byl v podstatě ukončen již v roce 1923, tedy za necelých pět let. Svědčí to o schopnostech a tvůrčí energii tehdejšího velení armády a mohlo by to být i mementem a vzorem pro současnou dobu.

Celá reorganizace byla dovršena nastoupením divizního generála Jana Srového do funkce náčelníka hlavního (generálního) štábu 1. ledna 1926. Do té doby zastávali tuto funkci francouzští generálové Pellé a Mittelhauser. Francouzi se totiž v realitě dvacátých let stali nadbytečnými. Jejich mise se změnila v pouhý poradní orgán a českoslovenští důstojníci, domácí i legionáři, se stali svrchovanými pány nejvyšších domácích institucí.

Bylo prakticky uzavřeno legislativní zajištění ozbrojených sil, provedena jejich základní reorganizace a dislokace, vydány základní řády a předpisy, stanovena kritéria pro průběh služby z povolání, jejich penzijní a platové zabezpečení, zásady pro rozpočtové a technické zabezpečení armády a pro zpravodajskou činnost, a v neposlední řadě i její zahraniční orientace.

Od této doby pak po řadu let nedošlo k podstatnému zásahu do stanovených pravidel, kromě nutného přizpůsobování průběžnému politickému, technickému a ekonomickému vývoji. Rozhodnější změny nastaly až po roce 1935, pod přímou hrozbou nacistického Německa, ale ani ty se však v rozhodující míře nedotkly zásadních principů obrany státu.

V této souvislosti je nutno se více zmínit o převládajícím vlivu tehdejšího nejdůležitějšího spojence, Francie. Francouzský vliv byl v první republice všudypřítomný. Působil jak v oblasti politiky, tak i ekonomiky, společenského života, kultury a umění, ale i vojenství. Hlavně poslední oblast stojí za důraznější připomenutí, protože tento vliv se osudově projevil v období zápasu o samostatnost Československa v roce 1938.

Nutno bohužel přiznat, že francouzští generálové se připravovali v zásadě na válku minulou, nikoli příští. Projevovalo se to především v nedostatku rozvoje moderního vojensko-strategického myšlení velitelského sboru, včetně generálního štábu. Jedinou výjimkou zde byl plukovník de Gaulle, který již na začátku třicátých let vytvořil teorii pohyblivé útočné operace mechanizovaných svazků a svazů s odpovídajícím logistickým zabezpečením. Jeho myšlenky ale nenašly odezvu ve francouzském generálním štábu, ani ve vedoucích politických a hospodářských kruzích státu. I kdyby však jeho závěry byly akceptovány, nemohla francouzská ekonomika zvládnout potřebnou přestavbu armády v krátké době jednoho desetiletí.

Zastaralé myšlení francouzské generality se projevovalo i ve ztrnulé organizaci vševojskových svazků, které byly „překrvené“, technicky nedostatečně vybavené a málo pohyblivé. Čtyřplukové pěší divize bez motorizace, se slabým dělostřelectvem a nedostatkem průzkumných možností, nebyly vhodné pro vedení útočných operací s rozhodnými cíli, ani pro široce založené protiúder.

Nejvýznamnějším projevem tehdejšího francouzského vojensko-teoretického myšlení byla však *teorie fortifikace*, tedy přehrazení očekávaného směru hlavního úderu předpokládaného nepřítele systémem vzájemně spojených, železobetonových, hluboce zapuštěných opevnění, vybavených arzenálem zbraní a materiálem pro dlouhodobé obléhání.

Tento systém měl dva zásadní nedostatky. Byl vybudován v místech, kde hlavní úder nebyl pravděpodobný a ekonomické možnosti státu neumožňovaly jeho vybudování na celé délce potenciálně ohrožených hranic. Je až nepochopitelné, že při obecné znalosti von Schieffenova plánu, tzv. manévru kančí hlavy, byla hlavní část Maginotovy linie stavěna za Rýnem, a nikoliv nebo jen částečně na východním úseku francouzsko-belgických hranic, odkud pak hlavní úder v květnu 1940 skutečně přišel.

V morální oblasti bylo důsledkem tohoto vojensko-teoretického přístupu, že pojem „bránit vlast“ byl obsahově zúžen na obranu v pevnostních objektech, bez širší vojenské aktivity.

Částečný odraz tohoto pojetí se samozřejmě projevil i v československé předmnichovské armádě. Bylo to zcela logické. Vyšší důstojnický sbor byl připravován na francouzských vysokých vojenských školách (*Ecole sup rieur de guerre*) a francouzská vojenská teorie i praxe byly v československé armádě směrodatné. Důsledky byly na snadě.

Pěší divize měly v podstatě stejnou organizační strukturu jako francouzské, a tudíž i všechny výše uvedené nedostatky. První pokusy o jejich reorganizaci se začaly objevovat až po roce 1935, kdy došlo k teoretickému rozpracování přípravy na organizaci tříplukové divize. Tu se však do rozhodujícího roku 1938 už nemohlo podařit realizovat.

Na druhé straně německé divize byly již tehdy organizovány podle schématu: tři pluky pěchoty, dva pluky dělostřelectva, motomechanizovaný průzkumný prapor, prapor ženijní, spojovací, velitelské a týlové orgány a jednotky. Dále se rozbíhala jejich motorizace, hlavně u dělostřelectva, průzkumných, velitelských a zásobovacích jednotek.

Kromě toho byly organizovány tankové divize, určené k útočnému manévru do hloubky sestavy nepřítele a k jeho obklíčení a ničení po částech. V roce 1938 již stály dvě až tři tankové divize a další se organizačně a materiálně připravovaly.

V československé armádě mechanizace a motorizace zaostávaly. Motorizovány byly hrubé a těžké dělostřelecké pluky, některé průzkumné jednotky byly postupně vyzbrojovány tančíky (osádka dva muži, výbroj těžký kulomet) a existoval pluk útočné vozby s lehkými tanky, vyzbrojenými děly ráže 37 a později 45 mm. Československý zbrojní průmysl stačil na odpovídající vyzbrojení armády pěchotními zbraněmi a dělostřelectvem, nemohl však obratem ruky zabezpečit mechanizaci a motorizaci, i když výzkumná a vývojová základna pracovala s předstihem a kvalitně. Nestačila však kapacita a finančně ekonomické zabezpečení.

Dosti markantně se to projevovalo u letectva. To bylo v kritické době většinově vybaveno pozorovacími letouny Š-328, stíhacími dvouplošníky Avia B-534 a omezeným počtem třímotorových bombardovacích letounů typu Fokker. Vývojová základna vytvořila sice na svou dobu vysoce výkonný stíhací letoun Avia 535, jehož parametry byly srovnatelné s německým strojem Messerschmitt 109, ten se však do výbroje letectva právě z kapacitních důvodů již v dostatečném počtu nedostal.

Určitá slabost československého vojenského letectva se projevila při střetnutí našich Avii B-534 s maďarskými stíhacími letouny typu Caproni v březnu 1939 nad východním

Slovenskem a Karpatskou Ukrajinou, v nichž naše stroje vesměs prohrávaly, přičemž o kvalitě pilotů nelze pochybovat.

Pokud jde o finančně ekonomickou a technickou náročnost, byla nejnáročnější a nejnákladnější výstavba systému pohraničních opevnění, budovaného podle francouzského vzoru, s nutným přizpůsobením terénním a geostrategickým podmínkám válčiště. Výstavba celé systému podle původního plánu byla předvídána do roku 1945 - posledního roku druhé světové války - a ani v takovém případě by nemohla tvořit úplný souvislý, do hloubky členěný systém vzájemně palebně i takticky propojený a materiálně zabezpečený. To bylo zkrátka nad možnosti malého státu.

Navíc přílišné spoléhání na opevňovací systém vedlo k pasivnímu pojetí obrany, podobně jako ve Francii, a k nedoceňování aktivního prvku obrany vzdor tomu, že v operačních plánech se počítalo s protiútoky na divizní úrovni hlavně v prostorech mimo opevňovací systém.

Obrana republiky byla výrazně oslabována především nevýhodným geostrategickým postavením a demografickou situací státu. Československá republika měla hranice dlouhé přes 4000 km, z nichž jen asi 60 km bylo se spřáteleným státem, v daném případě Rumunskem. Ale ani to nemělo závaznou povinnost aktivně pomoci v případě napadení. Dnes již málokdo ví, že dokumenty tzv. Malé dohody takovou klauzuli neobsahovaly.

Všichni ostatní sousedé se chovali nepřátelsky. Německo jako první krok požadovalo odstoupení pohraničních pevností, Maďarsko aspirovalo na návrat Slovenska do uherského státu, Polsko si činilo nároky na Těšínsko a některé severní části území Slovenska.

Zvláště po připojení Rakouska k německé říši v březnu 1938 se geostrategická situace výrazně zhoršila. Jak dokazují zachované historické dokumenty, počítalo se v příslušných německých operačních plánech s rozdělením Československa na dvě hlavní části vstřícnými údery na směrech Ostrava-Přerov a Znojmo-Vyškov a pomocnými údery k dalšímu rozdělení bojové sestavy vojsk i území, hlavně na směrech Norimberk-Praha a Teplice-Litoměřice. Počítalo se přitom většinou s obejitím stávajících pohraničních opevnění a rozbitím souvislé obrany na části údery tankových a motorizovaných svazků, postupným obklíčením a zničením uskupení vojsk obránce, za podpory taktického i bombardovacího letectva.

V historizujících úvahách se často zvažuje tehdejší poměr vojenských sil. Některé prameny dokonce tvrdí, že síly byly vyrovnané. To by ovšem mohla být pravda jen pro první sledy předpokládaných bojových sestav. Československo mohlo v té době postavit celkem 24 plně vyzbrojených divizí (tj. zdvojený mírový stav) a dalších deset divizí s nižší bojovou hodnotou. Německo v té době mělo rovněž možnost postavit asi 35 divizí, ovšem technicky dokonalejších, výkonnějších a s agresivní taktikou, počítající s podporou mohutného, a jak ukázal další průběh války, vysoce účinného letectva. Navíc Německo v té době nemělo jiného nepřitele a mohlo bez obav využít všech svých vojenských možností. Rozdíl v možnostech obou protivníků v oblasti mobilizační a průmyslově technické byl opravdu propastný v neprospěch Československa. Je v oblasti doplňování představoval jeden ročník branců u Československa 70 000, u Německa 400 000 mužů.

Málokdo si dnes uvědomuje tehdejší demografický faktor obrany. Z 15 milionů obyvatel bylo přes tři miliony etnických Němců, asi 600 000 Maďarů a 700 000 Rusínů. Zatímco české a značná část slovenského obyvatelstva byla státotvorná a bez rozdílu politické příslušnosti připravena bránit republiku, bylo 90 % německého obyvatelstva ovlivněno

hitlerovskou propagandou „velkého Německa“ a k Československu nepřátelské. Přitom „návrat do Říše“ nebyl jen produktem nacistické propagandy, ale vycházel z obdobných snah z roku 1919 (volání po „Deutschböhmen“), a v ještě starší historii z průběhu zasedání Frankfurtského sněmu z roku 1848, který žádal začlenění celých Čech a Moravy do proponovaného jednotného německého státu.

Maďarské obyvatelstvo bylo zhruba stejně iredentistické a pod vlivem snah po obnově původního Maďarska a o revizi výsledků trianonské smlouvy. I obyvatelstvo Podkarpatské Rusi bylo v té době zasaženo ukrajinským nacionalismem („sičoviki“), polská menšina směřovala do Polska a určitá část slovenské populace pod vlivem ľudácké ideologie chtěla „ pryč od Prahy“, v čemž vydatně pomáhala skupina Tuky a Durčanského, působící z Vídně proti republice, pod nacistickým patronátem. Prakticky se téměř 30 % obyvatelstva stavělo proti republice negativně.

Tato demografická situace znamenala i vytvoření výkonné široké základny pro zpravodajské služby nepřátelských států. Hodnota utajení příprav a realizace obranných opatření, včetně pohraničních opevnění, byla velmi slabá.

Vezmeme-li v úvahu, že oblast zpravodajství je jedním z prvků celkového poměru sil, pak byla celková situace pro obranu Československa nevýhodná. Nepomohlo ani propuštění osob německé a maďarské národnosti z armády v září 1938, které uvedený zpravodajský handicap již nemohlo podstatně ovlivnit.

Dvě závažné události roku 1938 však nutno hodnotit vysloveně kladně. Jde o dvě mobilizace - květnovou a zářijovou. První z nich částečnou, druhou pak všeobecnou. Obě byly provedeny s naprostou precizností, co času i obsahu. Svědčí to nejenom o jejich promyšlenosti, ale i o celkové schopnosti a odpovědnosti armádního aparátu od shora dolů, neboť posledním stupněm mobilizační přípravy byla úroveň setniny - roty, baterie, letky.

Vezme-li v úvahu všechny uvedené, i když nikoliv podrobně rozebrané skutečnosti, musíme nutně dojít k závěru, že negativních prvků ovlivňování obrany a celkové úlohy armády v roce 1938 bylo více než pozitivních. Armáda by nemohla dlouho odolávat, kdyby ve hře byly pouze dvě strany, Německo a Československo. To potvrzuje i další průběh druhé světové války, hlavně německé útočné operace vedené zpravidla proti slabšímu protivníkovi.

To vyvolává znovu otázku úlohy spojenců. Původní a nejdůležitější spojenec - Francie - se svého závazku mnichovskou dohodou zřekla. Společně s Velkou Británií pak prohlásila, že v případě rozpoutání konfliktu bude v naprostém rozporu s logikou považovat za viníka Československo, které se nepodvolilo rozhodnutí velmocí, a tudíž vyvolalo ozbrojené střetnutí. Pomoc Sovětského svazu, tolik deklarovaná v nedávné minulosti, byla přinejmenším sporná. V nejpříznivějším případě mohlo jít jen o výsadkové jednotky, které by nemohly situaci zásadně ovlivnit, a je otázkou, zda by měly k dispozici dostatečnou kapacitu dopravního letectva pro přepravu, a zda by mohla být kladně vyřešena otázka přeletu ve vzdušném prostoru cizího státu, v konkrétně Polska. O masivní podpoře pozemních vojsk se prakticky nemohlo jednat.

Kromě toho zde byly i námitky politického charakteru. Šlo v podstatě o to, zda by bylo únosné pustit vliv komunismu do střední Evropy. Většina politických představitelů a takovou eventualitou nesouhlasila.

Události roku 1938 dopadly tak, jak dopadly. Jejich následky pro český a slovenský národ, ale i pro celou Evropu, jsou dostatečně známy. Přesto však je účelné vyvodit z tehdejší situace některé hlavní závěry, především hlediska a úlohy a možností armády.

Československá armáda byla v rámci svých možností a možností národního hospodářství připravena plnit svou úlohu obrany demokratického státu. Sama bez spojenců však brutální přesile, oslabovaná početním vnitřním nepřítelem, nemohla odolat. Lapidárně řečeno, politika ji přivedla do situace, která nebyla stávajícími silami a prostředky řešitelná. Kapitulace roku 1938, dokončená v březnu 1939, nebyla tedy její vinou, spíše vinou politického vedení státu. Kdyby se přesto bránila, nebylo by došlo k morálnímu zlomení národa, ale ke zničení materiální podstaty a k likvidaci značné části nebo i většiny jeho příslušníků. Republika byla tedy bránitelná, nebyla však ubránitelná.

Dalším poučením z této doby je skutečnost, že ohrožení bezpečnosti státu, pokud si odmyslíme současné mezikontinentální prostředky napadení, nepřichází zpravidla ze vzdálených oblastí, ale z přímého sousedství, z nevyřešených problémů vzájemných vztahů, z nacionalismu kořeněného agresivní ideologií a z preferování silového řešení problému. To by mělo být varováním i pro naši dobu, jejímž imperativem je mít dobré vztahy se sousedy, nepodléhat ideologii násilí a mít takové spojence, kteří své vlastní zájmy nepovyšují nad imperativy morálních vztahů mezi státy.

Ing. Milan Štembera

Divizní generál Ing. Silvestr BLÁHA

* 31. 12. 1887 Zvole na Moravě

† 6. 11. 1946 Praha

„Cestu k vítězství (i v demokracii) možno upravit jen tehdy, když státníci a poslanci a veřejné mínění poznají, že nutno neporušiti různé zákony ... Rovněž demokracie se nemůže obejít bez pěstování vojenské tradice v řadách armády i mimo ni. Jsou to rovněž hodnoty, a to vysoce mravní, stojí-li ve službách etické myšlenky. Při té příležitosti nutno zdůrazniti i tu věc, že ani nadšení - (jakékoliv a tudíž ani demokratické) - lidskému materiálu nedodá hodnotné kvality, není-li stmelěn dokonalým odborným výcvikem. Nejprve musí býti hodnotné vojsko - s příslušným materiálem - schopné k odborným vojenským výkonům a všechno v náležitém počtu. To dodá akční sebedůvěry snad více než kterákoli jiná morální síla a zabrání obětem krví (jaké měli Spojenci za [první] světové války). To vše tvoří právě to rameno demokratických sil.

Je-li tato podmínka splněna - mohou i vlastní demokratické síly vstoupiti v účinek. Ony se vznášejí nad vlastním bojištěm podnikáním, zesilují vytrvalost válčící strany, udržují nutného válečného ducha, odvracejí rizika ...

Generál Ing. Silvestr Bláha, Branná politika a demokracie, Svaz čs. důstojnictva v Praze, 1933, s. 161-162.

* * *

Silvestr Bláha po maturitě na Vyšší reálce v Novém Městě na Moravě studoval na Českém vysokém učení technickém - stavební odbor v Praze. Když si splnil povinnost prezenční služby v rakousko-uherské armádě u dělostřeleckého pluku 2 v Krakově, odešel v roce 1912 jako stavební inženýr ve státních službách do Dalmácie, kde pracoval na různých „drobných stavbách“ až do vypuknutí první světové války.

V mobilizaci nastoupil službu u samostatného pevnostního dělostřeleckého praporu 3 v Přemyšlu. Zde také dne 22. března 1915 padl do ruského zajetí. Následovala anabáze po zajateckých táborech. Téměř po dvou letech vstoupil jako dobrovolník do Čs. vojska na Rusi. Jako „řadový“ byl zařazen do Čs. střeleckého pluku 8 „Slezského“, avšak krátce po absolvování důstojnické školy (podzim 1917), odjel s prvním transportem dobrovolníků k čs. legiím do Francie. Tam jako velitel 11. roty 21. čs. střeleckého pluku prodělal válečné tažení na západní frontě v prostoru Alsaska, Champagne a Arden. Později byl ustanoven velitelem III. praporu jedenadvacátého pluku, s kterým se v hodnosti majora vrátil do vlasti. A znovu na frontu. Tentokrát na Těšínsko. Bláha později uvedl:

„Velel jsem zpočátku pouze 3. praporu, v jehož čele jsem obklíčil a zajal v Bohumíně 1. polský prapor a provedl obchodný manévř Karviná, čímž jsem umožnil 1. a 2. praporu téhož pluku vzít toto místo frontálně. V slavném boji dne 26. ledna [1919] týž prapor rozbil Poláky u Žibřidovic s ohromnými pro ně ztrátami.“

Při dalším nástupu obdržel jsem velení severní brigády, se kterou jsem provedl nástup až na Vislu. Dne 23. února [1919] byl jsem jmenován zástupcem vrchního velitele těšínského frontu. Připadla mi v této funkci za nepřítomnosti plukovníka Šnejdárka smutná úloha ve dnech 24. a 25. února řídit ústup našich vojsk na pozdější demarkační čáru dle rozkazu dohodové komise.“

Ovšem Československá republika musela tehdy bránit svoji suverenitu i proti vojenským jednotkám Maďarské republiky rad na Slovensku. Bláha o této zkušenosti napsal:

„Při vypuknutí vojny na Slovensku odešel jsem s plukovníkem Šnejdárkem na toto nové bojiště a velel jsem v jeho divizi nejprve skupině štábnické. Bylo to zpočátku doby ústupu našich demoralizovaných řad. V mém úseku ústup děl se až na Kremnici dle rozkazu divize (ve dnech 4. - 8. června 1919). Zatím došly posily čerstvých praporů z Čech. Z nich byla sestavena útočná brigáda s dotyčným dělostřelectvem a obdržel jsem její velení.“

Ve dnech 9. a 10. června slavným a odvážným nástupem v horských cestách provedl jsem řadu riskantních operací. Dne 15. června padla Štábnice ohromným morálním i vojenským úsilím mé útočné brigády. Jedním z praporů brigády (hanáckým) horským manévrem vzali jsme Hronskou Březnici a způsobili pád Zvolenu.“

Při dalším nástupu operoval jsem jako pravé křídlo II. divize proti Levici. Při konečném útoku v tomto směru 7. divize a brigády „Bláha“ postoupil jsem přes Pukavec 35 km kupředu až na 4 km před Levice v překrásné dvoudenní polní bitvě; úspěchu toho nedalo se ale úplně využítovati, ježto moji sousedi v bitvě nebyli tak šťastni. Naopak, neobdržev spojení s těmito, byl jsem nucen zajistiti se na linii vzadu.“

Útok na Levice byl opětován operací skupiny divizí generála Mittelhausera a vedl jsem v tomto boji zesílenou brigádu (7 praporů a 4 baterie) - ale zatím bylo uzavřeno příměřím. Později za nástupu Rumunů při naší částečné operaci směrem na Salgo Tarjan velel jsem brigádě „A“, která provedla toto obsazení dne 12. srpna 1919...“

Mezitím byl major Bláha povýšen do hodnosti podplukovníka a koncem srpna 1919 byl přidělen zahraničnímu oddělení prezidia ministerstva národní obrany. V lednu následujícího roku byl ustanoven náčelníkem Čs. vojenské mise ve Francii a současně prvním vojenským atašé pro Francii, Belgii a Švýcarsko. Na tomto důležitém místě dosahoval po celých pět let velmi dobrých výsledků. Vzhledem k tomu, že tak dlouho působil „mimo armádu“, byl odvolán a ustanoven velitelem pěšího pluku 33 „Doss Alto“ v Chebu.

Dnem 30. května 1927 plukovník Bláha úspěšně ukončil kurz pro vyšší velitele při Válečné škole v Praze. Její velitel, francouzský generál Le Blévac, tehdy v posudku uvedl, že je „*velmi vážný důstojník, velmi pracovitý a velmi snaživý, aby své vojenské znalosti zdokonalil. Po celou dobu kursu měl dobré práce. Má velmi dobré znalosti o všeobecné taktice a o taktice zbraní. Má posudek a rozhodnutí jak na mapě, tak i v terénu. Je pružného ducha, jehož snadno lze přesvědčit danými argumenty. Bude zajisté velmi dobrým velitelem brigády a později výborným velitelem divize*”.

Jeho další vojenská kariéra se však začala vyvíjet jiným směrem, neboť dnem 28. února 1928 byl plukovník Bláha ustanoven přednostou Vojenské kanceláře prezidenta republiky T. G. Masaryka. Krátce poté byl jmenován do první generálské hodnosti a v roce 1934 následovalo povýšení do hodnosti divizního generála. Od jara 1932 současně zastával funkci náčelníka Vojenského ústavu vědeckého. „*Výtečný důstojník*” Silvestr Bláha také prokázal rozsáhlou vědeckou a publikační činnost v oblasti čs. vojenské teorie, mimo jiné vydal samostatné studie: *Nástin spolupráce strategie a politiky, Branná politika a demokracie, Budování mocenského postavení Malé dohody, Obrana republiky, Technika v obraně naší republiky, Co Masaryk dal armádě a brannosti národa*.

Na podzim roku 1929, tzn. po půlročním působení v nové funkci, kancléř prezidenta republiky dr. Přemysl Šámal konstatoval, že generál Bláha „*vyvinul příkladnou píli, svědomitost a oddanost službě, snahu všestranně se informovat v těžkém svém postavení a svým vzorným chováním vyhovoval plně úkolu na něho vznesenému*”. Později kancléř uvedl: „*Nezklamal jsem se v očekávání, které jsem vyslovil v poslední větě svého posudku, kterým jsem charakterisoval generála Bláhu za období od 1. října 1928 do 30. září 1929. Generál Bláha splnil mé očekávání. Oceňuji zejména v jeho činnosti, jako náčelníka Vojenského oddělení kanceláře prezidenta republiky, přesnost, jistotu a pořádek v úřadování, naprostou loajalitu v osobním styku a vynikající snahu zachovat si dříve získané vědomosti vojenské i v nynějším postavení, které přirozeně každého náčelníka kanceláře od vojenské služby dosti odvádí. Shrnu-li tyto zvláště vytknuté vlastnosti s vlastnostmi ostatními, mohu jeho působnost ocenit výtečně*”. V dalším roce Šámal ve svém hodnocení podřízeného napsal: „*Musil bych opakovat slovně to, co jsem o generálu Bláhovi napsal ve svém posudku po dobu od 1. 10. 1928 do 30. 10. 1929*”.

Jako vojenský teoretik Silvestr Bláha upozorňoval na nedostatky čs. vojenské doktríny: „*Při našich aplikačních cvičeních se uvažuje možnost vyklizení celých Čech, ježto první chceme vésti válku proti Maďarům. Naše obrana přitom nebere zřetel na naši celou rozlohu a na to, že válka se vede průmyslem. Kdo připustí vyklizení Čech, vzdá se bez bitvy snad až 50 procent všech našich sil. Uvažovat ústup živé síly až na Moravu s předpokladem, že se Čechy zase zpět dobudou, - bylo by možné za Marie Terezie -. Nyní to znamená připustiti bez boje nejtěžší porážku. Jedním slovem: Pro případ všeobecné války máme plán buď špatný, a nebo nemáme plánu*”.

V polovině třicátých let se pak velmi kriticky vyjádřil k činnosti tehdejšího nejvyššího velení čs. armády, kterému vytýkal:

1. že miliardy na obranu se využily u nás neekonomicky,
2. že nemáme připraveno dobré hlavní velitelství pro případ války,
3. že trpění tohoto režimu by ohrozilo republiku v její existenci.

Generál Bláha ve funkci přednosta vojenské kanceláře působil i u prezidenta republiky dr. E. Beneše. Teprve po jeho abdikaci měl být odvolán z politických a zřejmě i osobních důvodů, jak vyplývá z následujícího záznamu:

„Kolem 5. listopadu 1938 dostal jsem se ke mně do vojenské kanceláře generál Eisenberger, přednosta osobního oddělení MNO a předal mi rozkaz ministerského předsedy generála [Jana] Syrového, který tehdy zastával též funkci ministra národní obrany, abych okamžitě požádal za přeložení do výslužby. Rozkaz byl zcela přesný, aniž se uváděly jakékoliv důvody. Generál Syrový si mohl vzít za záminku jistou služební nehodu, která se přihodila vojenské kanceláři za přednášení blahopřání 28. října 1938, která však byla opravdu nepatrného významu, než aby přednosta kanceláře pro ni dostal modrý arch. Bylo zřejmé, že se penzionování stalo pro mou celkovou desetiletou službu u vrchního velitele; o věci měl jsem úřadu s kancléřem šmálem a sekčním šéfem Schieszlem, kteří označili moje penzionování jako politické ...”

Na intervenci podnáčelníka hlavního štábu generála B. Fialy byl tento příkrý postup zmírněn tím, že generála Bláhu „formálně” ustanovili velitelem 9. divize na Slovensku. Ten službu u divize nenastoupil, neboť byl přesvědčen, že má „morální povinnost zůstat věren tradici služby u obou prezidentů”, a proto ve svých dvaapadesáti letech požádal o superarbitraci ...

Generál Bláha se s nacistickou okupací nikdy nesmířil. Pro své exponované postavení u prezidenta dr. E. Beneše a publikační činnost byl známý mezi širokou veřejností. Postupně získal důkazy, že Němci sledují jeho činnost a hlídají ho. Krátce po druhé světové válce uvedl:

„Nemohl jsem organizovat rozvětvené skupiny s našimi důstojníky, nikoliv snad z obav o sebe, nýbrž z vědomí odpovědnosti, abych neprozradil kamarády a neupoutal pozornost Němců k organizacím, které měly zůstat utajeny.

Musel jsem být krajně opatrný a kladla se otázka odejít za hranice. Dostal jsem však na podzim roku 1939 jako následek své dřívější operace těžké krvácení ze žaludku právě v době odcházení za hranice, které na měsíce podlomilo mou fyzickou sílu. Spokojili jsme se tedy v rodině s plánem, aby švagři, tři bratři letectva Hamšíci, odešli za hranice: Thimoteus Hamšík padl ve Francii ve vzdušném boji roku 1940, osud podplukovníka Josefa Hamšíka vylíčen výše (manžel sestry Bláhovy manželky se podílel na organizaci odchodu českých letců do zahraničí; jemu samotnému se útek v únoru 1940 nepodařil, byl zatčen v Maďarsku, následně předán gestapu, odsouzen a v dubnu 1943 popraven, pozn. aut.) a poručík Jan Hamšík po nezdařeném přechodu hranice zatčen a vězněn do konce války. Kdežto já jsem měl rozvinout činnost doma a vedle toho se starat o rodinu ...

Již na podzim roku 1939 vešel jsem ve styk se senátorem dr. Antonínem Kloudou (otcem dr. Vladimíra Kloudy). Tehdy a též nadále poskytoval mi zprávy, které měl od prezidenta dr. Beneše z Londýna, uvažoval se mnou různé otázky vojenského odboje doma, které Londýn nadhodil a dostával ode mne informace o vojenských osobnostech.

Užší a poměrně rozsáhlou spolupráci v odboji doma měl jsem, však s dr. Vladimírem Kloudou od roku 1939 až do jeho zatčení v únoru 1943. (Popraven byl v listopadu 1944.) Jak známo, šlo o významnou skupinu (Adam), v níž byl také ministerský rada Strnad z Hradu. Od dr. Vl. Kloudy měl jsem zprávy z Londýna a radili jsme se o věcech. Dodával jsem mu zprávy pro vysíláčku; tyto zprávy se týkaly výroby ve Škodovce, Českomoravské a Avia; vedle toho jiné obecné zprávy; od mojí švagrové měl pravidelné důležité zprávy

z Německa, jež hlásil do Londýna. Byl jsem zasvěcen do jeho styků s parašutisty a měl jsem s ním živý styk právě za heydrichiády, kdy jsme s ním pobývali na venkově ...

Po zatčení podplukovníka Hamšíka a dr. Kloudy byl jsem v krajním nebezpečí a udržel jsem se na svobodě vlastně jen zázkem ... V dubnu 1945 dal jsem se k dispozici Národnímu výboru Praha XIX. na Hanspaulce přes generála Vedrala (dříve jsem nemohl, [neboť] v roce 1945 měl jsem znovu krvácení, jež mne upoutalo od února do dubna). Od 6. 5. do 9. 5. 1945 byl jsem činný jako barikádník Praha - Hanspaulka jako pomocník velitele skupiny generála Vedrala."

V odboji byla zapojena i generálova manželka Adéla. Dr. Vladimír Kloud „jí svěřil vyříditi různé věci pro svou akci. Spolupráce měla za následek, že byla dvakrát zatčena a vyslýchána. Poprvé v roce 1941 zatkl ji gestapo v bytě pro práci pro dr. Kloudu. Vyšetřování a soudní řízení trvalo 1 1/2 roku a věc byla vyřízena vysokým úplatkem. Podruhé v roce 1943 v bytě dr. Vladimíra Kloudy pro podezření spolupráce s ním."

Generál Bláha po druhé světové válce podal přijímací komisi ministerstva národní obrany přihlášku o povolání do činné služby. V srpnu 1945 mu bylo sděleno, že „nebude navržen k povolání, ježto překročil věkovou hranici". Na základě odvolání byl sice přijat do služby, avšak vzápětí byl dán do výslužby. Tento „formální" postup měl v dané době pro generála značný morální význam a v neposlední řadě i význam materiální, vzhledem k dekretu prezidenta republiky o odčinění křivd za nacistické okupace.

Krátce poté, před svými devětapadesátými narozeninami, generál Bláha zemřel.

PhDr. Zdeněk Vališ

Our Objectives on the Road to Joining NATO by *Ing. Karel Pezl*. Less than a year separates us from the entry to the Atlantic Alliance. In the course of this very short period, the whole republic must perform a lot of work, actually not only within the army by itself, but in all sections of Czech society. Therefore, the author of this article, military advisor to the President of the CR, points out the core spheres we must concentrate on, basic tasks and their solution. The main subjects of his reflections are activities as follows: ratification process, defence laws, concept documents, the preparedness of the army for new missions, the system of defence planning and economy problems connected with our practical admission to NATO.

Problems of Defence Planning and Admission of the CR into NATO by *Col. GSO Ing. Jaromír Kafka, Col. Ing. František Valach, CSc., Col. Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc.* This article summarizes basic questions and objectives of defence planning in the CR, as far as the future connections to NATO are regarded. Its purpose is to name basic items of further force development and planning. In fact, now we are preparing new manual "Methods of Defence Planning of the Czech Republic" which is expected to influence all governmental and state organs and bodies. After our admission to NATO, this planning process is going to continue.

The Present Stage, Perspectives and the Use of Analyses for Decision-making Processes in the Defence Administration by *Col. Ing. Oldřich Hoďánek*. The impulse for the author to publish this article was his presence at the international symposium for PfP countries on the problems of operational analysis. The symposium was organized by the NATO Defence and Technology Committee and US Ministry of Defence, in the premises of Marshall Training Centre. In our country, the essential support for defence programmes and operational analyses is laid down in the draft of prepared "Defence Provisions Concept", as

without effective support systems, especially in decision-making chains, is impossible for the military, at least from the point of NATO standards, to make the most of all material and financial sources.

ACR Approach to the CIS Integration into NATO Systems by *Col. GSO Ing. Jiří Volín*. The field of command and control (C2) is the most decisive one that is going to play the leading role in the process of integration of the Army of the Czech Republic (ACR) into the NATO Alliance. The questions of C2 support lie in the very heart of the whole process. That is why we lay stress on the development of Communication and Information Systems (CIS) which must be compatible with NATO armies. Since without a certain level of minimal CIS support of command and control is impossible to achieve much needed and declared interoperability.

Concept of Military System of Education and Following Connections by *Col. Ing. Pavel Piar*. The main purpose of this article is to explain a current concept of military school system, to present the character of school leavers, the role of social sciences departments in the whole process of education and training. He emphasizes the cooperation among individual military colleges, schools, training bases which provide introductory and further career training. Last but not least, we must not forget the indispensable role of the so-called back-feed, which is in fact mutual cooperation among units, institutions and higher commands, as well as among graduates from military schools.

MILITARY ART

Planning and Control of Operations in NATO by *Col. GSO Ing. Jiří Halaška*. To say shortly, the philosophy of preparation and practical realization of operations in the Alliance is quite simple. There is a place for an independence of commanders, their initiative, creativity, and even higher degree of

responsibility. They consider problems as a sophisticated complex, formed by military, political, economical etc. aspects. Last but not least, the system of command authority comprises also multinational engagements. All levels of NATO command chain are closely linked, which enable parallel planning and conducting operations. All process of planning is more simple, because of strictly differentiated current and prospective planning.

Local Wars and Armed Conflicts: Lessons Learned (in 80's and in the Middle of 90's) by Lt. Col. Ing. Jaroslav Masnička. The original motivation for this article was the need to draw general conclusions from the armed conflicts in the 1998's and 1990's. The author tries to work up available data from unclassified sources. He puts his stress on analysis of experiences connected with deployment of armed forces, combat vehicles, material and arms systems. He also takes into account political, military, geographical and historical aspects of individual conflicts.

DEFENCE RESEARCH

We Complete Programme Goals of Military Research by Ing. Ladislav Klíma, CSc., and Col. Ing. Karel Eminger. The part of transformation processes within the ACR in 1994-96 is presented also in a form of certain consolidation of defence research. The military research is supported firstly by the evaluation of finished programmes, their implementation, secondly by its evaluation by selected scientific teams and their staff members. Shortly, this article summarizes results gained, their effectiveness, force. It is based on closing reports and finished projects of defence research.

NATO Research and Technology Organization by Ing. Josef Janošec, CSc. Czech defence research and military science are closely connected with all NATO institutions. The Czech Republic, the membership of which is only a question of the near future, cooperates with the research and technology institutions, within the frame of PFP programme. Now we must also join the planning procedures, so that

we could reach full membership in NATO in 2000-2001. The author underlines that this fact needs fulfilment of several partial measures having outstanding influence on defence research and development.

OPINIONS, CONTROVERSY

About Security Policy of the Czech Republic (Response to an Article with the Same Title in VR 4/97) by Col. Doc. Ing. Petr Némec, CSc. The overall situation is quite different that is stated in above mentioned paper. Governmental and army representatives rather hesitate now before lay down military priorities, as such things need a lot of financial resources. In the past, several projects had been realized, and after a year they had to be corrected, because our leaders lack economy insight, which is a handicap for specialists, who want to contribute to developing the ACR. Top management must respect real economical capacities of the Republic, especially as far as the Czech Air Force is concerned.

State Security System: Capacity for Action by Col. GSO Milan Kubeša, CSc. The author reacts to the article by Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. "The Security System of the CR and Crisis Management" (VR 1/98) which depicts actual, badly arranged crisis management (CM) in our country. Col. Kubeša agrees with the conclusions of the author, because there are some incoherent relations among individual CM organs. Actually, there is very small cooperation, even at the lowest levels. The source of this disorder has its origins in the incoherence of top institutions mentioned above. The author proposes the only remedy to this problem, which is according to him, the real system approach.

The Role of Large Reconnaissance Units, G-2, and Operation Management by Col. Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. This article reacts to negative experience with the role of reconnaissance commander and chief G-2 during staff exercises, ground forces. The core of this problem is the fact that owing to passage to new organizational structure similar to that of NATO, the functional duties were divided

among staff sections, branches, departments, cells. This situation was brought about by wrongly understood methods and procedures used in NATO armies. The author tries to explain that under new circumstances we must solve problems in another way, so that we could coordinate activities of commanders and senior officers, especially in the field of military intelligence.

Careful Adaptation? (*Response to the Two Articles in VR 1/98*) by Col. GSO Ing. Jiří Halaška. The author reviews the article by Professor Ing. Jaroslav Komárek (VR 1/98) "Leader Development in the Forces of NATO

Nations and the Army of the Czech Republic". Generally he agrees with him, but adds some facts gained in the German Armed Forces (Bundeswehr). He informs us about his experience from manoeuvres in Germany and underlines differences both in material, social and motivation spheres. He finds three-level preparation of German officers more suitable, in contrast to that of the Czech Army. In the second part of his article he reacts to Col. Milan Kubeša's "Various Ways of the Deployment of the Army of the Czech Republic" (ib.). He claims that the proper sense of existing Land Defence Command does not fit with the needs of war or forthcoming crises.

Představení autorů tohoto čísla

Plk. Ing. Karel Eminger, narozen 1944. Vystudoval VA Brno, obor elektrické a speciální výstroje letadel. Od roku 1968 pracoval ve výzkumu, naposledy na programovém vybavení stanice RAMONA. V roce 1980 přešel na vojensko-vědecké oddělení GŠ. Od roku 1991 byl vedoucím oddělení vědy na MO a ředitelem Institutu řízení informačních systémů vojenského zdravotnictví. Podílel se na tvorbě poznatků k formování strategie obrany ČR, profesionalizace AČR, politiky rezortu MO při tvorbě nového systému obranného výzkumu ČR. Od r. 1995-96 byl vedoucím oddělení vědy na odboru správy majetku MO. V současné době vykonává funkci vedoucího skupiny vědy a obranného výzkumu MO. Je tajemníkem Rady rezortu ministerstva obrany pro obranný výzkum.

Plk. gšt. Ing. Jiří Halaška, nar. 1956. VVŠ Vyškov. Prošel všemi velitelskými a štábními funkcemi od čtyř až po divizi. Náčelník SPV 1. as Tábor. Absolvoval tříleté postgraduální studium na VA Frunze v Moskvě, studium na Velitelské akademii Bundeswehru v Hamburku, čtyřměsíční kurz operačního plánování NATO tamtéž. V současné době je náčelníkem sekce operační a bojové přípravy Velitelství vojsk územní obrany Tábor. Publikuje ve Vojenském profesionálu, Vojenských rozhledech.

Plk. Ing. Oldřich Hoďánek, nar. 1949. V roce 1972 absolvoval Vojenskou akademii Brno. Působil na různých funkcích v oblasti technického zabezpečení vojsk, včetně technického oddělení sboru, naposledy jako zástupce velitele divize pro výzbroj. V letech 1989 až 1992 pracoval v oblasti vojenské výroby a obchodu na Ministerstvu hospodářství ČSFR, dále v oblasti technického rozvoje u MO. V roce 1993 absolvoval pětíměsíční postgraduální kurz na Vysoké škole řízení logistiky pozemních vojsk USA. V roce 1995 absolvoval tříměsíční kurz managementu obranných zdrojů u Institutu obranných zdrojů MO USA. V roce 1996 pracoval ve společném

česko-americkém týmu na MO ČR na zavedení počítačového programu pro analýzu a modelování obranných zdrojů. V současné době je vedoucím oddělení analýzy obranných zdrojů MO. Publikuje v „A“ Reportu.

Plk. doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., nar. 1943, absolvoval Vyšší vojenské učiliště ve Vyškově v r. 1965, studium na VA Brno v r. 1973, obor velitelsko-štábní, zpravodajský. Do roku 1981 zpravodajský náčelník 9. tankové divize, poté náčelník informační skupiny zpravodajského odd. 4. armády. Od roku 1985 vědecko-pedagogický pracovník katedry vojenského zpravodajství Fakulty velitelské a štábní VA Brno. V roce 1989 byl ustanoven jejím vedoucím.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodezie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Nyní pracuje v oblasti řízení obranného výzkumu. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech.

Plk. gšt. Ing. Jaromír Kafka, nar. 1954. V roce 1984 absolvoval VA Brno, poté vykonával různé velitelské a řídicí funkce v raketovém vojsku. V letech 1993-95 studoval na Velitelské akademii Bundeswehru. 1995-97 zastával funkci poradce a ředitele kanceláře MO. Nyní je ředitelem odboru obranné politiky a strategie sekce obranné politiky MO ČR.

Ing. Ladislav Klíma, CSc., nar. 1936, VA Brno. V roce 1992 absolvoval Mezinárodní manažerský kurz (rozdělování zdrojů) postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA). Prošel funkcemi na GŠ i MO, v letech 1991-93 zastával funkci náčelníka správy rozvoje vědy a techniky. Byl členem RR Vojenských rozhledů a jejich prvním odborným vydavatelem. V současnosti pracuje jako

občanský pracovník MO v oblasti řízení obranného výzkumu. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. Nar. 1949, absolventem VA Brno, včetně VAK-GŠ. Prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních velení. Dva roky působil jako vědecký pracovník IVOU Brno. V roce 1994 byl pověřen funkcí zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně.

Pplk. Ing. Jaroslav Masníček, nar. 1957. Vystudoval VVŠ PV Vyškov, obor průzkumný. Prošel základními vel. funkcemi na taktických stupních. Roku 1988 ukončil postgraduální studium na VA Brno, obor zpravodajský. Praxe u vojsk, ZVO Tábor. Od r. 1992 působí jako pedagog na katedře vojenského zpravodajství VA Brno. Publikuje ve vojenských odborných časopisech.

Pplk. Ing. René Nastoupil, CSc., nar. 1956. VVŠ PV Vyškov, vědecká aspirantura na VA Brno, Škola strategických studií a válečné ekonomiky v Evropském středisku G. Marshalla, kurz pro přípravu důstojníků ve strukturách NATO. Po výkonu základních velitelských funkcí zastával odborné a řídicí funkce v Ústavu vědeckých informací a Ústavu obranných studií AČR. V současnosti působí na odboru obranné politiky a strategie MO.

Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc. nar. 1949, Fakulta velitelsko-organizátorská VAAZ ve Vyškově. Pracoval v různých funkcích u motostřeleckých jednotek, 1973-75 postgraduální studium na VA Brno, služba u útvaru a svazu, od r. 1983 na VA Brno, kde vyučoval operační umění pozemního vojska. Od roku 1991 proděkan na Fakultě velitelské a štábní VA Brno, podílel se na vzniku a řízení nové formy přípravy vyšších velitelů a štábních důstojníků. Od roku 1995 děkanem fakulty. Zabývá se teorií vojenského umění, operacemi pozemních vojsk. Je členem redakční rady VR.

Ing. Karel Pezl, (arm. gen. v.v.), narozen 1927, absolvent Vojenské akademie v Hranicích (1946-48), Vojenské akademie v Praze - velitelsko-štábní směr (1953). Pracoval ve

velitelských a štábních funkcích na stupni prapor, náčelník operačního oddělení mechanizované divize, armádního sboru, armády, okruhu, náčelník operační přípravy generálního štábu. Po okupaci dvacet let v civilních zaměstnáních. Od roku 1991 poslední náčelník GŠ ČSA, r. 1993 prvním NGŠ AČR. Roku 1994 se stal poradcem ministra obrany a od roku 1995 pracuje jako poradce v Kanceláři prezidenta republiky.

Plk. Ing. Pavel Piar, nar. 1945. Je absolventem VA Brno, zaměřením na elektrické a speciální vybavení letadel. Prošel funkcemi ve vojenských středních školách a funkcemi souvisejícími s vojenským školstvím na MO AČR. Od roku 1996 zastává funkci zástupce vedoucího oddělení vzdělávání a profesní přípravy na odboru personální politiky a vzdělávání MO. V letech 1996-97 absolvoval kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany v rámci programu Tempus-PHARE.

Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Nar. 1961. Vojenskou fakultu Vysoké školy dopravy a spojů v Žilině ukončil v r. 1985, aspirantura tamtéž v r. 1994. Absolvoval třísemestrový kurz ekonomiky a manažerského řízení v krizových situacích na Institutu krizového managementu VŠE. Prošel základními funkcemi orgánů vojenské dopravy, poté působil na hlavním týlu bývalého MO a v oblasti krizového managementu na ministerstvu dopravy. V současné době je vedoucím oddělení krizového managementu na sekci obranné politiky MO ČR.

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan, nar. 1950, absolvoval VA-Brno v roce 1973 v oboru raketového a dělostřeleckého vyzbrojování. V letech 1973-1980 působil na různých funkcích výzbrojní služby u 1. armády, v letech 1980 - 1992 pracoval na technických funkcích ústřední muniční základny. Od října 1993 pracoval u sekce zahraničních vztahů MO na úseku zabezpečování spolupráce se státy NATO zejména v oblasti kooperace s průmyslovými firmami, v letech 1996 - 1997 působil v rámci majetkové sekce MO na úseku investičního rozpočtování. Nyní pracuje na sekci obranné politiky MO na úseku koordinace

standardizace. Publikuje ve Vojenských rozhledech a podílí se na překladech dokumentace NATO z anglického a francouzského jazyka.

Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc., nar. 1942, po dvou letech civilní Vysoké školy strojní v Liberci přešel na VA Brno. Absolventem manažerského kurzu European Business School. Služba u PVOS, poté učitelem na vojenské katedře Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, zde obhájil kandidaturu a habilitoval. V roce 1990 přešel do Výzkumného ústavu GŠ v Braníku, dále pracovníkem Institutu pro strategická studia, Institutu pro výzkum operačního umění, vedoucím odd. výzkumu vojenské strategie Ústavu obranných studií AČR. V současné době pracovníkem sekce obranné politiky MO. Je autorem několika skript, výzkumných prací, odborných článků a populárních publikací.

Ing. Milan Štembera, nar. 1926, absolvent VA Brno. Dlouholetý pracovník generálního štábu, účastník mnoha mezinárodních jednání v oblasti odzbrojení a kontroly zbrojení. V letech 1985-95 pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů v Praze se specializací bezpečnostní politiky a vojenských aspektů mezinárodních vztahů. Autor řady publikací v uvedené oblasti.

Plk. Ing. František Valach, CSc., nar. 1947, VA Brno, v roce 1988 aspirantura tamtéž. V roce 1994 ukončil kurz Monterey Mobile International Defense Management Course. V r. 1995 absolvoval stáž na velitelství ozbrojených sil USA v Evropě, kurz výchovy k národní bezpečnosti Fakulty velitelské a štábní VA v Brně a Center for European Security Studies (Gröningen). V roce 1996 kurz krizového managementu na škole NATO (SHAPE). Do roku 1990 ve vojscích a štábech bývalého ZVO. Od r. 1991 na MO a GŠ AČR v Praze. V současnosti náčelník oddělení alternativního řešení odboru obranné politiky a strategie MO.

Plk. gšt. Ing. Jiří Volín, nar. 1952. Absolvoval VSOŠE-R v Liptovském Mikuláši, VVTŠ tamtéž, tříleté postgraduální studium na VA Brno, VAK GŠ ve VA Brno, kurz obrané ekonomiky pro managery (US Navy) a kurz krizového managementu ve VŠE-IKM Praha. Prošel všemi velitelskými funkcemi od velitele roty až po velitele brigády, řídícími štábními funkcemi na všech stupních, naposledy ZNŠ sboru PVO. Od roku 1997 vykonává funkci zástupce náčelníka odboru rozvoje velení a řízení, sekce velení a řízení GŠ AČR

Contents

Ing. Karel Pezl Our Objectives on the Road to Joining NATO	3
Col. GSO Ing. Jaromír Kafka, Col. Ing. František Valach, CSc., Col. Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc. Problems of Defence Planning and Admission of the CR into NATO	10
Col. Ing. Oldřich Hoďánek The Present Stage, Perspectives and the Use of Analyses for Decision-making Processes in the Defence Administration	23
Col. GSO Ing. Jiří Volín ACR Approach to the CIS Integration into NATO Systems	26
Col. Ing. Pavel Piar Concept of Military System of Education and Following Connections	32

MILITARY ART

Col. GSO Ing. Jiří Halaška Planning and Control of Operations in NATO	37
Lt.Col. Ing. Jaroslav Masničák Local Wars and Armed Conflicts: Lessons Learned	48

DEFENCE RESEARCH

Ing. Ladislav Klíma, CSc., Col. Ing. Karel Eminger We Complete Programme Goals of Military Research	57
Ing. Josef Janošec, CSc. NATO Research and Technology Organization	64

OPINIONS, CONTROVERSY

Col. Doc. Ing. Petr Němec, CSc. About Security Policy of the Czech Republic <i>(Response to an Article with the Same Title in VR 4/97)</i>	72
Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. State Security System: Capacity for Action	74

Col. Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. The Role of Large Reconnaissance Units, G-2, and Operation Management	82
Col. GSO Ing. Jiří Halaška Careful Adaptation? (Response to the Two Articles in VR 1/98)	86

INFORMATION SERVICE

Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Crisis Phenomena Concepts	89
Partnership for Peace, its Past and Future	99
Strategic Stability for the 21st Century	102
National Security in Central and Eastern Europe	110
OSCE: Security Pattern for the Next Century	114
The Topic of the Day: NATO-Russia Relations	117
Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan Undiscriminated Commercial Relations and NATO	121
Russian Policy Follows National Security	128
Lt.Col. Ing. René Nastoupil, CSc. Alternatives to Land Mines	138

HISTORY PAGES

Pre-Munich Army and the Memorable Year 1938	141
---	-----

PERSONAL DATA

Divisioner Ing. Silvestr Bláha	142
--------------------------------	-----

English Annotation	152
--------------------	-----

Who is Who in This Issue	155
--------------------------	-----

English Table of Contents	158
---------------------------	-----

O b s a h

Ing. Karel Pezl Úkoly stojící na cestě k přijetí ČR do NATO	3
--	---

Plk. gšt. Ing. Jaromír Kafka, plk. Ing. František Valach, CSc., plk. doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc. Problematika plánování obrany státu přistupujícího k Alianci	10
--	----

Plk. Ing. Oldřich Hoďánek Současnost a perspektiva využívání analýzy pro podporu rozhodovacího procesu v řízení rezortu obrany	23
--	----

Plk. gšt. Ing. Jiří Volín Přístup AČR k integraci CIS do systémů NATO	26
--	----

Plk. Ing. Pavel Piar Ke koncepci vojenského školství a dalším souvislostem	32
---	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. gšt. Ing. Jiří Halaška Plánování a řízení operací v NATO	37
--	----

Pplk. Ing. Jaroslav Masničák Některé závěry z lokálních válek a ozbrojených konfliktů (vedených v průběhu 80. a v první polovině 90. let)	48
---	----

OBRANNÝ VÝZKUM

Ing. Ladislav Klíma, CSc., plk. Ing. Karel Eminger Plnění cílů programů obranného výzkumu	57
---	----

Ing. Josef Janošec, CSc. Organizace NATO pro vědu, obranný výzkum a technologie	64
--	----

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc. K bezpečnostní politice České republiky (Ohlas na článek se stejným názvem uveřejněný ve VR 4/97)	72
---	----

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. O akceschopnosti bezpečnostního systému státu	74
--	----

Plk. doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Úloha velitele průzkumného svazku a G-2 v procesu řízení operace	82
--	----

Plk. gšt. Ing. Jiří Halaška Opatrné přizpůsobování se? (Reakce na dva články ve VR 1/98)	86
--	----

INFORMACE

Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Pojetí krizových jevů	89
Partnerství pro mír, jeho minulost a budoucnost	99
Strategická stabilita v 21. století	102
Koncepce národní bezpečnosti ve střední a východní Evropě	110
OBSE: Bezpečnostní model příštího století	114
Téma dne: Vztahy NATO a Ruska	117
Pplk. Ing. Jaroslav Stojan Nediskriminující přístupy v obchodních vztazích v NATO	121
Ruská politika ve sféře národní bezpečnosti	128
Pplk. Ing. René Nastoupil, CSc. Alternativy protipěchotních min	135

Z HISTORIE

Předmnichovská armáda a památný rok 1938	141
--	-----

PERSONÁLIE

Divizní generál Ing. Silvestr Bláha	147
-------------------------------------	-----

Anglické anotace	152
------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	155
---------------------------------	-----

Obsah v angličtině	158
--------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany ČR,
AVIS – Agentura vojenských informací a služeb.

Adresa:
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
Rooseveltova 23
160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 33.
Fax: (20) 21 59 17
E-mail: avis @mbox.vol.cz

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, genpor. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc.,
plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.

Ročník VII. (XXXIX.). Toto číslo bylo dáno do tisku 2. 6. 1997. Čtvrtletník. MKČR 6059, MIČ 47751,
ISSN 1210-3292.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Přeprava, čj. 856/97, dne 28. 2.
1997.

ČASOPIS PRO INTEGROVANÝ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM

RESCUE

report

- nový měsíčník o lidech, názorech, postojích a o dění v záchrannářství
- zahajuje rozsáhlou diskusi profesionálů na téma záchrany obyvatelstva v krizových situacích a při hromadných neštěstích
- je pro všechny záchranáře - lékaře, zdravotníky, hasiče profesionály i dobrovolníky, členy horské, vodní, báňské a letecké záchranné služby, armádu, policii, orgány státní správy a samosprávy

☒ **Ano, objednávám předplatné** **RESCUE** report

6x ročně 190 Kč (jedno číslo 35 Kč)

Jméno a příjmení:.....

Firma:.....

Ulice:.....

Město:.....

PSČ:.....

Podpis:.....

Adresa redakce: **RESCUE report**

tř. Kpt. Jaroše 31

602 00 Brno

Tel.: 05/ 45 12 82 65

VOJENSKÉ ROZHLEDY